

L $\frac{2}{199}$ m/p
I-II

Zstahstischana,

fà irr gahjis ar tizzibas atjaunafchanaš darbu.

DEws irr muhsu patwehrums un stiprums, ihsti klast buhdams warrens palihgs behdu laikā; tadeht mehs ne-
bihštamees, jebſchu arri ta semme pašustu un tee kalni
paſchā juhras widdū nogrintu, jebſchu winnas uhdeni
kauktu un ušwirtu, un no winnas bahrsibas tee kalni
drebbetu. Sela. Latſchu tahs uppes ſtrautini to DEwa
pilsfatu eepreezinahs, kur ta Wiſſuanguſtaka ſwehti dſih-
wokli irr; DEws irr winna widdū, wiſch neſchaubiſees,
DEws winnam palihdſehs agri. Dahw. dſ. 46, 2.

N i h g ā ,

išdohts no křiſtigu rakſtu gahdatajeem

1865.

$\frac{2}{199}$ m/f (P); $L \frac{1}{318}$ (P)

Isitahstifchana,

$L \frac{1}{2}$

fà irr gahjis ar tizzibas atjaunaschanas
darbu.

Fogels,

DGewß irr muhsu patwehrums un stiprums, ihsti klast
buhdams warrens palihgs behdu laikâ; tadeht mehß ne-
bihstamees, jebfchu arri ta femme pasustu un tee kalni
paschâ juhreas widdû nogrimtu, jebfchu winnas uhdeni
kaktu un uswirtu, un no winnas bahrsibas tee kalni
drebbeu. Sela. Tatschu tahß uppes frautini to DGewa
pilsatu eepreezinahß, fur ta Wissuaugstaka swehti dsih-
wolki irr; DGewß irr winna widdû, winsch neschauhisees,
DGewß winnam palihdsehß agri. Dahw. ds. 46, 2—6.

I d, un I d.

N i h g â,

isdohts no kristigu rakstu gahdatajeem

1 8 6 5.

L-

Viņa Lāča Latv. PSR
Valsts bibliotēka

71-37.186

Rožensures atwehlehts.

Rihgā, 23. Merz mehn. deenā 1864. gaddā.

Gislebenē, drikkehts Kloeppela grahmatu drikkehts.

I. **Kahdai** bij buht kristigai draudsei pehz **DGew**a prahtha? **Kahda** wiinna bija 16ta gaddu-simtena pirmâ gallâ? — kâ tas warr faeet ar **DGew**a swehtu pasaules waldischanu, ka ta par tahdu bij palikkusi?

Kad muhsu **Kungs Kristus**, muhschigais **DGew**a dehs, no debbesim bija nahzis atkahpejus un pasudduschus zilwefus glahbt un pestiht, — tad jau tai laikâ, kad **Pats** wehl wirs semmes staigaja, ta preezas wehsts no schihs pestischanas pee wiinna mahzefleem israhbijahs kâ **DGew**a spehks, kas swehtu darra un isglahbj ikkatru, kas tizz. **Bet** wehl wairat **Jesus** wahrdu spehks warrens parahbijahs, kad tas **Kungs** zaur **Sawu** nahwi un augschamzelschanu pasauli **DGew**am bija falihdsinajis, kad sahtanu, grehtus un nahwi bija uswarrejis, dsihwibu un ne=isnihzibu gaismâ weddis, un **Swehtu** **Garra** islehjis pahr saweem mahzefleem un leezineekeem. **DGew**a wahrdi tad israhbijahs kâ tahs ihstenas sahles, dwehseles grehtu-wainas ahrsteht. **Schahs** grehtu-wainas tai laikâ bij zehlschees tik leelas un breefmigas, ka **Juhdi** tik labbi kâ pagani ilgodamees ilgojahs pehz atswabbinaschanas no sawa grehtu-juhga. **Wissi** behdigi un grehtfirdigi, kas sw. **Apustuku** sluddinaschanu ar firsnigu ilgochanu usnehme un no firds **Jesusum** **Kristum** tizzibâ padewahs, pee **Wiinna** atradde grehtu peedohschanu un meeru sawahm dwehselem; un zaur **Sw. Garra** schelastibu wiinni tikke atjaunati firdi un dsihwoschanâ, ka warreja dsihwoht sawam **Kungam** par flawu un gohdu: kâ paklawigi **DGew**a behrni wiinni staigaja eefsch taisnibas un swehtas buhschanas. **Patti** draudse un arri wiinnas lohzetli spihdeja kâ gaischa swezze pasaules tumfibâ; wiinni turrejahs kohpâ kâ weens swehts **DGew**a behrnu karras=spehks, kâ **Kristus** leezineeki un karras-wihri, kas appalsch sawa **Kunga** krusa=farroga

zihnijahs to labbu zihniſchanu un zaur Wiinu uswarreja wiſſâs leetâs. Paſaule winnus gan dikti eenihbeja, bet to- mehr newarreja deewſgan isbrihnitees par to, zif paſlauſigi kriſtiti bija DŒewa wahrdeem, zif ſpehzigi bija, ſew paſchus aisleegt un wiſſu paſaules buhſchanu atmeſt; ta neſpehje ſa- praſt, kâ winni tik firſnigi ſawu DŒewu warreja mihleht un kur teem tas ſpehſ raddahs, ſaweem brahleem par labbu wiſſâs mantas, arri paſchu dſihwibu netaupiht, bet preezigi nodohht; bet wiſſuleelais brihnums paganeem bija tas, kad re- dſeja, zif preezigi kriſtigi laudis fruſtu us ſewim nehme un ga- wileja, ſawam KŒngam par gohdu zeest un nomirt. Dauds pagani un Juhdi, kas papreeſch bija Œwangeliuma un kriſti- gas draudſes jo bahrgi eenaidneeki, zaur kriſtigu lauſchu ſpeh- zigu leezibu un ſwehtu dſihwoſchanu tikke atgreeti pee kriſti- gas tizzibas. Gan newarram ſazzihht, ka itt wiſſi pirmas kri- ſtigas draudſes lohzeikli dſihwi lohzeikli buhtu bijuſchi; arri pirmajôs laifôs gaddijahs draudſe leekuli un wiltigi brahli, gaddijahs tahdi, kas ſawu meeſu nebija wehl pee fruſta fittuſchi un nebija wehl atſazzijufchi paſaules mihleſtibai, kas no ahrenes gan liſſkâhs deewabihjaſchanu un KŒriſtus mih- leſtibu zeeniht, bet kas ſirdi wehl ſew paſchus mihleja un greh- keem kalpoja, kâ bij eeradduſchi. Par tahdeem wiltigeem kri- ſtigas draudſes lohzeikleem mehſ laſſam Apuſtulu darbu grah- mata un Bahwila grahmatâs; Jeruſalemê tahdi bija, arri Sa- maria un tannis draudſes, ko Bahwils no paganeem bija ſalaſ- fijis. Bet winnu ſkaitlis eeſahumâ bija gluſchi maſ; un arri pehzlaikâ, kad tee wiltigi brahli gan wairojahs, tomehr winnu arween bija dauds maſak, ne kâ to iſtenu DŒewa behrmu. DŒewa draudſes allasch no tahdeem wiltigeem lohzeikleem tikke ſchliſſtitas; paſchi kriſtiti leekulus un tahdus, kas grehkeem tiſchi kalpoja, ar ſwehtu prahtu no draudſes isſlehdſe un iſtuhme; bet arri pats DŒews Œawu draudſi ſkaidroja zaur waijaſchanahm un ſpaidiſchanahm; tahdâ laikâ, kad kriſtiteem, kas ſawu tizzibu drohſchi apleezinaja, daudſkahrt tizzibas deht ſawas aſſinis bija ja-iselej un nahwe bija jazeſch, — tahdâ laikâ leekuli ilgi nepalikke kriſtigâ draudſe. Kas no ſirds ne- bija atgreesuſchees pee ta KŒnga JŒſus KŒriſtus, tee waija- ſchanas laifôs atkal atkahpahs, un draudſes zaur ſpaidiſcha- nahm un mohziſchanahm palikke jo ſkaidras un ſpehzigas. Brihſham DŒews ſtarp karra laikeem dewe kahdus meera gad- dus; tad tai laikâ kriſtiti ſtipri darbojahs, peeaugt un ſti- prinatees DŒewa wahrdu atſihſchanâ, tizzibâ un ſwehtâ dſih- woſchanâ, lai buhtu apbrunnoti, kad no jauna waijaſcha-

nas zeltohs, tad ar jo leelu spehku un ustizzibu sawu Kllngu gohdah un Ewangeliuma spehku apleezmah. DGeus irr gribbejis, lai kristiga draudse tahdâ spehkâ, kâ eefah-kumâ bija, arri arween paleek; DGeus gribbeja, lai draudse allasch aug, lai lohzecku fskaitlis un tizzibas spehks wairo-jahs; DGeus gribbeja, lai wiffi kristiti allasch farrodami ap-pafsch krusta-karroga dauds zeesch, bet lai, zeesdami un uswarreti, tomehr pasauli uswarr, lai preezas-mahzibu sluddina wiffâ pasaulê. DGeua schehligais prahts bij, lai kristiti wiffus laudis darra par Kkristus kalpeem un lai drihs nahk tas swehtais laiks, kad tas Kllngs warretu atnahkt Sawâ gohdibâ un gallu darriht wiffahm Sawas draudses behdahm, un atjaunatâ un apskaidrotâ semmê ustaiht to muhschigu gohdibas pilnu meera-walstibu, no ka praweeschi irr sluddinajusch!

Tahds bija DGeua prahts; bet glusch i zittadi irr gahjis ar kristigu draudsi! — Sahkans, tas leelais eenaidneeks un DGeua prettineeks, kristigu draudsi samaitah wiffadi irr darbojces. Gefahkumâ kristigu draudsi ar to dohmaja isphohstih un samaitah, ka Juhdus un paganus skubbinaja, kristitus waijah, mohziht un nokaut. Bet drihs winnam bija jamanna, ka tâ winnu newarrehs uswarreht; jo wairak draudse tikke waijata, jo spehziga winna palikke un zaur DGeua spehku wiffas eenaidibas uswarreja. Nu DGeua eenaidneeks isdohmaja zittu wiht, draudsi isphohstih, ne wairs zaur waijaschanahm, bet zaur wiltigu laipnibu un kohpschanu un tahdam winna blehdigas gudribas padohmam DGeuam schehl dauds labbafi irr isdewees, DGeua draudsi maitah: ihfâ laikâ pasauke kristigâ draudse bija eelassijusees. Pee tahdas DGeua draudses samaitaschanas sahtanam par eerohscheem bij pasaules walbineeki. Ilgu laiku Keemeru keiseri kristigu draudsi, kas wiffuwairak keiseru semmês bij isplattijusees, neganti bija spaidijusch un waijajusch; bet kad winni redseja, ka tomehr newarreja un newarreja draudsi uswarreht, ka winna zaur DGeua spehku allasch aikal atjaunajahs un jo to spaidija, jo augumâ auge, — tad mette meeru ar waijaschanahm. Winni atsinne, ka pascheem buhs par labbu, kad kristigu draudsi wairs newaijahs; winni papreesch kristiteem lahwe dshwoht, kâ gribbeja, — bet pehz tam arri paschi sahze winnus apfargah, aistahweht un kristiteem wiffadas brihwestibas doht, lai kristigas draudses garrigais spehks teem palihgâ nahktu, winnu meesigus un pasauligus padohmus isdarriht. Kad keiseru pawalstneeki, kas wehl bija pagani, mannija, ka keisers kristigeem laudim effohht par draugu palizzis un ka winnam kristiti wairak patihfoht,

ne fà pagani, — tad wianni arri leeleem barreem peekritte fristigai draudsei, liffahs fristitees, no ahrenes fristigu dsihwo-
 schanu peenehme, bet wiannu firdis paliffe paganiskas buhscha-
 nas pilnas; fà papreeksch grehfôs un mahau-tizzibâ bija dsih-
 wofuschi, tàpatt arri dsihwoja pehz sawas fristibas. Tahda
 nebuhschana drihs nehmahs leelâ spehkâ eefsch fristigas drau-
 dses, dauds fristiti un arri mahzitaju leelaka teesa dsihwoja fà
 pagani pehz pafaules prahta un eefahroschanahm, un tahdu
 sawu negantu pafauligu dsihwofchaniu isflaweja par ihstenu
 fristigu lauschu buhschaniu un dsihwofchaniu. Arri dauds ihsteni
 tizzigi un deewabihjigi fristigi laudis, kas no eefahkuma tahdai
 nebuhschanaï stipri turrejahs pretti, taf ar laiku no tahs tappe
 pahrwarreti. Zitti no teem gan neliffahs uswarretees, bet pa-
 liffe sawam Kungam un Wianna swehteem wahrdeem klaufigi
 un ustizzigi, — tohs tad tee wiltigi fristiti tàpatt waijaja, moh-
 zija un nokahwe, fà papreeksch pagani un Zuhdi ar fristiteem
 bija darrijuschu. Zitti atgreesi laudis atfal dohmaja, fa warrehs
 labbaki isbehgt tikpatt pafaules fahrdinaschanahm, fà arri
 wiannas eenaidibai un waijafchanahm, kad dohsees tukfnesi fà
 weentuki dsihwoht; pa tuhstoscheem wianni muhtu un ween-
 tutu dsihwi usnehme tukfneschôs un meschôs un few paschus
 peewildami dohmaja, fa DGewam tas patiks, kad tur sawu
 meesu mehrdehs ar gawefchanahm un nomohdibahm, un fa
 pafaule tukfnesi wiannus wairs newarrehs fahrdinaht. Wissu-
 wairaf keiseri allasch us to dohmaja, biskapus un mahzitajus
 few darriht par draugeem, jo wianni sinnaja, fa wifs gannams
 pulks teem buhs rohkâ, kad ween ganni teem buhs padewu-
 schees; dadeht paschi sahze eezelt gannus un mahzitajus, sin-
 nams tahdus ween, kas bija wiannu padohmeem klaufigi is-
 darritaji, lai gan nederrigi mahzitaji; tohs derrigus un ustiz-
 zigus gannus tee lukfoja zaur dahwanahm un gohdu, fo teem
 dewe, fewim padewigus padarriht; bet ja mahzitaji un biskapi
 tomehr nepadewahs keisera prahtam, DGewam wairaf klaufi-
 dami ne fà keiseram, — tad wiannus wiffabi spaidija un ais-
 dsinne no wiannu draudsehm. Leelaka mahzitaju dakta labpraht
 mettahs paklaufigi isdarriht, kas ween keisereem patikke, kad
 arri keisera prahts DGeewa prahtam pawiffam bij pretti: wianni
 bija meerâ, kad tikfai pascheem nauda un gohds tikke rohkâ
 un kad warreja dsihwoht fahrumâ un lihgsmitâ; us to kei-
 serî labpraht palihdseja teem tahdeem, kas ne DGeewa, bet
 wiannu prahtu turreja par sawu augstaku liffumu. Tâ nu
 draudse wairs netikke waijata un spaidita; wianna patte eefahze
 tohs ihstenus KRistus lohzeklus spaidiht un waijaht; leelaka

kriftigu lauschu teesa tiffai mefleja sawu paschu labbumu un pasauls mantu un preeku; ar ahrigu kalposchanu gan DGe-
wam kalpoja, bet firbis bija tahlu no DGewa nohst; schihs
pasaules fungam, tam wellam, bija leels pulks draugu un
kalpu paschâ kriftigâ draudsê!

Tahda samaitata buhschana eefahzahs zettortâ gabbu fim-
tenâ un gabbu pee gabba wairojahs; jo deenas jo wairak kri-
stigu lauschu leelaka teesa no DGewa atkaspahs un pasalei
peekehrahs. Wehl gan to neleedsahs, ka kriftiteem ar wiffu
sawu tizzibu un dsihwoschanu jaturrahs pehz DGewa wahrdeem.
Bet mahzitaji, kas pasauli wairak mihleja, ne kâ DGewa wal-
stibu, un keiseram wairak klausija, ne kâ BStitajam, tee jau
newarreja buht tahdi DGewa leezineeki, kâ sw. Apustuli bija
bijusch; wiini peelikke wiffadas zilwezigas mahzibas un zil-
wefu liffumus pee DGewa mahzibahm un liffumeem, nemas
wairs tik uszihgtigi par to negahdaja, lai mahziba allasch pa-
leef skaidra un schlihta, kâ kriftiti pirmajds gabbu fimtens
bija darrijusch. Birnee kriftiti laudis allasch bija zerrejusch
us to gohhibu, so tas KUngs Sawâ atnahschanâ Sawai drau-
dsei dohs, allasch bija nomohdâ un gaididami gaidija sawu
KUngu; bet kad waijaschanas laifs bija beidsees, tad krifti-
teem peetikke ar schihs pasaules gohdu un preeku, wiini mas
wairs behdaja par nahkamahm leetahm un to muhschigu DGe-
wa walstibu. Tai laikâ arri jau sahze sw. Mariu un zittus
sw. zilwefus gohbinahnt un peesaukt un preeksch wiinu bildehm
flannitees. Zitti mahzitaji islaide mahzibas, kas nemas no
DGewa wahrdeem nebija isnemtâs, un kad winneem to ne-
gribbeja laut un teem usrahdija, ka tee mahzoht nepareisi,
tad wiini schlihrahs no kriftigas draudses un us sawu rohku
eezehle jaunâs draudses, un tâ raddahs leelas schelschanas;
sawâs leelâs faeschânâs bistapi un mahzitaji gan darbojahs,
wiltigas mahzibas isdelbeht un weenprahhibu eeksch tizzibas-
leetahm usturreht; bet ne wiffi wiinu spreedumeem klausija un
kriftigas mahzibas weenahdiba un skaidriba kriftigâ draudsê
suhdin sudde.

Kad tizziba wairs skaidra nebija, tad saprohtams, ka arri
DGewa kalposchana wairs newarreja tahda buht, kâ Apustulu
laikds. DGewam wairs nekaloja ar dsihwu tizzibu un preeku,
eeksch Garra un pateesibas, ar skaidru DGewa wahrdu sluddi-
nahchanu un ar swehtahm preezigahm dseefmahm; — bet sahze
DGewu gohbinahnt ar gresnahm DGewa kalposchanas isdarri-
schanahm pehz wezzas derribas mohdes, swezzes basnizâ eede-
dsinaja un atkal nodsehse, bildehs nehajaja apfahrt, mahzitaji

ſahze iſgehrbtees ar wiſſadeem raibeem ſwahrkeem, altarus no
 flahje ar dekkehm u. t. j. p. Ar tahdahm greſnahm iſdarrifcha-
 nahm gan gribbeja noſſhmeht, kà DŒewa ſchehlaſtiba darbo-
 jahs pee zilweku glahbſchanas; bet draudſe maſ ko ſapratte,
 kadeht tà darroht, un dohmaja, ka ar ahriġu kalpoſchanu jau
 peeteek, un mahzitaji arri laudim ſawas iſdarrifchanas maſ
 ween tulkoja. Spreddikus retti dabbuja dſirdeht un pehzlaikà
 DŒewa wahrbus nemas wairs neſluddinaja; ſwehtdeenàs un
 ſwehtkòs gan kahdus gabbalus no ſwehteem rakſteem laſſija
 preeſchà; bet taſ arri draudſehm maſ ko warreja palihdſeht,
 jo laſſija ſweſchàs wallodàs, ko retti kahds mahzeja; un mah-
 zitaji arri tik ahtri laſſija, ka tee laſſiri wahrdi tà ſajuffe, ka
 tohs ſapraſt newarreja; kad gabbals tikkai bija nolaffihts,
 tad jau bija ar meeru. Baſnizàs arween wairaf kalpoja Ma-
 riai un Swehteem un winnu bildes, ſkaiſti iſgreſnotas, ar
 farrogeem un muſihki nehſaja apfahrt pa piſſfateem un zeemeem.
 No baſnizas preeſchneekteem wiſſeem draudſes lohzeekteem tikke
 pawehlehts, lai noliktà laikà gawe; Apuſtuku laiſòs gan arri
 kriſtiti bija gawejuſchi, bet paſchi pehz ſawa ſirds=prahta, kad
 DŒewa Gars winnus ſkubbinaja; winni arri nemas nedoh-
 maja ar to DŒewa ſchehlaſtibu nopelniht; winni tikkai gaweja,
 lai garram labbaki iſdohtohs, meesu uſwarreht, lai dwehſele
 mohdrigaka buhtu uſ DŒewa luhgſchanahm; bet nu ſahze
 mahzitaji gaweſchanu pawehleht, un mahziht, ka ar gaweſcha-
 nu ween jau warroht DŒewam patikt, lai ſirds buhtu, kahda
 buhdama. Tàpatt arri mahzija laudis, ka DŒewam iſteekoht
 ar to, kad baſnizà eet un kad mahjàs luhgſchanas ſkaiſta, bet
 nemahzija, ka tahda ahriġa kalpoſchana, beſ tizzibas un mihle-
 ſtibas ſirdi, eſſoht weltiga. Kriſtiti tad arri nemas wairs ne-
 dſinnahs pehz dſihwas tizzibas un ſirſnigas BŒſtitaja mihle-
 ſtibas, nedohmaja wairs uſ to, ka kriſtitam ſawu tizzibu buhs
 parahdiht ar ſwehtu dſihwoſchanu un ſtaigaſchanu; kad ween,
 lai arri grehkòs un kaunà dſihwoja, paſaules kahribahm un
 preekeem pakkal dſinnahs, pehz teem ahriġas DŒewa kalpo-
 ſchanas likkumeem bija darrijuſchi, tad dohmaja, ka ar to ſa-
 wus grehkus eſſoht ſalihdſinajuſchi, un ſawà ſirdi bija pawif-
 ſam meerigi, ſtipri uſ to palaudamees, ka teem nekas ne-
 kaites.

Tahda nebuſchana kriſtigà draudſe ſahze raſtees no ta laika,
 kad keiſeri kriſtigu tizzibu peenehme; un ſchis pohſis no gadda
 uſ gaddu wairojahs, kà jau eſſam ſazzijuſchi. Kriſtigas
 draudſes peekſchneeki keiſereem padewahs, un darrija, kaſ teem
 patikke, kad arri DŒewa wahrdeem bija pretti; un keiſeri at-

kal teem gohdu dewe, ar laizigahm mantahm basnizas un mahzитайus apdahwinaja un dauds leetâs biskapeem dewe waktu, sawas draudsjes spaidiht, un tahs ne pehz DŒewa liffumeem waddiht, bet pehz sawa pascha prahta. Draudsjes preekschneeki dsihwoja wiŒadâ fahrumâ un lihgsimibâ, patt grehkôs, pehz paganu un pasaules prahta, un tomehr dohmaja, ka effoht DŒewa kalpi, tadehl ka basnizâ sawu DŒewa=kalposchanu noturreja. Un kâ Œhee preekschneeki sew paschus peewihle ar ahriġu, weltigu DŒewa=kalposchanu, bes firds-atjaunaschanas, bes tizzibas un mihlestibas zerredami DŒewam patift; — tâpatt arri draudsjes lohzeġli ar wariseeru ahriġu buhschanu dohmaja DŒewa preekschâ taisnotees. Sestâ gaddu simtena gallâ kristiga draudse tahdâ nebuhschanâ jau gluschi bija kâ noslih= kusi; ŒewiŒhki tai dallâ us Eiropas rihta=puffi dsihwa tizziba gluschi bija suddusi; tâ mehs arri Œeho baltu deenu wehl atrohnam Masâ AŒiâ un AŒrikâ tahdas draudsjes, kas DŒewam kalpo ar ahriġeem darbeem ween, bes dsihwas tizzibas. DŒews tas Klings Œchahs draudsjes lihds Œeho baltu deenu ir usturrejis, bet tahs nekahdus ihstenas kristigas buhschanas auglus un spohschumu ne=isdohd; tahdas irr Abessinieru, Koptu, Nestorianeru un tâ j. pr. draudsjes. Bee Œheem kristigeem laudim nekad nekahda tizzibas atjaunoschana ne=irr bi= jusi; kâ wiini preeksch 1200 gaddeem gulleja garrigâ nahwê, tâ arri wehl taggad gull!

Tâ Œehtana wiltibai labbi bija isdewees zaur gohdu un ahriġu meeru, ko kristiteem dewe, kristigu draudsi neganti pohstiht. Bet tas launajs eenaidneeks ar to wehl nebija wis meerâ, un wiinŒch arri nebuhs meerâ, kamehr buhs notizzis, ko Œw. Bahwils papreekschslubbina 2 Tessalon. gr. 2, 3. 4. — prohti kamehr tas prettikristus nahks, tas zilweks ta grehka, tas dehls tahs pasuschanas. Sahtans Œewim Œahze mefleht jaunus kalpus un darba=beedrus; papreeksch wiinam laizigi walbineeki, keiseri un lehnini weetu un zellus bija taisijuschi kristigâ draudŒe; nu to arri darrija tee garrigi walbineeki, tee biskapi. Un Œhee wehl wairak Œehtanam irr palihdŒejuschi, kristigu draudsi samaitaht, ne kâ papreeksch tee laizigi walbineeki. SewiŒhki Rohmas pilŒfata biskaps islaide tahdas mahzibas, kas kristigai draudsei bija par leelu pohstu; un wiŒi Eiropas wakkara puffes biskapi wiinam bija par beedreem. Rohmas biskaps Œewi liffe nosaukt par pahwestu, prohti par wiŒas kristigas draudsjes tehwu un par KriŒtus weetneeku; kâ KriŒtus weetneeks wiinŒch gribbeja wal dihht par wiŒu kristigu draudsi wiŒâ pasaulê un wiŒus biskapus un mahzитайus turreja par Œaweem

kalpeem. Bet ar to arri wehl nebija meerâ. Pahwests leelijahs, ka winnam fâ KRistus weetneekam krihtocht arri wiffa laiziga waldischana. Pahwests arri laizigâs leetâs negribbeja neweenam fehninam woi keiseram kalpoht un paklausiht, bet winsch mahzija, ka pats wiffâs leetâs effoht augstakais walbineeks semmes wirfû, un ka arri wiffaem keisereem un fehnineem waijagocht winnam klausiht un kalpoht; tahds ween effoht ihstems keisers woi fehninisch, kas sawu frohni no pahwesta swehtahm rohtahm effoht fanehmis. Tahdai pahwesta lepnibai nu gan dauds runnaja un turrejahs pretti. Laizigi walbineeki negribbeja padohtees pahwestam fâ sawam preekschneekam, bet sazija, ka winsch eefsch basnizas buhschanahm ween effoht pawehletajs, un ka pee laizigahm leetahm tam nemas nekrihtocht jauktees, un Konstantinopoles, wezza keiseru-pilsfata, biskaps leelijahs, ka winsch nemas appafsch Rohmas pahwesta nestahwoht, ka pahwestam tikkai Italiâ effoht jawalda, bet Greekeru semmes biskapeem effoht jastahw appafsch Konstantinopoles biskapa sinnas un waldischanas. Ar scheem saweem prettineekeem pahwesti dauds fimts gaddus irr zihnijuschees; bet pehdigi tomehr irr panahkuschî to augstu lepnu gohda-krehflu, us fo pehz sahtana padohma bija eedohmajuschî fehdinatees; gan ar warru, gan ar wiltibu pahwesti scho sawu galla-mehrki panahkt irr darbojuschees.

Lai neweens winneem nedrihstetu pretti runnaht, pahwesti mahzija: schee effoht KRistus pilnigi weetneeki, fo KRistus Pats tahdâ gohdâ eezehlis; winni ween warroht DEwa wahrduš pareift tulkoht, jo winneem ne-effoht tee usrakstii DEwa wahrdi ween, bet arri tee, fo fw. apustuku ne-effoht usrakstijuschî, bet fo fw. apustuku mahzekli no winnu muttes dsirdejuschi; schee ne-usrakstii DEwa wahrdi effoht tahdi paschi swehti, fâ tee usrakstii. Bet pahwesteem arri wehl leelaka brihwestiba effoht; DEws winneem neween effoht pawehlejis, DEwa wahrduš tulkoht, bet winneem arri effoht brihw, pehz daschu laiku waijadstibahm pehz sawa prahta jaunas mahzibas un jaunus tizzibas likkumus islaist; pahwesta wahrdi un mahzibas effoht tahdâ paschâ gohdâ turrami, fâ DEwa wahrdi un likkumi; pahwests warroht pee DEwa wahrdeem fo gribbedams peelikt, un arri no winneem atraut un DEwa wahrdu mahzibas pehz waijadsibas un pehz sawas patifschanas grohsiht. Un no sahtana apmahneti biskapi un mahzitaji peezeete, ka pahwests ar tahdu lepnibu sewi paschu darrija DEwam lihdsigu; un ihfâ laifâ

wiffâs semmës, kas pee pahwesta turrejahs, wiffi laudis pahwestu gohdaja kà wirfneeku pahr pascheem DŒewa wahrbeem.

Kà tahds wirfneeks nu pahwests un lihds ar to winna kalpi wiffam papreefsch kristigeem laudim leedse, pascheem kà behrneem pee sawa DŒewa un BŒstitaja peespeestees. Swehti raksti flaidri mahza, ka iffatrs, kas sawus grehkus noschello un atstahi, eefsch IŒsu KRistu tizz un Winnam ar swehtu dŒihwoŒchanu pakkal dsennahs, — ka tahds irr DŒewa behrns un warr ar sawu BŒstitaju runnaht, kà behrns ar sawu tehwu, un warr grehku peedohŒchanu atrast un firbs meeru un preeku, — no sawa BŒstitaja ween, bes kahda zilwefa palihdsibas, jo IŒsus KRistus irr tas weenigais Wibdu-tajs (1 Tim. 2, 5.).

Pahwests turprettim mahzija, ka zilwefam nepalihdsiht ne DŒewa wahrbi, ne atgreeschana, ne tizziba, ne taisna dŒihwoŒchana, — kad schis pahwestam un preestereem neklausohht un pahwesta likkumus neturroht; pahwesti un preesteri effohht laudim par wid dutajeem un bes scheem wid dutajeem ne weens newarroht tift debbesu-walstibâ. Tabeht tab arri preesteri laudis mas ween mahzija, lai no grehkeem atgreeschahs un lai padohdahs sawam KŒngam IŒsum; bet wiffuwairaf tiffai us ahrigeem labbeem darbeem winnus Œkubbinaja. Winni mahzija, ka KRistus gan wiffus grehzineekus effohht pestijis, bet sawu swehtu nopelnumu WinŒch pahwestam un basnizai (prohti preestereem) effohht atdewis, lai tee to atkal laudim isdalla; tàpatt arri mahzija, ka dauds wezzu laiku kristigi laudis pawiffam swehti effohht dŒihwoŒŒŒchi, un ka dauds labbus darbus effohht darriuschi, kas pee winnu paschu taisnoschanas nebijuschi waijadsigi, un ka ar teem tapehz zitteem netaisneem warroht palihgâ nahht; bet schee swehti arri schohs sawus pahrafus labbus darbus pahwestam un basnizai glabbaschanâ effohht nodewuschi; kas pee schihŒ swehtas mantas dalku gribboht dabbuht, — tam no pahwesta un winna weetneefkeem ta effohht ja-isluhdsahs. Un tee labbi darbi, us fo pahwestneeki laudis wiffuwairaf Œkubbinaja un dŒinne kà us tahdeem, ar fo warroht muhschigu swehtibu pelnitees, bija pehz leelakas teefas tahdi, fo DŒewa wahrbi zilwefam nemas nepawehle, woi tahdi, fo DŒewa wahrbi par weltigeem un DŒewam nepatihŒkameem israhda. DŒewa wahrbi mahza, ka lauliba irr swehta fahrta, kas DŒewam patihht, — pahwestneeki mahzija, ka nelaulatam dŒihwoht effohht dauds Œwehtaka buhschana, ne kà laulibâ dŒihwoht; — DŒewa wahrbi mahza, ka katram tai fahrta buhs palift un DŒewam par

gohdu dſihwoht, kurrâ DŒewſ winnu lizzis (1 Kor. 7, 20.), — pahweſtneeki mahzija, ka dſihwoſchana kloſterôſ darroht zilwekus par ſwehteem, un eſſoht ta ſwehtaka kahrta; — DŒewa wahrbi mahza, ka wiſſur zilwekſ DŒewu warr mekleht un atraſt un peeluhgt, — pahweſtneeki mahzija laudis ſtaigalaht uſ ſchahdahm tahdahm weetahm, ko par ſwehtahm noſauze, tadeht ka tur ſwehti zilweki dſihwojuſchi, — mahzija, ka taſ grehku=peedoſchānu dabbuſ, kaſ pee Œwehtu kappeem DŒewu luhgſ, kaſ winnu kauluſ ſkuhpſtiſ; ſewiſchki teem ſohlija leelu ſchehtlaſtibu, kaſ uſ Jeruſalemi ſtaigahſ, pee BŒſtitaja kappā DŒewu luhgt, woi uſ Rohmu, to ſwehtu pahweſta pilſſatu. — DŒewa wahrbi mahza, ka ſwehtâ wakkarehdeena ſakramentâ zilwekſ grehku=peedoſchānu dabbu, ka to ſanemm un bauda ar firſuigu grehku=noſchehloſchānu un ar tizzibu; pahweſtneeki mahzija, ka zilwekam arri tad grehki buſ peedohti, ka to winna weetâ kahdſ preeſteris ſwehtu wakkarinu bauda; — ſwehti rakſti gan mahza, ka DŒewam patiht, ka to nabbaguſ apdahwina (Œſajāſ. 58, 7.), bet tad ween taſ warr patikt, ka to eekſch tizzibaſ un mihleſtibāſ darra (1 Kor. graham. 13, 3.); pahweſtneeki mahzija, ka nabbageem naudu un dahwanas doht eſſoht arri beſ wiſſaſ tizzibaſ un mihleſtibāſ labſ darbſ, ar ko zilwekſ DŒewa preekſchâ warroht taiſnoteeſ. — Apuſtulu laiſôſ kriſtiti gan bija gamejuſchi, bet neweeſ to winneem nebija pawehlejiſ; winni to darrija, ka to firôſ uſ to neſſahſ, aſſinnuſchi, ka taſ dwehſelei palihdſ zihniteeſ ſwehtâ zihniſchānâ; bet pahweſtneeki gameſchānu darrija par zeetu liſſumu, zittu ehdeenu kahwe ehſt, zittu aiſleedſe, un mahzija, ka ar tahbu gameſchānu zilwekſ warroht ſawuſ grehkuſ delbeht. — DŒewa wahrbi gan pawehle meeſu mehrdeht, kaſpinaht, meeſaſ praham prettiturreteeſ (Neeem. gr. 8, 12. 13.), bet ne mahza, meeſu par welti mohziht. Pahweſtneeki liſſe laudim, kaſ grehku=peedoſchānu kahroja dabbuht, ſawu meeſu ar pahtagahm fiſt, lihôſ kamehr aſſinſ tezzeja; pa tuhſtôſcheem laudis ſalaſſijahſ kohpâ un ſtaigaja uſ ſwehtahm weetahm pa zellu ſawu meeſu ar pahtagahm ſchauſdami, ka aſſinſ aumalam tezzeja; tâ pahweſtneeki winnuſ wiltigi mahzija ar ſawahm paſchahm aſſinim ſchliſſiteeſ, ne ar Kriſtuſ ſwehtahm un dahrgahm aſſinim! — Œwehti rakſti mahza, ka ſwehtâ wakkarehdeenâ maiſe un wiſnſ irr ta Kunga IŒuſ ſw meeſaſ un aſſiniſ; pahweſtneeki mahzija, ka zaur preeſteru ſwehtſchānaſ wahrdeem maiſe un wiſnſ pahrwehrſchahſ par IŒuſ meeſu un aſſinim, un to winni mahzija,

lai laudis jo augstakâ gohdâ turr preesterus, kam tahds spehks no DĒwa eedohts, ka maiſi warr darriht par JĒsus meesu un wiĥnu par JĒsus affinin; tabehl arri pahwestneeki lifte to eeswehtitu maiſi ſubraba ſkappiſchōs glabbahht un deewiſch-figâ gohdâ turreht. Wehl pahwestneeki mahzija, ka preesteris ſwehtu wakkarinu hauididams katru reisi to RĒngu JĒsu no jauna uppurejoht un ka tahdu uppuru ſwehtiba tam par labbu nahkoht, kas preesterim par to makſa, lai KRistu tà no jauna uppure. Ar tahdu bes affins-isleeschanas DĒwa preeſchâ atjaunatu KRistus uppuri, ko par naudu warreja apstelleht, preesteris warroht arri mirruſcheem palihgâ nahkt un winnu dwehſeles no elles preeſchkurra, fur pehz nahwes wiſſeem mirruſcheem ſchlihtſiſchanas dehl eſſoht jaect eefſchâ, iswest ahrâ; un nu laudis ar warru lauffjahs us to, ſawus raddus un draugus zaur preesteru palihgu no elles mohſahm ispeſtiht! — Tad wehl pahwestneeki, gribbedami preestereem leelaku gohdu peelift, mahzija: ka ſw. wakkarehdeenâ preestereem ween JĒsus ſw. affinis buhs baudiht, ka draudſes lohzeekleem japeeteef ar to ſwehtitu maiſi ween; — wiſſeem DĒwagalbneefeem zeeti pawehleja, lai ikkats ſewiſchki pee mahzitaja pee-eet un lai tam wiſſus ſawus grehkus lihſs patt pehdigu isſuhſs; tas grehks, ko nebuhs preesteram ſuhdſejis, tas winnam netiks peedohts. — Mariu un nomirruſchus zilwekus dauds wairaf zeenija un peeluhdſe, ne kâ DĒwu un BĒſtitaju; DĒwa wahrduſ basnižâ neſluddinaja, bet ſtahtija dauds par Marias un Swehtu warreneem brihnuma-darbeem. — Arri DĒwa luhgſchanu darrija par ahrigu darbu; ſwehti rakſti mahza, ka ſalaufſis gars un isſalkuſi ſirds ween DĒwam patihk, ſchee mahzija, ka ar dauds un garrahm luhgſchanahm, ar luhpahm ſkaiſitahm warroht DĒwam patikt un Wiina ſchehlaſtibu pelnitees (Ēſaja 57, 15; Zahh. ew. 4, 24.). — Ak wai par tahdahm wiltus-mahzibahm!

Lai nu laudis labbaki warretu waldbiht us to, ka tahdahm wiltus-mahzibahm neſchaubigi tizz un wiſſeem pahwesta lifkumeem paſemmigi klaufa, pahwests gahdaja, ka ſchim buhtu leelu leelais pulks preesteru un muhku, kas ſchahs mahzibas ar pilnu mutti ſluddinadami winnam bes kahdas prettirunnaschanas bij padewuſchees un kâ ſawam karra kungam kalpoja. Kad kahds par preesteri tikke eeswehtihhts woi klohteri par muhku gribbeja dſihwoht, — tad tahdeem papreeſch bija jaſwehre, ka wiſſâ ſawâ muhſchâ bes kahdas prettirunnaschanas pahwestam un biſkapeem gribboht paklauſiht. 1074. gaddâ pahwests wiſſeem preestereem aisleedſe laulibâ dohtees, jo pahwesta

farra=wihreem nepeenahfoht par seewu un behrneem gahdaht. Un lai gan gruhta dshwe daschkahrt bija pahwesta kalposchanâ un klosteru weentulibâ, tomehr leels pulks zilweku allasch gadbijahs, kas preesteru fahrtâ gahje un kas klosterôs dshwoja par muhkeem un swehtahm jumprawahm, jo pahwests winneem scheit wirs semmes jau leelu gohdu peelikke, un sohlija, ka debbesu=walstibâ preesteri un muhti buhschoht tee wiissleelaki spihdefki. Pahwestneeki mahzija, ka preesteri un muhti effoht gluschi zitti zilweki, ne tà tee, kas kahdâ laizigâ fahrtâ dshwo; wiini effoht DŒewa ihstena swehta faine. — Un jo augstu gohdu pahwests dewe biskapeem un wirsbiskapeem. Winneem tiffe dahwinati leeli pilsfati un semmes gabbali par ihpaschumu, un wiini dshwoja tà kehniini; tadehl arri wiini stipri turrejahs pee pahwesta, kas gohdu un mantu teem bija nowehlejis. Un kad preesteru un biskapu leelâs faeeshanâs arri retti kahds pahwesta mahzibahm un liffumeem usdrihtstejahs stahweht pretti, un gribbeja, lai wiifi pee DŒewa wahrdeem ween turrahs, tad tee zitti wiinam ar warru mutti aishahse! —

Bet pahwesti nebija meerâ ar to, ka leelu preesteru un muhku farra=pulku fewim bija sagahdajuschi; nè, bailes taf teem wehl bija, ka laudis no DŒewa wahrdeem to ihstenu DŒewa pateesibu atsihs, un tadehl wiiffadi darbojahs, ka laudis nedabbutu Bihbelê lassiht un netiftu pee skaidras atsihschanas. No pirma galla, kad Bihbeles wehl bija gauschi dahrgas un rettas, peetikke ar to, ka pahwests wiiffeem preestereem peefohdinaja, lai sawôs spreddikôs DŒewa wahrduš tà ween mahza un tulko, ka pahwesta un basnizas gohds zaur to teefoht wairohts; ewangeliumus un lekzionus pahwests lifke basnizâ preekschâ lassiht sweschâ Latiniskâ wallodâ, to retti kahds sapratte. Bet kad pehzlaikâ Bihbeles palikke lehtafas un laudis pee wiinaghm drihsaki warreja tift, tad pahwests pawiffam draudses lohzeekteem aisleedse, Bihbelê lassiht, fazzidams, ka Bihbele preeksch preestereem ween effoht farakstita. Bet kad nu Pahwests fw. DŒewa wahrduš tà aisturreja, tad arri drihs preesteri, kam bija brihw, tohs lassiht un mahzitees, — to nedarrija, un paschi palikke gluschi tumšchi un nesapraschi eeksch DŒewa leetahm, tà ka wellam labbi isdewahs, wiinus peewilt, un ka tee sawâ tumšibâ paschi tizzeja, ka pahwesta wiltigas mahzibas, kas itt ihsteni no wella bija zehluschahs (1 Tim. gr. 4, 1—3.) — effoht tihra DŒewa pateesiba! Sah-tans lauschu sapraschanu tà bija sajazis, ka zitti pahwesti un pahwesta kalpi rittigi dohmaja, ka wiini DŒewam swehti kalpojohht un DŒewa gohdu ween meklejoht, kad to=

mehr wiß, fo wianni barrija un mahzija, DŒewam bija pretti un ſahtanam par preeku. Tà tumſiba kriſtigâ draudſe weenu-mehr paliffe leelaka; bet paſchi tumſchaki laifi irr bijuſchi no 1000ſcha gabba pehz Kr. peedſimſch. lihds 1517tam gaddam. Tas Allngs JŒesus un wianna wahrbi wairſ newalbijâ kriſtigâ draudſe, pahweſts pawiffam bij usnehmiſ KRiſtus weetu un gohbu; fo wiſch pawehleja, taſ bija fà no debbeſim run-nahts. Kad kahds pahweſta un preeſteru wahrdeem kaut fà gribbeja pretti runnaht, tad to nolahdeja ar breeſmigeem lahſteem. Pahweſtneeki paſchi ſpreede, kaſ effoht grehts, kaſ ne; kurri grehti par leeleem effoht turrami, kurri par maſeem; par leelateem grehteem mahzija turreht nepaſlauſſchanu prett pahweſtu un pahweſta baſnizaſ liſtumeem. Pahweſtneeki arri jaunu zellu iſdohmaja, fà zilweſ warr taiſnotees un muhſchigu dſihwoſchanu panahkt, ne zaur atgreefſchanu no grehteem, zaur tizzibu un JŒesus mihleſtibu, bet zaur ſaweem paſcheem darbeem, zaur preeſteru uppureem, zaur preeſteru un Swehtu aiſluhgſchanahm un zaur pirktu grehtu-peedoſchanu; taiſnibu, fo pahweſts leelijahs no KRiſtus un teem Swehteem dabjujſ, — to wiſch par leelu naudu nabbageem peewil-teem laudim pahrdewe!! — Zittâs grahmatâs gan wehl bija laſſams, fa pee peſtiſchanaſ effoht waijadſiga atgreefſchana, tiz-ziba un ſwehta dſihwoſchana, — bet preeſteri ne baſnizâs, ne biſts-mahzibâ, ne ſkohlâs par tahdahm leetahm daudſ fo mah-zija; wiannu labbaka mahziba, fo arween daudſinaja, bija ſchi: gohda pahweſtu, iſdarri, fo wiſch pawehlejſ, dohd nau-das pahweſtam un baſnizai, tad tu tapfi ſwehts! — tad tawi grehti tew tiſs pameſti!

Woi tad mehſ tahdu draudſi, fur pahweſtneeki ar tiſ leelu wiltibu walbija, arri wehl par kriſtigu draudſi warram turreht un noſaukt? woi kriſtiga draudſe tai laifâ no ſemmes nebija gluſchi ſudduſi? — Nebija wiſ; ſahtans gan kriſtigu draudſi niſni bija pohſtijſ, leelâ tumſibâ eegruhbiſ, lee-lakam pulkam prahtu aptumſchojſ, bet tomehr arri tai laifâ DŒewa fehkla nebija pagallam iſnihzinata! Gan iſtenu DŒewa behrnu pulks wiſſai leels nebija, bet tomehr wiſſâs lauſchu kahtâs arri tai tumſchâ laifâ gaddijahs tahdas dweh-feleſ, kaſ ilgojahs pehz firſnigaſ ſaweenoſchanaſ ar DŒewu, kaſ no wiſſas firſds gribbeja ſawam DŒewam peekertees un kalpoht. Bet ſcheem nabbadſtaem meers nebij firbi; jo tee gan nopratte, fa ar wiſſeem ſaweem labbeem darbeem taſ paleekoht al-laſch DŒewa parradneeki un netaiſni grehzineeki; un us iſtenu tizzibaſ taiſnoſchanaſ zellu neweens wiannuſ newabbija; un

tadehl, fa teem firđi meers nebija un winneem ihstenaš firđs preeks truhle, winni arri newarreja tif dauds ihstenu labbu darbu darriht un mihlestibas auglus nest, fa tahdeem irr eespehjamš, kas sinn, fa mehš zaur tizzibu taišnoti DĒwa mantineeki ešam un KRistus lihšmanineeki. Bet tomehr arri zitti křistiti laudis zaur DĒwa šehlastibu un DĒwa wahrdeem tiffe pee ihstenaš DĒwa šehlastibas atšihššanas, un atradde grehku=peedoššanu un meeru un lihšgmibu eesšh DĒsus šwehtahm wahtim un turreja DĒwa wahrduš par šawu kahju špihbešli un par gaišchumu us šaweem zelleem. Tee tad no DĒwa Garra šubbinati turrejahš pretti wiltigahm pahwestneeku mahzibahm, un rahdija šaweem brahleem to ihstenu taišnoššanas zellu. Bet ko pahwestneeki ar tahdeem patešibas leezineekeem darrija? — Mohladeja winnaus un nošauze par dumpineekeem, zectumā winnaus celške, us šahrteem šadebsinaja, woi kad kahdā widdū leelakš pulkš tahdu patešibas=leezineeku raddahš, tad ar karka špehku teem gahje wiršū un tohš liške nokaut. — Tahdeem zilwekeem, kas no firđs negribbeja DĒwam padohtees un kalpoht, kas pašauli mihleja un tomehr debbesiš gribbeja tift un preeksch DĒwa taišnotees, — teem tahda buhššana gauschi patikke, winni palikke jo drohšchi, grehkoja tihšchi bes mitteššanas, un dohmaja: no šaweem grehkeem es jau furru katru brihdi, kad man ween tiht, warru šchkištitees, aišmaksaschu naudu preešteram, tad grehki buhš peedohti un man nekas nekaihteš! Jo pahwestneeki par naudu wiššus grehkus atlaide; papreeksch tiffai tahduš, ko zilwekš jau bija padarrijiš; bet pehžak, kad jau wellam glušchi naggōš bija padewušchees, tad arri par tahdeem grehkeem šanehme atlaiššanas maksu, ko zilwekš wehl us preekschu gribbeja darriht. Kā prezzeš warr pirkt un pahredoht, tā laudis arri grehku=peedoššanu ar laiku par prezzi ween turreja, un pahwestš tiffai us to dohmaja, fa zaur tahdu andeli šawu leelu mantu weenā gabbalā wehl warretu wairoht. Tad nu šaprohtams, fa laudis arri par grehkeem maš ko rehkinaja. Grehki un fauna darbi, kas wezzōš laifōš pee paganeem ween gaddijahš, tee taggad šarj křistiteem papilnam šahze rastees; un preešteri, kam nahžahš, wiššeem laudim wiššas leetās labbu preekschšihmi doht, tee bija grehkoš wiššuwairak nošlihkušchi, un pats pahwestš bija wiššōš grehkoš un fauna=darbōš meisteris! — Biškapu un mahžitaju weetas arri par naudu tiffe pahrdotas; un kad nu kahds biškapa weetu par dahrgu naudu bija pirziš, tad no šawa ganama pulka arri zif warredams šabšinne wiššu, peemu, galšu;

ganniht sawu pulku, us to neweens nedohmaja, bet leelu algu ween mekleja; — buhs teem arri leela alga pastarajâ sohda deenâ, bet breefmigi buhs to fanemt! — Ka mahzitaji dsinnahs pehz gohda un mantahm un wiffadâ pasauls preekâ dsihwoja, — draudsehm par brihnumu nebij; to jau bija eeradbuschi; bet arri deesgan tahdu mahzitaju bija, kas sawahm draudsehm par leelu peedaustichanu un walgu dsihwoja peedferschanâ, neschkihstibâ, mauzibâ, kas bija wiltigi leezineeki un wiltigi swehretaji, flepkawi un t. j. pr. Basnizas un klosteri bija pilnas ar wišwiffahdu grehku un kauna negantibahm, tà ka ihsteni bija jafakka, ka DGewa nams par flepkawu bedri bija palizzis!

Warr buht, ka zits dohmahs un fazzihs, ka Kattolu draudses buhschanu par dauds ešam pehluschi un neewajuschu, un ka Ewangeliuma = tizzigeem pahwestneeku buhschana par dauds tumšcha leekahs ešoti; — bet ko mehš taggad ešam spreeduschu un rakstijuschu, to jau irr apleezinajuschu un spreeduschu tee pateesibas leezineeki, ko DGews tai paschâ tumšchâ laikâ usmohdinaja eesch kristigas draudses. No pascheem Kattoleem tee, kas stipri turrejahs pee DGewa wahrdeem, apleezinaja, ka pahwests ar sawahm wiltigahm mahzibahm un ar saweem lifkumeem ešohht tas prettikristus; un wiini dohmaja, ka zaur pahwesta negantibu jau tee pehdigi pohstalaiki ešohht atnahkuschu, no ka swehtais Jahnis raksta parahdischanas grahmatâ 17, 3—6. Bet lai gan pohsts kristigâ draudse bija leels un lai gan dauds pahwesti irr bijuschu KRistum par ihsteneem prettineekeem un wellam par ihsteneem kalpeem, tomehr tee pohstalaiki, no ka 2 Tefalonik. gr. 2, 3—12. un Jahna parahdischanas grahm. 17. irr rakstihš, — wehl nebija nahkuschu; tee wehl nahš preeksch ta KUnga ohtras atnahschanas; tad parahdisees tas leelais prettikristus, tas zilweks ta grehka. So lai gan kristiga draudse dsikli, jo dsikli bija eegrimmuši garrigas tumšibas pohstâ, aluschu pohstâ wiina wehl nebija gahjuši, wiina wehl bija KRistus draudse un arri wištumschakôs laikôs tahdi irr bijuschu, kas DGewa pateesibu no firds mekleja un arri atradde, faut gan gruhti bija gaismu atrast tahdâ tumšibâ. —

Bet kadeht tas wiffuspehzigais DGews wellam bija lahwis, kristigu draudsi tà samaitaht? Kadeht tas Tehws, kas Sawu weenpeedsimmuschu Dehlu irr nodewis, kas Wiinu irr no mirroneem uszehlis un warren paaugstinajis, to irr zeetis, ka kristigâ draudse Wiina Dehlam tas peenahkams gohds tif breefmigi tifke laupihš? —

Mehs zilweki to gan newarram isdibbinaht, kadeht DGeus pawiffam launumam un grehtam irr lahwis pasaulé zeltees; un atkal mehs nefaprohtam, kadeht DGeus daschfahrt ar tahdu besgalligu lehnprahtibu panes, ka launums un grehti wairojahs un aug; bet to mehs sinnam, ka Winna zelli allasch irr pateefigi un swehti, un muhschibâ mehs atsihsim, ka DGeus iffkatru kristitu zilweku un arri wiffu sawu draudsi schehligi ween waddijis, ka mums buhs jafakka: Ak dsittums tahs baggatibas un gudribas un DGeua atsihschanas! Zif ne-is-mannijamas irr Winna teefas un ne-isdibbinajami Winna zelli!

DGeus allasch irr un paleef DGeus tas wiffusinnatajs, kas jau no muhschibas papreefsch irr sinnajis, ko Winna rabbijumi Winna swehtam prahtam pretti darrihs; Winsch to arri saweem kalpeem un behrneem Sawôs wahrdôs irr lizzis papreefschfluddinaht un teem no tam dewis sinnaht, zif teem waijadseja sinnaht.

DGeus arri allasch irr un paleef tas swehtais un schehligais DGeus; Winsch zaur Sawu Garru, zaur Saweem wahrdeem, zaur Saweem behrneem un kalpeem bes mitteschanas leezibu dohd, ka grehts irr launums un negantiba Winna preefschâ. Tadeht, ka DGeus negribb, ka zilwekeem sawôs grehtôs buhs pohstâ eet, tadeht Winsch Sawu draudsi wirs semmes stipri irr dibbinajis un schinni draudse Winsch allasch zilwekus leef aizinaht un mohdinaht, lai atstahj no launa, lai Winnam, sawam DGeuam peekerrahs, pee ka ween irr atrohnama taifniba, dsilhwiba un muhschiga swehtiba. Bet kad paschâ draudses widdû pohsts wairojahs, kad DGeua leezineeku pahrmahzischanas pahy galwu teef laistas, — tad DGeus sawu draudsi schlihssta zaur sohdbibahm; un kad zaur sohdbibahm ween Winnam ne-isdohdahs, draudsi no jauna us-taifht, tad Winsch usmohdina tahdus wirrus, kas Winnam par isredseteem rihkeem irr un kam Winsch to spehku pasneeds, draudsi no jauna darriht dsilhwu un spehzigu.

DGeus arri allasch irr un paleef tas Wiffugubrais un wiffuspehzigais DGeus; un lai gan sahtans ar sawu wiltigu gudribu un ar sawu leelu spehku dohma, DGeua prahtam pretti turretees un DGeua darbus isphohstiht, — winnam tomehr arri negribbedamam jakalpo angstam DGeuam, un arri wiffas winna waijafchanas isdohdahs DGeua behrneem par pahrbau-dischanu un schlihsstischanu, DGeua draudsei par ustaisichanu un wairoschanu; un pehdigâ gallâ DGeus sahtana launu spehku pawiffam lausihis; pastarâ deenâ DGeua prahts ween

buhš ſpehkâ, wiſſi DŒewa padohmi peepildifees, DŒewa wahrds ween tiſs flawehts un gohdinahts! —

Jau no paſaules eefahkuma DŒews to irr parahdijis, ka ſaunumam un grehkam gan waſku dohd isaugt un wairotees, bet ka ſawâ laiſâ arri Sawus prettineekus ſohda un ſamaita, un ka Sawus laudis atpeſti no prettineekeem, lai wiſſi reds, ka taiſniba irr bijuſi DŒewa leezineekeem, kaſ no grehkeem irr liſkuſchi atgreeftees un ſohdibu papreeſchſludbinajuſchi.

Kad tanni laiſâ preeſch uhdens pluhdeem zilweki us grehku= un pohſta=zekeem bija dewuſchees, — tad Nous un zitti wezz= tehwi leezibu dewe, ka DŒews ſohdihs to tautu, kaſ greh= fôs bija noſlihkufi, — un pehz tam DŒews uhdens pluhdus liſke naht, kaſ wiſſus tohs zilwekus ſamaitaja, kaſ zaur Sw. Garru negribbeja wairs liſtees pahrmahzitees.

Arri pehz uhdens pluhda laiſeem DŒews nemittejahs laudim ſawu prahtu zaur Noaſu un wiſſa behleem ſinnamu darriht, un ar to, ka Sawu prettineeku mehles un wallodas ſajauze, rahditees kâ ſohgis.

Tâpatt DŒews darrjis wezſas derribas laiſâ, tâpatt darrija un darra jaunas derribas draudſe, tâpatt arri darrihs paſaules paſtarâ gallâ.

DŒews Iſraela behrnus us Sinai kalna par Sawu ihpaſchu derribas tautu bija peenehmis. Bet wiſſi drihſ ſahze atkahptees no ſawa DŒewa; un lai gan DŒews al= laſch ſpehzigus pateefibas leezineekus wiſſu ſtarpâ uſmohdi= naja un wiſſus daudſkahrt pahrmahzija, — tomehr wiſſu atkahpſchana wairojahs, wiſſi padewahs paganu buhſchanai un elka=deewu kalpoſchanai, — tabehl DŒews wiſſus liſke noweſt us Bahbeli, zeetumâ. Par Iſraela tautas leelaku teeſu no ta laiſa neſo wairs neſirdam, wiſſi kâ no ſemmes ſudduſchi; ta ohtra, maſaka teeſa behdu=laiſâ atſinne ſawus grehkus un atgreefahs pee ſawa DŒewa un Beſtitaja; tohs DŒews atkal eewedde Kanaana ſemmê; bet wiſſi us tur= reni daudſ paganifſas eerahſas nehme lihds, no kurrahm DŒews tohs liſke ſchlihtihht zaur teem DŒewa wihreem Eſru un Neemiu; no ta laiſa Iſraela tauta firſnigi kalpoja ſawam DŒewam un ar leelu ilgoſchanu gaidija, lai teem noteek pehz praweeſchu papreeſchſludbinahſchanahm. Bet kad nu taſ no tehweem gaidihts Beſtitajs atnahze, tad tomehr tiſſai ma= ſa tautas teeſa wiſſu uſnehme; ta leelaka teeſa ſawu firbi apzeetinaja un ſawu Beſtitaju atmette; tabehl DŒews wiſſus arri atmette us tuhſtoſchu gabdu laiſeem, lai pee wiſſu

pohsta wiſſas tautas atſiht, ka DŒews Sawus apzeetinatus prettineefus bahrgi mahſ ſohdiht.

Tahdâ wiſſe arri DŒews kriſtigu draudſi irr ſohdijis un ſchliſtijiis un us preeſchu wehl tapatt darris. Kad ta ſkaidra ſwehta tizzibas dſihwoſchana, eekſch kurras pirmas kriſtigas draudſes kohpâ turrejahs kâ weena BŒſtitaja meeſa, bija ſahkuſi ſuſt, kad leelakais pulks no DŒewa un BŒſtitaja bija atſahpees un meeſai, paſaulei, grehteem ſahze kalpoht, un tikkai ar mutti un luhpahm un ar ahriugu DŒewakalpoſchanu DŒewu dohmaja gohdah, — tad DŒews mohdinaja leezineefus, kas kriſtiteem ſcho pohſtu uſrahdija un tohs pee atgreeschanas ſauze; bet kad kriſtiti DŒewa leezineeku wahrdeem neklauſija, tad DŒews prett winneem ſuhtija to wiltigu praweetu Muamedu ar ſaweem breeſmigeem Turku karra-wihreem. Zaur Turku uſmahſſchanu weena kriſtigas draudſes dalka gan drihs pawiffam tiffe iſpohſtita; un to ohtru dalku DŒews allasch mohdinaja, lai atgreeschahs, zaur to, ka ſawus brahlus redſeja no Turkeem uſwarretus un ka winneem paſcheem arri ar Turkeem itt niſni bija jakaujahs. Leelaka teeſa DŒewa ſohdibu gan nelikke wehrâ un daudſ DŒewa leezineeku wahrduſ pahr galwu laide; bet tomehr winnu leeziba kriſtigas draudſes atjaunaſchanai zellu ſataiſija. Daudſ ſirdis ſahze ilgotees pehz draudſes atjaunaſchanas un ſkaidroſchanas, un DŒews tad arri weenu wihru mohdinaja, kas kâ iſhtenais DŒewa rihs DŒewa draudſi atjaunaja; un DŒews winnam arri dewe daudſ uſtizzigus beedrus par palihgee pee winna ſwehta darba.

Birms nu miſhkeem laſſitajeem iſtahſtiſim, kâ Mahrtinſch Lutters ſawu atjaunaſchanas darbu irr iſdarrijiis, mehs wehl gribbam apdohmah, kâ tas warreja notikt, ka tahda ſamaitata draudſe wehl warreja atjaunatees, un kâ DŒews atjaunaſchanai zellu irr ſataiſijiis?

II. Kâ tas warreja notikt, ka Kattolu draudſe warreja atjaunatees, un kâ DŒews atjaunaſchanai zellu irr ſataiſijiis.

Kad draudſei, kas no ſkaidras tizzibas irr atſahpuſees un ar wiltigahm mahzibahm irr gahnijufees, atkal buhs atjaunatees ſkaidrâ tizzibâ, — tad tahda atjaunaſchana tikkai warr notikt, kad ta draudſe wehl KRiſtum peederr: prohti kad tahs trihs leetas wehl tai draudſe rohnahs: 1. kad eekſch winnas

wehl DŒewa wahrdi un sakramenti tohp zeenâ turreti; 2. kad ta draudse apleezina sawu tizzibu eefsch to DŒewa schehlastibu, kas mums zaur KRistu irr dahwinata; 3. kad tai draudse roh-nahs tahdi lohzeeki, kas eefsch dsihwas tizzibas un mihlestibas staiga.

DŒewa wahrdi un sakramenti irr ta stipra grunts, us fo KRistus Sawu draudsi irr ustaisijis. Un woi tad Kattolu draudse wehl bija DŒewa wahrdi un sakramenti? woi wianna wehl dibbinajahs us scho stipru DŒewa grunti? Bija gan. Lai gan Kattoli DŒewa wahrduš nemas tã wehrã nelikke, kã peenahkahs, lai gan DŒewa wahrduš bija fajau-fuschji ar daudš wiltigahm mahzibahm, lai gan sw. wakkareh-beena sakramentu ar to bija nepilnigu darrijuschji, ka maist ween draudses lohzeekleem isballija un bikkeri tikkai mahzita-jeem wehleja, — tomehr winneem wehl bija DŒewa wahrdi un sakramenti.

Arri skaidras tizzibas apleezinaschana wehl bija Kattolu draudse. Zaur Swehta Garra waddischanu kristiti jau no pirmem gaddu-fimteneem Apustuku tizzibã jeb trihs tizzibas lohzeeklõs sawu tizzibu ihfi bija salikkuschji. Kad kahda dweh-sele scho Apustuku tizzibu apleezinaja, tad winnu atsinne par kristigas draudses lohzeeki; kad kahda lauschu beedriba kaut-kurrã semmẽ, kautkurrã tautã pee scheem trim lohzeekleem tur-rejahs, tad wiſsa kristiga draudse winnu atsinne par IŒesus meefas daltu. Pee scheem trim tizzibas lohzeekleem arri Kattoli allasch irr turrejuschees. Winneem Apustuku tizzibas-mahzibas gan nebija par weenigu grunti, wianni pee Apustuku mahzibahm daudš zittas mahzibas bija peelikkuschji, kas tur klahd nederr, tadeht ka nesaeet ar DŒewa wahrdeem; bet tomehr basnizãs Apustuku tizziba tikke laſſita un mahjãš mahzita, tã ka zaur DŒewa schehlastibu tas warreja notikt, ka Kattolu-draudses lohzeeki, kas pee schahm mahzibahm turrejahs un tahs zilweku mahzibas nepeenehme, pee ihstenas tizzibas warreja tikt; kas pee Apustuku trim lohzeekleem weenteeſigi turrejahs, tee warreja eefsch KRistu sawu BŒstitaju tizzeht un to muhschigu dsihwoschãnu eemantohd.

Un tahdi draudses lohzeeki wiſfõs laifõs, arri paschõs tumſchafõs, Kattolu draudse irr bijuschji, kas ar dsihwu tizzibu eefsch IŒesu KRistu tizzeja un sawu tizzibu swehtã dsihwoschã-nã likke aſpithdeht; bija allasch tahdi, — lai gan daschõs laifõs winnu nebija leels pulks, — kas zaur KRistus nopelniijumu bija likkuschees pestitees no wella spehka, kas Swehtu Garru ſirdi bija usnehmuschi, kam Sw. Gars grehku-peedohschãnu

apleezinaja, un to winſch atjaunaja pehz KRiſtus gihmja. Tee bija tee walſtibas behrni, kaſ dſihwoja ſtarp teem, kaſ netaiſnibu darrija; (Matteuſ 13, 38. 41.), tee bija tee ihſteni JĒſuſ mahzekli, Winna karra-wihri, kaſ allaſch zihnijahſ un turrejahſ pretti ſahthanam un teem, kaſ ar to bija ſabeedrojuſcheeſ un ſinnoht woi neſinnoht winnam kaſpoja; winni bija paſauleſ ſahſ un gaiſchumſ, kriſtigas draudſeſ ſahſ un gaiſchumſ, arri tanniſ laiſoſ, kaſ ſchi ar paſauli un winnaſ blehnam bija pinnuſeeſ. Kamehr ween Kattohu-draudſe bija tahdi dſihwi, ihſteni JĒſuſ lohzekli, kaſ pee DĒwa wahrdeem un ſakramenteem ſtipri turrejahſ un eekſch tizzibas un mihleſtibas dſihwoja, — winna wehl bija ſauzama par KRiſtuſ draudſt, un bija zerribas, ka winnai atjaunaſchanaſ un iſſkaidroſchanaſ laiſſ warrehſ naht.

Birmajōſ gadbu ſimtendōſ leelaka kriſtigas draudſeſ lohzeklu teefa bija tahdi dſihwi lohzekli un ihſteni KRiſtuſ kaſpi, kaſ no ſirdſ gribbeja JĒſum ween kaſpoht. Bet kaſ keiſeri paſchi uſnehme kriſtigu tizzibu, kaſ kriſtigai draudſei un mahzitajeem tikke eedohtſ ahriſgſ ſpehſſ un gohdſ pee zilwekeem, — tad zittadi bija; tad drihſ leelaka kriſtigu ſauſchu dakka bija wiltigi, netizzigi laudiſ; un no weena gadbu-ſimtena uſ ohtru to ihſtenu tizzigu pulkſ weenumehr palikke maſakſ; bet pawiffam ſudduſchi tomehr ihſteni DĒwa behrni nekad naw; lai gan niſnaſ ſahleſ ſtipri bija wairojuſcheeſ, kweeſchi arri allaſch wehl bija draudſeſ tihrumā; tabeht DĒwaſ arri ar uggumi to wehl ne-iſpohſtija (Ēbr. gr. 6, 8.) un winna wehl warreja atjaunateeſ. —

Kahdi nu ſchee dſihwi KRiſtuſ meeſaſ lohzekli tumſchōſ kriſtigas draudſeſ laiſoſ irr bijuſchi un zit winni irr palihdſejuſchi kriſtigu draudſt no pehdiga pohſta ſargaht, pee dſihwibas uſturreht un atjaunaſchanaſi zeklu ſataiſiht, — to taggad gribbam iſſtahſiht.

1. Kriſtigai draudſei wiſſōſ laiſoſ labba teefa tahdu KRiſtuſ lohzeklu irr bijuſi, kam bija deeſgan dedſigſ garſ un prahtſ, bet kaſ tomehr draudſei maſ labbuma irr atneſſuſchi un atjaunaſchanaſi zeklu newarreja ſataiſiht, tapehz ka, lai arri gan PĒſtitaju bija atſinnuſchi un mihleja, un arri ſtipri dſinnahſ pehz ſwehtas dſihwoſchanaſ, tomehr weenā leetā allojahſ, prohti ka mahzija: ka kriſtigai draudſei pehz DĒwa prahta waijagoht buht tahdai, fur wiſſi lohzekli irr ihſteni DĒwa behrni; un kaſ nu redſeja, ka tā nebija wiſ, tad kriſtigu draudſi ſauze par Bahbeli, ſazzija ka DĒwaſ winnu eſſoht atmettiſ, ſchkihrahſ no draudſeſ un dewahſ kohpā maſaſ beedriſ

bâs, fo turreja par gluschi swehtahm; un to wißu winni tizzeja un mahzija un darrija aismirsdami ta Kunga wahrbus, fa schinnî pasaulê kristiga draudse allasch buhs tahda, fur irr nitnas sahles un kweeschi weenâ tihrumâ, labbas un sapu-schas swis weenâ tihklâ. Scheem nu gan bija taifniba, kad kristigu draudst rahje, fa pasauligai dsihwoschanai un grehku-kalposchanai bija padewusees; bet winni to darrija bes mihlestibas, darrija schelschanas un peefohdinaja wisseem DGewa behrneem, lai no wezzas samaitatas draudses atstahjabs un lai jaunâs swehtâs beedribâs sadohdahs kohpâ; Kattolu draudses grehkus gan rahje un usrahbija winnas wiltigas mahzibas, bet to neatfinne, fa tur arri wehl dauds labbuma eefschâ; tadeht tee padewahs garrigai lepnibai, sawas beedribas turreja par DGewa isredsetu draudst, mahzija, fa zittur nekur nekahbi DGewa behrni ne-effoht atrohnamî, fâ ween winnu starpâ; un zaur tahdu lepnibu arri paschi fritte tai kahrдинаschanâ, fa sawai gudribai wairaf tizzeja, ne fâ DGewa wahrdeem, fa eenih-deeja ar leelu eenaidibu wißus Kattolus, un fa pehzgallâ arri sahze mahzihst mahzibas, fo paschi bij isdohmajuschî, un tadeht arri eegrimme leelâ pohstâ. No eefahkuma winnu starpâ gan gabbijabs deesgan ihsteni atgreesstî un tizzigi lohzeekli, bet ar laiku arri pee winneem tapatt bija, fâ pee Kattoleem; leelaka dalka no sahtana tikke uswarreta un sawaldsinata. Tapehz Kattoli arri par tahm mahzibahm, fo schee ristigi pehz swehteem raksteem mahzija, negribbeja neko sinnaht; Kattoli tikpatt pee winneem, fa winni pee Kattoleem to launu samaitatu buhschanu redseht redseja, un to, kas bij labs, nemas negribbeja redseht. Tahdas allodamas draudses (sektes) jau sahze rahditees 6. gaddu fimtenâ; to reis winnu lohzeklus nosauze par Montanisteem, pehz winnu pirma mahzitaja Montanus. No 11. lihds 13. gaddu fimtenam dauds tahdu draudschu zehlahs Sprantschu semmê; zittus nosauze par Albigenereem, tadeht fa Albi pilstatâ bija zehluschees, zittus sauze par Katarreescheem, tas irr „skaidreem laudim,“ — tadeht fa sewi turreja par skaidreem un Kattolus par pehdigi neskaudreem; un arri tai laikâ, kad Ewangeliuma draudse jau bija zehlussees, no schihis skaidrotas draudses tahdas draudsites schlihrabs, kas leelijabs wehl skaidrakas buht. Tapatt arri wehl muhsu laikos dauds tahdi lohzeekli no kristigas draudses irr schlihruschees, wißuwairaf Engländeru un Amerikas semmê, Schweizeru un Wahzsemmê. Scheem gan dauds leetâs irr skaidra atsihschana, un tee pehz ihstenas DGewa behrnu dsihwoschanas dsenahs, bet kristigu draudst tee turr par Bahbeli un pohsta-

weetu, par mirroni, kas wairs pee dshiwibas newarr tift, ta-
 pehz ka winnas widbû rohnahs neatgreeshti zilweki, leekuli un
 besdeewigi laudis. Tahdâ nesapraschanâ arri malbahs tee Bap-
 tisti, kas daschâs weetâs laudis mahza, Ewangeliuma draudsi
 smahdeht un lammaht un us schelschanahm dohtees. Lai gan
 eefahkumâ tahdâs beedribâs irr gabbijusches zitti ihsteni tiz-
 zigi laudis, tomehr winnas nemas warrejuschas palift skaidra-
 kas, ne fâ leela kristiga draudse; un lai gan turrahs par se-
 wischki no D Gewa isrebseteem laudim, tomehr winnu starpâ
 arri deesgan wiltneeki allasch irr bijuschi, kas tiffai ar mutti
 D Gewam kalpoja, un tahdâs beedribâs, kas no swehtas kri-
 stigas draudses schlihruschees, irr bijis un buhs weenumehr
 gruhfaki, debbesu zellu atrast un us winna palift, ne fâ kri-
 stigâ draudse, fo winnas par Bahbeli sauz, bet fo D Gews
 bes Sawahm dahwanahm atstah tu wehl naw pamettis. Kad
 tahdu sektes lauschu buhschanu usfkattam, tad mums paleef
 schehl, fa winni ar sawu dedsi gu prahtu us ihstena zella naw
 paliffuschi un draudsei ar sawahm dahwanahm naw kalpo-
 juschi; winni sawas jaunâs draudsites ar leelu uszihtibu irr
 meklejuschi wairoht, daschahrt wiffas leetas atstahjuschi, wiffu
 sawu padohmu draudsehm par labbu pahrdewuschi un arri
 gattawi bijuschi, sawu dshiwibu nodohht sawu tizzibu aistah-
 wetami; bet fo tas palihds! winnu tizziba nebija skaidra,
 nesagahje un nesaeet ar D Gewa wahrdeem; tahda tizziba D Gewa
 draudsi newairo un nestiprina, bet pohsta un maita!

2. Tee kristigas draudses dshiwu lohzecki, no kurreem
 nupatt runnajam, bija Kattolu draudsei par waijatajeem un
 prettineekeem! daschahrt winni arri prett laizigu waldischanu
 dumpi irr zehluschi; bet bija arri tannis tumshôs laifôs tahdi
 ihsteni D Gewa behrni, kas gan atsinne, fa Kattolu draudse
 effoht leela tumfiba, bet kas tomehr no draudses neschlihras
 wis, bet eeksch tahs paliffe un ar sawu tizzibu D Gewam kal-
 poja; winneem nebij nekahda dalla ar tahm wiltigahm mah-
 zibahm, bet winni turrejahs pee Apustuku tizzibas, winni
 D Gewam arri tã nekalsoja, fâ Kattoki, bet pehz Apustuku
 mahzibahm garrâ un pateefibâ. No scheem tahdeem D Gewa
 behrneem zitti irr dshwojuschi kluffi un weenteesigi sawâs mahjâs,
 preezajusches par sawas skaidras tizzibas saldumu, bet pee ta sa-
 weem behrneem un sawai saimei ween dalku dewuschi; tãpatt,
 fâ Eliasa laifôs D Gews Sewim bija atlizzinajis 7000 dweh-
 seles, kas Baalam nekalsoja, tã Winnam arri tumshôs Kat-
 tolu laifôs irr bijis Sawu behrnu pulks, kas Winnam ar
 kluffu garru kalpoja; winnu wahrbi zilweekeem gan naw sin-

nami, bet dšhwibas grahmata debbes tee irr eerastiti; wianni irr bijuschi eepuschai draudsei par sahli, tumshai par swezzi.

3. Bet DŒewam arri tanni laifâ allasch irr bijuschi tahdi behrni un mahzekki, kas dšhwu tizzibu neween fawâs firdis glabbaja, un neween mahjâs no tahs leezinaja, — bet kas arri derrigôs raffôs leezibu dewe no ta salduma, fo pee IŒesus bija atradduschi. Tahdus leezineefus DŒews Sewim mohdinaja wiffuwairak 14. un 15. gaddu-simtenâ; wiannu starpâ Zahnis Taulers un Tohmas no Kempenes irr tee, kas zaur saweem jaukeem raksteem kristigai draudsei wišleelaku swehtibu irr atnessuschi; Zahna Taulera rakstus arri Mahrtinsch Lutters irr lassijis un no winneem dauds swehtibas smehlis; Tohma no Kempenes mahzibas „Râ mums buhs KRistum pakkal staigah“ irr tuhstoschu tuhstoscheem kristiteem Kattolu un Ewangeliuma draudse bijuschas par tizzibas apstiprinaschanu; schi grahmata irr pahrtulkota dauds tautu wallodâs un wehl scho deenu weenumehr no jauna teef drikketa, un weenumehr rohnahs atkal lassitaji, kas no wianas mahzahs to schauru zellu us muhschigu debbes-preeku.

4. Wehl zitti ihsteni IŒesus mahzekki un DŒewa behrni bija tee wihri, kas Kattolu laifôs par missionareem gahje paganu semmês; KRistus mihlestiba wiannus speede noet pee tahdahm tautahm, kas wehl tumfibâ un nahwes-ehnâ dšhwoja, tahm IŒesus gaismu sluddinaht un tahs malbidamas awis pee ta labba Ganna atgreet! Un ka tahdi KRistus leezineeki, kas few paschus gluschi aisleeguschu un arri sawu dšhwibu labprahht KRistum par gohdu nodewuschu, warreja rastees Kattolu draudse, ta irr stipra leeziba, ka Sw. Gars schinnî draudse wehl arween Sawu swehtu glahbschanas darbu strahdaja. Un tahs sinas, kas no missionareem un jaunahm draudsehm us wezzahm Kattolu draudsehm tiffe laistas, tahs allasch mohdinaja to wezzu draudsi; atgreetu paganu stipra tizziba un karsta mihlestiba fassibija daschas remdenas un aufstas firdis. Tahdi wihri, kas tizzibas un mihlestibas pilni paganu atgreeschanas swehtu darbu strahdaja, irr bijuschi: Patrizius, kas Jhru semmê DŒewa wahrdu mahzija; Bonifazius, kas Wahzsemmes leelâ dallâ KRistus draudsi ustaisija; Ansgarius, kas Dahnu-semmê, Sweedru-un Norwegeru-semmê KRistus frustu uszehle; Otto, biskaps no Bambergas, preezas wahrdu sluddinaja Pommereem. Bes scheem wehl dauds zitti IŒesus leezineeki darbojahs, KRistus draudsi paganu starpâ ustaisiht; wianni Apustulu darbu strahdaja un teescham pee winneem arri bija Apustulu tizziba un mihlestiba.

5. Wehl zitti ihsteni Jesus meefas lohzecki bija tahdi, kam DGeus spehku un gaismu bija dewis, ka wianni neween to pateesibu mahzija ar wahrdeem un raksteem, — bet ka arri ar stipru balsi sauze wissu draudsi pee atgreeschanas, un skaidri apleezinaja pehz DGewa wahrdeem, kahbas mahzibas un DGewa kalposchanas effoht wiltigas un atmettamas. Schohs wihrus pahwestneeki gan stipri waijaja, zeetumâ lifke un ar ugguni daschkahrt fadedsinaja; kad wissus tohs faskaitihs, kas sawas skaidras leezibas dehl no Kattoleem irr nonahweti, tad wiannu laikam tikpatt leels pulks buhs, ka to affins-leezineeku, ko pagani nokahwe; bet schee DGewa wihri par tahdu eenaidibu nemas nebehdaja, wianni nezeete klussu, kamehr mutti teem aisbahse ar nahwi; schee DGewa kalpi wissuwairak tizzibas atjaunaschanai zekku irr fataisijusch.

Tahdi wihri leelâ pulkâ zehlahs wissas Kattolu semmês, tai laikâ no 1200. lihds 1500. gaddam. Sprantschu semmê paschâ Parihses augstâ skohlâ zehlahs trihs mahzitaji, kas stipri leezinaja prett pahwesta wiltigahm mahzibahm; Englanderu semmê zehlahs teizam mahzitajs Jahnis Witleff, kas Bihbeli Englanderu wallodâ pahrtulkoja, un kam dauds zitti mahzitaji peefritte. Behmeru semmê arri pulks leezineeku sahze Kattolu wiltigas mahzibas raht, no kurreem drohschakais bija Jahnis Huss, ko Kattoli us fahrta fadedsinaja; bet wehl ilgu laiku wianna mahzecki un draudses lohzecki turrejahs pahwestam pretti; Kattoli wiannus nosauze par Hussiteem. Tapatt arri Hollenderu semmê, Italiâ un Sprantschu semmê wehl leels pulks DGewa leezineeku Kattolu nebuchanai pretti turrejahs. To arri tee Waldenseri Sprantschu-semmê darrija. Schee bija tahdi laubis, kas gan eesahkumâ nemas pahwestam un Kattolu draudsei prettineeki nebija, bet tikkai to no pahwesta prassija, lai winneem lauj DGewa skaidrus wahrbus lassihht un mahzitees un pehz DGewa wahrdeem ween dsihwoht un turretees. Bet Kattoli wiannus nifni sahze waijahht un tuhstoschus no winneem us fahrteem fadedsinaja; tee, kas atlikke, behdse us Alpkalneem Italias seemela dalkâ. Tur wianni arri wehl no Kattoleem daschkahrt nifni tikke spaiditi, bet tomehr DGeus wiannus irr usturrejis pee skaidras tizzibas un swehtas dsihwochanas. Tikkai nu wehl, muhsu laikos wiannu spaidischanas un wajaschanas irr mittesuschees; Italias kehniensch winneem irr lahwis, wissâ Italiâ sawu skaidru tizzibu apleezinaht un basnizas un skohlas ustaisiht; schee Waldenseri tad nu taggad patt irr isfuhthusch tizzigus DGewa wihrus, lai wissâ

Italiâ skaidrus DŒewa wahrbus mahza un dwehseles atpesti no pahwesta un Rattoku tumfibas juhga.

See wezzi Waldenseri un tee zitti IŒesus leezineeki, fo nupatt peeminnejam, wiŒi weenâ muttê leezinaja: ka pahwestam nemaŒ tahds spehks un tahda warra no DŒewa ne=esfoht dohti, kâ wiŒsch pats sewim bija peelizzis; wiŒni mahzija, ka Œw. Bihbele ween effoht tas awohts, no ka kristigas tizzibas un dŒihwoschanas mahzibas effoht smekamas; wiŒni arri rahbija, ka zaur tizzibu ween eeksch to BŒŒitaju, kas muhsu grehku behk irr nomirris un muhsu taisnoschanas behk irr usmohdinahts, mehs warram preeksch DŒewa taisnotees, un ka tad ween Rattoku draudse atjaunasees Apustulu skaidribâ un spehkâ, kad atkal greeŒisees pee Apustulu tizzibas; tadeht likke atmeŒt wiŒŒas wiltigas mahzibas un wiltigas DŒewa kalposchanas; pahr wiŒŒahm leetahm wiŒni us to pastahweja, ka Œw. wakkarehdeenâ wiŒŒai draudsei atkal bij dabbuht baudiht ne ween IŒesus Œw. meesu, bet arri WiŒna Œw. affinis, un ka lai tohs, kas tihschôs grehkôs dŒihwo, no draudses ismett ahrâ. Tahdu leezibu Jahnis Hufs islaide jo warreni; un lai gan 1415. pats tikke ŒadedŒinahts, tomehr wiŒna mahzekki un draugi palikke pastahwigi pee skaidras mahzibas, un Luttera laikôs Œheem HufŒiteem Behmeru semmê, Mehrenes semmê un Pohku semmê bija kahdas 200 basnizas; pehz gan leelaka teesa no Rattoleem tikke nospaibita, bet tomehr wiŒnu pehznahkami wehl taggad weetahm Behmeru semmê rohnahs; zitti isbehdse us SaŒŒhu semmi, un no wiŒneem irr zehluŒees ta Brahlu= (Hernhuteru) draudse, kas wehl taggad DŒewa darbu strahda un dauds paganeem gaismas zekku irr rahbijuŒi.

Bes Waldensereem un HufŒiteem wehl weena Kristus kalpu ŒadraudŒeschana irr bijuŒi Rattoku draudŒe, kas gan pahwestam pretti neturrejahs, bet tomehr tizzibas atjaunaschanai zekku irr ŒataiŒjuŒi. ŒchihŒ ŒadraudŒeschanas eesahzeis bija weens peetizzigs IŒesus kalps, ar wahrdu Gerhards Groots, kas ap 1370 Hollenderu semmê dŒihwoja. WiŒsch Œabeedrojahs ar zitteem deewabihjigeem wiŒreem un wiŒni Œawu brahlu=beedribu nosauze par „Œaweenotas kristigas dŒihwoschanas beedribu.“ Œhee brahli us to Œaweenojahs, skaidrus DŒewa wahrbus laudim Œubdinaht paŒchu lauschu wallodâ, Œohlas wiŒŒur behrneem ustaiŒht un laudis us Bihbeles laŒŒichanu Œubdinaht. Kahbus 150 gaddus wiŒni Œawu darbu kluffi=nam strahdaja, un zaur to dauds dwehselehm palihdŒeja tikt pee DŒewa=pateeŒibas skaidras atŒihŒchanas; kad nu Lutters

fahze mahziht Ewangeliuma fkaidru mahzibu, tad scho beedru leelaka dalka wiinna mahzibahm ar preeku peeefritte.

Kad nu wiiffus schohs kristigas draudses dshwus loh-
 zekfus, kas Kattolu draudse arri tumshakos laikos irr atrad-
 duschees, faskaitam kohpa, tad jafakka, ka wellam gan bija
 isdewees, leelu kristigas draudses dalku isposhtih un famai-
 taht, — bet wiifu kristigu draudsi wiinsch tomehr nebija speh-
 jis uswarreht; wiinnam gan bija saws leels karra-spehks, sawi
 karra-wihri, kas appaksch wiinna tumfibas karroga stahwedami
 wiiffam DGeua prahtram turrejahs pretti, — bet tomehr tam
 KAngam IEsu sum KRistum arri allasch irr bijis saws karra-
 spehks, kas pee Wiinna swehteem wahrdeem stipri turrejahs
 eefsch dshwas tizzibas un mihlestibas, un kas eenaidneekam
 nekahwe kristigu draudsi pagallam isposhtih; elles wahrri scho
 IEsus karra-pulku nespehjuschi uswarreht!

Lai nu, ka effam redsejuschi, gan drihs wiiffas semmes,
 kas appaksch Rohmas pahwesta waldischanas stahweja, DGeua
 leezineeki bija fahkuschi Kattolu mahzibahm pretti turretees,
 tad tomehr Wahzsemmi DGeus femim ihpaschi par tizzibas
 atjaunaschanas weetu fataifija. Wahzsemme bija leels pulks
 tahdu DGeua leezineeku zehlees, Wahzsemme arri zaur fsh-
 lahm lauschu prahts wairaf bija apgaismohts. Un jo wai-
 raf laudis zaur fshlahm pee gaismas tikke, jo wairaf fahze
 tohs Kattolu muhkus eenihdeht, kas bes kahda darba sawos
 fshsteros ideenas kahruma un lihgsniba dshwoja un mee-
 figas dshwoschanas grehkos un tumfiba bija gluschi ka no-
 fshkuschi.

Ka DGeus tas KAngs Sewim karra-pulku bija ustur-
 rejis un fataifjis, kas lai draudsi no pehdiga pohsta glahbi un
 atjaunaschanas zellu fataifa; un deesgan arri bija tahdu
 dwehseku, kas ar leelu ilgoshanu gaischakus laikus gaidija.
 Dauds dwehseles no wiiffas firds ar leelu uszihtibu un de-
 dfigu prahtru mekleja dwehseles glahbschanu un meeru, bet to
 newarreja atrast pee Kattolu wiltigahm, no zilwekeem isdoh-
 matahm mahzibahm un wiltigahm DGeua kalposchanahm;
 wiinni par welti mohzijahs un jihnijahs, — pee meera newar-
 reja tift. Bet DGeus tas KAngs redseja wiinnu firds fahpes
 un firsnigu ilgoshanu, dshrejeja wiinnu dshllas nopushchanas un
 dedfigas luhgshanas, — un kad Wiinsch to redseja, tad Wiinnam
 firds eeschehlojahs par teem, un Wiinsch teem fshhtija atwee-
 gloschanu, winneem lifke atkal to fkaidru preezas-mahzibu flud-
 dinahst. Tahdas dwehseles, kas Kattolu draudse welti un ar
 mohlahm meeru bija meklejuschas, bija tahs pirmas, kas Lut-

tera preezas = mahzibu usnehme, un ar gawileſchanu ſanehme to jaunu gaismu, kas no debbesim atspihdeja.

Dauds leezineefus DĒews tas Klings ſawâ draudſē bija uſmohdinajis, kas pateſibu pehz DĒewa wahrdeem apleezinaja un wiſſus tumſibas darbus norahje; bet tomehr neweens no teem wehl nebija derrigs bijis, palikt par pilnigu tizzibas atjaunataju. Wehl neweenam nebija bijuſi tahda ſkaidra, pilniga, gaiſcha DĒewa = pateſibas atſihſchana, wehl neweens tik ſkaidri nebija atſinnis, no ka wiſſa ſamaitaſchana un wiſſ pohſts bija zehlees DĒewa draudſē; neweenam arri wehl nebija bijuſi tahda firſniga zilweku-mihleſtiba, tahda ſtipra tizziba, kas paſauli un wellu warreja uſwarreht, tahda drohſchiba, kas allaſch gattawa un preeziga, arri paſchu nahwi zeest ſawas tizzibas deht, — ka DĒews to Sewim par darba-rihku pee tizzibas atjaunaſchanas buhtu warrejis isredſeht. Bet ſawâ laikâ, kad DĒews wiſſas leetas, kas pee tizzibas iſſkaidroſchanas bija waijadſigas, papreeſch bija ſataiſijis, — tad Wiſſch arri to wihru ſuhſtija, kas to darbu labbaſ warreja isdarriht, kam bija leelakas tizzibas un Garra dahwanas no DĒewa eedohtas, ne kâ wiſſeem DĒewa leezineekeem, kas preeſch winna bija zehluſchees — ſchis wihrs bija Mahrtiſch Lutterers. Bet tas Klings neween Martinu Lutteru paſchu brihnichſligi ſataiſija un audſinaja, ka Wiſſch derrigs paliktu pee ſchi ſwehta DĒewa darba, — wiſſch arri itt wiſſas leetas tâ bija waddijis un waldijis, ka Lutteram waijadſeja isdohtees to isdarriht, us ko DĒews winnu bija isredſejis; tâpatt, kâ Pats Bſtitajs paſaulē tad ween nahze, kad tas Zehws paſauli bija ſataiſijis, ka warreja Wimmu un Winna mahzeklu mahzibas usnemt, — tâpatt arri Paſcha DĒewa rohka Luttera darbam bija weetu ſataiſijuſi. Zeels kauſchu pulks atſinne, ka breeſmigs pohſts eſſoht eegahjis DĒewa draudſē; dauds laudis tannî laikâ no firſs ilgojahs pehz kriſtigas draudſes atjaunaſchanas; arri wezzu Ebreeru un Greekeru wallodu, ko ilgu laiku nemas wairs mahzitaji nebija mahzejufchi, taî laikâ no jauna mahzija, tâ ka Bihbeli warreja labbi pahrtulkohſt; pahweſts Leo X. maſ behdajahs par tizzibas leetahm un tadeht Lutteram tik ſtipri neſpeedahs wirſu, kâ zitti pahweſti to buhtu darrijuſchi; wehl neweens ar tahdu beſdeewigu drohſchibu grehku = peedoſchhanu par naudu nebija pahrdewis, kâ Tezels, prett kurren Lutterers zehlahs, kadeht winnam dauds laudis peeſfritte; DĒews Lutteram arri bija dewis mihligu, deewabihjigu, uszihſtigu, paſtahwigu aiſſtahwetaju, kas pee wiſſeem Kattokeem leelâ gohdâ tiffe turrehts, prohti to Kurſiſtu Fridriku

to Gubru; Wahzsemmes keisers Kahrli V. gan bija warrens kungs un Ewangeliuma tizzibu deesgan wajaja, bet winsch ar to tikkai padarrija, ka Ewangeliuma=tizzigi zeeschanas=ugguni wehl labba tiffe pahrbauditi; — to jaunu tizzibu pawiffam nospaibht, — ka winsch gan buhtu gribbejis, — to winsch nespehje isdarriht; DGeus winnam mohdinaja eenaidneekus, kas winnam rohkas ka seet fasehje. — DGeus Lutteram pee winna sw. darba dauds peetizzigus beedrus par palihgeem bija peesuhstijis; Lutteram pascham DGeus tahdu garru un prahtu bija dewis, ka itt ihsteni derreja, DGeuam par darba=rihtu buht; un arri no masahm deenahm DGeus winnu ta waddija, ka winnam wifs ruhtums un gruhtums pee dwehseles bija jabauda, kas Kattolu draudse zehlahs no wiltigahm mahzi-bahm; ar mohkahm winsch pats ilgu laiku meeru un saweenoschanu ar DGeuw mekledams mekleja, — un kad to pehz gruhtahm zihnischannahm bija atraddis, tad winsch ar leelu firbs lihgsimibu wiffus KRistus laudis aizinaja, lai arri nahf smeltees no pestischanas=awoscheem.

Kas labbi gribb sinnaht, kahda irr kristiga tizziba, tam labbi jamahzahs un ja=apdohma, kahds KRistus Pats bijis; tapatt arri tikkai tad warram to saprast, ka DGeus Wahzsemme tizzibu irr lizzis skaidroht un Sawu draudst atjaunahht, kad to leekam wehrâ, kahds irr bijis tas DGeu kalps Mahr-tiasch Lutters un ka winsch irr dschwojis. Wifs, ko ween winsch peedschwója no masahm deenahm, tas no DGeu winnam bija nolikts, lai zaur to taptu fataisihhts par tizzibas atjaunataju, tadeht wifs tas stipri jaleek wehrâ. Tadeht pa-preeksch nu stahstifim, ka DGeus Mahrtinu Lutteru no jaunibas waddijis, un ka winnu par paschu leelaku darba=rihtu pee tizzibas atjaunafchanas fataisijis.

III. Isstahstifchana, ka irr gabjis ar tizzibas=atjaunafchanas darbu.

1. Mahrtinga Luttera peedsimfchana un jaunibas gabbi.

DGeus tas Klungs sawu draudst walbohht allasch ta irr darrijis, ka sw. Bahwils raksta 1 Kor. gr. 1, 27. 28: „pasaules wahjus DGeus irr isredsejis, ka Winsch tohs spehzigus fauna liktu; un pasaules nezeenigus, un tohs pulgotus, un tohs, kas naw neneeka, DGeus irr isredsejis, ka Winsch

isnihzinatu tohs, kas schkeetahs dauhs effofchi.“ Gewischi
 DGeus par isredseteem darba=rihkeem un stipreem strahdnee-
 keem sawa wihnafalnâ aplam nenehmis wis augstas kahrtas
 laudis un baggatus un tahdus, kam pasauale gohdu dohd, bet
 nabbagus un tahdus, fo pasauale ne=eerebs. Tâ DGeus arri
 Sawu kalpu Mahrtauu Lutteru no nabbagu lauschu kahrtas
 aizinaja. Luttera tehws un mahte, Anzis un wianna seewa
 Mahrgreete, no Lindemanna zilts, bija nabbagi un semmi
 laudis. Wiini papreefsch bija dsihwojuschi Mõhrâ, kahdâ
 zeemâ ne tahl no Eisenaches pilsfata, bet pehzak, labbaku pahr-
 tischanu meklebami, bija nahkuschi us Eislebenes pilsfatu,
 fur Anzis Lutters pilsfata turwumâ kalnõs sawu maifi pelnija,
 prasta kalna-razzeja darbu neapnizzis strahdadams. Eislebenê
 scheem laulateem draugeem 10. Nowember 1483 naktis laikâ
 peedstimme dehlinisch, kam swehtâ kristibâ wahrdu uslikke: Mahr-
 tinsch; scho wahrdu wiannam uslikke tapehz, ka 11. Nowember,
 kad wiannu kristija, bija peeminneschanas deena Mahrtauam,
 Tuhres, Sprantschu-semmes pilsfata, biskapam.

Kad arri Eislebenê Anzim Lutteram gruhti ween isbewahs
 sawu maifi pelniht, winsch ihu laiku pehz tam, kad Mahr-
 tinsch bija peedstimmis, gahje dsihwoht us Mansfeldes pils-
 fatu. No pirma galla arri schê winneem gruhti deesgan
 gahje, jo mas teem bij pee rohkas un pee muttes, bet behrnu
 papilnam, 4 dehli un 9 meitas. Tê nu gan wezzakeem bij
 deesgan fo DGeuwu luhgt, fo strahdaht un gahdaht. Bet
 Mahrtaua wezzaki arri bij ihsti luhgschanas un strahdaschanas
 laudis, un wiffas sawas suhdischanas tee mette us to KUnge,
 sawu DGeuwu, pehz Apustula Pehtera pamahzischanas, 1 Peh. 5,
 7: Wiffu sawu suhdischanu metteet us Wiannu, jo Winsch
 gahda par juns! — No tehwa un mahtes arri Mahrtauinsch
 jau no masatnes mahzijahs sawas suhdischanas us DGeuwu
 mest, un tapehz winsch to arri labbi pratte darricht wiffu
 zauru muhschu. Pehzlaikâ DGeus Anza Luttera darbus tâ
 swehtija, ka wiannam pascham Mansfeldê peederreja diwi „ug-
 guni“ jeb dselses zepli. Wiannu arri par pilsfata rahtskungu
 eezehle, jo wiffi gohda=laudis Anzi zeenija kâ ustizzigu un
 gohbigu zilweku. Arri Mahrtaua mahte bija teizama seewa,
 kas no firbs pee DGeuwa bausteem turrejahs, kâ kristigai see-
 wai peenahfahs; wianna ar kaunigu dsihwoschanu, firsnigu
 DGeuwa=bihfashchanu un pastahwigu DGeuwa=luhgschanu zittahm
 kristigahm seewahm wiffahdi bija par labbu preefschfihmi.
 Sawu behlu Mahrtauu Anzis un Mahrgreete usaudsinaja
 eefsch pahrmahzischanas un pamahzischanas ta KUnge, un

rabbinaja wiinu pee DŒewa = bihjaſchanaſ un wiſſahdeem labbeem darbeem; bet daſchfahrt arri druſzin bahrgati wiinu pahrmahzija, tà ka behrnam prahtſ palikke bailigs.

Kad Mahrтинam tee gaddi bija klaht, kad behrneem ja-mahzahſ grahmata, tehws gahdaja, lai mahzahſ laſſiht un rakſiht, un wezſ uſtizzigs mahjaſ draugs, Niklas Œmler, diwi gadduſ wezzu puiſeniti daſchfahrt uſ rohkahm ſkohlà noneſſe un no ſkohlaſ atkal pahrneſſe uſ mahjahm; 1486. gadda arri pais tehws to daudſ reiſ darrija. No behrnu ſkohlaſ tad Mahrтинu eelikke Latiniſkà ſkohlà, tur behrni mahzijahſ Latiniſku wallodu; tur Mahrтинſch mahzijahſ arri tohſ deſmits bauſluſ, tohſ trihſ tizzibaſ lohzeekuſ, to ſwehtu luhgſchenu un zittas baſnizaſ = dſeejmaſ. Bet behrni newarreja ſawraſt, ko mahzijahſ, un DŒewa ſchehlaſtibu newarreja atſiht, tapehſ ka teem to ne = iſtulkoja un ne = iſſkaidroja. Mahrтинſch Lutterſ wihra gaddoſ daudſfahrt par to ſtipri ſchehlojahſ, ka wiinu un zittuſ behrnuſ jauniba tà eſſoht mahzijuſchi, ka teem baileſ un ſchauſchalaſ uſgahje, kad KRiſtuſ wahrdu dſirdeja ween; jo nemaſ nemahzija, ka Winſch eſſoht ſaldaiſ, mihlaiſ Beſtitaiſ, bet tikkai par bahrgu un breeſmigu ſohgi Winnu noſauze. „Jo muhſ wiſſuſ tà mahzija,“ tà winſch pehzaſ rakſtija, „ka mumſ pa ſcheem eſſoht jaſalihdſina ſawi grehki, un ka KRiſtuſ paſtarà deenà no mumſ praſſihſ atbildſchenu par to, kà mehſ ſawuſ grehkuſ ſalihdſinajuſchi, un kahduſ labbuſ darbuſ mehſ darrijuſchi. Un kad nu ne = eeſpehjam paſchi no grehkeem aſſwabbinateeſ, kad nekad newarrejam deeſgan labbuſ darbuſ darriht, firdeſ mumſ bija un palikke allaſch bailiga; tapehſ tee muhſ mahzija, lai ſwehtuſ nomirruſchuſ zilwekuſ peeluhdſam, tee mumſ buhſchoht par widdutajeem, tee muhſ ar DŒewu ſalihdſinaſchoht; mahzija arri KRiſtuſ mihtu mahti par ſalihdſinataju peeſaukt“ u. t. j. pr. Sinnamſ, ka ſchiſ mahzihaſ Luttera firde nedewe meeru, bet ka ta weenumehr ehdaſ to neſalihdſinataju grehku deht. Ziſ gruhtas, ruhktas mohkaſ zilwekam firde zekahſ, kad zilwekſ neſinn un newarr eepreezinateeſ ar to, ka DŒewſ no tihraſ ſchehlaſtibaſ un lehnprahtibaſ grehkuſ peedohd, taſ Lutteram jau no maſahm deenahm pee ſawuſ paſchaſ firdeſ bij jamanna, tapehſ ka winſch uſ preeſchu jo preezigi un ſpehzigu lai teiz un iſſlawe to DŒewa ſchehlaſtibu un lehnprahtibu, kaſ zilwekeem meeru un dſchwibu dohd beſ zilweka nopelnijuma un labbeem darbeem.

Tapehſ ka DŒewſ Mahrтинam labbu galwu un gaiſchu prahtu bija dewiſ, un tehws labpraht gribbeja, lai dehlſ pa-

leef par jo d'fikli mahzitu wihru, wiaſch to, kad 14 gabbus wezß biſa, ſubtiſa us augſtafu ſfohlu, fo Franziſkaneri (muhki) Magdeburgas pileſata turreja. Bet tehws dauds naudas Mahrtinam newarreja lihds doht un aißſubtiht, tadeht Mahrtinam pa pileſatu un zeemeem, kaß tur apfahrt irr, biſa jaſtaiga un tahwanas jaſalaſſa ar to, ka pee kauſchu dirwim dſeedaja un D'Gewu luhdſe. Gruhta Lutteram neween bij ſchi winna dſihwe, bet redſoht, ka tee nabbagi Franziſkaneri, pee kurreem Mahrtinſch ſfohlâ gahje, dſihwoja jo leelâ tufſchibâ un leelâß mohzibâß, firßß winnam ſahpeht ſahpeja; bet firßß winnam gribbeja woi puſchu plihßt, kad daudſfahrt eeraudſiſa to leelſungu Willumu no Anhaltes, kaß gawejoht dauds, ſtaigajoht baſſahm kaſjahm un ſawu meeſu wiſſadi mohzihoht dohmaja ar tahdeem ahriſeem darbeem debbeſu-walſtibu pelniht; nekad Lutters to newarreja aißmirßt, ziſ neſchehligi ſchis kungs ſawas meeſaß biſa nomehrtejiß!

Luttera wezzafi ſawu dehlu weenu paſchu gaddu ween Magdeburgâ likke tiſ gruhti dſihwoht, un tad winna nehme atpaſſal us Mansfeldu. Echê Mahrtinſch arri fo dabbuja dſirdeht par kahdu leelſungu, kaß labbaki ne kâ Willumßß no Anhaltes ſinnaja, kâ grichzinerkam debbeſiß buhß ee-eet. Tas biſa grahßß Ginters no Mansfeldes. Echim leelſungam gruhta wahjiba biſa uegahjuſi, un kad Luttera tehwu paſinne kâ uſtizſamun un gohdigu wihru, tad to likke nahrt, winna kohpt; un Luttera tuhws arri lihds leelſungu mirſchanai tur biſa palizziß. Kad nu grahßß Ginters biſa nomirriß, Anziß Lutters atkai pahrnahze mahjâßß un ſazzija us mahjâßß laudim: „Muhſu grahſa leelſungßß mirßtoht ſawu tizzibu itt ſpehzigi un preezigi irr apleezinajiß!“ Kad nu winna praſſija: ar fo to eſſoht apleezinajiß; woi eſſoht baſniſai kahdu mantu norakſtißß, tad Anziß ſazzija: „To wiaſch gan naw darrißßß, bet wiaſch mirßdams irr apleezinajiß, ka us muhſu Kunga J'Gius KRiſtus ruhkau zeefchanu un mirſchanu weenweenigi gribboht pakauteßß, ka KRiſtus pelniſumßß eſſoht winna weeniga zerriba un epreezinaſchana un ka J'Gum ſawu dwchſeli pawehlejoht.“ — Echê wahrdi Mahrtinam d'fikli eeſpeedahßß firði, bet ſapraſt wiaſch tohßß gan tobrihd nemaßß wehl neſapratte; pehz tahm dohmahm, kaß winnam tai laiſâ bij, grahßß dauds labbaki buhtu darrißßß, kad baſniſai leelu maniu buhtu norakſtißßß, un kad Mariu buhtu peefauzißß; Mariu Mahrtinſch tai laiſâ wehl turreja par ihſtenu peſtitaju, un mirßtoht us winna buhtu ſawu zerribu lizziß!

Pehz tam wezzafi Mahrtinam ſubtiſa us Giſenachu, tapehz ka tur dſihwoja mahßes raddi, un zerreja, ka tee Mahrtinam

dauds mas fo palihdsehs. Bet arri tè wiannam truhkums bija jazeesch un maise pee durwim jamefle. Mahrtiasch tè redseja deesgan gruhrtibas, bija behdâs un raudaja daschkahrt karstas affaras; bet to wiſſu Sawâ swehtâ gudribâ wiannam bija uslizis tas Klings, kurra wahrdôs rakstihis stahw: Zilwekam tas irr par labbu, kad wiensch sawâ jaunibâ juhgu nefs! Jerem. raud. dseesm. 3, 27. Bet lai juhgs Mahrtiau pawiffam nospaida, DGews wiannam to ihstenâ laikâ atnehme. Kahdu deenu Mahrtiau no kahdas mahjas durwim ar bahrageem wahrdeem bija aisdinnuschi, tà ka behdigis un noskummis pa sawu zeltu gabje. Kahda deewabihjiga gaspascha, Konrada Kotta laulats draugs, to bija redsejusi; schi jau fenn to puisenu bija mihlejusi, tadeht ka wiensch tahs luhgschanas tif firsnigi skaitija un swehtas dseemas ar jauku balsi dseedaja; ar sawu dseedaschanu Mahrtiasch jau daschkahrt basnizâ wiannai firbi bija sagrahbis; kad nu ta wianna behdas redseja, tad wiannu sawâs mahjâs eefauze eefschâ un no ta laika wiannam pee fewis dewe mahjas=weetu un usturru; wiannas laulahis draugs, schehlfiridigs wihrs, ar to bija pawiffam ar meeru. Tahdâ wihsê DGews wiannam schehligi wiſſas behdas un suhdishanas bija atnehmis, un wiannam wairs nebija tif dauds jakawejahs sawu deenischku maist meflejoht, bet tschetrus gadus no weetas grahmatâs warreja mahzitees pee teem diweem ustizigeem skohlas kungeem Eisenachâ, pee Zahna Trebonius un Wolfganga Ostermeier. Zaur to, ka Mahrtiasch ar sawu labbu galwu wiſſas mahzibas labbi warreja fanemt un paturreht, wiensch ihfâ laikâ sweschâs wallodâs, runnaschanas skunste un dseesmu sadohmaschanâ no wiſſeem skohlas behrneem bija pats pirmais. Kotta gaspascha musihki lohti zeenija, un kad nu DGews Lutteram us to labbu sapraschanu bij dewis, tad wiensch mahzijahs skunstigi stabbuleht un kohleht, us fo wiannam deesgan wallas bija. Zaur to wiensch musihki tif labbi irr eemahzijeas, ka pehzak dauds garrigahm dseesmahm meldiaus warreja isdohmaht. Schinnî mahjâ, kur tif deewabihjigi un schehlfiridigi laudis dsihwoja, wiannam firds un dwehsele mihligi tiffe kohptas un wiensch us sawu leelu swehtu darbu labbi flue fataisihis. Ta schehlstiba, ar fo wiannu tur schehloja, tam firbi safildija, firds tam atwehras, un bij preeku un laimes pilna par to, ka DGews wiannam tahdas jaukas deenas dewe redseht, kahdas lihds schim sawu muhschu wehl nebij redsejis.

Wissadi labbi iskohlehts Martiasch 1501 dewahs us augstu skohlu (uniwersitetu) Erfurtes pilsfatâ; schai skohlai

tannî laikâ pa wiſſu Wahzſemmi bija leela ſlawâ; Mahrtina tehws bij nolizzis, lai dehls tur adwofatu ſinnafchanâs mahzahs, fa warretu par teefas fungu palift. Tehwam DŒews tai laikâ labbu pahrtiſchanu bija dewis, tâ fa ſawu dehlu, no fa dauds labba warreja zerreht, zif ween ſpehdams ar naudu labbi apgahdaja, fo Mahrtinſch arri ar pateizibu wehl pehz dauds gaddeem peeminneja.

Lai gan Mahrtinſch bija muddigs un luſtias jauneklis, wiſch tomehr ikdeenâs ſawu ſtudeereſchanâs darbu eefahze ar DŒewa luhgſchanahm, un ikrihtôs gahje baſnižâ; wiſch to ſakkamu wahrdu allafch preeſch azzim turreja: „ſas ſirſnigi DŒewu luhdſis, tas jau pahri par puſſdarbu irr paſtrahdajis.“ DŒews arri wiſna mahziſchanu ſwehtiſja; un kad DŒews wiſnam itt gaiſchu prahtu bija dewis un wiſch ar leelu uszihribu mahzijahs, — tad itt ahtri tiſſe us preeſchu, tâ fa wiſſeem par to bija brihnumſ. Wiſſuwairaf wiſch tannî laikâ darbojahs ar augſtu gudridu jeb filoſofiu; bet arri mahzitaju ſinnafchanâs wiſch ſahze mahzitees, gan ne pehz ſkaidreem DŒewa wahrdeem, bet pehz ſkaitolu mahzitaju rakſteem; par waddoni ſchinnis mahziſchanâs wiſnam bija augſtas ſkohlas preeſchneekſ Jodokus Trautvetter. Jau pehz diwi gaddeem, 1503, Lutters bij panahzis to gohdu, fa wiſnam dſikli pahrklaufitam wehleſja, zitrus mahziht.

Kad ween Lutteram laiks atliſſe, wiſch gahje us augſtas ſkohlas grahmatu-nammu, fur wiſch wiſſadas derrigas grahmatas iſluhkoja. Rahdu deenu, kad ar tahm labbahm un derrigahm arween labbaki grihbedams eepaſhtees tahs grahmatas pahrluhkoja, wiſch usgahje Bihbeli, latinifkâ waldodâ rakſtitu; weſſelu Bihbeli wiſch ſawu muhſchu wehl ne bija redſejis, tadeht leels brihnumſ wiſnam bija, kad Bihbelê atradde dauds nodakſas, ewangeliumus, lekzionus, fo ſawu muhſchu wehl nekahdâs grahmatâs nebija laſſijis, neſ kahdâ baſnižâ dabbujis dſirdeht. Wezſas derribas grahmatas luhkodams zauri wiſch usgahje tohs ſtahſtus par Samuelu un wiſna mahiti Annu, fo wiſch ar leelu ſteigſchanu un ſirdſpreeku iſlaſſija; un kad wiſnam tiſ dauds Bihbeles gabbali bija ſweſchi un tomehr labbi patihkami, tad wiſch no ſirds ſahze wehletees, lai ſchehligais DŒews wiſnam arri kahdu reis tahdu baggatu un ſwehti zeenijamu grahmatu par ihpaſchumu dahwina! — Ar preeka pilnu ſirdi Lutters gahje us mahjahm, un no ta laika nahze us to grahmatu-nammu, zif beefi ween warreja; laſſidams laſſija weenumehr tai mihtâ ſwehtâ grahmatâ, fo bija atraddis kâ ſwehtu dahrgu

mantu, un newarreja deesgan peelaffitees, tif gauſchi winnam tahs grahmatas wahrdi pee firds gahje. No ta laika winnam dahgafais ſelta-glihtums bija un palikke ſw. Biibele, kurreas ſaldumu un ſpehku winſch bes mitteſchanas ſlawedams ſlawe. Luttera rakſtõs kahtâ weetâ laſſam tâ: „Ak zif ta labba un dahrga leeta, kad kahtdam DŒewa wahrdi irr pee rohkas! Tahds zilweks allasch warr buht bes bailehm, preezigs un drohschs ſawâ prah tâ; bet lai peeluhfo, ka arri DŒewa wahrdi tam ihſteni irr par ihpaſchumu.“

Us to arri Pats DŒews labprahnt mums gribb palihbſeht, lai DŒewa wahrdi mums paleef par ihſtenu ihpaſchumu, lai DŒewa wahrdu ſpehks muhs pilda un atjauna un dſihwus darra; un to Winſch darra zaur apbehdinaſchannahm un kruſtu, jo apbehdinaſchana muhs mahza Winna wahrduſ wehrâ liſt. (Eſajas 28, 19.). To arri Lutters irr peedſihwojis. Winſch allasch uſzihtigi pats mahz'jahs un zittus mahzija augſtâ gudribâ, un pee ſchihs ganigas darboschanas meefai warr buht ppenahſamu tuſſeſchana un barribu daſchkaht newehledams winſch eegulleja grubhâ gukkâ, iſzeete dauds ſahpes un jau dohmaja, ka buhs jamiſt. Bet wehl leelakas ſahpes winſch zeete pee dwehſeles, ne kâ pee meefas. To wairak Biibeleſe bija laſſijis, jo wairak bija aſſinnis, ka pats eſſoht noſohdams un paſuddinojams grehzineeks un ka DŒews eſſoht wiſſuswehtais, wiſſutaiſnais ſohgis. Swehta Ewan geluma kohdolu, to mahzibu, ka DŒeus irr grehzineeku PŒſtitajs, ko Lutters pehzak tif ſkaidri ſluddinaja un par ſawas mahzibas un tizzibas grunti un pamattu turreja, — to winſch tamâ laikâ wehl nebija aſſinnis. Kad Lutters leelâs meefas un dwehſeles behdâs un ſahpês waideja, tad DŒews winnam peefuhhija par eepreezinataju kahtu wezzu preeſteri, kas us winnu ſazzija: „Mihlâs jaunais mahzitajs, eſſeet drohschi; jums ſchi mahziba nebuhs par nahwi; DŒews juhs wehl darrihs par leetu wihru, kas dauds zittus apbehdinatus lautinus eepreezinahs. To ko DŒews mihle un par ſwehtigeem DŒewa zilwekeem gribb audſeht, teem Winſch pee laika ſawu ſwehtu kruſtu uſleef; kruſta ſkohlâ paſeetigi laudis dauds ko warr mahzitees.“ Echee wah di Lutteru gauſchi eepreezinaja un ſtiprinaja, un DŒews arri tâ darrija, kâ tas wezzais preeſteris bija ſluddinajis, un winnam ſpehku un weſſelibu atfal ardewe.

1505 gaddâ Lutters wehl augſtâ, prohti Filoſofias Magiſtera gohda-kahtâ no Univerſitetes preeſchneckeem tifſe

eezelt. Wiſſeem augſtas ſkohlās kungeem un ſtudenteem ſahze brihnumś nahkt par wianna garra=dahwanahm un dāllahm mahzibahm. No ta laifa Lutters gruntigi ſahze ſtudeerecht adwofatu un teefas funqu ſinnaſchanas, us fo rabdi wiannu zeeti ſtubbinaja; jo wianni labpraht gribbeja, lai ar ſawu dſillu gudribu tehwa=ſemnei un ſemmes=tehwam kaſpo. Arri Luttera tehws jau no eefahkuma to ween bij wehlejis un pee ſchahda ſawa prahta allafch bij palizzis.

Bet DŒewam augſtaſam bija zits prahts. Lutters gan ar dauds gudribahm un mahzibahm darbojahs, bet firđs wiannam allafch apleezinaja: ka deewabihjaſchana pahre wiſſahm leetahm jamefle, un ka tam ween meers warr buht, kam irr muhſchigas dſihwoſchanas drohſcha zerriba; un wiinſch iſchaktis prahtā un dedſigs garrā buhdams arri labpraht gribbeja wiſſu iſdarriht, kaś pee muhſchigas dſihwoſchanas panahſchanas waijadſigs, lai gan wiannam nahzahs grehti. Daudſtahrt Lutteram, kađ DŒewa duſnibu un taiſnu ſohdibu labbi apdohmaja, tahdas iſbailes bija uſnahſuſchas, ka ais tahm gandrihſ tam gals bij klaht. Wehl leelafas bailes wiannam firđi nahze zaur diwi breeſmigeem notiffumeem, fo ſchinnī laikā peedſthwoja. Pirmais notiffums bij, ka kađs drauzs, ar fo augſtā ſkohlā kohpā bija mahziĕes un fo firſnigi miſleja, Alekſiuś wahrđā, tiſke nonahwehts; to dſirdejis Lutters ar leelahm iſbailehm ſahze apdohmahkt, kaś gan buhſchoht, kađ warr buht arri paſcham ar ahtru nahwi buhtu jaect DŒewa preeſſchā. Dhtrais notiffums, kaś wehl wairaf Luttera firđi ſagrahbe, bij ſchis. Pawaſſaras laikā 1505 gaddā ſkohlās brihw=laikā Lutters bija apmeklejis ſawus wezzakus Mansfelbes pilſſatā. Kad no turrenes dewahs atpakkal un jau nebija tahlu no Erfurtes, wiannam uſnahze jo bahrgs pehrkona laiks; ſibbens wiannam blakkam eeſpehre ſemmē un ſchis ſpehreens wiannu tā ſabaidija, ka pee ſemmes kritte un dohmaja, nu jau pehdija ſtunda wiannam eſſohkt klaht; nahwe, muhſchiba un paſtaraja teefa prett wiannu zehlahs kā avbrun=noti cenaidneeki; kā ſohbins wiannam firđi duhrahs tahs dohmas: kaś ar man buhs, kađ ſchodeen jamirſt un DŒewa teefas preeſſchā jaſtahw? — Wiinſch daudſtahrt bija dſirdejis, ka muhku dſihwoſchana kloſterōś grehziĕus zilwekus warroht ſwehtus un taiſnus darriht preeſſch DŒewa, un zilweku iſglahbt no muhſchigas paſuſchanas; un wiannam ſchutte, ka taś arri wiannam buhſchoht weenigais zeliſch us peſtiſchanu. Sawās nahwes=iſbailes wiinſch DŒewam ſohlijahs: ja DŒews wiannu ſcho reiſ wehl no nahwes iſglahbs, ka tad

winsch pafaulci atfazidams gribboht flobsteri eet, tur DGe-
wam wiffai padohtees, sawus grekfus ar DGewa kalposcha-
nahm isdeldeht un zaur fwehtu dshwofchanu ar DGewu
falihdftnatees un muhichigu dshwofchanu pelniht.

Kad nu pehz ta breefmiga pehrfona laika us Erfurti bija
nahzis, Lutters sawus draugus fasauze kohpâ us weefibahm,
lai nahf pehdigu reift ar winnu ispreezatees, jo winsch effoht
apnehmees, fâ DGewam sohlijees, flobsteri eet. Ta wiffeem
draugeem liffahs ehrmiga leeta buht; tee nu gan winnu luhdse
un peerunnaja, lai tâ nedarra wis; bet par weli; winsch no
mahjahm isgahjis naktis laifâ dewahs us fwehta Augustina
muhfu namnu, fur muhki to augsti mahzitu un no wiffeem
augstâ gohdâ turretu Magisteru ar preeku usnehme. — No
flobstera winsch zittu rihtu draugeem un wezzakeem laide grah-
matas, zaur fo winneem finnamu darrija, fahdâ jaunâ kahrtâ
effoht eegahjis. Draugi affaras raudaja, par to gauschi no-
ftummufchi, fa tahdam augsti mahzitam un gudram wihram
nu fâ nomirruscham un fappâ gulbinatam zilwefam buhs
jadshwo ais flobstera muhreem. Divi deenas no weetas
winni fargaja flobsteri, gaididami, woi newarrehhs winnu atkal
iswest ahrâ; bet muhki zauru mehnefi neweenu zilwefu ne-
laide flobsteri eefschâ pee Luttera. Tehws Anzis winnam
atrafstija, fa winnu nemas wairs par dehlu negribboht tur-
reht, nedf fâ dehlu mihleht! Kad pehzlaifâ tehwan divi
dehli ar mehri nomirre, tad draugi winnu pehdigi warreja
peerunnaht, lai wehle Mahrtinam flobsteri dshwoht, un winsch
to nu wehleja gan, bet ne ar preezigu firidi.

Kad Lutters flobsteri bija eegahjis, wiffi dohmaja, fa nu
ar sawu gaischu un gudru prahtu pafaulci neko wairs newar-
rehhs palihdseht. Bet DGewa rohka winnu arri us scho zellu
bija waddijusi! Tâpatt, fâ DGews Saulu, kad us Damastu
dewahs, pee semmes nogahse un aflu darrija, bet zaur to
winnu fataifija Sewim par darba-rihfu sawâ draudfê — tâ-
patt DGews arri Lutteru, to jaunnu augsti gohdatu un mahzitu
magisteru, fas taiifjahs fahdâ leelâ ammatâ tehwa-semmei un
walsti kalpoht, pee semmes nogahse un pasemmoja, lai zaur
to derrigs paleek us jo augstu un fwehtu ammatu, fo DGews
sawâ draudfê winnam gribbeja ustizzeht. Pehzlaifâ arri
Lutters patš atfinne, fa fataifischanas un pasemmoschanas
deht DGews winnam scho zellu bija lahwis usnemt, fur
winsch sawâ nesapraschanâ meeru un taifnibu mekleja. „DGews
irr gribbejis“ tâ winsch pehzaf fazzija, „lai augstu floblu gu-
dribu un flobstere fwehtu dshwofchanu patš isdibbinaju un

ſamannu, lai atſihſtu, ziſ grehku un beſdeemigu darbu ſweh-
tõs kloſteru muhrõs ſlehpijãh; to wiſſu man bija paſcham
redſeht, lai manni prettineeki man newarretu pahrmest, ka eſ
tahdaſ leetas noteefaju un paſubdinaju, ko patſ nepaſihſtu un
neprohtu.“ Ar wiſſu gobdigu dſihwoſchanu jaunibã, ar wiſſu
ſamantotu zilwezigu gudribu Lutters tomehr meeru nebija
atraddiſ, deht ta, ka DGewa ſchehlaſtibu eekſch KRiſtus IJeſuſ
nebija atſinniſ. Tapeh; tad nu DGewſ wiñnam likke meeru
mekleht tahdã wiſhẽ, kã taiñ laiñã zitti meeru mekleja: ar ſa-
weem labbeem darbeem un ar to, ka ſawu meeſu mehrdeja;
un likke Lutteram panahſt, ka wiſſi labbi darbi irr weltigi, ka
ar nekahdahm DGewa kalpoſchanahm, ar nekahdu meeſaſ
mehrdeſchanu zilwekſ meeru un peſtiſchanu newarr atrahſt, bet
ka grehku=peedoſchana un muhſchiga dſihwoſchana tiſkai irr
gaidamaſ no DGewa ſchehlaſtibãſ, kaſ grehziñecku mekle un
pee fewiſ peewelſ.

2. Kã Lutters dſihwojiſ Erfurteſ kloſterẽ un kã wiñnu uſ Wittenbergu aizinaja par augtaſ ſkohlãſ Profefſoru.

Mahrtiñſch Lutters kloſterẽ ee=eedamaſ tiſkai diwaſ la-
tiniſkaſ grahmataſ bija nehmiſ lihdſ; Bihebẽle wiñnam taiñ
laiñã wehl nebija. Wiñſch tohſ muhkuſ luhdſe, lai wiñnam
kahdu Bihebẽle dohd, un tee wiñnam latinikã wallodã pah-
tulſotu Bihebẽle dewe, ar ſarkanu ahdaſ wahku. Echinnĩ
Bihebẽle wiñſch tiſ uſzihtigi laſſija un arri no galwaſ daudſ
nodallaſ un perſchuſ mahzijahſ, ka itt weegli furru fatru weetu
Bihebẽle warreja uſeet, lai gan pee daudſ Bihebẽleſ wahrdeem
un mahzibahm prahta azzis wiñnam wehl nebij atwehrtãſ.
Bet tahſ behdaſ, kaſ wiñnam peh;ak uſgahje, wiñnam Bi-
hebẽleſ wahrduſ jo dſikli eekpeede fiñdĩ, un nu wiñſch daudſ ko
atſinne, ko papreekſch nemaſ nebija ſaprattis.

Bet teem zitteem muhkeem, kaſ taiñ Auguſtina kloſterẽ
dſihwoja, nemaſ nepatikke, ka Mahrtiñſch tiſ daudſ Bihebẽle
laſſija un mahzijahſ; wiñni ſãzziã: „Kã man, tã tew, t. i.
tew nebuſ weeglaſu dſihwi redſeht, ne kã mumaſ bijuſ!“
un wiñnam likke wiſſſemmakuſ kalpa darbuſ ſtrahdaht; wiñ-
nam bija jaſtahw un jawakte pee kloſtera un baſniãaſ dur-
wim, baſnizu un iſtabaſ wiñnam likke mehſt; paſchi neſchli-
ſtãki kambãri wiñnam bija jatihri; un kad no tahda ne=eraſta
darba bija peekuſſiſ, tad wiñnam uſſauze: „Nu ar kulli pa
pilaſfatu! kloſterã tu ar ſawu ſtudeereſchanu neko nelihdſeſi,
bet dahwanãſ ſalaſſoht gan!“ un tad wiñnam bij jaet nabbaqu

dahwanas salassih!“ Tà nu winsch dahwanas salassidams gahje ar maies kulli zaur wißu Ersurtes pilssatu, no mahjas us mahju! — Kad to bija isdarrijs un gluschi bes spehka mahjâs pahmahze, tad mekleja fahru weentulu weetu, fur warretu fahdu laiziau pee mihlas Bihbeles a'pustees un stipriatees pee dwehseles, bet muhki tad winnu fahze mekleht, drihs atrabde, lammaja un rahje un grahmatas no rohlahm israhwe. Lutters winneem arri klaußja, liffe grahmatas pee mallas un gahje aikal pee saweem kalpa darbeem; jo winsch labpraht no firds to gribbeja isdarriht, fo winnam pawehleja, lai ar to sewim debbes = preeku warretu pelniht. Un tif uszihrtigi, fà winsch klosteri schohs kapa = darbus bija mahzies isdarriht, winsch arri pehzak wißus tohs darbus isdarrija, fo Dewes pee tizzibas isfkaidroschanas winnam uslifke.

Bet schinni gruhtâ mahzibâ Lutters nepalikte tif ilgi, zif winsch no eefahkuma bija dohmajis; augstas fshohlas preekschneeki par to dsirdejuschi, fa weenam no winnu widdus tahdu gruhtumu uslifke, raffiija grahmatas klostera preekschneekem un luhdse, lai winnam tif gruhtas nastas ne = usleef; un arri pats wißas Salschu semmes Augustina klosteru usraugs, mahzitajs Jahnis Staupiz to drihs manniija, zif Lutteram effoht dedsig prahts pee Dewa wahrdu isdibbinaschanas; tadeht klostera preekschneekam pawehleja, lai Lutteram neleef wais kalpa darbus strahdaht un dahwanas lassoht apfahrt staigah, bet lai dohd winnam wallas = laifu us studeereschanu; — tas tad arri notifke, un Lutters ar jaumu preeku un dedsigu garru dewahs us grahmatahm. Winsch dauds un daschadas grahmatas lassija; bet pahr wißahm zittahm allasch augstaki zeenija sw. Bihbeli; to arri tai laikâ fahze lassih tannis wallodâs, kurras sw. Praweeschi un Apustuli winnu farastijuschi, prohti: Ebreeru un Greckeru wallodâ; ar schahm sweeschahm wallodahm darbodamees winsch fataisjahs us sawu wißsleelaku un swehtibas jo pilnu darbu, prohti us to: Bihbeli pahrtulfoht Wahzu wallodâ.

Kad weenu gaddu tà fà pahrbaudischanas laifu klosteri bija nodfshwojis, tad winnu usnehme muhku beedribâ fà pilnigu lohzehti; wißi zitti muhki winnam laimes wehleja, fa nu tahdâ swehtâ kahriâ effoht eegahjis un fa taggad effoht tihrs un fkaidis no grehsem fà behrs, kas nupatt kistibis. Pehz sawa eeradduma klostera preekschneeki winnam arri jaunu wahrdu peelifke; Mahrtina wahrda weetâ winnu sauze par Augustinu; ar to winni gribbeja israhdiht, fa klosteri ee = eet effoht swehtaka un spehzigaka leeta, ne fà patti kistiba.

Dseedaschanas swehtbeenâ 2. Mai 1507 Lutters arri par preesteri tikke eeswehtichts un pirmu reisi wißu turreja. Arri Luttera tehws tai deenâ bija nahzis klohsteri un winnam dahwinajis 20 guldenus; bet atkal sazziia, ka ne eßoht meerâ ar to zellu, fo dehs bija usnehmis staigagt; schohs wahrduß Lutters nefad newarreja aismirst.

No ta laika nu Lutters ar to eepreezinajahs un sawu firbi apmeerinaja, ka ikdeenâs pats weenu wißu turreja; sawu DŒewa=kalposchanas darbu beidsis winsch allasch tâ DŒewu luhdse: „Mans mihtais Klungs IŒesus, es pee Tewim nahku un Tewi luhdsu, Tu gribbetu schehligi un laipnigi fanemt wißu to, fo sawâ muhtu=fahrtâ darru un zeeschu manneem grehkeem par salihdsinaschanu!“

Kad Lutteru par preesteri bija eeswehtijusch, klohstera preekschneeki winnam Bihbeli atkal atachme un lifke winnam lassiht wezzu Kattolu rakstu=mahzitaju grahmataß; ar leelu paklausischanu winsch to arri darrija un beesi tannis grahmataß ween lassija. Bet kad ween warreja, tad winsch gahje klohstera grahmatu=istabâ un lassija Bihbelê; Bihbele tur ar schlehdehm pee galda bija peekalta; tâ tai laikâ ar dahrgahm grahmatahm mehds darriht, lai saglu rohkas neteef. Dasch=fahrt winsch tik uszihtigi lassija un rakstija, ka brihscham pahri deenas no weetas aismirse tahs luhgschanas skaitiht, kas preesterem septinas reises par deenu noliktâs stundâs bij jaskaita. Bet kad apkehrâs, ka kahdas luhgschanas bija pahrlaidis, tad lohti istruhkâhs par to, ka sawu preestera un muhta apsohlichschanu bij pahrfahpis; tadeht tad sahze noskaitiht wißas luhgschanas pehz fahrtas, fo ween parrabâ bija palizzis; pee tahdas luhgschanu=skaitischanas tad aismirse ehdeenu un dschreenu. Sawu meesu winsch wißadi mehrdeja dauds wairak, ne kâ Kattolu likkumâs bija pawehlehts, zerredams ar to palikt swehts, us fo jau no wißas firds dsinnahs. Deenâs DŒewu luhgdams un gawedams, naktis nomohdâ buhdams un DŒewu peesaukdams winsch zihnidamees zihnijahs prett sawas firds launahm dohmahm un niknahm eefahroschanahm. Ne muhscham Kattolu draudsê ne weens muhts naw bijis, kas ar leelaku uszihtibu, ar dedsigaku, pastahwigaku prahtu zaur darbeem un meesaß mehrdeschanu buhtu meklejis muhschigu swehtibu pelniht; tee bija pateefigi wahrdi, fo Lutters pehz laikâ pats par sewi sazziia: „Zeescham teefa, es esmu bijis itt deewabihjigs muhts; — es tik zeeti pee klohstera likkumecm esmu turrejes, ka warru sazziht: Kad ween kahds muhts zaur saweem klohstera darbeem debbesis buhtu tizzis, tad es

arri tur buhtu tizzis eefschâ, — to wiſſi manni kloſſtera beedri mannim apleezinahs; jo kad wehl ilgaki buhtu tahdâ buhſchanâ palizzis, tad ar nomohdibahm, DŒewa luhgſchanahm, laſſiſchanu, gaweſchanu un zitteem darbeem tihri ſawu gallu buhtu dabbujis!“

Bet lai gan deen' un nakti mahzijahs un DŒewu luhdſe, arri ſawu meefu mehrdeja ar gaweſchanahm un nomohdibahm, — tomehr wiſch allasch bija behdigſ un noſkummis; zaur wiſſu ſawu DŒewa kalpoſchanu un arri zaur to, ka iſdeenas miſſu turreja, newarreja un newarreja meeru atraſt. Breeſchneeki muhkus ſkubbinaja, lai beeft eet pee biſts, lai wiſſus ſawus grehkus iſſuhdſ un tohs ſalihdſina; bet Lutters to darridams meeru taſ neatradde! — Lai arri ſawus grehkus itt firſnigi bija noſchehlojis, lai zil ſinnadams wiannus arri bija ſuhdſejis un labpraht iſdarrijis wiſſus gruhtus darbus, ſo ſalihdſinaſchanas deht wiannam mahzija un pawehleja darriht — tomehr wiſch allasch wehl behdajahs, woi ſawus grehkus arri deesgan eſſoht noſchehlojis, woi daſchahrt neeſſoht aiſmirſis ſahdu grehku ſuhdſeht; bet jo wairaf wiſch par to firði ehdahs, jo wairaf wiannam firðs ſahpeja un ne-meers augtin auge; ne preeſteru grehku-peedohſchana, ne arri zitti eepreezinahſchanaſ wahrði newarreja wiannam firði reimdeht un apmeerinahſt. Tad nu gan ar ſahpehm manniſa, ka pa to zellu, ſo bija uſnehmis, newarreja panahkt nedſ ſwehtu buhſchanu, nedſ arri firðs preeku un meeru. Wiſch ſawâ prahtâ bija dohmajis: kad es zaur DŒewa luhgſchanahm, zaur gaweſchanahm un meefas mohziſchanu grehku ſakni no ſawas firðs buhſchu iſrahwis un ſew paſchu taiſnu un ſwehtu darrijis, — tad es warreſchu tizzeht un ſinnaht, ka DŒews manni mihle un ka debbeſ-preekâ kluhſchu; — bet redſi, — kad wiſſu to bija iſdarrijis, ſo bija apnehmees, tad ar leelahm bailehm un ar leelu noſkumſchanu manniſa, ka grehkus newarreja un newarreja no firðs iſraut; kad ſew paſchu iſmekleja, tad allasch atſinne, ka atkal bij bijis duſmigs, ſkautdigſ, nepazeetigſ u. t. j. prohj. Lai gan weenumehr gaweja, nomohdâ bija, DŒewu luhdſe, grehkus ſuhdſeja, tomehr firðs grehzigaka fâ palikke tâ palikke! — „Es lihds nahwei eſmu mohzijeſ“ tâ Lutters patſ ſakka „lai ſawai nemeerigai, apbehdinatai firði meeru warretu ſagahdaht un to kluffinaht, kaſ allasch manni apſuhdſeja — bet ſawâ breeſmigâ tumſibâ es firðsmeeru nekur newarreju atraſt!“ —

Tâ nu Lutters ilgu laifu bija nomohzijeſ gribbedams patſ ſawu firði ſchliſtiht un patſ ſewim muhſchigu dſihwo-

ſchanu nopelniht; bet zittu neſo nebija atraddis, kà tiffai is-
 miſſuſchu un bailigu prahnu; tahdàs leelàs zihniſchanàs wiſſch
 bija gluſchi iſſlahpis pehz eepreezinafchanas, itt kà ehrſchkiſ
 brehz pehz dſeftra uhdens malſa. Bet nu arri tas laifſ bija
 klahrt, ka ſcheligais DGews wiſſu gribbeja waddiht pee eepree-
 zinafchanas amofſcheem un gribbeja wiſſam doht atraft tahdu
 uhdens affu, kas werd us muhſchigu dſihwoſchanu. — Wiſſu
 Auguſtina muhku uſraugs Staupizs nahze atkal us Erfurtu,
 gribbedams Auguſtina kloſterus apraudſiht un pahrluhfoht;
 ſcho wiſſu DGews bija isredſejis us to, ka Lutteram lai neſo
 eepreezinafchanu no ta Kunga waiga. Staupizs drihs atfinne,
 ka jaunais muhſ Lutters eſſoht ihſteni deewabihjigs zilweſ,
 tadeht wiſſu eemihleja un ar tehwa-azzim us wiſſu luh-
 foja. — Tee muhki, kas Lutteram kloſteri par beedreem bija,
 ar wiſſu weenumehr bahrgi ween bija dſihwojuſchi, un Lut-
 tera ſirds zaur to kà ais atſlehgas bij likta; bet Staupiza
 mihligeem wahrdeem ta atwehrahs kà ſemme filteem ſaules
 ſtarreem; ſcho ſawu preekſchneefu, kas ar tehwa-laijnibu us
 wiſſu runnaja, wiſſch ta eemihleja un tam tà uſtizzatejajs, ka tam
 wiſſu ſawu ſirdi iſteize, wiſſas ſawas behdas un isbailes
 fuhdſeja. Wiſſi abbi diwi tad daudſkahrt ſarunnajajs par
 ſirds meeru, un Staupiza wahrdi Lutteru tà eepreezinaja un
 mahzija, ka Lutteram bij, itt kà DGews Pats buhtu ſahzis
 wiſſu eepreezinahnt un mahziht. Kad kahdu reis Lutters
 Staupizam atkal ſawas bailes un ſirdsſahpes bija fuhdſejis,
 Staupizs us wiſſu ſazzija: „Ko tu welti mohzees ar tah-
 dahm behdigahm dohmahm un gribbi isdibbinahnt DGewa
 apſlehytu prahnu? — Skattees us JEsus wahrim un us to
 affini, ko Wiſſch tewis pehz islehjis, tad tew DGewa ſcheh-
 laſtiba ſirdi ſpihdehs. Nemohzees pats ſawu grehku deht, bet
 dohdees ſawa Beſtitaja rohkas! Palauzees us Wiſſu, us
 Wiſſa ſwehtas dſihwoſchanas taiſnibu, us to ſalihdſina-
 ſchanu zaur Wiſſa ruhktu nahwi. Neatſahpees baibida-
 mees! DGewam naw duſmas us tewi; bet tew irr duſmas
 us DGewu!“ Lutters ar bailigu ſirdi atbildeja: „Kà gan
 drihkſtu tizzeht, ka DGews mannim gribb ſcheligis buht, kad
 pats pee ſew wehl nemannu, ka ihſteni un no ſirds eſmu at-
 greesees un atjaunoſees. Man papreekſch japaleek par jaunu
 zilweſu, tad ween DGews manni warrehs peenemt!“ Bet
 Staupizs Lutteram atbildeja tahdus wahrduſ, kas kà DGewa
 engela balſs wiſſu eepreezinaja; prohti wiſſch ſazzija: „Kad
 no ſirds gribbi atgreesees, tad tew jamihle taiſniba, un ja-
 mihle DGews. Mileſtibu tew nebuhs turreht par atgreescha-

naš pehbigu gallu, bet par atgreeschanas pirmu gallu. Ja to gribbi mihleht, kas DĒwam patihk, tad tew wiſſu paprecksch pats DĒws jamihle. Ja gribbi atgreesters, tad nenomohzees un nenomehrdejees; mihle ween To, kas tewi paprecksch irr mihlejis!" Kad Lutters schohs eepreezinaschanas wahrduš dsirdeja, tad winnam tahds preeks nahze ſirdi, kahdu muhscham wehl nebija mannijs. Winsch dohmaja ſawâ prahtâ: „JĒsus KRistus, teescham Winsch Pats manni irr eepreezinajis ar tahdeem laipnigeem wahrdeem, kas mannu ſirdi dſeedina!"

Bet lai gan Staupiza mihligi wahrdi Lutteru eepreezinaja, tomehr daschahit atkal no jauna winnam usbrucke bailigas un breeſnigas dohmas. Un kad Staupizs kahdu reis nu patt ar winnu tik laipnigi bij runnajis, Lutters taf nehmahs brehkt ar behbigu, trihzedamu balsi: „Ak mannuš grehkuš, mannuš grehkuš, mannuš grehkuš!" Tad nu Staupizs us winnu ſazzija: „Woi tew labbafi patiftu, kad tawi grehki buhtu tukſcha ehna, un tawš Pestiſtajš arri tukſcha ehna ween? aprohdees ar to tizzibu, ka KRistus irr pateesigš PĒstitajš un tu eſſi pateesigš grehzineekš. Smeckleem DĒws naw Sawu Dehlu pasaulē ſuhtijis un par muhsu grehkeem nodewis!" Beidsiht Staupizs wehl peelikke schohs wahrduš: „JĒsus KRistus teescham irr wiſſu grehzineeku PĒstitajš, arri wiſſleelakaju grehzineeku, kas zittu neko naw pelnijuschi, kâ ween DĒwa duſmibu un muhschigu pasuſchanu!"

Zittu reis Staupizs Lutteram ſkaidri parahdija, ka DĒws zaur apbehdinaschanahm un zihnischanahm Sewim tahduš laudis fataiſa un audſina, kas Tam derrigi us to, kahdu leclu darbu Wiina walſtibâ isdarriht. „DĒws tewi par welti nepahrmahza un par welti neapbehdina; tu gan redſeſi, ka Winsch zaur tewi, kad tu par ihstenu kalpu winnam buhſi palizzis, wehl leelas leetas isdarrihs!" Staupizs arri Lutteram mihligu padohmu dewe, kahdas grahmataš lai laſſa un ko lai mahzahš; winsch tam ſtipri peekohdinaja, lai Bihbeli turr par ihstenu DĒwa atſihschanas affu, un lai nedarbojahš, wairš tik daudš ar wezzu baſnižas = tehwu grahmatahm un mahzibahm. Itt ſirſnigi Staupizs Lutteru ar to eepreezinaja, ka winnam Bihbeli dahwinaja. No ta laika winsch jo detſižš palikke pee ſwehtu rakſtu isdibbinaschanas. Bes tam winsch arri laſſija ta deewabihiiga baſnižas tehwa Augustina grahmataš. Ko laſſija, to arri ſirdi paturreja, jo ſirdš winnam zaur behdahm un zihnischanahm par labbu ſemmi bija

fataisita. Zauka dšhwibas gaisma Luttera sirdi bija sahlusi spihdeht, kad Staupizs no Erfurta atkal aizgahje. —

Ko tas augstā gohdā buhdams muhku preešchneeks un pahwesta weetneeks Staupizs bija eesahzis, to DGews zaur semmu zilweku lifke pilnizaki us preešchu west. Lutters taf wehl arween pilnigu meeru nebija atraddis; meesas winnam arri palifke wahjas un nespchigas ar leelahm dwehseles behdahm; winsch tif stipri safirge, ka jau nahwe bija jagaida, un kad nahwi mannija nahdoamu, tad Lutteram sirdspal.ffe atkal tãpatt behdu un isbailu pilna, kã preešchlaifã, kad bahrgã pehfona laifã pa zellu bija gahjis. Tad sahds wezs muhks, winna klohstera beedris, preenahze pee winna gultas un sazija: „Woi tad tu Apustuku tizzibã, treschã lohzeffi, ne=effi mahzi=jees apleezinabt: es tizzu eefsch grehku=peetohschanu?“ Schee weenteefigi wahrbi Lutteru ar leelu preeku eepreezinaja; „Es tizzu“ tã winsch preezizs iesauzahs „es tizzu eefsch grehku=peetohschanu!“ „Bet mums neween buhs tizzeht,“ muhks sazija, „ka Dahwidam woi Behteram un wehl zitteem grehki irr peedohiti, to tee welli arri tizz. DGews mums pawehle to tizzeht, ka mums muhfu grehki peedohiti!“ — Kad Lutters schohs wahrdušs bija dsirdejis, tad winna sirdi palifke gaischs. Winsch atsinne, ka pats newarroht taifnotees, tadeht nu us to ne mas wairs nedohmaja, pestischamu sewim nopelniht, bet atsinne, ka ta pestischana pee mums nahk no DGewa lehnprahibas; ka mums tikkai ar tizzibu jasanemm, ko DGews no sawas schehlastibas mums saqahdajis! —

Staupizs, kas bija ašinnis, ka DGews Lutteram leelas garrigas dahwanas un dedsi,qu sirdi dewis, tam driht sazahdaja derrigu darba=weetu. Saischu semmes kurfirsšs Fridrichs tas Gudrais 1502 gaddã Wittenbergas pišfatã bija eetaifjis jaunū augstu skohlu (uniwerstreti), un Staupizam bija pawehlejis, tai gahdaht wihrus, kas derrigi, studentus ismahziht; schis tad kurfirstam bildeja, ka Lutters us to buhschoht gauschi derzis, un winnu 1508 gaddã aiznaja us Wittenbergu par profesoru. Schẽ Lutters Filofofiu (pajantes augstu gudribu) mahzija pehz wezza Grekeru Filofofa Aristoteles gramatahm; winnam tabbaki gan buhtu patizis, kad winnam buhtu wehlejuschi Teologiu (DGewa atšichanu no Ewangeliuma smeltu) mahziht, kas wišai gudribai par kohdolu irraid. Kad 9 Merz 1509 winsch dsikli pahklausihšs no Teologias profesforeem to wallu dabbuja, studentus mahziht Teologia, tad winsch schohs skubbinaja, lai neklausã zilweku isaudrotahm mahzibahm, bet lai Bihbelẽ mekle muhfu pestischamas stipru

grunti; wiensch arri apleezinaja, ka sw. Apustuku un Praweeschu grahmatas effoht dauds augstaki zeenijamas, ne kà zittu gudru zilweku un basnizas tehwu un Kattoku mahzitaju grahmatas. Tahdi wahrdi tannî laikâ nebija dsirdeti un dau-dseem leels brihnumb. Dsikli mahzihts professors Mellerstedt daschfahrt fazzija: „Schis muhts wisseem dsikli mahziteem wihtreem prahtu fajauks; wiensch jaunu mahzibu fahks mahzihht un Kattoku draudst issfaidrohs. So wiensch zeeti turrahs pee Apustuku un Praweeschu raksteem un dibbina sawu mahzibu us pascha KRistus wahrdeem, bet schohs wahrdub ne-weens ar zilweku gudribu un nepareist teiktahm sinna-schanahm newarrehb apgahst jeb uswinneht.“

Staupizs Lutteru speede, lai arri basnizâ lauschu preekschâ DEwa wahrdub fluddina; — to Lutterb nemas negribbeja usnemtees, jo wiensch fazzija, ka tam, kas to darra, DEwam effoht ja-atbild par ikkatru wahrdu, kas no winna muttes nahk. Bet Staupizs us to pastahweja un Lutteram bija jadarra, ko preekschneeks pawehleja. Sawus pirmus spreddikus wiensch klosteri fazzija, gluschi masâ slihta basnizina. Klosteri gan bija fahkuschi basnizu buhweht, bet tikkai grunts afminus ween bija likkuschi; un tannî weeta, kur jaunu basnizu gribbeja taifihht, stahweja wezs kohka taifihhts luhgschanas nams, ar mahleem salippinahts, 30 pehdas garrumâ, 20 pehdas plattumâ; nams jau bija panihzis un mallu mallahm stuttehhts; eekschâ bija masa kanzele, no kohka rupji iszirka, 3 pehdas augsta. Lutterb mahzija ar leelu warru un spehku; winna wahrdi klauftajeem prahtu un firdi grahbtin sagrahbe, jo wissu, ko runnaja, pats pee sawas firds bija fahuttis, un ar bedstgu prahtu un garru wiensch skaidru pateefibu ween mahzija. Masâ basnizina driht nebija wairs ruhmes teem lauschu pulkeem, kas nahze Luttera spreddikus klauftihht; tad winnam pawehleja pilsfata basnizâ spreddiku fazzihht, ta mahzitaja weeta, kas ais meefas wahjibas daudsfreis nespehje DEwa wahrdub basnizâ fluddinaht.

Augstas skohlas studenteem Lutterb eefahkumâ istulkoja Dahwida dseefmas, pehz tam Bahwila grahmatu Reemereem rakstittu. Kad wiensch Reemeru grahmatu istulkodams usgahje 1, 17 Praweescha Abakuka wahrdub: „Taisnais zaur tizzibu dsihwohs,“ — tad schee wahrdi zaur DEwa Sw. Garra spehku pascham tik dsikli eespeedahs firdi, ka, kur ween kahju spehre, ko ween darrija, tur arween swannihht swannija tohs wahrdub: „taisnais zaur tizzibu dsihwohs!“

Tanni paschâ laikâ, 1510. gaddâ, klostera preekschneeki

Lutteru un wehl ohtru flosstera brähli us Rohmas pilssatu
 fuhrtja, lai pahwestam arbildschanu un sinnas isdohd par
 Augustina muhtu flosseru buhschanahm. — Ze atkal redsam,
 zif leelä gohdä Staupizs Lutteru turreja, fa wannam tahdu
 leelu isdarrischanu ustizzeja. Lutters ar leelu preeku us to
 taifijahs, jo winsch dohmaja, fa nu sawai sirdi pilnigu eepree-
 zinashanu un meeru atraddihs, kad swehtä Rohmas pilssatä
 staigahs pee Apustula Behtera un Bahwila kappeem un dauds
 zittäs weetäs, fo Kattoli par swehtahm isflawēja. Bet jo
 tuwaki pee Rohmas pilssata nahze, jo wairaf wannam liffahs,
 fa bals tam arween aufis fauze schohs wahrdus: „tafnais
 zaur tizzibu dsihwohs!“ Zetsch us Rohmu bija deesgan
 garsch un ar dauds mohfahm un gruhtibahm tannä laifä bija
 jareiso; bet kad Lutters Rohmas pilssatu no tahlenes eerau-
 dsija, tad kritte us sawu waigu pee semmes un ar leelu preeku
 isfauze: „Effi sweizinahts, swehtais Rohmas pilssahs!“
 Rohmâ eegahis winsch dsihwoja un turrejahs fâ ihstems pah-
 westneefs: staigaja DGewu luhgdams pa wiffahm leelahm un
 masahm basnizahm, tizzeja wiffus mellus, fo Kattoli stahstija
 par teem brihnumeem, kas tannis basnizäs notiffuschji, un
 darrija wiffu, fo Kattolu mahzitaji leef darriht teem, kas
 DGewa schelastibu gribb nopelniht. Lutters pats par to
 stahsta tä: „Es arri Rohmâ esmu bijis tahds traks swehtulis,
 fa staigaju pa wiffahm basnizahm un eegahju wiffös floh-
 sterös, tizzedams wiffus mellus, fo tur stahstija; es tur dauds
 reij fâ Kattolu preesteris wiffu esmu urrejis, tä fa peemin-
 noht man bailes ween uenahk; bet tannä laifä man bija
 schehl, fa tehws un mahte man wehl dsihwoja, jo ar sawahm
 wiffahm un zitteem swehteem darbeem un luhaschanahm es
 wannus labpraht buhtu gribbejis no elles preefschurra ispe-
 stihht!“ Lutters nu gan Rohmâ deesgan kaunu redseja, fo
 sawu muhschu nebuhtu tizzejis. Winsch redseja, fa wiffi
 laudis Rohmâ dsihwoja meesas fahribäs un neschlihtibâ un
 wiffadös zittös grehfös, un fa preesteri un pats pahwests
 nemas swehtaki nedsihwoja, ne fâ zitti; preesteri wiffu turreja
 bes wiffas sinnas un apdohmaschanas, steigdamees ween, lai
 teef gallä, un tiffe gallä, kad Lutters ne pussi wehl nebija
 noturrejis; winsch redseja, fa tee augstaki preesteri tahdi paschi
 beedeewigi bij, kam sawäs faeschanäs ihsti par preeku bij un
 schittahs gohdös buht, kristigu tizzibu pahrsmeht. Kad Lutters
 kahdu deemu ar zitteem preestereem no paschas augstakas fahrtas
 pee galda sehdeja, tad schee wannam smedamees isstahstija, fa
 pee altara ne swehtijoht maifi un wihnu ar KRistus eestah-

bischanas wahrdeem, bet ka winni falkoht maifi un wihtu
 fwehtidami: maife effi, maife buhfi, wihts effi, wihts buhfi;
 fchohs sainofchanas wahrbus. dsurdohht Lutteram fchauſchalas
 pahrgahje. Tomehr winſch tizzigs un klaufigs ar leclu us=
 zihribu wiſſu isdarrija, ſkairija wiſſas nolittas luhgſchanas,
 ſtaigaja us wiſſahm fwehtahm weetahm ſtuhpſtija fwehtu
 mirronu kaulus, klannijahs preeſch Marias un fwehtu bil=
 dehm, isdarrija wiſſu, wiſſu, par fo grehfu=peedohſchana ta
 nopelnita alga bija apfohlita. Wehl weena DGewa kalpo=
 ſchana bija, fo tur Rohmâ par jo ſpehzigu ieſlaweja, zaur
 to grehfu=peedohſchanu pelniht. Rohmas vilefarâ irr no af=
 mina iszirſtas treppes, fo fauz par „Pilatus treppehm.“
 Kattoli ſtahta, ka fchohs treppes no Jeruſalemes, no Pilatus
 ſohda namma, zaur DGewa brihnumu Rohmâ effoht pahr=
 neſtas; un kas luhgſchanas ſkairidams us zellu galleem pa=
 tahm uekaphi, tam pahweſts wiſſus grehſus pilnigi peedoh=
 doht. Lutters arri to isdarrija, fahpe augſchâ us tahm trep=
 pehm; bet kad to darrija, tad winnam atfal littahs, itt ka
 fahda ſupra balſs ka pehrfona balſs winnam uefauze:
 „Tairnais zaur tizzibu dſihwohs!“ Sabihjees un fauna
 pilns winſch nokahpe ſemmê, noſlummiſ un behdu pilns
 winſch no Rohmas atſtahhahs, un us Wittenbergu pahrnahjis
 winſch jo tſilli fahze pahrdohmaht fchohs DGewa wahrbus,
 un jo ſkaidri atſinne, ka ſchi tairniba newarroht buht tahda,
 fo zilweſs ar darbeem warr nopelniht, bet ka ta ihstena
 tairniba effoht ta, fo DGews tizzigam zilweſkam KRiſtus
 tairnibas deht no ſchehlaſtibas pechdeſina. „Tad drihs fa=
 manniju, fa es no jauna peedſummiſ,“ ta patſ rakſta, „un
 fa es atraddis jaunus durwis us paratibſi, kas tik ploſchi
 bija atwehrufchees, ka drohſchi warreju ſtaigabt eekſchâ; es
 arri mihtus fwehtus rakſtus ar jaunahm azzim uſtuhloju.
 Es no jauna laſſiju zauri wiſſu Bihbeli un ſaloffliu tahdas
 weetas, kas DGewa ſchehlaſtibas darbu pee grehzhineeſeem
 ieſtaidro; un kad preeſchlaikâ tohs wahrbus: „DGewa
 tairniba“ nihdeht biju eenihdeſis, tad no ta laika fchohs
 wahrbus ſahzu augſtâ gohtâ turreht ka ſawus wiſemihlafaius
 un wiſleelakas eepreezinafchanas pilnus wahrbus; ſchee
 Bahwita wahrdi pateefi man paliffe par paratibſes durwim.“ —

Tâ zaur to reiſoſcharu us Rohmu Lutters bija tizzis pee
 pilnigas un ſkaidras atſihſchanas, ka DGews no ſchehlaſtibas
 zilweefu KRiſtus deht gribb tairneht, un ka ſchi tairniba,
 kas zaur tizzibu ſanemmama, irr ta weeniga, kas preeſch
 DGewa derr. Rohmâ tad arri Lutters ar ſawahm azzim

bija redsejis, zif besdeewigi laudis dsihwoja tanni pilsfatâ, fur KRistus weetneekam dsihwe, un zif besdeewigs effoht pats pahwests, kas welti fewi nosauz par KRistus weetneeku; zif besdeewigi arri wiffi wiinna kalpi un paligi; tadehl Lutters daudsfahrt fazzija: „fa pats ar sawahm azzim effoht redsejis, fa pahwests un wiinna augsti preesteri DGewu un wiffu fristigu draudsi apfmeij, tas wiinam makfajohht wairak, ne fa fimts tuhstoschi guldeni, fo kahds wiinam buhtu dewis, jo to neweens newarroht tizzeht, kahdas besdeewibas un breefmi-gas grehku- un fauna-leetas Rohmas pilsfatâ noteek; newee-nam to newarroht bildeht, kas pats to ne-effoht redsejis, dsir-bejis un peedsihwojis.“

1512 gaddâ Kurfürsts Fridriks tas Gudrais, Mahrtna Luttera semmes-tehws, Staupizs, wiinna preekschneeks un draugs, un wiffi zitti Augustina muhku preekschneeki nospreede, fa Mahrtnu wajagohht eezelt par Teologias dakteru. Stau-pizs Lutteram Wittenbergâ par to dewe sinnu. Bet Lutters to gohdu nemaš negribbeja, ar leelu pasemmibu winsch atbil-deja, fa effoht nespehzigš wahrigš muhks, kas laikam ilgi wairš nedsihwohs, lai mekle derrigaku un stipraku wihru, fo tahdâ augstâ gohdâ un ammatâ eezelt. Staupizs wiinam at-bildeja: „Man schkeet, fa muhsu DGews nupatt gribb eefahht isdarriht leelas leetas debbesis un semmes wirsû; tadehl win-nam buhs wajadstigi daudš jauni un uszihtigi dakteri, zaur fo Winsch sawu padohmu ware isdarriht. Woi nu tu dsiwu, woi tu nomirši, DGewam patihko tewi Sew isredseht par darba-rihtu, zaur fo Winsch Sawu prahtu gribb isdarriht; un par to naudu, kas tew jamakša par to, fa augsta skohla tew tahdâ gohdâ zels, nebehda neko, jo muhsu scheligais Kur-fürsts, Herzogs Fridriks pehz sawa labba firds-prahta no fa-was puffes to makfahš, DGewam par gohdu, augstai skohlai un klohteram par labbu.“ Jo Kurfürsts bija Lutteru dsirde-jis spreddiki fakkam, un bija brihnojees par wiinna garru, par wiinna wahrdu warru un wiinna wesseligahm mahzibahm.

Tad nu Lutters wairš pretti newarreja turretees; 18 Okto-ber 1512 gaddâ fanahze wiffi augstas skohlas professori un pehz liffumëem wiinnuzehle par swehtas DGewa gudribas (Teologias) dakteru; 19 Oktoberi wiinam eedewe tahš gohda sihmes, kas israhbija, fa winsch nu effoht eezelts par Teologias dakteru. Lutteram swehrejohht bija ja-apsohlakš, fa gribboht turretees pee fw. raksteem, fa wiinnas gribboht skaidri mahziht, ustizigi wiinnu mahzibas fluddinahrt, fa pats wiszauru muhschu wehl gribboht darbotees, swehts rakstš jo wairak dibbinatees, un

fa wiinu mahzibas gribboht ar wahrdeem un raksteem aisstahweht prett wisseem, kas nepareisi mahza. Ar scho swehrestibu, fa bija swehrejis sawu swehtu, dahrgu Bihbeli skaidri mahziht un prett wiltigeem mahzitajeem aisstahweht, Lutters pehzlaifa daudskahrt irr eepreezinajees, sab palikke behdigs pahwestneeku apfuhdseschanu, draugu bailiga prahta un wiinna paschas firds schaubischanas deht. „Es us to esmu aizinahs un speests, fa man bija japaleek par swehtu rakstu dakteru; bes mannas wehleschanas, tihri no paklausischanas ween tai ammatâ esmu eegahjis; un tad man bija jaswehre un ja-apfohla, fa sawus mihlus dahrgus swehtus rakstus skaidri gibbu mahziht un slubdinahht. Un sab to esmu darrijis, tad pahwestneeki man gribbejuschi zellu aiswehrt, negribbedami man palaut, fa skaidri mahzu; tadeht winneem nu irr notizzis, fa mehs ar azzim redsam, un notiks winneem wehl skiftaki, un newarrehhs mannim mutti aisbahst. To Dews irr darrijis. Tadeht, sab Dews to irr darrijis, tad winnam arri manni jafarga, — es Dewa swehtâ wahrâ gibbu staigaht par lauwahm un miht us puhkeem un ischuhskahm; man dsihwojoht Dews Sawus darbus jahhs strahdaht, un sab buhschu nomirris, tee tomehr ees us preekschu!“

Ar scho swehrestibu Dews Pats Lutteru irr ta fa us tizzibas = atjaunataja ammatu aizinajis. Augstas skohlas preekschneeki un semmes-walditajs wiinu eeksch keisera un pahwesta wahrda ammatâ eezehle, ar swehrestibu wiensch Dewam bija sohlisees; ta wiensch warreja palikt par drohschu dsihwibas-wahrdu slubdinataju!

Nu Lutters atkal jahze augstas skohlas studenteem istulfoht Pahwila grahmatu Reemereem rakstitu, un pehz tam Dahwida dseesmas; un schahs fw. Bihbeles grahmatas wiensch tik skaidri un jauki istulfoja, fa wiissi deewabihjigi un gudri wiiri, kas wiinna tulkochanu dsirdeja, leezibu dewe, fa nu pehz ilga tumsha nakts-laika jauna mahzibas gaisma schfoht rahditees. Tispat skohlâ fa basniza mahzidams Lutters israhdija, kahda starpiba effoht starp bauhtibu un Ewangeliumu, parahdija, fa daudseem effoht tahda wiltiga mahziba, fa zilweki ar saweem darbeem paschi warroht grehku peedohschanu pelniht, un fa zilwekeem zaur ahrigeem darbeem effoht preeksch Dewa jataisnojahs; turpretti grehki tikkai tohpohht peedohti Dewa Dehla labbad, un schi Dewa schehlastibas dahwana tikkai ar tizzibas rohkahm no zilwekeem effoht jafanemm. Wiensch fazzija: „Mannâ firbi walda un waldis ween ta tizziba eeksch mannu KUnge Jesu KRistu; Wiensch deenu un

nakti irr wiſſahm mannahm bohmahm eefahfums un gals.“
 Tà Lutters lauschu firðis atkal DŒewa Dehlam peewilke, un
 itt ſkaidri israhðija un ar leelu garra ſpehku un warru ſlub-
 dinaja, ka mehſ zilweki tikkai zaur KRiſtus peſtiſchanas
 darbu un ſwehtu nopelnumu ween warram grehku peedoh-
 ſchanu eemantohk. Tà wiſſch arri rakſtija weenam no fa-
 weem muhku brahkeem, Jurrim Spenlein, kaſ Memminges
 piſſfatà dſihwoja: „Eſ labpraht gribbetu ſinnaht, kà taggad
 tawai dwehſelei klahjahs, woi tew tawa paſcha taiſniba jau
 irr reebiga palikkufi, un woi tu eſſi mahziſees ar KRiſtus
 taiſnibu eepreezinaters un us Wiſſnu palautees. Jo muhſu
 laiðòs daudſ no lepnibas teek dikti fahrdinati, ſewiſchki tee,
 kaſ no wiſſas firðs wehlejahs taiſni un deewabihjigi palikt;
 wiſſni to taiſnibu neatſiſht, kaſ no DŒewa nahk, kaſ mums
 eekſch KRiſtus baggatigi un beſ muhſu nopelnuma teek dah-
 winata; tadeht tee dſennahs til ilgi ar ſawu paſchu ſpehku
 labbòs darbòs augt, kamehr to drohſchibu ſcheet panahkuſchi,
 ka preekſch DŒewa warr rahditees kà tahdi, kaſ ar ſaweem
 labbeem darbeem un nopelnumu jauki iſpuſchkojuſchees, un
 muhſcham taſ taſ newarr notikt. Kad tu biji pee mums, tad
 tewim arri bija tahdas bohmas, woi ihſteni fazzihk tahdas
 nedohmas; un tanni laiðà man ar tahdas paſchas nedohmas
 bij, ar kurreahm taggad wehl kaujohs un ko wehl neſpehju
 gluſchi uſwarreht. Tahdeht, mihlais brahli, mahzees KRiſtu,
 KRiſtu to kruſtà fiſtu, mahzees Wiſſnu gohdaht, mahzees ſew
 paſcham neuſtizzedams Wiſſnu peeluhgdams fazzihk: Tu,
 Klings IŒeſus, eſſi manna taiſniba, eſ eſmu Tawſ grehks;
 Tu Sewim eſſi uſkrahwees, kaſ man peederr, un mannim
 dahwinajis, kaſ Tewim peederr. Tu eſſi peenehmees, kaſ
 eekſch Tewis nebija, un mannim eedewis, kaſ eekſch man ne-
 bija. Sargees, brahli, ka tu kahdu reiſ' nenemmees bohmaht,
 tu eſſohk jau tahdu ſwehtu un taiſnu buhſchanu panahzis, ka
 wairs grehzineekſ ne-eſſi; jo KRiſtus eekſch grehzineekeem ween
 mahjo. Tadeht Wiſſch no debbeſim, fur eekſch taiſneem
 mahjo, irr ſemmè nahzis, lai arri grehzineeku firðis mahjas-
 weetu nemm. Scho Wiſſna mihleſtibu apdohma, tad ſaldu
 eepreezinaſchanu dabbuſi. Jo kad ar ſaweem darbeem un ar
 ſawahm zihniſchanahm firðs-meeru warretum panahkt, kadeht
 tad Wiſſch buhtu nomirriſ? Tapehz, eekſch Wiſſna ween
 meeru atraddiſi, kad uſ ſewi un ſaweem darbeem wairs nemaſ
 nepakauſees; tad no Wiſſna Paſcha arri mahziſees, ka tàpatt,
 kà Wiſſch tewi uſnehmiſ un tawuſ grehkuſ par ſaweem
 darrijiſ, tà Wiſſch arri Sawu taiſnibu par tawu gribb

darriht. Kad tu to stipri tizzeſi, un taſ tew teeſcham irr ja=tizz, (jo nolahdehts irr iffatrs, kaſ to netizz), — tad arri uſnemmi ſawuſ brahluſ, kaſ wehl maldahts un neſawaldahts, zeeteſ ar winneem lehnprahtigi, darri wiannu grehtuſ par ſaweem, un kad pee tewiſ kahts labbums irr, taſ lai arri winneem par labbu naht, ka ſwehts Apuſtuſ Bahwilſ fakka: „uſnemmeeteſ zits zittu, ittin ka arriſan KRiſtuſ juhts irr uſnehmiſ pee DGewa gohda. (Reem. 15, 7.).

Zittu muhtu=brahli, Turri Leiffer, kaſ Erfurtē dſihwoja, un kam leelaſ firdeſ=behdaſ bija uſgahjuſchaſ, Lutterſ pamahzija, lai uſtizzahts tam draugam, ko DGewaſ winnam par eepreezi=nataju dahwinajis, un lai ar ſawahm behdigahm dohmahm tiſ daudſ neſaujahs, un tad wehl peelikke klaht: „KRiſtuſ kruſts irr iſdallihts pa wiſſu paſauli, iffatrs no ta ſawu daku dabbu. Nemett tu ſawu daku noht, bet leeſ wiannu ka ſwehtu jo ſwehtu mantu ne kahtā ſelta=woi ſubraba=lahde, bet ſelta=ſirdi, prohti tahtā, kaſ irr peepildita ar lehnprahtibu un mihleſtibu. Jo kad jau to kruhtka=kohtu tapehtz, ka KRiſtuſ pee ta peekahrtſ biſis un to ar Sawahm meeſahm un aſſinin ſwehtijis, par jo dahrgu un ſwehtu leetu turram, tad wehl wairak par wiſſſwehtaku mantu jature taſ kruſtiſ, — ko DGewaſ mums uſleek zaur tahm apbehdinaſchanaht, waija=ſchanaht, zeefchanaht un eenaidibaht, kaſ mums no zilwe=keem, taiſneem un netaiſneem, jarebſ; jo arri tahts KRiſtuſ irr ſwehtijis, ne zaur ſawu peenaglotu meeſu, bet zaur ſawu mihleſtibas pilnu ſirdi un deewiſchkiġu prahtu, ar ko tahts no Winna irr apkamptas, ſkuhtſtitas un par leelu greſnibu eezel=taſ un ſwehtitas, zaur ko wiſſſch lahtuſ par ſwehtibu, netaiſnibu par labdarriſchamu, zeefchanaſ par gohdibu, kruſtu par preeku irr pahwehrtijis.“

Zaur to, ka Lutterſ ſchohts kriſtigas mahzibas gabbaluſ tiſ ſkaidri mahzija, laudiſ ar leelu zeeniſchamu ſahze wiannu zeeniht, jo wairak tadeht, ka patſ pehtz ſawahm mahzibaht dſihwoja, un iffatrs warreja nomanniht, ka wiſſſch neween wahreduſ mahzija, bet ka winnam wiſſſas mahzibas no firdeſ dibbina zehlahſ. Kad tee, kaſ Luttera mahzibas dſirdeja, re=dſeja, ziſ ſwehti wiſſſch dſihwoja, tad no firdeſ wiannu eemihleja, un kad pehtak wiſſſch daſchaſ DGewa kalpoſchanaſ iſdarri=ſchanaſ zittabi iſdarrija, ne ka lihtſ ſchim, tad daudſ gohdigi un taiſni wihtri winnam peekritte, atminnedami, ziſ ſwehtas mahzibas wiſſſch bija ſludbinajis un ziſ beſwainigi wiſſſch allach bija dſihwojis. Bet tanni laikā Lutterſ patſ wehl wiſſſeem ſaweem draugeem peekohdinaja, lai ſtipri turrahts pee

wiſſeem Kattolu=braudſes liſſumeem. Bet ſawai mahzibai wiſſch neko no Kattolu iſgudrotahm mahzibahm nepeejauze ſlaht, bet arween wairak tahs mahzibas ween ſluddinaja, kaſ itt wiſſeem pee peſtiſchanas nohtigi waijabſigas, prohti par atgreeſchanu no grehkeem, par grehku=peedohſchanu, par tizzibu, par iſtu eepreezinafchanu fruſtâ un behdâs. Schahs ſaldas mahzibas wiſſu dee-wabihiigu kauschu firbis dſikli eeſpeedahs, un augſti mahziti laudis arri preezajahs, ka zaur Mahrtime KRiſtus un wiſſi Praweeſchi un Apuſtuli no tumſibas un piſſſchleem, kurrôs tee bija tà kâ noratti, atkal pee gaiſmas tiſſe weſti.

Tâ Lutters zaur DŒewa ſchehligu waddiſchanu DŒewa ſkaidrôs wahrdôs iſtenu weenigu peſtiſchanas pamattu bija atrabbis, un zaur tahdu ſawu atſiſſchanu wiſſch jau dees-gan no DŒewa bija audſinahts un apgaiſmohts, ka par tizzibas-atjaunataju warreja palift. Bet to wiſſch wehl dees-gan nebija atſinnis, ziſ aplam Kattolu=braudſes mahzitaji mahzija; wiſſch wehl bija Kattolu=braudſes paſemmigs un paklauſigs kalps, kaſ pehz wiſſeem winnaſ liſſumeem un eeſtabdiſchanahm paklauſigs darrija tizzedams, ka kriſtiga braudſe jau neko nemahzihs un nepaweſhlehs, kaſ DŒewa wahrdeem pretti. Tapehz naw brihnumſ, ka wiſſch tahdâ ſawâ tizzibâ wehl baſchu ko darrija, ko Kattoli gan par ſwehtu iſſlawe, bet kaſ ar Luttera ſkaidru atſiſſchanu nemas wairſ neſagahje, ka wiſſch arween wehl ſawu meeſu mohzija ar gaweſchanahm u. t. j. pr., meeru un grehku=peedohſchanu ar to meledams. Tadeht, lai Lutters par tizzibas-atjaunataju pilnigi tiſtu fataiſihts, winnam wehl Kattolu=braudſes wiltigahs mahzibas dſikkaki bija ja-atſiſht; winnam bija ja-atſiſht, ka pahweſts wiltigi ſauzahs par KRiſtus weetneeku, ka winnam tahds gohds nemas nepeekriht; bija ja-atſiſht, ka Kattolu=braudſe dauds mahzija un dauds liſſumus bija eezehlufi, kaſ DŒewa wahrdeem gluſchi bija pretti. Wiſſ tas Lutteram wehl bija ja-atſiſht, tad ween wiſſch warreja ar pilnigu ſkaidribu iſtenu DŒewa pateefibu mahziht; tad ween warreja pilnigi ſapraſt, kâ paſcham jaturrahs un jadſiſhwo; tad ween firbſ winnu warreja ſpeeſt, to iſdarriht, ko wiſſch tanni deenâ, kad winnu par DŒewa wahrdu dakteru eezehle, bija ſohliiſ, wiſſus laudis mahziht ſkaidrâ atſiſſchanâ, ziſ ween warrehs; un kad Kattolu=braudſe ſahje DŒewa gaiſmai pretti turretees, tad winnam bija jaſahſ ar winnu karroht un zihnitees prett wiſſahm wiltigahm mahzibahm un wiſſeem liſſumeem, kaſ DŒewa wahrdeem bija pretti; un tahdâ karrâ un zihniſchanâ

winnam bija jastahw, famehr eenaidneekus zaur DŒewa spehku un schelastibu bija uswarrejis.

Lihds schim Lutters us tahdu karru wehl nebija dohmajis, bet paschi Kattoli winnu us to speede ar to, ka grehku=pee-dohschanu par naudu pahrbewe, ar to tee tik skaidri israh-bija sawu beskaunibu un besdeewibu, ka Lutteram sohbins bija janemm rohkâ. Lihds tam laikam winsch meerâ dsihwoja un daubs to isbarrija, kas winnam par fataischanu us fwehtu tizzibas-atjaunaschanas darbu bija gauschi derrigs.

Lutters itt ruhpiigi un dedsiigi strahdaja sawâ ammatâ kâ augstas skohlas proffessors un Wittenbergas basnizas mahzitajs, fludinaja augstâ skohlâ skaidrus DŒewa wahrbus, turrejahs pretti Kattolu rakstu-mahzitaju gudribai, un dasch-fahrt ar spehzigeem wahrdeem apleezinaja, ka Kattolu draudsê daschas wiltigas eestahdischanas essoht eezeltas. 1516 gaddâ winnam wehl zits ammatâ us kahdu laiku tiffe ustizzehts. Staupizam, wissu Augustineru klosteru usraugam, kurfirsts bija pawehlejis kahdu laiku Hollenderu semmê padsihwoht; tannî laikâ Staupizs Lutteru eezehle par sawu weetneeku, prohti par usraugu par Sakschu un Thringes semmes Augustineru-klosterem. Tobrihd Lutteram beesi bija jareiso apfahrt no weena klostera us ohtru; winsch palihdseja wissur skohlas eezelt un wissos klosteros muhkus pamahzija: lai pee Bihbeles stipri turrahs un lai fwehti, meerigi un schlihssti dsihwo. Schinnî sawâ weetneeka-ammata winnam arri daubs grahmatas bija jarafsta un no zitteem jasanemm, un daubs zitti darbi ja-isbarra, kas winnam pehzak daubs to palihdseja, draudses pehz DŒewa wahrdeem ustaisiht un kohpt.

Daubs darba Lutteram arri zaur mehri sazehlajs, kas Oktober mehnesî 1516 gaddâ Wittenbergâ bij zehlees. Zitti dewe padohmu, lai behg prohjam. Bet winsch atbildeja: „Kurp man buhs behgt! — es zerru, ka pasauale tad wehl ne-ees bohjâ, kad Mahrtinaam jamirft; kad mehris zelsees nif-nafs, tad es gan tohs zittus muhku-brahlus us zittahm weetahm aisfuhstischi; bet pats schê esmu eestahdihts, man paklausichanas pehz tê arri japaleef, naw brihw isbehgt. To es nesakku nahwi nebihdamees, — jo es ne-esmu pats Apustuls Bahwils, bet tik kai winna tulkotajs, — tomehr zerru, ka DŒews mannim wissu bihjaschanu atnems!“ —

Itt labbi mehs fahs dohmas, kas Lutteram par tizzibas-atjaunaschanu tannî laikâ bija, warram noprast no tahs ruunas, to bija sarakstijis preefsch tahdas Kattolu mahzitaju faeeschanas, fur par tizzibas leetahm gribbeja spreest. Winsch

tà bija rakstijis: „Bahr wiffahm zittahm leetahm mums us to jadohma, ka pascheem preestereem wiffi swehti DŒewa wahrdi baggatigi teef eedohti. Muhsu laikôs wiffas semmes ire pilnas jo pilnas ar daschadu un sweschu mahzibu; ne mahziti laudis neteef mahziti, bet apbahrstiti ar leelu pulku likkumu, zilweku eestahbischanu un mahau=darbu, tà ka pateefibas gaisma mas ween zauri spihd, bet dauds weetâs arri nemas wairs swelt nesweel.“ Pee tahdas nebuhschanas, winsch facka, effoht wainigi augsti un semmi preesteri, un schi waina effoht leelaka, ne kà meefas grehki; jo ka wiffa Kattolu=draudses buhschana un winnas likkumi effoht wainigi, to Lutters tannî laikâ wehl neatfinne. Winsch fazzija wehl: „Lai gan sinohde (biskapu faeschana) arri wiffas leetas pehz fahrtas eetaisa, wiss taf buhschoht par welti, kad mahzitajeem ne=usdohd skaidras DŒewa wahrbus mahzitees un laudim fluddinah; skaidri DŒewa wahrbi effoht wiffwajadstiga leeta, jo no winneem ween ihstena deewabihjaschana warr zeltees.

To rakstoht Lutters wehl zerreja, ka pats pahwests un biskapi un wiffi preesteri rohku pasneegs un darbosees, lai DŒewa draudse atjaunajahs; bet winnam drihs bija ja=atfihst, ka schi zerriba bija weltiga.

3. Kà Lutters grehku=peedofchanas pahrdohschanai pretti turrejees un zaur to no Rohmas pahwesta schlihees.

Rohmâ schinnî laikâ us pahwesta gohda=krehsla sehbeja pahwests Leo desmitais, wihrs, kas fahrumâ un lihgsmitâ dschwodams pasaul dauds naudas istehreja. Schis 1517 fluddinaja wiffâs Kattolu=draudses semmes, ka gribboht wiffseem teem fristiteem grehkus peedoht, kas sawus grehkus noschelohs un tif dauds aismakfahs, zif tee, kam pahwests scho grehku=peedofschanas pahrdofschanu ustizzehs, spreedihs. Par scho naudu, — tà winsch fazzija, — winsch gribboht to staltu Behtera basnizu beigt ustafihst, fo jau zitti pahwesti bija eefahkschi buhweht; bet winnam dauds masaf ruhpeja Behtera basniza, ne kà saws maks; sawus parradus gribbedams aismakfahst winsch naudu salassija no mallu mallahm. Wahzsemme pahwests grehku=peedofschanas pahrdofschanu bija usdewis Kurfirstam Albrektam no Mainzes, kas arri bija wirsbiskaps Magdeburgâ; jauns wihrs buhdams schis, kas arri mihleja leelâ lepnibâ un wiffadâ pasaules preekâ dschwohst, neganti dauds parradus bija sakrahjis, tàpatt kà pahwests; tadehl winnam gauschi patifke, ka pahwests scho andeli winna

rohkâ bija nodewis; winsch zerreja pee tahs tif dauds pelniht, ka warrehs arri sawus parradus aismasjacht. Kurfirsts nu mekleja tahdus wihrus, kam bij braukt aptahrt pa wiffu Wahzsemmi un pahrdohht par naudu pahwesta grehku-peedohschanas sikhmites; un jo beskaunigi tee tahdi prezzineeki bija, jo wairaf kurfirsts zaur winneem naudas zerreja sanemt. Weens no pascheem beskaunigakeem grehku-peedohschanas pahrdewejeem, kas ittin ar besdeewigu leelischanu pahwesta grahmatas kâ prezzi tirgû pahrdewe, bija Jahnis Tezels, Teologias basters, Dohminifaneru muhku preekschneeks un weens no teem sohgeem, kam bij usdohhts, kezzerus, — zilwekus, kas wiltigai mahzibai peekerrahs, — usmekleht un isnihzinaht; schis preeksch kahdeem gaddeem bija apsuhssehts, kâ laulibu effoht pahrfahpis un wiffabi besdeewigi dsihwojis. Wahzsemmes keisers tannî laikâ bija spreedis, ka winnu buhs maisâ eeschuhtu no flihzinaht, bet Sakschu semmes Kurfirsts par winnu bija luhdsis, un tâ winsch tiffe atlaists. Schinnî paschâ laikâ winsch atkal grehku darbu deht Leipzigas pilsatâ bija zeetumâ eelists. Bet winsch jau preekschlaikâ ar grehku-peedohschanas grahmatam bija andelejis un prattis laudim dauds naudas iswilt; tabeht Mainzës Kurfirsts dohmaja, schis buhschoht winnam arri wißslabbakais paligs pee sawas prezzeschanas ar grehku-peedohschanu, un tapehz luhdse, lai winnu no zeetuma islaisch. Scho Tezeli tab kurfirsts zehle par grehku-peedohschanas pahrdeweju Sakschu semmê, dewe winnam ifmehneschus 80 guldenus par algu, lihds ar wiffu pahrtischanu preeksch winna pascha, winna diwi bandas behrneem un winna sulaineem. Tezels brauze no weena pilsfata us ohtru, no weena zeema us ohtru un wisseem laudim sawu prezzi isflaweja, un to winsch darrija tif beskaunigi, ka ar to laudis skubbinadams skubbinaja us blehnu tizzibu un wiffadu besdeewibu. Ar leelu gresnibu un spohschumu winsch sawu pohsta-darbu strahdaja. Winsch pats brauze leelôs rattôs, trihs jachtneeki winnu pawaddija; papreeksch suhtija wehstneschus, kas katrâ pilsatâ nosazzija, kurrâ deenâ winsch tur eebrawks; kad jau pats bija kahdam piltzfatan tuwumâ, tab suhtija weenu wehstnessi pee pilsfata preekschneekem un lifke teem fazzihht: „Dewa un swehta pahwesta tehwa-schehlastiba effoht preeksch pilsfata wahrteem atnahkusi.“ Tad wiß pilsfahhts zehlahs kahjâs; pilsfata teefas kungi, mahzitaji, ammatneeki ar saweem karrogeem, skohlas behrni, wihrî un seewas, wezzi un jauni ar waska-swezzehm rohkâs winnam steidsahs pretti, basnizâs swannija ar wisseem pulksteneem; tahdâ wihsê ar

leelu gohdu to pahwesta kalpu usnehme, tà ka D Gewu paschu nebuhtu warrejuschí ar leelaku gohdu gohdaht un usnemt. Preeksch Tezela us masa samtés spilwena nesse pahwesta pawehleschanas grahmatu jeb bulle, kurrâ bija pawehlehts, grehkupeedohschanu tahdâ wihse fluddinaht; tad nesse leelu naudas lahdi, kam bija wirsraffis: „Kad nauda ween skann lahdité, eeksch debbes eeskreen dwehsele.“ Tad pais Tezels nahze rohka turredams leelu farkanu kohka krustu. Nu wiss tauschu pulks eegahje basnizâ, fur krustu us altara stahbija, pahwesta ammata schilbi pee altara peefahre, un to leelu naudas lahdi preeksch altara noliffe. Tad Tezels kahpe us kanzeli un eefahze spreddiki fazzicht, iffatrâ pilsfata ar scheem pascheem wahrdeem: Schi grehku=atlaischana, fo es jums atnessu, irr ta swehtaka un augstaka D Gewa dahwana; schis krusts, — wunsch rahbija us to farkanu krustu, — irr tahds pats spehzigis, tà KRistus krusts. — Nahzeet, es jums dohschu grahmatu ar pahwesta seegeli, ka arri tee grehki jums jau teef peedohti, fo wehl us preekschu darriseet. Pahwesta atlaischana arri wiffuleelakus grehkus warr isdelbeht, noscheloschana un atgreeschana nemas pee ta naw waijadstiga; kad ween nauda aismaksata, tad wiss labbi. Wehl wairak, maksajeet ween naudu, un juhs grehku=peedohtschanu warreet dabbuht neween dschweem, bet arri mirruscheem. Preesteri, leelikungi, kohpmanni, seewas, jumprawas, jaunekli, klausait un leezeet wehrâ! — juhsu wezzaki un zitti draugi, kas irr nomirruschi, wianni us jums brehz no elles dsittuma: mehš zeescham breefmgas sahpes! — un juhs wiannus ar masu dahwanu no tahm mohkahn warrat ispestiht; woi eespehdami to dahwanu doht to nu gan ne=eedohseet wis? — Kad naudas gabbals lahde skann, tad dwehsele no schlihsstschanas ugguns iseeet ahrâ un debbesis eeskreen eekschâ. Ak juhs mas=tizzigi, firdskuhtri, juhs gan drihs lohpeem lihdsinasami, ka tahdu swehtu mantu, kas jums tif baggatigi teef pasneegta, neatsthssteet un nesanemmeet. Schim brihscham jums debbesu durwis plaschi wiffur irr atwehrtas! Woi taggad negribbi ee=et? — kad tad ee=eesi? taggad tu dauds dwehseles warri ispirkt no elles! Tu zeetfirdigs nebehdneefs! — Ar diw pazmits sudraba grascheem tu sawu tehwu no elles=preekschurra ugguns warri isglahbt, un tu effi tif nepateizigis un leedses to darriht! — Es pastarâ deenâ buhschu taisns, bet juhs jo bahrgi tifseet nosohditi, ka tahdu schehlastibu effat smahdejuschí. Ja tew wairak naw, tà weeni paschi swahrki ween, pahredohti tohs paschus, ka tu scho schehlastibu warri eemantoht! Tas R U n g s

muhfu D Gews naw wairs D Gews, Winsch wiffu warru pahwestam irr atdewis!"

Un tad Tezels tà laudis bija labbinajis, tad winsch sahze prett teem runnaht, kas tahbai grehku=peedohschanas pahrdohschanaï pretti turrejahs, un brehze: „Tee irr nolahdeti un no braudses isflehtgi!"

Un pehdigâ gallâ winsch itt ihsteni ta Kunga KRistus wahrbus saimodams us tahm klausigahm dwehselehm sazzija tà: „Ewehtigas irr tahs azzis, kas reds, fo juhs redseet; es jums faktu: Praweeschi un lehnini irr wehlejuschees redseht to, fo juhs redseet, un to naw redsejuschi, un dsirdeht, fo juhs dsirdeet, un to naw dsirdejuschi!" — Tad rahbija ar rohku us sawu lahdi un trihsfahrt isfauze, sawu spreddiki beigdams: „Nahzeet nu schurp, nahzeet, nahsbami nahzeet!" Tad no-fahpe no kanzeles, peegahje pee lahdes un preeksch wiffu lauschu azzim selta naudas gabbalu tur eemette, tà ka rihbeja ween.

Ar tahdu besdeewigu drohschibu Tezels dauds laudis peewihle; jo tee tannî laifâ dohmaja: kas no pahwesta nahf, tas nahf no pascha D Gewa.

Laudis winna wahrbus dsirdeht trihzeja un leeleem barreem nahze pee bifts=frehsleem, kas ar pahwesta ammata schilbi isgresnoti basnigâ bija nolikti; winni gahje grehku=peedohschanu mefleht, ne ar salaustrahm firdim, bet ar naudu rohfâ. Wihri, seewas, behrni, nabbagi, arri tahdi, kas tiffai ar zittu lauschu dahwanahm peetiffe, — wiffi sinnaja naudu sagahdaht, ar fo grehku=atlaischana nopirft. Tee biftstehwi isflaweja schihs pahwesta schehlastibas leelu spehku, un tad sawus bifts=laudis prassija: „Zif tad naudas warrat uppreht, lai tahda leela schehlastiba un pilniga grehku=atlaischana jums teef?"

Naudu ween Tezels un winna beedri prassija. Pahwests gan sawâ bullê (pawehleschanas grahmata) bija pawehlejis, grehkus par naudu atlaift teem, kas grehkus no firds noschello un tohs ar mutti fuhds. Bet Wahzsemmes wirsbiskaps bija aisleedstis runnaht par to salaustru firdi un salaustru garru, ar fo ween grehku=peedohschana no D Gewa warr dabbut; tiffai naudu ween bija pawehlejis prassiht, winsch bija lizzis isfluddinaht: „Birna schehlastiba, fo mehjs jums neffam, irr pilniga grehku=peedohschana. Kas to dahrgu mantu gribb fanemt, tam tiffai japehrf pahwesta grahmata. Par teem grehkeem, kas ifnodeenas pee zilwefa roh-dahs, makfa bij nolifta mafaka woi leelaka pehz lauschu fahr-

tas woi pehz lauschu baggatibas, 25 duffati, 10 duff., 6 duff., 1 duffats. Bes tam wehl fewischka mafsja bija nolikta par leeleem tihscheem grehkeem; kas ar wairaf ne fà ar weenu fewu laulibà dshwoja, tam bija jamaksa 6 duff., sleskawam 8, burwim 2 duffati, un tà jo pr. Peedohschanas mesletajam pascham nauda bij jaemett lahdè.

Lutters pirmas finnas par scho negantu buhschanu dabuja, kad 1516 ar Staupizu pahrluktoja Augustineru klosteri Grimmâ, Sakschu semmes pilskatâ. Tur Staupizs fazzija: „Es nupatt grahmatu esmu dabbujis, ka Wurzenes pilskatâ effoht pahrnahzis kahds mahzihts wihrs no Rohmas pahwesta, wahrâ Tezels, tas sakfoht, tikdrihs ka guldens woi sudraba grassis lahdè skann, tikdrihs dwehsele irr pestita no schkihstichanas ugguns.“ Tad Lutters fazzija: „Schai bungai es, ja DGews palihds, zaurumu darrichu!“ Un no ta laika winsch sawôs spreddikôs gan tai par naudu nopirkta grehku-peedohschanai runnaja pretti, fà jauns mahzitajs, kas nupatt no augstas skohlas isnahzis, ar dedsi un preezigu prahtu, bet palehni ween mahzidams, fo no DGewa wahrdeem bija mahzijses, ka zilweks gan warroht labbas leetas atrast, us fo sawu tizzibu un grehku peedohschanu dibbinaht, ne fà us pahwesta pirktahm grahmatahm; — bet tobrihd wehl zittu neko prett to nedarrija.

Tezels ar sawu prezeschanu arri Wittenbergas tuwumâ bija nahzis, us Ziterboka pilskatu, un no wissahm mallahm, arri no Wittenbergas laudis us turren fatezjeja kahrodami grehku-peedohschanu nopirkt. Lutters pee grehku-suhdseschanas basnizâ drihs nomannija, ka tas wiltneeks effoht tuwumâ. Laudis mas ween nahze pee bits, un tee, kas nahze un sawus grehkus isfuhdsjeja, tee par atgreeschanu un swehtu dshwoschanu neko negribbeja dsirdeht; lai gan bija bijuschi laulibas pahrkahpeji, sagli, netaisni, — wianni negribbeja wis sohliht atgreesstes, un kad Lutters tapehz fazzija, ka tad teem grehkus newarroht atlaiht, tad schee itt drohschi us to stihwejahs, ka jau effoht naudu aismaksajuschi un grehku-atlaischanas shtimti nopirkuschi. Lutters winneem israhbija, ka ta effoht wiltiba, us fo wianni palahwahs, jo rakstihstis stahw: ja juhs neatgreesfetees no grehkeem, tad juhs tapseet nomaitati. Luth. 13, 3. Kad nu schee laudis Luttera wahrbus un mahzibas nepeenehme, leedsahs atgreesstes un jaunu dshwoschanu eesahkt, — tad schis teem grehkus patureja, un winneem newarreja DGewa schehlastibu fluddinaht; un nu schee gahje pee Tezela un schehlojahs, ka tas muhks Lutters

negribboht pahwesta grehku=atlaischanu par pilnigu turreht. Tezels to dŕrdejis palikke lohti dusmigs, lammaja un lahdeja Lutteru no kanzeles un beedinaja, ka winnu tãpatt kã Huffu fãbedŕinahs. Un gribbedams laudis labbi fãbeedeht, lai Lutteram neklausa, winsch pahri reises neddelã liffe us tirgus uguni uskurrinaht, ar to israhdidams, kã no pahwesta winnam effoht pawehlehts, wiffus wiltigus mahzitajus, kas eedrohschinasees wiffuswehtakam pahwestam un winna wiffuswehtakai schelastibai un grehku=atlaischanai pretti turretees, us fãhrtu fãbedŕinaht. Lutters neween ŕpreddikõs un pee bifts laudis ŕŕipri mahzija, lai ar to neleekahs peewiltees; bet rakŕtija arri grahmatas Mainzes wirsbiskapam un Brandenburgas biskapam, lai Tezelam aisleeds mahziht tahdas pohstamahzibas, kas lauschu dwehseles samaita. Wirsbiskaps Lutteram nemas neatbildeja; bet Brandenburgas biskaps winnam rakŕtija: „Lutters effoht prett Rattolu draudŕi zehlees, un no tam schim buhschoht kibbeles ween, lai labbaki kluffu zeesch.“ To gan warru dohmaht, ŕakka Lutters, „ka ŕchee abbi diwi dohmajuschi, ka es, tahds behdigis ubbadŕinsch, prett to warrenu pahwestu neko ne-eespehschu.“ —

Kad nu Lutters redseja, ka biskapi neko negribbeja daribt, lai Tezels mittahs tik wiltigi mahziht, un kad arri dauds laudis grahmatas us winnu rakŕtija un winnu praŕŕtija, ko winsch ŕpreeschoht par schahm jaunahm mahzibahm, ka pahwestis par naudu wiffus grehkus arri neatgreesŕgeem zilwekeem warroht peedoht, — tad Lutters dohmaja, ka wiŕslabbaki buhs, ar zitteem mahzitajeem ŕarunnadamees scho leelu leetu gruntigi ismekleht, lihds kamehr wiffa Rattolu=draudŕe ŕawu ŕpreedumu par to isdohs. Tannã laikã profesŕoreem bija tas eerraddums, ka tahdas mahzibas, par ko schelŕschanas bija zehluschees, un par ko ar zitteem gribbeja ŕarunnatees, us papihra lappu usrakŕtitas tahdã weetã peenagloja, fur wiffi to warreja redŕeht un lassihht, woi nu augŕtã ŕfohlã, woi arri pee basnizas durwim. Tã nu arri 31 Otktober, kas pehz wezza kalendera friht us 19tu Okt. m. d., 1517, kas ŕwehts wakkars bij Wittenbergas pilŕ=basnizas eŕwehtŕschanas ŕwehtkeem, kas 1 Nowember, wiffu Swehtu deenã, tiffe ŕwinnetã, Lutters paschã pufsdeenã pulkŕten 12 pee schihŕs Wittenbergas pilŕ=basnizas durwim peenagloja papihra lappu, us ko bija rakŕŕtjis 95 mahzibas=gabbalus par pahwesta grehku=peedohschanas ŕpehku. Schinnã lappã Lutters arri luhdŕe, lai wiffi, kas ar winnu par schim mahzibahm newarroht mutte prett mutti ŕarunnatees, to ar rakŕteem darra; winsch schohs mahzibas=

gabbalus arri liffe driffelht. To tif brohſchi darridams Lutterſ ſawu tizzibas atjaunaſchanas darbu irr ihſteni eefahzis, lai gan tanni laifâ neweens nebuhtu bohmajis, ka ſchee 95 mahzibas-gabbali kâ fibbens zaur wiſſu kriſtigu draudſt ſkrees un to no jauna apgaiſmohs; tabehl arri wehl taggab wiſſâs ſemmes, fur Luttera tizzibas beedri dſihwo, tizzibas atjaunaſchanas ſwehtfus ſwehti tanni 19 Oktober pehz wezza un 31 Oktob. m. d. pehz jauna kalendera. Schê nu laſſitajeem tohs wiſſuſwarrigafus no ſcheem 95 Luttera mahzibas-gabbaleem zelfim preeſſchâ.

1. Birmais mahzibas gabbals: Kad muhſu Kllngs JESus KRiſtus ſakka: „atgreesetees no grehkeem“ — tad Winſch ar to iſfazzijis, ka grihb, lai Winna tizzigi weenu-mehr atgreeschahs, kamehr wirs ſemmes dſihwo.

2. Un ſchee wahrdi ne runna ween par to grehku=ſuhdſeſchanu un grehku=peedohſchanu, kas pee mahzitajeem irr jamelle, un fo ſchee pehz ſawa ammata ſluddina.

3. Bet KRiſtus arri nepraffa eefſchligu firbs-atgreeschanu ween; jo ſchi firbs-atgreeschana irr weltiga un naw nekahda atgreeschana, ja ta ne padarra, ka zilweks ſawâ ahri gâ buhſchanâ arri meefu kruſtâ ſitt ar winnas kahrabahm un eefahroſchanahm.

5. Pahweſts negrihb un arri newarr nekahdas zittas ſtrahpes atlaiſt, kâ ween tahdas, fo pats uſlizzis pehz ſawa prahta woi pehz wezzeem pahweſtu liſkumeem.

21. Teem grehku=peedohſchanas pahrdewejeem naw taiſniba, kad mahza, ka zaur pahweſta atlaiſchanu zilweks no elles mohſahm warr iſpeſtihts tiſt un debbeſs-preeku panahſt.

32. Tee, kas ſtipri us to palauſahs, ka zaur pahweſta grehku=peedohſchanas grahmatahm buhs muhſchigi iſglabti, ar wiſſeem ſaweem waddoneem ellê brauks pee wella.

36. Iſſatram kriſtitam zilweſam, kas no firbs atgreeschahs no grehkeem un kam ſawi grehki irr ſchehl, grehki pilnigi teef peedohti un mohkas un parradi atlaiſti; un ſchi atlaiſchana winnam peederer bes pahweſta atlaiſchanas-grahmatahm.

38. Tomehr pahweſta peedohſchana un peedohſchanas iſdalliſchana naw ſmahdejama wiſ, jo ta irr Dſewa ſchegli-gas peedohſchanas paſluddinaſchana.

52. Pakautees us to, ka zaur pahweſta atlaiſchanas-grahmatahm grehku=peedohſchanu warr panahſt un muhſchigi iſglahbtees, irr wiltiga mahziba un melli, lai gan pahweſta weetneeks, woi arri pats pahweſts ar ſawu diwehſeli par to grihb galwoht.

62. Iſhtena, pateefiga kriſtigas draudſes manta irr tas

gohdibas pilns Ewangeliums par wiffuswehtaku DŒewa ſchelaſtibu eefſch KRiſtus.

79. Kas ſakka, ka tas kruſts, kas baſnizâs ar pahweſta ammata=ſchildi teef uſzeltis, -tahds pats ſpehzigs irr, kâ KRiſtus kruſts, — tas DŒewu ſaimo.

81. Kad grehku=peedohſchanas ſihmites ar tahdu beſkaunibu un leeku brohſchibu teef pahrdohſtas, tad arri dſilli mahziteem wihtreem gruhti nahſahs, pahweſta gohdu un zeeniſchanu prett pulgoſchanu aiſtſahweht woi prett nemahzitu laufchu jautafchanahm.

92. Lai tad ellê brauz wiſſi tee wiltus praweeſchi, kas us KRiſtus draudſi ſakka: meers, meers, un tomehr naw neſahds meers.

94. Kriſtigus laudis buhs mahziht, KRiſtum, ſawam galwineekam, zaur kruſtu, nahwi un elli paſſak ſtaigahſt.

95. Un tadeht wairak ar preezigu zerribu us to dohtees, zaur dauds behdahm debbeſu=walſtibâ ee=cet, ne kâ zaur wiltigu meeru.

Œohs mahzibas=gabbalus Lutters tannî paſchâ beenâ wehl Mainzês wirsbifkapam ſuhtija lihds ar grahmatu, kurrâ no jauna ſchelojahs pahrdauds wiltigahm mahzibahm, us ko laudis teef ſahrdinati zaur ſcho grehku=atlaifchanu, ko wirsbifkapa wahrdâ un ſpehkâ Saffchu ſemmê fluddina. „Al mihtlais DŒews,“ Lutters ſakka „tâ tahs dwehſeles, kas Zuhſu kohpſchanai, zeenigs wirsbifkaps, irr nodohſtas, teef mahzitas us muhſchigu pohſtu, un ta atbilbeſchana, kas Zums, zeenigs Tehws, buhs DŒewam par wiſſahm ſchahm dwehſelehm jadohd, paleef arween leelaka un gruhtaka. Kahdas leelas breeſmas un ſohdibas tahdam bifkapam jagaida, kas ar leelu greſnibu grehku=peedohſchanas ſihmites ween laudim leef pahrdohſt, zaur ko Ewangeliuma fluddinaſchana glufchi paleef paſſak. Bet ko man zittu buhs darriht, augſtizeenijams bifkaps un augſti gohdajams Kurſiſts, kâ Zuhſ luhgt, Zuhſ gribbetu muhſu KUnge JŒus KRiſtus deht ar tehwa azzim us ſcho leetu raudſiht, ſcho pawehleſchanu glufchi deldeht, un ſaweem preeſtereem peekohdinaht, lai zittadi mahza par grehku=atlaifchanu, ne kâ nu irr eefahkufchi!“ — Bet arri us ſcho grahmatu kurſiſts neko ne atbildeja, un neko nedarrija prett to pohſta-buhſchanu.

Tannî paſchâ laikâ Lutters arri iſlaide ſawu grahmatinu, kam ſchis wirſrakſts: „par pahweſta grehku=atlaifchanu un par DŒewa ſchelaſtibu.“

Ar ſcheem rakſteem ſahze Luttera karſch ar pahweſtu un

Rattoku-draudsi; Lutters gan tanni laikâ wehl ne dohmaht us to nebohmana, Rattoku-draudses likkumus nozelt un pahwehrtiht, arri to grehku=peedohschanas pahrdoschanu winsch wehl gluschi ne-atmette, bet tikkai gribbeja, lai tik besfaunigi to ne-isdarra, ko pahwests pawehlejis. Lutteram arri nebija prahtâ, sawus mahzibas=gabbalus laudis islaist; bet winsch tikkai ar kahdeem DŒewa wahrdu sinnatneekem par teem gribbeja farunnatees; scho wihru spreedumam winsch labpraht gribbeja padohtees; ja winnu mahzibas=gabbalus noteefahs par flikteem, tad gribbeja tohs isbeldeht, ja usteiks par labbeem, tad winnus gribbeja islaist laudis. Bet zittadi gahje, ne kâ winsch bija dohmajis. Kad wehl diwi neddelas nebija pagahjuschas, tad Luttera 95 mahzibas=gabbalus jau lassija wiffâ Wahzsemme, un pehz ischetrahm neddelahm winni jau bija skrehjuschi zaur wiffu kristigu draudsi, tã ka ihsteni bija jadohma, ka paschi engelî par wehstnescheem effoht palikkuschi un Luttera mahzibas gabbalus zilwekem penesfuschi. Neweens zilweks to newarr tizzeht, zil par teem laudis sahje runnaht un spreest!

Luttera draugs Matteus par scho leetu tã raksta: „Tee muhki, kas bija ihsteni deewabihjigi un zerreja klosteros muhschigu dschwoschanu atrast, un kas arween wehl peeminneja, ka pahwestneeki Zahnam Hussim pahri darrijuschi, tee schohs ihfus Luttera rakstus ar preeku usnehme! tã arri tas gudrs un deewabihjigs muhks, wahrda Fleck, kas pee Wittenbergas augstas floslas eefwehtschanas spreddiki turredams bij palihdsejis un sawa spreddiki papreekschluddinadams fazzijis: no schi balta kalna (Wittenberga irr tulkohs: baltais kalns) wiffa pasaule dabbuhs gudribu fanemt. Schis muhks, kas nefad wiffu nebija turrejis, kahda deenâ klosteri eegahjis atradde pee seenas peefistus Luttera mahzibas=gabbalus. Kad kahdu gabbalinu bija islassijis, tad no preeka sahje fleegt: A rë, à rë! un fazzija: „Tas to leetu isdarris; nu irr atnahjis tas, us ko jau fenn effam gaidijuschi!“ Winsch arri Lutteram grahmatu rakstija, winnu eestiprinaja un fazzija, lai tai paschã zellâ staiga tablak, jo winsch effoht to ihstenu zellu usnehmis; DŒews un tahs luhgschanas wiffu to tizzigu dwehsele, kas no Rohmas pahwesta kâ zeetumâ eeliktas, winnu spehzinaschoht. Dauds zitti muhki, kas ar dauds gaweschanu un pah-taru skaitischanu gan drihs lihds mirschanai bija nomohzijuschees, teize DŒewu par to, ka nu dsirdeja to Gulbi dseedajam, par ko Zahnis Huss bija papreekschluddinajis. Bet tee muhki, kas deht wehdera un weeglas dschwes, gohda un slawas pee zilwekem, bija klosteri eegahjuschi, prohti tee ihsteni

Rohmas un pahwesta kalpi, kas nemas nedohmaja Kristum kalpoht, tee Lutteru sahze lammaht un pest un prett winnu rakstus islaide.

Lutteram nemas nepatiffe, ka winna mahzibas=gabbali tif dauds tiffe drikketi un iskaisiti, jo, lai gan no wiffas firds wehleja, pateesibu apleezinaht un laudis islaist, taf winnam schlitte, ka schee 95 mahzibas=gabbali us to nederroht, nemahzitus laudis pamahziht. Daschas mahzibas winnam pascham wehl nebij skaidras, un kad buhtu sinnajis, ka tif dauds un wiffadi laudis tohs mahzibas=gabbalus lassihis, tad zittus stipraki buhtu isteižis, zittus pawiffam atmettis. Bet kad nu ta bija noižis, tad Lutteram us to bija jadohma, jaunus rakstus islaist, teem 95 mahzibas=gabbaleem par isfkaidroschjanu un apstiprinašjanu; to winsch arri labprahht gribbeja darriht, ferwischi tabehht, ka dauds sadusmoti muhki un preesteri wiffos spreddikos winnu lammaja un par wiltigu praweeti nosauze; arri Wittenbergas augstu fkohtu Luttera deht sahze nizinaht un par wiltigu fkohtu nosaukt; bet Lutters, lai gan gribbeja, taf jaunus rakstus wehl newarreja islaist, tapehž ka winnam papreefsch bija jagaida, ko Brandenburgas bislaps spreedihs par teem 95 mahzibas=gabbaleem. Schis funks, kas Lutteru labbi zeenija, winnam bija lizzis saziht, winsch wehlejoht un luhdsoht, lai Lutters wehl kahdu laizianu pagaida, pirms atkal jaunus rakstus islaisch.

1518 wisseem Augustineru muhkeem bija leela faeeschana nolikta Heidelbergas pilsata. Wiffi draugi Lutteram padohmu dewe, lai us turreni nedohdahs, jo newarroht sinnaht, woi eenaidneeki ar sawu wiltibu un launu prahhtu winnu apfaksch kahjahm nemihis; jo wiffi pahwesta grehku-atlaischanas pahrdeweji ruhktin ruhzoht prett winnu, un draudoht, ka diwi woi tschetras nebbelas nepahrees, tad Lutters jau buhschoht fadedsinahts. Bet Lutters darrija, kas winnam pehž sawu preefschneeku pawehleschanas bija jadarra; winsch reisoja us Heidelbergu; leelaku zella=gabbalu winsch kahjahm nostagaja. Heidelbergâ Lutters tannis paschâs deenâs, kad Augustineru muhki tur bija sapulzesuschees, sa=azinaja DGewa wahrdu prattejus un mihlotajus us sarunnaschannahm par tizzibas leetahm; schihs sarunnaschanas tiffe turretas 26 April m Lutters us to bija sarastijis jaunus 40 mahzibas=gabbalus, kurreds bija mahziis, ka effoht ar zilwefa swabbadu gribbeschjanu pehž tam, kad Alhdams grehkos krittis, ka effoht ar DGewa schelastibu, ar tizzibu, ar pestischanu un taisnoschanu, un ar labbeem darbeem. Starp teem, kas tur Luttera mahzibas

dsirdeja, bija arri daschi wihri, kas pehzaf par augsti flaweteem DŒewa kalpeem palikkuschi, kà Mahrtinsch Buzers, Zahnis Brenzs, Erhards Schneps un t. j. pr.; schee wiffi brihnijahs par Luttera leelu gudribu, par wiinna drohschu un lehnu prahnu pee atbildeschanas; ko Lutters bija runnais, tas winneem dsilli eespeedahs firbi.

Ne ilgi pehz tam, kad Lutters no Heidelbergas bija mahjâs pahrnahjis, winsch 22 Mai Brandenburgas bischopam suhtija sawus jaunus rakstus, ar ko tohs 95 mahzibas=gabbalus plaschafi isfkaidroja; 30 Mai m. arri tohs paschus rakstus zaur sawu preekschneeku Staupizu likke pahwestam Leo X. (besmitam) suhtiht. Winsch dauds weetas israhbija, ka sawus 95 mahzibas gabbalus farakstidams nebuht ne=effoht us to dohmajis, kaut ko nolikt un spreesst, bet tik kai pateesbu kahrodams atsicht effoht wehlejees, lai tahs mahzibas jo fskaidri ismekle. — Pahwestam winsch rakstija, ka sawu mahzibas=gabbalu plaschaku isfkaidroschanu tadeht effoht islaidis, lai ikfats zilweks warr atsicht, zik augsti winsch pahwestu un wiinna garrigu waldischanu par wiffu kristigu draudsi zeenijoh; un zik aplam un pa walti prettineeki wiinnu wiffabi tirdoht un lammajoh. Paschâ gallâ Lutters bija rakstijis: „Tapehz, wiffuswehtais Tshws, es nomettohs pee tawahm kahjahm ar wiffu, kas esmu un kas man peederr. Woi nu man likfi dsihwoht, woi nokausi, woi nu buhfi ar man, woi prett man, woi nu man peenemfi woi atmettifi, — darri, kà tew tihst, es tawu balsi atsichschu par KRistus balsi, ka weetneeks tu effi un kas zaur tewi runna. Kad es nahwi esmu pelnijis, es arri neleedschs nomirt. Jo ta semme peederr tam KAngam un wiss, kas eelsch tahs irr. Wianam lai irr gohds muhschigi. Amen!“

Arri sawâ grahamatâ, ko Staupizam rakstija, Lutters fakka, ka winsch no Staupiza effoht mahzijees, kas irr ihstena atgreeschana no grehkeem, un ka to, ko Rohmas pahwests spreedihs, turrehs par KRistus spreedumu; un tad winsch wehl fakka: „Manneem eenaidneekem, kas manni tik stipri isbeede, es zittu neso newarra atbildeht, kà ar Reichlina wahrdeem: „kas nabbags irr, tam nekahdas bailes naw, jo tam nefas newarr sust.“ Laizigas mantas man naw, gohds un flawa, ja daschahrt man buhtu bijuschas, tam bes mitteschanas suhdin suhd, kam weenreis fahuschas sust. Tad nu man wairaf nepaleef, kà mannas wahjas meesas, kas zaur dauds zeeschannahm nomehrdetas. Kad tahs nokauji, woi ar warru woi ar wiltu, dohmadami ar to DŒewam kalpoht, tad mannim warrbuht weenu woi diwi dsihwibas fundas atraus. Man

irr gan ar sawu mißlu Pöstitaju un Widdutaju, to Kungu Jesu Kristu. Winnam par gohdu es dseedaschu, samehr dshwofchu. Bet ja kahds negribb lihds ar mannim dseedabt, kas man par to behdas, — tahds lai weens pats kauz!“ —

See netikli zilweki, kas ar leelahm dufmahm prett Lutteru bija rakstijuschy un brehfuschy, bija bes Tezela, weens Rohmas Dominikaneru muhks Silwesters Prierias, kas no pahwesta bija eezelts par drikkejamu grahmatu pahrluhkotaju; tad Kernes augstas skohlas Professors Jehkabs Hochstratens, kas jau preefsch tam bija srihdejees Reuklinu, to dskilli mahzitu wißru, kas Kattolu wiltigahm mahzibahm pretti bija zehlees; treschais nifnais eenaidneeks bija Ingolstates professors Jahnis Gcs. Scheem wißreem wißeem truhke Swehta Garra apgaismofchana, winni eefsch garrigahm leetahm neneeku nejapratte, un arri eefsch zilwezigahm sinnaschanahm diwi no teem bija tik nemahziti, ka Lutteram ihsteni lifkajs kauns buht ar winneem eelaistees; winsch labbaki winnus nemas nebuhtu usluhfojis, ja nebuhtu dohmajis, ka ar to apgrehfosees prett sawu Kungu Jesu Kristu.

Rohmâ augsti bisfapi un pahwests eefahkumâ bija dohmajuschy, ka tahs tiffai tahdas paschas kibbeles effoht, kas jau daschfahrt bija zehluschees stary Augustineru un Dominikaneru muhkeem, un ka driht atfal meers buhs. Bet kad arween jo behdigas sinnas no Wahzsemmes nahze us Rohmu par Luttera raksteem un mahzibahm, tad Pahwests jau 3 Febr. 1518 wißu Augustineru-muhku preefschneekam, Gabrielam Benetum, bija usdewis, lai zaur raksteem un gudreem un taisneem wißreem Lutteru apreemde, jo tur neko newarroht gaidiht, warroht leels ugguns iszeltees no winna jaunahm mahzibahm. Bet kad schee publiki wißi bija pawelti, tad pahwests Lutteram 17 August m. lifke rakstiht, ka 60 deenu staryâ tam effoht jarahdahs Rohmâ preefsch diwi fohgeem, fo pahwests deht winna leetu isdibbinaschanas effoht eezehlis; weens no teem fohgeem bija Silwesters Prierias, fo jau peeminnejam.

Bet Wittenbergas augstas skohlas preefschneeki pahwestu luhdse, un Sakschu semmes kurfürsts keiseru un pahwesta weetneeku, kardinalu Rajetanu luhdse, lai to leetu lauj Wahzsemme ismekleht. Bet Luttera wißslabbakajs aisstahwetajs bija Staupizs. Schis 7 September Wittenbergas mahzitajam Spalatinam rakstija: „Tanni leetâ, par fo tu mannim rakstijis Mahrtina Luttera deht, tas Kungs muhs nepeewils, kas irr fohlidams fohljiis, ka Winsch buhs treschais stary diweem, kas Winna bihjaschanâ un mihlestibâ irr saweenoti. Un arri

tas newarr buht, ka DGeus muhsu saweenotas luhgschanas neklausih's. Mums gan peenahkaks teefu un taifnibu mekleht, arri tizzigus un taifnus laudis luhgt, lai par mums DGeu luhds, bet wairak tabeht, ka pateefiba teef fargata, ne ka tabeht, ka muhsu d'fihwiba teef isglahbta. Un kad nekäs negribb palihdseht, tad ta leeta tam japawehle, kas ir wiffas pasaules warrenais kehniäsch, un mums jazeesch un pateefibas deht labpraht jamirft. Mums arri peenahkaks pateefibu wairak mihleht, ne ka sewi paschu."

Tanni laikâ nu pahwestis sawam weetneekam, kardinalam Kajetanam pawehleschanu bija laibis, kâ lai ar Lutteru darra. Bija rakstijis: Pahwestis ar sawu laipnibu un lehnprahtibu, ko lihds schim Lutteram parahdijis, to ween peedsihwojis, ka schis paleekoht jo deenas beskaunigi drohschs un apzeetinahts sawâ wiltigâ mahzibâ; tabeht lai Kardinals Kajetans winnu peespeesch, tuhliht nahkt us Augsburgas pilsatu, fur tai laikâ Wahzsemmes walbitaji us ruunas deenu bija fanahkuschi; Augsburgâ lai winnu leef zectumâ un farga, kamehr jaunäs pawehleschanas no Rohmas nahks un winnu lifs preefsch pahwesta gohda krehsla stahdiht. Ja Lutters nepeespeests, pats no sewis nahks us Augsburgu, ja pasemmigi luhgs, lai winnam peedohd winna beskaunigu drohschibu, un ja firnigu noscheloschanu rahdihs, — tad kardinalam effoht brihw, winnu atkal swehtas Kattolu-draudses draudfibâ usnemt. Bet kad winsch pastahwehs sawâ prettirunnaschanâ, kad laizigu walbineeku spehku nizzinahs, un nenahks tur, us kurreni pahwestis winnu aizinajis, tad buhs preefsch wiffas draudses flubdinahht: ka Lutters un wiffi winna beedri effoht wiltigi mahzitaji, no draudses ismesti, nosohditi un nolahdeti laudis; un scho flubdinaschanu arri buhs wiffas weetäs pee basnizahm un floslahm peefist, lai wiffi laudis sinn, ko pahwestis pawehlejis!

Draugi Lutteru pamahzija, lai nedohdaks us Augsburgu; bet winsch drohschi dewahs us zellu, sinnadams, ka zittu neko ne-effoht mahzijas, kâ skaidras DGeu mahzibas ween. 7 Oktober 1518 winsch nonahze Augsburgas Augustineru klosterê un liffe kardinalam sinnu doht, ka effoht klahht. Kardinals liffe winnu tuhliht aizinahht, lai nahkt preefschâ, schis ar wiffu laipnibu winnu usnemsoht. Bet kurfirfts Friedrichs tas gudrais, Luttera semmes-tehws, bija grahmatas rakstijis us Augsburgas rahts lungeem, lai tee winnu farga, ka pahwestneeki tam launu nedarra. Tadeht schee rahts fungi Lutteram leedse, pee kardinala eet, kamehr no keisera glahbina-grahmatu buhs dabujis. Tahdu keisera grahmotu Lutters gan dabbuja,

bet tiffai 11 Oktober m., lihds kurrarai beenai Kardinals winnu iknobeenas pee fewis bija aizinajis, bija arri pee winna suhtijis kahdu mahzitaju, lai tas ar Lutteru farunnajahs un winnu peespeesch, lai atstahjahs no sawahm wiltigahm mahzibahm. Bet Lutters ka palikke ta palikke pee sawahm mahzibahm. 12 Oktober Lutters rahdijahs kardinala preeschâ un tam ar swehtu rakstu wahrdeem parahdija, ka winna mahziba no Bihbeles ween nemta. Par to kardinalam bij smeekli ween, un winsch pastahweja us to ween, lai Lutters wisnotal atsaffa wissahm sawahm mahzibahm; Lutters luhdse, lai winnam lauj weenu deenu to leetu apdohmaht. Dhtrâ beenâ Lutters no Staupiza un zitteem draungeem, arri no weena teefas = funga pawaddihts, nahze atfal pee kardinala, un tam apleezinaja, ka newarroht atsazziht sawahm mahzibahm; winsch leedfahs, ka prett D'Gewä sw. wahrdeem un prett basnizas tehwu raksteem effoht mahziis, tomehr neleedsahs, ka winnam warrbuht wihslees; — tadeht labpraht gribboht padohtees, ja wissa draudse woi dsilli mahziti wihi schim usrahdihts, fur winnam wihslees. Kardinals us scheem wahrdeem nefo neatbildeja, tiffai Lutteru speede, lai atgreeschahs no sawahm wiltigahm mahzibahm un lai pateesibu atsiht; winsch Lutteru ar pahwestu un Rattolu = draudsi labpraht gribboht atfal salihdsinaht. Ar mohfahm ween Luttera draugi no kardinala to warreja isluhgtees, ka Lutteram palahwe, ar raksteem winnam atbildeht.

Treschâ beenâ Lutters atfal nahze pahwesta weetneeka preeschâ un tam eedewe rakstus, kurrôs itt ihpachi tohs mahzibas = gabbalus ar sw. rakstu wahrdeem apstiprinaja, kam kardinals wissuwairaf bija pretti runnajas. Kardinals tahs lappas Lutteram israhwe no rohahm un nemas tahs ne = islassijis nomette pee mallas; winsch ar leclu fleegschanu fleedse, lai Lutters atsaffa; un kad ween Lutters sahze runnaht, kardinals tam brehze wirsi; pehdigi arri Lutters sahze pilnâ rihle fleegt un fazzija: „Kad schim to warrehs usrahdiht, ka KRistus pawehlejis sawu nopelnumu par naudu pahrhoht, tad schis gribboht meerâ palift.“ Ar to winsch kardinalu ta uswarreja, ka schis nefo wairs newarreja atbildeht, bet fleedse ween: „Eij noht, un ne = eedrohschinajees mannu azzu preeschâ rahditees, pirms nebuhsi apnehmees sawahm wiltigahm mahzibahm atsazziht!“ Ta winsch Lutteru atlaide.

Bet drihs kardinalam palikke schehl, ka tik negudri ar Lutteru bija darrijis; pehz pufsbeneas winsch Staupizu liffe luhgt, lai tas Lutteru peespeesch, sawahm wiltigahm mahzibahm

atsfaziht; un kad Staupizs padohmu dewe, lai kardinals pats wehl weenreis ar Lutteru runna, schis fazzija: „Es ar scho swehru wairs negribbu runnaht, jo tam brihnischfigas dohmas irr galwâ, kas jau no wiina azzim atspihd pretti!“

Wehl diwreis Lutters kardinalam grahmatas rakstija, kurrâs ar leelu firdepasemmibu isfazzija, schis tikkai gribboht, lai wiina skaidri pamahza, winsch gribboht DŒewa draudsei paklaufigs un padewigs buht, wiina firde tam dohdoht leezibu, ka lihds schim wiffadi tâ effoht dshwojis, ka DŒewa draudses paklaufigam dehlam peenahkajs; bet schê Augsburgâ laiku pawelti negribboht tehreht un tadehl wiinam effoht jadohdahs us mahjahm. Kardinals neko neatbilbeja; ar kahdeem Luttera draugeem, fo tas pee wiina bija fultijis, winsch gan par Lutteru ar mihssteem glaudu-wahrdeem un itt kâ gribbedams ar wiinu salihdsinatees, bija runnâjis; tomehr Lutteram un wiina draugeem schlitte, ka tas us labbu newarroht sihmeht, ka kardinals Lutteram neko neatrakstija; tadehl Lutters 20 Oktober no Augsburgas dewahs prohjam. Staupizs Lutteram sirgu bij gahdâjis, rahts lungi wiinam wezzu sullainu dewe lihds, kas zellus labbi pasinne, un rahts lungs Langenmantels wiinu naktis laikâ zaur maseem wahrteem no pilskata islaide ahra. Tad winsch bes biffehm, bassahm kahjahm, bes peescheem un sohbinda, pirmâ deenâ jahje 8 juhdses; un kad waffarâ mahjas-weetâ nahze, tad winsch tâ bija peefuffis, ka stalli, tur no sirga nokahpe semmê, us kahjahm newarreja turretees, bet us weetas salmôs nokritte. Augsburgâ Lutters bija atstahjis grahmatu, kurrâ appellereja no pahwesta, kas wiina leetu pareisi nemahkoht isichkirt, us pahwestu, kas pee skaidrakas atsihschanas nahzis to mahkoht gan. Schi grahmata diwi deenas pehz Luttera aiseeschanas tiffe peefista pee Augsburgas dohmes-basnizas durwim.

31 Oktober Lutters weffels atkal pahrnahze Wittenbergâ, bet newarreja sinnahht, zik ilgi tur warrehs palikt. Winsch bija meera un preeka pilns, un brihnijahs, ka dauds un gudri wihri schahs kahrdinaschanas turreja par leelu leetu; bet arri ikteenas gaidija, ka no Rohmas nahks lahstu grahmatas, kas wiinu no draudses isplehgs; un tadehl wiffu rikhoja, itt kâ Abraams iseet no tehwa-semmes, nesinnadams us kurren, bet tomehr labbi sinnadams, ka DŒews wiffur klahht un saweem draugeem irr par preekshturramahm brunnahm.

Kardinals Rajetans bij pahwestam par Lutteru tik firbigi rakstijis, ka schis un wiina padohmneeki ilgi newarreja salihkt par to, fo ar Lutteru darriht, fo nedarriht; pehzgallâ taf wiffi

par to palikke weenâ prahtâ, ka papreefch wehl jaluhko Lutteru ar labbu atgreet pee paklausichanas. Tannî paschâ October = mehnesî 1518 pahwests fawu kambarjunkturû Rahrlî no Miltizs fuhrtija pee kurfirista Friedrika, lai tam nonefs to selta-rohfi, fo pahwests pais bija eefwehtijis; tahdu selta-rohfi pahwests ifgaddus lâ gohda-sihmi nosuhrtija weenam no teem wißuwairaf zeenijameem waldbneekeem. Schim fawam kambarjunkturam pahwests arri usdewe, Luttera leetu flaidri ismelleht, un luhfoht, wiannu un wianna draugus fawaldiht. Miltizs bija gudrs wihrs, kas labbi mahzeja augsteem kungeem istift. Pahwests wiannam warru bija dewis, Lutteru faistitu us Rohmu nowest, bet kad pa zellu brauzoht manniya, ka wißur daubs laudis jau effoht Lutteram par draugeem palikfuschî, tad wiñsch fatruhfahs, un turrejahs tâ, ka newennis newareja dohmaht, ka ar warru gribbehs Lutteram uelauftees; bet ar gudru leekulibu wiñsch isliffahs ar labbu laipnigu prahtu pee Luttera nahzis. Tomehr pats israhbija, kahdas dohmas wiannam effoht, kad us Lutteru fazzija. „Mahrtin mihtais, es esmu dohmajis, ka tu effoht wezs nodsihwojis grahmatneeks, kam ais krahsna fehshoht wißadas nelabbas dohmas prahtâ nahf un kas ar tahm kaujahs; bet nu redsu, ka tu wehl jauns muddigs un spehzigis wihrs; kad man arri 25 tuhstoschi karra wihri buhtu flahht, tad es neusnemtohs tewi no Wahzemes ar warru iswest; jo es pa zellu brauzoht daschâs weetas esmu waizajis, kahds prahts laudim us tewi un par kahdu zilweeku tee tewi turr; un esmu nomannijis, ka siarp tshetreem zilweekeem allasch tiffai weens turrahs pee pahwesta mahzibahm, bet trihs tawahm mahzibahm irr peekritiufchi.“ Lutters un pahwesta kambarjunkturû schkihrahs lâ draugi; kad Lutters pee Miltiza wakkarinu bija ehdis, tad schis ar affarahm wiannu luhdse, lai jell padohdahs pahwestam, un to skuhpstidams wiannu atlaide; bet Lutters labbi nopratte, kas tahs tahdas affaras un kahda ta skuhpstichana. Kad Janwar mehnesî 1519 ar Miltizu Altenburgas pilsfatâ bija farrunnajees, Lutters to ween usnehmahs, ka kluffu zeetihs, kad wianna prettineekeem pawehlehs arri kluffu zeest; un ka wiñsch pasemmigi pahwestu luhdse, lai pawehle kahdam dsilli DGeua wahrdds ismahzitam biskapam, scho leetu ismelleht; fo tad tahds biskaps spreedihs, ar to Lutters buhshoht meerâ.

Bet Lutteru prettineeki bija tâ faßrdijuschees, ka kluffu zeest nemas newarreja, fewischki weens no pahwesta kalpeem, Ingolstates professors Jahnis Gâs, nepalikke kluffu un Lutteru

ar to ſpeede, ar ſtipreem ſohleem ſtaigahſt ſawu uſnemtu zellu, fo pats DŒews arri paſchſihre. Wahzſemmes keiſers Maſſimilians nomirre 17 Janwar 1519, un pa to laiku, kamehr jauns keiſers wehl nebij eezeltſ, Saffchu kurfürſts Friedrichs taſ gudrais, Luttera draugs un aiſſtahweiajs Wahzſemmi waldbija. Lutterſ pats par ſcho leetu rakſta tà: „Kad Maſſimilians bija mirriſ un kurfürſts Friedrichs par keiſera weetneeku eezeltſ, tad pamasaſam wehtra noſtahjahſ, un pahweſta lahſtu ſibbeni laudiſ arween wairak palikke nowahrta; ap- paſſch ſcha waldbneeka preezaſmahziba drohſchi ſludbinata jo tahlu iſplattijahſ. Zitti waldbneeki un wiſſi laudiſ kurfürſtu Friedrichu leelâ gohdâ turreja, ſinnadami, ka eſſoht prahtigſ un deewabihjijs waldbneekſ, tadehl newarreja dohmaht, ka ta mahziba, fo winſch aiſſtahweja, warroht buht wiltiga un ne- derriga; tikkai kahdam maſam ſkaugu pulkam tahdaſ dohmaſ bij prahta. Zaur to tad pahweſta ſpehſſ gahe maſumâ.“

Bet Jahniſ Œaſ, Luttera niſnakaiſ eenaidneekſ, bija no- dohmajiſ Lutteru ſamihdiht; tomehr, gribbedamſ pahweſtam kalpojoht DŒewa pateſſibai pretti turreteſ, winſch tai ar ſawu niſnu padohmu jo plattu zellu ſataiſija. Schiſ Œaſ bija augſtprahtigſ, mantas-ſahrigſ un neſchſihſtiſ wihrſ, bet leelſ Kattolu mahzibaſ grahmatneekſ un leelſ ſinnatneekſ. Schiſ nu dohmaja Lutteru un wianna mahzibu kaunâ liſdamſ un iſ- nihzinadamſ wiſſâ paſaulê leelu ſlawu panahſt, un no pah- weſta labbu pateizibu pelniht, kad tahdu wihru buhſ uſwarre- jiſ, fo tik daudſ zilweki leelâ gohdâ turreja. Sawu niſnu padohmu Œaſ ſahze iſdarriht tà: wiannaſ jau 1516 bija ſtrihdinſch ar mahzitaju Karlſtattu; ſcho ſtrihdinu gribbe- damſ gallâ weſt, Luttera pats bija padohmu dewiſ un palih- dſejiſ, ka tee Leipzigâ warreja ſanahſt un par ſawu ſtrihdinu ſarunnateſ. Schinnî ſtrihdinâ Œaſ taggad ar wiltibu Lutteru arri eejauze, winſch prett Karlſtattu bija iſlaidiſ mahzibaſ- gabbaluſ, par fo gribbeja Leipzigâ ſarunnateſ; bet ſchinnîſ mahzibaſ- gabbaluſ winſch daudſ wairak Lutteram bija pretti runnajiſ, ne kâ Karlſtattam, un Luttera mahzibaſ par wiltigahm iſrahdijiſ; kad wianna waizzaja, kadehl tà eſſoht darrijiſ, tad winſch ſazzija: tadehl, ka Karlſtattſ tikkai pirmaiſ nahziſ preeſſchâ ar tahm wiltigahm mahzibahm, fo Lutterſ pirmaiſ bij iſdohmajiſ un kâ niſnu ſehflu wiſſâ Wehſſemmê iſſehjiſ, tadehl arri paſcham eſſoht janahſ ſawas mahzibaſ aiſſtah- weht.

Lutteram jaunſ karſch nemaſ nebij pehz prahta, un ſe- wiſchki wiannaſ nepatikke par paſchu pahweſtu un wianna

spehku dauds fo strihdeht; bet Gäs to ween kahroja, lai par pahwesta warru runna. Winaſch ſawâ 13. mahzibas-gabbalâ bija rakſtijiis: „Pahwests no pirma galla lâ tas, ſas us Beh-tera ammata = krehſla ſehdejiis un lâ KRiſtus weetneeks eſſoht wiſſu kriſtigu draudſchu wirſneeks, un ka par tahdu eſſoht ja-zeeni zeeniſchanâ.“ Lai gan Lutteram prahts ſtahweja us meeru, tad tomehr tahdahm mahzibahm bija jarunna pretti; un Lutters ſazzija: Ka Rohmas pahwests par wiſſu kriſtigu draudſu galwu eſſoht jaturr, to tikkai zaur teem no paſcheem pahwesteem pa 400 gaddeem aplam iſlaiſteem rakſteem parah-da; bet dauds zittas grahmataſ, 1100 gabdu ſtarpâ no kriſti-geem mahzitajeem rakſtitaſ, tahdeem melleem irr pretti; arri ſwehti rakſti un augſti zeenijamaſ baſnizaſ preeſſchneeku ſae-ſchanas Nikeaſ pilſſatâ (325) ſpreedumaſ tahdu gohdu pah-westam itt nemaſ nedohd. Eckam pretti runnajoht Lutters gan ſinnaja, ka nu eſſoht eſelaiſdees ar leelu wiltineeku, ſas tikkai to ween gribbeja panahkt, ka pahwests Lutteru lai nolahd; tomehr winnam Wittenbergas augtaſ ſkohlaſ gohds bija ja-aifſtahw, fo Gäs bija aiſkahriis; un Lutters arri ſchinnî leetâ bija drohſchâ prahtâ, un preezigi palahwahs us ſawu DŒewu un BŒſtitaju; to arri redſam no teem wahrdeem, fo winaſch tanni laikâ ſawam draugam Spalatinam rakſtija: „Lai arri manni draugi gan dohma, ka ahrprahtigs eſmu, par to nekaſ. Schai leetai nebuhs gals, kad winna no DŒewa irr zehlufees; lai arri wiſſi manni draugi manni atſtahtu, lâ KRiſtus mahzetli Winnu atſtahje, un lai arri pateeſiba paliktu weena patti un neaiſſtahweta; — pateeſiba patti ar ſawu rohku gan turreſees; ne manna rohka, ne tawa rohka, ne arri jebkahta zilweka rohka pateeſibu turrehs. Ihſi ſakkoht, kad es bohjâ eefchu, tad tomehr paſaulê nekaſ ne=ees bohjâ. Es nabbadſinaſch tikkai bihſtohs, ka es ne=efmu zeenigs ſwehtas pateeſibaſ deht zeefſt un mirt; ſcho laimi DŒews taiſnakeem, ſwehtakeem zilwekeem buhs nolizzis, ne tahdam netiklam greh-zineekam, kahds es eſmu!“

Schahs usmahſſchanaſ Lutteru ſpeede, dſillaki apdohmaht, lâ ihſteni eſſoht ar pahwesta teefahm un warru, un ſwehtôſ rakſtôſ mekleht, lâ lihds ſchim wehl nebija darrijiis, woi arri pahwestam tahds leels ſpehks peenahſoht; un jo wairak Lut-terſ ſwehtôſ rakſtôſ mekleja, jo ſſaidrafi aiſfinne, ka ſwehti rakſti neweenam zilwekam tahdu leelu ſpehku nepeceleek, lâ pah-westi ſew bija peelikkuſchi, un ka pawiffam ſw. rakſtôſ ne-weens wahrds par pahwesteem un winnu ſpehku naw rakſtihts.

Kad to bija sķaidri atsinis, Lutters arri jo drohšchi sawu tizzibas atjaunaschanas darbu strahdaja.

Kad Leipzigâ Lutters un winna prettineeks Gcs bij sanahkuschchi un kamehr tee farunnajahs, pee wisseem eedsthwota-
jeem nemeers bij kahjâs. Ar Wittenbergas professoreem bija nahkuschchi lihds kahdi 200 studenti, wissi ar schekhepeem un nuh-
jahm, kâ us karru gattawi, un arri daschahrt ar Leipzigas
eedsthwotajeem sakibbeledamees. Us scho farunnaschanu Sak-
schu semmes erzogs Jurris bija lizzis fataisilht widsleelaku sahli
fawa pilli pee Pleisses uppes; schè pirmdeenâ 27 Zuhni tee
eefahze farunnatees un strihdetees, un diwi neddelas no wee-
tas farunnajahs; dauds un daschadi laudis bija sanahkuschchi
klaukitees, ko tee augsti mahziti wihri par tizzibas leetahm
spreedihs. Tur bija klosteru preekschneeki, grahst, brunne-
neeki, mahziti un nemahziti laudis, arri dauds leeli fungi un
walbineeki, kas dauds usmannigaki klauzijahs, ne kâ wissi
Leipzigas mahzitaji un professori, ko saldi aismiguschus wai-
jadseja usmohdinaht, kad farunnaschanas bija beiguschees, un
bija jaeet pee maltites. Leipzigas professors Behter Mossella-
nus, kas arri pee schihm farunnaschanahm bija flahst, irr rak-
stijis kahdeem draugeem par Lutteru, kâ winsch isstattijees un
bijis, ar scheem wahrdeem: „Mahrtsch irr widdejâ augumâ,
meefas winnam irr leesas un darbi un behdas winnu kâ no-
mehrdeschchi, ka, kas winnu tuwumâ reds, gandrihs wiffus
winna kaulus warretu skaitiht. Winsch irr paschôs wihra
gaddôs, bals winnam sķaidra un skanna. Wiffadâ gudribâ,
itt ihpaschi DGewa wahrdôs winsch tik dsilli mahzihts, ka
tihri jabrihnojahs, tadeht arri allasch irr gattaws prettineekeem
atbildeht. Wallodas winnam nefad netruhtst un winsch allasch
labbi sinn, kas un kâ jarunna. Ar zilwekeem satikdams
winsch irr mihligs un laipnigs un naw pee winna nekahda
bahrsiba nedf lepniba; weesibâs winsch allasch peemihligs,
jautrs, ar gohdu drohšchs un wâigs tam preezigs, lai pretti-
neeki woi DGews sinn kâ winnam lauschahs wirfû; tadeht gan
jadohma, ka winsch bes DGewa paliga nebuhs usnehmis
fawu gruhthu darbu strahdaht. Bet par to gan drihs wissi
zilweki apskaitahs, ka Mahrtsch sawus prettineekus aschaki
norahj, ne kâ tahdam, kas mahza, ko lihds schim neweens naw
mahzihts, un sewischki DGewa wahrdu mahzitajam peeklah-
jahs darriht.“

Pirmejâs un pehdejâs deenâs Gcs farunnajahs ar Karls-
stattu. Schis Gcam newarreja stipri pretti turretees, jo us
to nebija deesgan dsilli mahzihts, tadeht dauds leetâs ne-

warreja atbildeht un aplam drihs fadusmojahs. 4 Zuhli pats Lutters ar G&u sahze strihdeht; lihds 8 Zuhli wiini farunnajahs par pahwesta warru un spehku. Lutters apleezinaja, ka pahwestu un wiina gohdu un arri wiifu Rohmas draudfi augsti un no firds zeenidams winsch labbat nebuhtu tinnees ar scho leetu, kas nohtiga naw, un par fo drihs dusmas warr zeltees, bet kad zitti wiinu speeduschi par scho leetu runnaht, tad wiinam effoht jaleezina, ka pahwestam ammata spehks neffoht no DGewa eedohts, bet tikkai no zilwekeem uswehlehts, wiina leelu warru arri waijagoht pehz DGewa wahrdeem masinaht; ne pahwests effoht kristigas draudses galwa, bet KRistus, to swehti raksti skaidri mahzoht 1 Kor. 3, 11. un Galat. 1, 8.; un arri wezzas kristigas draudses tehwi un mahzitaji tapatt effoht mahzijusch. Kad Lutters to wiifu apstriprimaja ar basnizas tehwu wahrdeem, tad G&u neko ne warreja atbildeht, bet palikke dusmigs, sahze Lutteru lammaht par schelschanas zehleju, kas Hussa wiltus=mahzibu gribboht atjaunaht, un galla G&u ar johkofchanu dohmaja glahbtees. 3 Zuhli un tannis beenas pehz tam wiini farunnajahs par schlihtstischanas ugguni, kurrâ pehz Kattolu mahzibahm nomirruschu zilweku dwehselehm jae=eet, — tad pehdigi par grehku peedohschanas pahrdohschanu, par atgreeschanu un grehzineeku falihdsinaschanu ar DGewa. Par schlihtstischanas ugguni Lutters pats tanni laikâ wehl ihsti nesinnaja, fo spreest; pahwesta warru un gohdu winsch zaur paschahm tahm farunnaschanahm jo skaidri bija mahziies atsiht kâ leeku; bet paschas farunnaschanas laikâ un arri pehz tam Lutters sahze no jauna wiifas Kattolu draudses mahzibas jo ihsti pahrdohmaht un DGewa swehtus rakstus jo dsilli ismekleht; un jo wairak winsch rakstus isdibbinaja un DGewa wahrduš apdohmaja, jo wairak winsch brihnodamees mannija, zik posaul dauds Kattolu mahzibas nemas ar DGewa wahrdeem nesagahje. Nu Lutters sahze jo skaidri atsiht, kahds leels darbs buhschoht kristigas draudses aijaunaschana; un pehz Leipzigas farunnaschanas deenahm winsch isfauze: „Ak man schkeet, ka kristigas draudses aijaunaschana nu wehl kâ schkusees!“

Karlstatts, Luttera draugs, dauds leetâs Kattolu aistahwetajam G&am nebija warrejis atbildeht, un arri Lutters daschâs mahzibâs pee ihstenas skaidribas wehl nebija tizzis; — tadehl nu G&u un wiina beedri, dohmadami, ka Lutteru un Karstattu gluschi effoht uswarrejuschi, ar sawu uswarreschanu preeksch wiifcem laudim seelijahs, un wiifâs mallâs saweem beedreem lepnas sinas laide. Bet tomehr arri dauds bija

tahdi, kas atfinnuſchi, ka paſchâs ſwarrigakâs leetâs Lutteram bija bijuſi taiſniba. Dauds laudiſ to ar preeku bija atfinnuſchi, ziſ dſilli wiſch mahzihts un ziſ ſtipri wiſch gruntejahs uſ DŒewa wahrdeem; tadeht zitti, kaſ preeſch Leipzigas ſarunnaschanahm wehl neſinnaja, uſ kurre puſſi greeſtees, Lutteram peeſritte, un arri no eenaidneefeem daſchi Lutteru ſahze zeeniht. To Œâs gan labbi atſinne un tadeht duſmu pilnſ aiſreiſoja uſ Rohmu un luhſe, lai pahweſts nolahdeſchanas grahmatu iſlaiſch prett Lutteru; ar ſcho grahmatu wiſch tad 1520 atkal pahrnahze Wahſſemmê un wiſur ſludinaja, ka pahweſts Lutteru eſſoht nolahdejiſ un no draudſes iſſlehdſiſ. To ſawâ grahmatâ pahweſts bija rakſtijiſ: Kad Lutterſ pehz 60 deenahm nebuſſchoht atſinnis un apleezinajiſ, ka nepareiſt eſſoht mahzijiſ, un ka atſazziſchoht ſawahm mahzibahm: tad taſ eſſoht turramſ par nolahdetu, wiltigu mahzitaju un par iſmeſtu no DŒewa draudſes; tad arri no ammata eſſoht nozellamſ un wiſkam wiſ, kaſ ween wiſkam peeberr, eſſoht atnemmamſ: manta, gohdſ un patti dſihwiba!

Bet Luttera rakſti jau tiſ daudſ laudiſ bija apgaiſmojuſchi, ka pahweſta lahſti maſ fo warreja iſdariht; daſchâ weetâ mahzitaji pahweſta lahſtu-grahmatu nemaſ nepeenehme, daſchâ arri nizzinaja un iſmeheje.

Bats Lutterſ palikke drohſchſ un preeziſ, uſ ſawu DŒewu ſtipri palaudamees; wiſch apleezinaja, ka pahweſts tâ wiſkam newarroht teefahſ, bet wiſch eſſoht teefajamſ no brihwaſ kriſtigas mahzitaju ſaeefchanas (konziliuma), probti no tahdas ſaeefchanas, kur neſpreeſch pehz pahweſta woi laizigu walditaju pawehleſchanas un gibbeſchanas, bet kur ſpreeſch pehz KRiſtus wahrdeem. Tad wiſch arri prett pahweſta rakſteem (bulle) iſlaide diwi rakſtus, kurrôſ iſrahdiſa, ka pahweſts ne-eſſoht Mahrtinu Lutteru nolahdejiſ, bet paſchu to KUngu IŒſu KRiſtu, DŒewa ſwehtu Dehlu.

Tanni paſchâ gaddâ Lutterſ wehl tihtſ grahmatas iſlaide: 1. Wahzu tautas leeleemfungeem padohmi, kâ mahzitaju ammatu buhſ pahrlabboht; — 2. Par Bahbeles zeetumu, kurrâ kriſtigu draudſe noweſta; — 3. Par kriſtiga zilweka ſwabbadibu; — ſchinnis rakſtôſ wiſch jo ſkaidri, gaiſchi un ſpehzigi apleezinaja DŒewa wahrdu pateeſibu un to aiſſtahweja ar warru prett Raitoku wiltigahm mahzibahm.

Rahlis no Miltizſ, pahweſta ſamburjunkurſ ſchinnî laiſkâ wehl reiſ luhſoja, woi newarroht meeru derreht ſtarp pahweſtu un Lutteru; un Lutterſ arri uſ meeru bija gattawſ; wiſch ſohlijahſ, pahweſtam grahmatu laiſt un tanni iſrahdiht,

fa prett paschu pahwestu nemas nekahdu launu nedohmajohht, bet tiffai pahwesta weetneefu un kalpu wiltibahm un blehnam effohht fahzis pretti turretees; un Wiltizs zerreja, kad Lutters tahdu grahmata rakstihš, fa tad buhschoht atfal meers. Bet Ecks wiſſur ispaudeja pahwesta bullu, kas Lutteru nolahdeja, un mahzitajeem un augstahm ffohlahm peefohdinaja, lai stipri turrahs pee pahwesta pawehleschanahm; diwi augstās ffohlās, Lewenē (Belgeru semmē) un Kelnē (Wahzsemme) wiſſus Luttera rakstus us fahrta fadefsinaja, zaur ko schee Luttera eenaidneeki winnu ar warru speede, wiſſas pafaules preekschā pahwestam un wiſſai Kattolu buhschanai pawiſſam atfazzihht, un israhdiht, fa winna lahstu grahmataš turroht par besdeewibu un par neefu. To wiſſch darrija tā: Lutters Wittenbergas augstā ffohlā fluddinaja, lai wiſſi studenti 10 Dezember 1520 fanahk preeksch Elsteres wahrteem, jo wiſſch tur ar ugguni gribboht fadefsinahht Rohmas prettikristus grahmataš. Leels mahzitaju un studentu pulks fanahze tai noliktā deenā; kahds mahzitajs ustaiſija fahrta un peelikke ugguni, wiſſi gawileja un Lutters ugguni eemette pahwestu „liſkumu grahmata“ (tur gan arri dauds labbi liſkumi un mahzibas irr eekschā no wez-zuwezzeem kristigas draudses laikeem, bet arri dauds wiltigas mahzibas) un to bullu, ar ko pahwests winnu bija nolahdejis; schihs grahmataš ugguni eemesdams Lutters fazzija: „Tadeht fa tu ta Kunga Swehtu effi apbehdinajis, lai tewi apbehdina un famaita muhschigais ugguns!“

Ar tahdu leelu drohschibu wehl neweens nebija drihkstejis pahwestam pretti zeltees; stary pahwesta draugeem zehlahs leels trohſinis un brehſchana Wahzsemme, Italiā un wiſſā Giropā. Bet dauds arri par Luttera drohschibu preezajahs; femiſchki walbitajeem ta leeta patikke, jo wiſſi zerreja, fa nu pahwestam winna pahreefu leela warra tiks atkemma, un fa Lutters to isdarrihs, ko jau dauds keiseri bija gribbejuschi, bet tomehr newarrejuschi isdarriht, kaut gan pahwestam ar karra-spehku bija laususchees wirſu un dauds kristigu zilweku affinis bija islehjuschi. Bet Lutters scho drohschu darbu isdarrijis fazzija: „Nu es esmu dauds meeriqaaks, kad preeksch wiſſu lauschu azzim irr atwehrtā, fa pahwests irr pats prettikristus un winna krehſs irr fatana krehſs.“

4. Kā Mahrtinſch Lutters Wormſē ſawu tizzibu keisera preekschā apleezinajis.

Lihds schim schehligais Dews Lutteram pee winna atjaunaschanas darba bija dewis stipru aisstahwetaju, kas to

jaunu stahdinu mihligi fargaja, prohti kurfirstu Friedrichu to gudru, kas tannî laikâ kâ keisera weetneeks wißu Wahzsemmi walbija. Nu gan Luttera darbs tã bija spehtã gahjis, ka arri paschãs waijashanãs warreja augt un wairumã eet.

Zitti kurfirsti gribbeja Friedrichu to gudru par keiseru zelt, jo tee atsinne winnu par wißuderrigaku us scho leelu gohdu. Bet winsch sawã leelã pasemmibã negribbeja par keiseru palikt, jo winsch atsinne, ka wißai walsti labbaki buhs, kad tahs walbineeks par keiseru paliks, kam leelaka femme peederr, kam tadeht arri warra buhs, nikneem Turku laudim, Wahzsemmes pehdigeem eenaidneeseem, pretti turretees. Tad kurfirsti pehz Friedricha padohma par keiseru zehle jaunu Spanias tehniuu Kahrli, kam arri Neapele un Hollenderu femme peederreja; kã Wahzsemmes keiseru winnu nosauze par Kahrli V. (peektu). 20 Oktober 1520 winnam Aachenes pilskatã uslikke Wahzsemmes keisera frohni.

Pahwesta weetneeks jaunu keiseru luhdse un speede, lai pa wißu Wahzsemmes keisera walsti leel Luttera grahmatas fadedsinaht; turpretti Friedrichs tas gudrais luhdse, lai neko prett Lutteru nedarra, pirms wiinna leeta nebuhs ismekleta. Keisers nu kurfirstam rakstija, lai Lutteru nemm lihds us walsts runnas deenu Wormsẽ; tur wiinna leetu lischocht ismekleht no augsti mahziteem un gudreem wihreem, un nekahds launums tam tur nenotischocht. Kurfirsts atbildeja, ka tã newarroht notikt. Un keisers arri tannî laikã bij dabhujis sinnaht, ka Lutters jau no pahwesta effoht nolahdehts, un nu to leetu negribbeja wais ismekleht, bet pagehreja, lai Lutters sawahm wiltigahm mahzibahm atsakka. Pahwestneeki nemas to negribbeja, ka Lutteram preefsch walsts runnas kungeem buhs rahditees; wiinni tiklai to kahroja, lai runnasfungi bes wißas ismekleschanas wiinna mahzibas nolahd. Pahwesta weetneeks Aleanders runnas kungeem ar dauds wahrdeem israhdija, zif blehdigas, wiltigas un besdeewigas effoht Luttera mahzibas, un luhdse, lai jelle augsti fungi pawehle Luttera grahmatas fadedsinaht un aisleeds wiinnas pahrdohht. Keisers labpraht pahwesta weetneeku buhtu paklaußijs; bet zitteem walbineekeem schlitte, ka tas dauds neko nepalihdsehs, jo Luttera mahzibas jau effoht isgahjuschas pa wißu Wahzsemmi, un ka to leetu lahgã newarrehis isdarriht, ja wiinnu paschu neklaufihs. Wahzsemmes walbineeku padohms bija schis: lai Lutteru aizina us Wormsã, lai wiinnam sohla no keisera pufses, ka neweens wiinna dschwibu neaistiks, un lai tad wiinnu prassa: woi gribboht atsazziht tahm mahzibahm, kas swehtai

kriftigai tizzibai un wezzu basnizas tehwu mahzibahm pretti? — Ja to negribbehs, tad lai keisers ar Lutteru darra pehz pahwesta pawehleschanahm; wiffi walbineeki tad ar sawu spehku keiseram palihdsehs. Turklaht Wahzsemmes walbineeki arri keiseru luhdse, lai pats no sawas puffes gahda, ka gallu darra wiffai tai pahwesta neleetibai, zaur ko Wahzsemmei dauds skahdes notikkufi, jo pahwesti ar grehku=peedohschanas pahroschamu un wehl ar zittahm nodohschanahm pahreelku dauds naudas Wahzsemmeekeem iswihluschi. — Keisers sohlija, ka darrihs ta, ka walbineeki wehlejahs: lifs Lutteru us Wormfi nahst un pahwestu neleetibahm gallu darrihs; walbineekeem tikkai bij usdoht keiseram, kahdas pahwesta neleetigas buhschanas ihpaschi effoht nozellamas.

Lutters zaur sawu draugu Spalatinu dabbuja dsirdeht, ko tee lungi Wormfe par winnu spreeduschi, un kahdas tahs mahzibas, ko winnam lifs preekshâ, lai tahm atsakka. Schihs sinas dabbijs winsch Spalatinam rakstija: „Ka sawahm mahzibahm atsazizht ne atsazizhs wis, ja tahs tapehz ween teiz atmettamas, ka basnizas eerashahm un liffumeem irr pretti. Keiseram winsch atbildehs, ka nenahs us Wormfi, ja atsazizschanas behht ween winnu us turren saufs. Bet ja keisers tad wehl ohtru reis winnu saufs, gribbedams winnu nokaut, tad schis gattaws nahst; jo ar KRistus palihdsibu winsch nedohmajoht behgt un no sawas eefahktas leetas at-rautees.“ Un jau preeksh tam Lutters Spalatinam bija rakstijis: „Kad manni us turren saufs, tad es woi flims tur nobraufschu, ja wessels newarru braukt; jo es skaidri sinnu, ka keisera aizinashana irr DGewa aizinashana. Un kad winni tad ar warru manni gribbehs nomaitaht, ka laifam gribbehs gan, tad mums ta leeta tam Kungam japawehle. Tas Pats wehl dsihwo un walda, kas tohs trihs wihrus deggoshâ zepfi irr usturrejis. Un ja DGews mannu galwu negribb pasargahht, tad par to nelaima nebuhs nekahda.“ Lutteram firds stipri nessahs us Wormfi tikt, „lai tur ar Wissuaugstaka DGewa paligu warretu ta aishildinatees, ka ikkatram pateefi ja=atfihst, ka winsch lihds schim neko ne=effoht ne mahzijis ne darrijis ar neapdohmigu, netiflu prahtu, nedf arri kahdu laizigu pasauligu labbumu woi mantu mekledams, nedf arri gohda fabrihs buhdams; — bet ko winsch mahzijis, ka to wiffu pehz sawas sinnamas firds, pehz sawas ammata swehrestibas effoht mahzijis, ka nabbaga swehtu rakstu tulkotajs, DGewa gohdu ween un wiffas kriftigas draudses labbumu un swehtibu ar to mekledams.“

Lutteram tannî laifâ Wittenbergâ bija pahrlœfku dauds darba, gan ſawa mahzitaja = ammata darrifchanâs, gan arri zaur to, ka dauds grahmatas bija jarafta, zittas, fo gribbeja likt drikkelt, zittas, kas draugeem bija jalaiſch. Tannî paſchâ leelâ darba laifâ, 26 Merz m. d. pee wiinna nonahze keiſera wehſneſſiis, Kaſpars Sturms; tas Lutteram nodewe keiſera grahmatas, zaur fo us Wormſi tiffe aizinahſts; keiſera un walſts wahrdâ wiinam bija ſohlihts, ka neweens wiinna dſihwibu ne aiſfahrts, bet keiſera wehſneſſiis buhſchoht wiinnu wiſſur pawaddiht un ſargaht, lai weſſels teef us Wormſi un atkal atpakkal us Wittenbergu. Nu Lutteram bija ja = atſtahj wiſſi ſawi darbi; 2 April m. d. wiinſch dewahs us zellu; wahgus wiinam Wittenbergas rahts fungi bija dewuſchi; pa zellu brauzoht wiinſch wiſſus gohdigus laudis luhdſe, lai par wiinnu DŒewu luhdſ.

Lutters pa zellu brauze gan drihts kâ kchniſch, kas no farra nahkdams kâ uſwarretaje pahrnaht mahjâs. Kad turu nahze pee kahda pilſfata, tad laudis wiinam tezzeja pretti, gribbedami redſeht to brihniſchſigu wihru, kas til drohſchs drihtſteja pahweſtam pretti turretees un wiſſai paſaulei, kas pahweſtu — KRiſtus wahrdeem pretti — kâ paſchu DŒewu zeenija. Daſchâs weetâs, tur wiinſch baſnižâs DŒewa wahrduſ fludbinaja, tur deesgan ruhmes nebija wiſſeem teem, kas fatezzeja gribbedami wiinna ſpreddikus dſirdeht. Bet arri jau zellu eefahfoht wiinam ſinna tiffe, ka wiinna grahmatas jau eſfoht nolahdetas; wiinſch patſ dabbuja redſeht keiſera wehſneſchus, kas us leelafahm pilſfateem bija iſpuhtiti, lai tur fludbina keiſera pawehleſchanu, ka Mahrtiſch Lutters pār nohladetu zilweku eſfoht jaturr. Bet Lutters, us keiſera wahrdu paſaudamees drohſchi dewahs tahlat pa uſnemtu zellu, lai gan Eifenakes pilſfatâ bija palizzis dikti ſlims, un maſ ween atlabbojees lihds Frankfurtu weenâ gabbalâ ar ſlimmibu kaudamees reiſeja. Daſchi draugi, ar fo pa zellu brauzoht fatiffe, Lutteram ar mihleſtibu gribbeja leegt, us Wormſi eet; wiinneem bij bailes, ka keiſera apſohliſchanas wiinam neſo nepalibdehs, ka Wormſe tas leels pulks biſkapu un kardinalu, kas tur buhs ſanahkuſchi wiinnu tuhliht us ſahrtâ ſabedſinahs, tâ kâ ar Huſſu bija darrijuſchi; bet Lutters atbildeja itt drohſchs: „Lai arri tahdu ugguni uſkurrina, kas pa wiſſu to gabbalu no Wittenbergas lihds Wormſei zelſahs lihds debbeſim, tomehr es tur noeefchu ſawa Kunga wahrdâ, tadeht ka us turren eſmu aizinahſts, — un Beemotam (Jab. 40, 10.) miſſchu

rihklê stary pascheem winna leeleem sohbeem, un Jesu Kristu apleezinafchu un Winnam lifschu wal diht." Bet kad Lutters jau tuwu pee Wormses pilsfata bija, tad pats winna draugs Spalatinš, kas ar sawu kurfirstu tur bija, winnam lifke wehsti doht, lai nenahk Wormsi eekshâ, jo tur leelas breesmas winnara warroht useet. Bet Lutters itt duhschigs un preezigs lifke atbildeht: „Un kautschu tik dauds wellu buhtu Wormsê, zif keegeku jumtôs, tomehr bes bailehm tur eebrauktu!“ Kad das deenas preeksch sawas nahwes Eislebenê draugu staryâ buhdams Lutters to stahstija un peelikke schohs wahrdus: „Zo es tannî laikâ biju bes wiffahm bailehm un no neneeka nebihjohs. DGews gan zilweku tik drohschu warr darriht. Es nesinnu, woi taggad es arri wehl buhtu tik drohschs un preezigs.“

16. April, ohtrdeenâ, pulksten astonôs preeksch pufsdeenas Lutters eebrauze Wormsê sawôs wahgôs; par apgehrbu winnam bija muhka swahrki; trihs wihri winnam lihds sehdeja wahgôs: weens klohstera beedris un diwi draugi. Lutteram papreekschu jahje Reifera wehstneffis spohschôs ammata swahrkôs gehrbees, lihds ar sawu fullaini, ais Luttera wahgeem masôs wahgôs brauze wehl Luttera draugs Justus Jonas. Dauds augstas fahrtas fungi winnam bija pretti nahkuschî, un wairaf ne fâ 2000 zilweki winnu pawaddija lihds tam nammam, kur winnam kohrtelis bija fataifhts, prohti lihds wezsu Wahzsemmes brunneeku pilli; turpat arri kurfirsts mahjoja, un schim palikke bail redsoht, ka wiß pilsfats Luttera atmahkschanas deht bija kahjâs. Jau tannî paschâ deenâ lihds paschu nakti dauds grahfi un leelkungi, mahzitaji un biskapi nahze Lutteru apmekleht un ar winnu farunnatees; arri Heses waldineeks, landgrafs Philips, Lutteru apmekleja, un no winna aiseijoht tam rohku fneedse un fazzija: „Ja jums irr taisniba, dohtera kungs, lai DGews jums palihds!“

Kad Luttera eenaidneeki dsirdeja, winsch effoht klahk, tad tee farunnajahs sawâ staryâ, ka nemas ne-effoht jaturr, ko keisers tam bij sohlijis; un kad keisers sawus augstakus padohmadewejus prassija, ko lai schis nu ar Lutteru darra, tad schee spreede: lai tikkai us weetas winnu leek zeetumâ un nokauj, jo tahdam wiltigam mahzitajam sohlschanas nemas ne-effoht jaturr. Bet keisers scheem atbildeja: „Kas irr sohlihts, tas arri ja-isbarra!“

Dhtrâ deenâ keisera un walsis marschals Pappenheims Lutteram dewe sinu, ka keisers effoht pawehlejis, lai winsch

pehz pufsdeenæs pulkstien tſchetrôs nahf runnæs fungu preeſchâ; ar DŒewa luhgſchanahm wiſch us to ſtundu ſataiſſjahs un ſpſchzinajahs. Noliſtâ ſtundâ Pappenheims un Sturms nahze wiann us ſaeſchanæs weetu nowest, bet eelâs tif dauds lau-
dis bija ſapulzejuſchees, ka newarreja neinas zaurtitt; wiſch
bija jawedd zaur mahjahm un dahrſeem us biſkapa pilli, fur
keiſers un waldbneeki bija ſapulzejuſchees. Kad Lutters taiſſ-
jahs ſaeſchanæs weetâ ee-eet eefſchâ, tad wiann ſweizinja
wezs brunneneeks un farra waddons, Zurris no Frundsberg,
un wiannam laipnigi us plezzehm ſtdams ſazzija: „Muhzin,
muhzin, tew taggad tahds zelſch jaſtaiga, kahdu es un dauds
zitti farra-wirſneeki arri paſchâ leelâ farra trohſnî naw ſtai-
gajuſchi. Bet kad tew irr taiſniba un tu ſkaidri ſunnees, ka
itt riſtigi tâ irr, kâ tu mahzi, tad ſtaiga ſawu zellu DŒewa
wahrdâ un eſſi drohſchs! DŒews tewi neatſtahs wiſ!“ —
Arri paſchâ runnæs-iſtabâ eegahjuſchu wehl zitti draugi eedro-
ſchinaja ar mihligeem wahrdeem, weens no wiinneem ar teem
Kriſtus wahrdeem Matt. 10, 19: „Kad tee juhs nodohs,
tad negahdajet, kâ un ko juhs runnaſeet, jo tannî paſchâ
ſtundâ taps jums dohts, kas jums jarunna.“ Un teefſcham,
Lutteram gan bija bailiji ap ſirds, un tahdas eedrohſchina-
ſchanæs wiannam bija gauſchi waiſadſigas, jo wiannam nabbaga
muhkam, kas lihds ſchim tiffai bija ſtahwejis klohſteri, baſni-
zâs un ſkohlâs, taggad bija jaſtahw tahdâ lepna ſaeſchanâ,
fur wiſ ſpihbeja un mirbſeja no ſelta un ſudraba un dahr-
geem afmineem, fur keiſers un wiſſi Wahſſemmes waldbneeki,
leelkungi, wirſbiſkapi un biſkapi bija ſanahkuſchi; pawiffam
bija ſanahkuſchi wairaf, ne kâ 5000 zilweki, Luttera wahrbus
klauffiht.

Kad Lutters ſawâ noliſtâ weetâ bija apſtahjees, peenahze
pee wianna keiſera padohmadewejs, Trieres biſkapa teefas fungs,
wahrdâ Œes; tas wiannam liſſe kahdas brikketas grahmataſ
preeſchâ un praſſija keiſera un wiſſu waldbneeku wahrdâ: 1.
kahrtâ: woi Lutters ſchihſ grahmataſ par ſaweem rakſteem
atſinnmoht? un 2. kahrtâ: woi gribboht tahm mahzibahm at-
ſazzihht, ko tur bija mahziis, jeb woi gribboht us tahm pa-
ſchahm paſtahweht un ſtihwetees? —

Lutters luhdſe, lai wiannam iſlaſſa grahmatu wirſrakſtus;
un kad tahs bija dſtrdejis, tad atbilbeja, ka tahs gan eſſoht
winna paſcha rakſtitaſ grahmataſ; bet us ohtru jauta-
ſchanu wiſch tuhliht neatbilbeja un itt paſemmigi
luhdſe, lai wiannam wehl dohd kahdu brihtkau apdoh-
matees, ka warroht atbilbeht tâ, ka nekahda waina netiſtu

darrita ne DŒewa wahrdeem, nefſ arri winna paſcha dwehſelei un ſinnamai firſdi. Leekfungi par to kahdu laifu ſarunnajahs un tad winnam zaur to paſchu Trieres teefas fungu liffe atbildeht: winnam jau deesgan laika eſſoht bijis apdohmatees; tomehr lihſ rihdeenai wehl gribboht ar winnu zeeftees un winnam apdohmaſchanas brihdi wehleht.

Reiſera wehſneſſis Lutteru no runnas iſgahjuſchu atkal pawaddija us mahjahm. Laudis gawiledami winnu ſweizinaja. Dauds leeli kungi winnu apmekleja tanni wakkarâ. Lutters wiſſu wehl reiſ labbi pahrdohmaja un zauru nakii bija nomohtâ un firſnigi DŒewu peeluhdſe, lai winnam palihdſ ſawu tizzibu drohſchi un preezigi apleezinahht.

Zettortdeenâ Lutteru atkal pulkſten iſchetrôs nowedde us biſkapa pilli; diwi ſtundas winnam preekſchiſtabâ bija jagaida; feſchôs ween winnu eelaide eekſchâ. Trieres teefas fungſ atkal winnu uſrunnaja ſazzidams, ka apdohmaſchanas brihdis eſſoht gallâ, lai nu ſkaidri un ihſi atbild: woi gribb wiſſas ſawas grahmataſ aiſſtahweht, jeb woi zittahm gribb atſazziht! — Lutters atbildeja itt paſemmigi un rahmi, bet ar leelu drohſchibu un preezigu prahtu, kâ KRiſtus karra-wihram peenahlahs. Papreekſch leezinaja, ka ar wiſſeem ſaweem rakſteem zittu neko ne-eſſoht meklejis, ne kâ ween DŒewa gohdu un kriſtigu kauſchu muhſchigu ſwehtibu. Tad ſazzija: winna grahmataſ eſſoht treijadaſ: zittâſ grahmataſ wiſſch eſſoht itt weenteeſigi mahzijiſ par tizzibu un labbeem darbeem; zittâſ grahmataſ eſſoht uſrahbijiſ, ar ziſ daudſ wiltigahm mahzibahm un preekſchiſhmehm pahweſti un wiſſa pahweſtu buhſchana kriſtigu draudſi eſſoht pohſtijuſchi; — zittâſ grahmataſ eſſoht rakſtiâſ prett mahzitajeem, kaſ nehmuſchees pahweſtu leeku warru un neleetigu buhſchanu aiſſtahweht. Birmaſ kahrtâſ grahmataſ eſſoht ſkaidraſ mahzibaſ ween eekſchâ, taddeht tahm nebuht newarroht atſazziht; bet arri to newarroht iſdeldeht, ſo ohtraſ un treſchaſ kahrtâſ grahmataſ eſſoht rakſtijiſ, jo kad to darrihſ, tad beſdeewiba ees weenumehr wairumâ un beſdeewibaſ aiſſtahwetaji palihſ jo drohſchi. Tomehr patſ labbi atſhdams, ka warrbuht ſchahdâ woi tahdâ leetâ winnam eſſoht miſſejees, wiſſch luhdſoht, lai tahdaſ miſſeſchanas winnam uſrahda no Apuſtulu un Praweeſchu rakſteem. Kad tâ notihſ, kad winnam buhſ uſrahdijuſchi, ka nepareihſ eſſoht mahzijiſ: tad ſchiſ buhſchoht gluſchi gattams atſazziht wiſſahm tahm mahzibahm, ſo nepareihſ eſſoht mahzijiſ; patſ tad arri buhſ pirmais, kaſ ſawas grahmataſ uguſguni eemettiſh.

Keisers ihsten labbi nemahzeja wahziffi, tadeht gribbeja, lai Lutters latiniški wehl ohtreis wißu isfakka. Lai nu gan Lutters dikti bija peekuffis leela karstuma deht, kas zaur klau-fitaju warren leelu pulku bija zehlees, tad tomehr Dews winnam palihdseja, ka wißu, ko wahziffi bija fazzijis, wehl reis latiniški itt glihti un fkaisti warreja isfazziht.

Kad Lutters bija beidsis runnaht, Trieres teefas funks kà pahmahzibams us winnu fazzija: winsch ne-essht tà at-bildejis, kà bija ja-atbild; pagebroht no winna, lai gaischi un fkaidri atbild: woi gribb atfazziht sawahm mahzibahm, woi ne? —

Tad Martinsch Lutters atbildeja: „Kad nu Juhfu Keiseriska Barra un Schehlastiba fkaidru atbildu no mannim pagehrejeet, tad es arri tahdu dohschu, kam nebuhs ne raggi, ne sohbi, un fazzischi tà: Kad manni neuswarrehs ar fwehtu rakstu leezibahm, woi man neusrahdihs ar fkaidrahm schkih-stahm Dewa mahzibahm, ka man irr wihlees, — jo es ne pahwestam ne arri bislapu sapulzinaschanahm netizzu, jo if-katrs to finn, ka teem arri daudsfahrt irr wihlees un ka tee zits zittam pretti runnajaschi, — tad tee fwehtu rakstu wahrdi, ko es esmu usrahdijs, manni irr uswar-rejuschi, un es sawa sinnamà firdi esmu stipri guhstihst no Dewa wahrdeem, un tadeht ne-warru un negribbu sawahm mahzibahm atfazziht, jo prett sawu sinnamu firdi ko darriht irr bailiga un breefmiga leeta. Schè stahwu, zittadi runnaht newarru, Dews lai man palihds! Amen!“

Trieres teefas funks wehl ohtreis prassija, lai fkaidri at-bild, woi „ja“ — woi „nè;“ bet Lutters luhdse, lai ar war-ru winnu nespeesch atfazziht, kad sinnama firds tomehr leeds atfazziht; tad winnu atlaide, un winnam dimi wihrus deewe lihds, kas winnu parwaddija.

Kad Lutters zaur lauschu pulku speedahs zgur, Braun-schweigas wezzais erzogs Geriks winnam fudraba kannu ar Gimbekes allu fuhstija un winnam lifke fazziht, lai ar to at-weldsahs. Lutters prassija, kursch walbneeks winnu tif mih-ligi peeminnoht, un kad dūrdeja, ka schi mihlestibas dahwana nahfoht no sahda walbneeka, kas lihds schim pahwestu bija aisstahwejis, un ka schis pats papreessch no tahs kannas es-foht dsehriß, tad winsch arri dsehre un fazzija: „Kà Geriks erzogs taagad manni peeminnejis ar mihlestibu, tà lai arri muhsu Kllngs JEsus KRistus winnu ar mihlestibu peeminn pastarà stundà.“ — Lai gan zits Lutteru ismehdija un isfmehje,

tomehr winsch eefsch sawa Kunga bija ittin drohschs un preezigs un fazzija: „Ja mannim arri buhtu tuhstoschas galwas, es wiffas tabs labbat liktu nozirft, ne fà atfazzih!“ —

Peetideenâ, 19 April, keisers ar raksteem teem us runnas deenu fanahkuscheem waldneekem darrija sinnamu: „Tadeht, fa Mahrtinsch arri ne par pirfta plattumu no sawahm wiltigahm mahzibahm negribboht atkahptees, keiseram effoht jadarra pehz wezzu keiseru preefschsihmes, wezza tizziba ja-aisstahw, un pahwestam janahf paligâ; un tapehz winsch ar wiffu sawu keisera warru zif spehdams par to gahdahs, fa ar Lutteru darra pehz pahwesta nolahdeschanas grahmatas un pehz teem liktumeem, fas no keisereem dohti par apzeetinateem grehzmakeem, fa isweenam brihw tohs nokaut. Bet papreefsch winsch to liffchoht wesselu pawaddiht us sawu dsihwes weetu.“ Leeli fungi nu par to farunnajahs, woi scho keisera spreedumu buhs peenemt woi nepeenemt.

Bet pa tam starpam Lutteru apmekleja weenumehr dauds wihri no augstas un semmas fahrtas, leeli fungi un mahzitaji, fas newarreja deesgan wiannu redseht un dsirdeht. —

Treschdeenâ 24, un 25 April wehl dauds augsti fungi, laizigi waldneeki un biskapi ar wiannu darbojahs, gan Luttera kohrtelê, gan Trieres biskapa nammâ, Lutteru pahrrunnahf, lai jelle keisera un augstai waldischanas teesai wiffnotat padohdahs un schohs leef spreest par wianna grahmatahm; woi lai wiffmasaf taf to fakfa, fa gribboht gaidiht, famehr pahwests atkal wiffus biffapus Konziliumâ buhs sapulzinajis; un fa ar to, fo schis spreedihs, buhschoht meerâ. Bet Lutters stipri us to pastahweja, fa zilwekeem nelaus DŒewa wahrduhs teefahf, un fa pehz DŒewa wahrdeem ween wiffas wianna mahzibas effoht jateefa; un tee pehdigi wahrdi, fo Lutters Trieres biskapam fazzija, bija schee: „Zeenijams biskapa funks, es zittu labbaku padohma nesinnu, ne fà to, fo Gamaliels irr dewis, fà Apustulu darbu grahmata lassam: ja schis padohms irr no zilwekeem, tad tas taps isnihzinahts; bet ja winsch irr no DŒewa, tad juhs ne warreseet to isnihzinaht. Tapat arri, ja manna leeta naw no DŒewa, tad ta ilgafi, fà diwi woi trihs gaddus, nepastahwehs; bet ja wianna no DŒewa, tad wiannu neweens ne isnihzinahs. Es labbafi gribbu nodohf sawu meesu un dsihwibu, ne fà to palaut, fa zilweku spreedums teef augstas turrehts, ne fà DŒewa flaidri un pateefigi wahrdi!“

Kad Lutters tà bija runnajis, biffaps wiannu itt laipnigi atlaide; Lutters wehl wiannu luhdse, lai palihds gahdahf, fa

ſchim lauj us mahjahm braukt; biſkaps to arri apſohlija. Un jau pehz kahdu pahri ſtundu Lutteram pehz keiſera pawehleſchanas ſinnamu barrija, ka tabehl, ka wiſch nekahdas pamahziſchanas ne=effoht peenehmis, keiſers taggad fã Kattolu tizzibas aiſſtahwetajs wiſnu ſtrahpehs. Bet wehl wiſnam trihs neddelas dohs, lai pa to laiku netrauzehs brauz meerigi us mahjahm, bet lai pa zellu neweenã weeta ne ar ſaweem ſpreddikeem, ne ar rakſteem laudis ne ſajauz un ne rihdina. Kad Lutters ſcho ſinnu dabbuja, tab wiſch ſazzija: „Kã tam Kunga patizzis, tã irr notizzis, ta Kunga wahrds lai irr augſti ſlawehis!“ Wiſch itt paſemmigi par to pateize, ka augſti waldneeki wiſnu tif laipnigi bija pahrklauijusch, un ka wiſnam lahwiſchi dſchwam un weſſelam us mahjahm braukt, un beidsoht ſazzija: wiſch neko zittu nepagehroht, ne fã ween, lai wiſnam lauj Dſewa wahrbus mahziht un apleezinaht beſ wiſſas aiſleegſchanas.

Pahweſta kalpi gan keiſeru luhbſe un ſpeede, lai Lutteram fã wiltigam un nolahdejamam mahzitajam nekauj weſſelam us mahjahm tiſt, un lai neturr to, fo tam bija ſohliis; bet keiſers atbildeja: „Kad arri no wiſſas paſaules uſtizziba buhtu iſdſihhta, tomehr pee Wahzſemmes keiſera wiſnu allasch waijaga atraſt!“

Jau 8 Mai keiſers iſlaide tahs ſohlitas paſubdinãſchanas=grahmatas prett Lutteru. Keiſers bija lizzis rakſtiht tã: Wiſch ſcho wellu, kaſ zilweka gihmi un muhku ſwahrfõs effoht flehpjees, paſubdinajoht tapat, fã pahweſts wiſnu nolahdejis; kad tahs trihs neddelas buhs pagahjuſchas, tab neweens lai neudrihſtahs ne mahjas=weetu, ne ehdeenu ne dſchreenu wiſnam doht, bet lai iſweens to ſanemm zeeti, fur ween to atrohd, un lai to nodohd keiſera fakla=teefahm. —

5. Lutters Wartburgas pilli.

Lutters nu bija no pahweſta nolahdehts un no keiſera paſubdinahs; wiſch pats nebija ſchlihrees no Kattolu draudſes, bet Kattolu draudſe wiſnu bija iſmettuſi no ſawas ſabeedroſchanas, un arri keiſers, Kattolu draudſes aiſſtahwetajs wiſnu no ſawu appaſchneeku draudſibas bija iſtuhmis; tã wiſch nu zaur Dſewa Kunga waddiſchanu bija palizzis par to, fo Dſews par atjaunatas Ewangeliuma draudſes uſtaifitaju un tizzibas tehwu bija iſredſeis. Pats Dſews brihniſchligi wiſnam us kahdu laiku liſke meeru meſt ar teem ammata=darbeem, kaſ tam lihds ſchim bijuſchi, lai kluffã weetinã jo labbi warroht ſataiſitees us ta Kunga ſwehtu darbu,

kas nu winnam bij jastrahda. D Gews winnu eelike tà tà pahrraubstschanas uggunî, lai paleef tizzibâ un D Gewa mihlestibâ jo skaidrs un spehzigs; D Gews arri winnam dewe waku un spehku, sawai atjaunatai draudsei to weenigu grunti fatafiht, us fo winna bija dibbinajama, us fo Lutters pats stipri bija gruntejees, prohti us D Gewa wahrdu pamattu, un us to paschu grunti arri ikkatram Ewangeliuma draudses lohzeftim jabibbinajahs; tadehl bija jagahda, ka ikkatram teef rohkâ Bihbele, tee D Gewa wahrdi, kas nesubbihs, lai arri debbes un semme suhd.

Kurfirs Fribriks sawu Lutteru Wormse wehl wairaf eemihleja, ne fâ jau lihds schim winnu bija mihlejis, un tapehz itt nemaš negribbeja laut Lutteram jebkahdu launumu darriht; bet tomehr kurfirs wehl neeedrohschinajahs wiifu lauschu preefschâ Lutteru un winna mahzibu aistahweht; winsch wehl bihjahs no keisera dufmahm. Tadehl winsch apnehmahs, Lutteru us kahdu laiku kahdâ nesinnamâ weetâ flehpt; winsch zerreja, ka pa to laiku warrbuht eenaidneeku prahts paliks rahmaks; scho sawu apnehmshanu arri Lutteram darrija sinnamu tanni wakfarâ preefsch winna aiseeschanas no Wormses. Lutters ar to bija meerâ, jo negribbeja sawam semmes tehnam pretti turretees, lai gan pehz sawa firds prahta labbat arween drohschs un duhschigs buhtu deweis us preefschu.

Beekideenâ 26 April pulksten desmitos Lutters Wormsi atskahje; lihds paschu pehdigu brijbi wehl dauds augsti fungi winnu bija apmeklejuschi, fo schkiramees noswehtija; tee paschi draugi, kas ar winnu us Wormsi bija nahtuschi, winnam arri atkal brauze lihds. Pehz kahdahm stundahm arri keisera wehstneffis dewahs winnam pakkal. No Frankfurtes Lutters sawam draugam Luhsafam Kranakam, teizamam mahlderam, suhtija grahamtu, ahdewe winnam dauds labbas beenas un rakstija tà: „Man nu japeezeesch, ka manni eeflohga apflehptâ weetâ, pats wehl nesinnu, kurrâ. Es gan labbaki no launeem warrasdarritajeem nahwi buhtu zeetis, bet tomehr labbu draugu padohmu nedrihftu nizzinaht; kamehr ween warreschu, buhschu fluss un zeetischohs. Lai arri schinnî leetâ noteef D Gewa prahts, fâ debbesis tà arri wirs semmes, jo tas irr tas labbakais! Amen.“

Friedberges pilefatâ Lutters keisera wehstneffî atlaibe, un winnam diwi grahamtas dewe lihds: weenu keiseram, ohtru wafsis runnas fungeem. Tahlak brauzoht Lutters atkal dauds weetas D Gewa wahrduš fluddinaja; jo winsch Wormse us to bija stahwejis, ka to winnam neweens newarroht aistleegt.

Eisenakâ draugi ar wiinnu atwaddijahs, un Amsdorfs weens pats pee wiinna paliffe; wiensch no turrenes pee saweem raddeem Mehras pilssatâ dohmaja nobrauft.

Pa to starpu kurfürsts neweenam nesinnocht grahmatas bija laidis Wartburgas pilssusraugam, brunneneefam Anzim no Berlepsch un arri Altensteines leelam fungam, un tohs luhbdis, lai Lutteru fanemm un paglabba, zit lihds kurfürsta rohbeschôs nahks. Lutteram bija sinnams, kadehl wiinnu fanehme; arri Amsdorfs sinnaja, ka Lutteru zeetumâ gribboht list; bet kurrâ weeta, to wiinni abbi nesinnaja. Kad nu pa zellu brauzoht netahl no Altensteines pils tilfe tahdâ weeta, kur zelsch eet zaur schauru kalnu-starpu, tad us reis karra-wihri isfrehje no mescha, apturreja wahgus, Lutteram turreja stohpu preefschâ, draudedami wiinnu no schaut, kad nepadohsees; itt dusmigi islibdamees wiinnu israhwe no wahgeem, liffe fuhrmannam tahlak brauft, uswille Lutteram karra-wihra mehteli, un tad wiinnu kahdu laiku pa meschu waddija apfahrt. Wiinni arri weenu karra-wihru tâ kâ fanemtu zeetumneeku usfehje us sirgu un tâ ap pufsnakti eejahje Wartburgas pilli. Tur Lutteru eeflehdsse fleppenâ kambari; pils-lauidis to ween dohmaja, ka kahds laundarritajs zeetumâ eppoht wests. Tas notifke 4 Mai 1521. Lutteram aisleedsse bahrsdu nodsiht un mottus no greest, un tiffai weens weenigs muischneeka jauneklis wiinnu apfohye wiinna kambari.

Behfts, ka Lutters zeetumâ eelifts, brihs isfrehje pa mallu mallahm; bet ihsti neweens nesinnaja, kas ar wiinnu notizzis, woi eppoht wehl dsihws woi jau nokauts; bet kad Lutters arri no sawa zeetuma rakstus islaide, kas ar pehrkona spehku eespehre pahwestneeku wiltigu mahzibu pilli, tad wiiffi atfinne, ka tas Gewa karra-wihrs wehl dsihws.

Lutteram sawâ kambari Wartburgas pilli neween bija, kas pee dsihwofchanas waijadstgs, bet arri tahs leetas, kas rakstitajam waijadstgas: grahmatas, tinte, papihrs. Un apfohpfchana wiinnam bija jo labba sawâ Batmus fallâ (tâ wiensch nosauze sawa zeetuma weetu pehz Apustula Zahna zeetuma weetas.) Pils-lauidis wiinnu nosauze par brunneneeku Turri; wiinnam bija jawalka brunneneeku drehbes, un tahdâs drehbês isgehrbees wiinnam arri bija brihw, kahds zittus pilssatimus un zeemus tanni widdû apmekleht; kahds ustizgams pils-brunneneeka jahtneeks wiinnu wiiffur pawaddija un fargoja; arri kahdôs flohsterôs wiinnam kahwe ee-eet un ar muhkeem parunnatees. Bet lai nu gan draugi wiiffadi barbojahs, ka neweens wiinna fleppenu weetu nedabbutu

finnaht, — tad tomehr laudis jo deenas jo wairak sahze par to daudfinnaht, ka Lutters effoht Wartburgas pilli.

Betz D Gewa prahta Lutteram schè Wartburgâ bija ja-reds dauds fahrdinaschanas un leels behdu karstumš, zaur ko D Gews winna tizzibu gribbeja pahrbaudiht un skaidroht, lai jo stipri ar wissu sawu dshwoschanu eesafnotohs D Gewa wahr-dôs un D Gewa mihlestibâ. Ta flimmiba, kas jau Wormsê winnu bija mohzijuš, schinnî laikâ palikke jo gruhta, tà ka winsch daschloht ilgu laiku neko newarreja ne lassiht, ne rak-siht, un daschu deenu dohmaja, ka winnam ais leelahm fah-pehm gars buhs ja-islaisch. Un tomehr paschâs tahdâs leelâs fahpès winsch rakstija: „Slawehts lai irr KRistus, kas man naw atstahjis bes kahda gabbala no sawa swehta krusta!“ Tikkai 7 Oktober winsch ar slawu un pateizibu sawam draugam Epalatinam warreja rakstiht, ka nu effoht atkal spirgts un weifels, kâ paprecksch.

Bet twehseles behdas, ar ko Lutteram schè Wartburgâ bija jakaujahs, tik drihs winnu neaistahje, kâ meefas fahpès. Jau precksch tam winsch bija schellosees, ka ne-effoht nemas bedstigs garrâ, bet pee D Gewa luhgschanahm kuhtris un meegains un firdi remdens, un bija praffijis sawus draugus, woi ne-effoht mittejuschees par winnu D Gewu luhgt. — Tâ-pat arri taggad sahtam draugam Strasburgâ rakstija: „Tizeet ween, ka es schè sawâ wentulibâ un brihwlaikâ esmu tà kâ tuhfstosch welleem preckschâ mestš. Dauds weeglaka leeta irr prett tahdeem welleem karroht, kam meefas irr, prohti prett zilwekeem, ne kâ prett launeem spehzigeem garreem, kas gaisâ walda appatsch debbes. Es daudskahrt klupdams krihtu, bet ta Kunga labba rohka manni usturr! Tadeht man arri lohti gribbahs, atkal zilweku starpâ tift; bet agraki no scheijenes negribbu aiseet, ne kâ pats D Gews manni fauks.“

Nefahds brihnums naw, ka sahtans taggad ar wissu sawu spehku sahze Lutteram wirsû speestees, jo schinnî laikâ Lutters arri taifjahs, itt stipri zeltees prett sahtana tumšibas-walstibu; winsch taifjahs wisseem Wahzsemmes kristiteem laudim rohka doht to garra sohbinu, ar ko tee warrehs uswar-reht sawas twehseles niknu prettineeku. To sahtans newarreja peeceest un ar leelu bahrdšibu Lutteram usmahzahs, bet Lutteru atradde ar stiprahm brunnahm apbrunnotu. Lutters arri jau bija mahzijees kaufchanâ pastahweht; tadeht winsch sahtanu allasch uswarreja, un jo traks sahtans palikke, jo drohschs un preezigs Lutters tam turrejahs pretti. Winsch no Wartburgas rakstija: „Lai D Gews dohd, ka es buhtu

zeenigs, fa pahwests manni leef sãbedsinaht woi nofaut, fa mannas affinis brehtu us debbesim un sohdbiãa winnam drihs nahktu wirsã un winnu blehdibai drihs buhtu gals. Bet ja ne-esmu zeenigs, ar sawahm affinim fawu KUnghu apleezinaht, tad lai Winnu peesauzam un luhdsam, Winsch gribbetu schelastibu doht, fa es ar sawu dsihwoschanu un ar saweem wahrdeem warru apleezinaht, fa Iesus Kristus weenweenigs irr muhsu KUnghs un DGews, augsti flawehis muhschigi. Amen!"

Bet lai gan Lutteram pee meesas dauds sahpes un wahjibas bija jazeesch, tomehr winsch, fã jau wissã sawã muhschã bija darrijis, zaur tahm mas ween no sawa darba sewi liffe atraut. Winsch lassija Greekeru un Ebreeru wallodãs rakstiiu Bihbeli, rakstija draugeem dauds grahmataã, sludbinaja swehtdeenãs un swehtkõs pilsusraugam un kahdeem pasihstameem DGewa wahrduã, un tad wehl rakstija tif dauds grahmataã, fa tihri jabrihnojahs, fã winsch tif dauds meesas un dwehseles behdãs tif leelu darbu warreja pastrahdaht. Un to jau warr dohmaht, fa wissam, fo Lutters schinni kãrdinaschanas-karstumã pastrahdaja, bijis sawa swehtiga dalla pee tahs dwehseles skaidroschanas un tizzibas eestiprinaschanas, fo DGews winnam pascham zaur to dahwinaja.

Starp teem raksteem, fo Lutters Wartburgas pilli farakstija un kas tuhliht tikke drikketi, pahr wisseem wehrã leefami tee, kam tas wirsrafstis: „Prett pahwesta auschu bifti“ tahdu bifti, fur Rattoleem itt wissi sawi grehki preestereem ausis ja-isteiz); — „Prett neleetigi turretu missu;“ — „Bar muhku un zittu garrigu beedribu sohliãchanahm un apnemãchanahm;“ turpat Wartburgã Lutters arri eesahze rakstiht sawu: „Basnizas spreddiku-grahmatu.“ Bet winna swehtakais darbs Wartburgã bija, fa winsch Bihbeli no Ebreeru un Greekeru wallodãs pahrtulkodams Wahzu wallodã sahze farakstiht. Wissuwairat schi swehta darba deht DGews sawu isredsetu rihku bija eelizzis tahdã weentula weetã un tahdã skaidroschanas skohlã. Scho darbu Lutters schẽ eesahze un ar DGewa paligu jaunu derribu un zittas Dahwida bseefmas repat beidse pahrtulkoht. — Fo Lutters Wartburgas pilli bija pahrtulkojis, to Wittenbergã pahrnahzis no saweem dsikli mahziteem draugeem jo labbi un gruntigi liffe pahrluhkoht. 1522 winsch wissu jaunu Testamenti liffe drikket. Tad tuhliht nehmahs wezzu Testamenti pahrtulkoht, un bes mitteschanas itt ruhprigi strahdadams, weenumehr ar saweem draugeem farunnadamees un no winneem padohmu prassidams nerimme, famehr wissas wezãas Testamentes grahmataã skaidrã Wahzu

wallobâ bija farakstitas. Lutters stahsta, ka daschfahrht diwi, trihs, ischetras neddelas no weetas ap weenu paschu Ebreëru wahrdu effoht puhlejees, kamehr tikke usgahjis to wahzu-wahrdu, ar to tas Ebreëru wahrts ffaidri riktigi tulkofjams; pee Jjaba grahmataš pahrtulkofchanas winsch ar faweem draugeem Melanktonu un Aurogallu effoht trihs deenas strahdajis, kamehr trihs perschuš pahrtulkojušchi; fur mehš taggab wahzu Bihbeli lassoht fâ pa nochweletu behli warram statgahht, tur winsch un wianna draugi lausdamees un behdada-mees ar leekeem sweedreem strahdajusch, kamehr teem isdewees, wiſſus tohs gruhtus wahrduš ffaidri pahrtulkoht, bes furra ffaidras pahrtulkofchanas Bihbele buhtu palikkuſi aisflehgta grahmata. No wezras Testamentes tahš grahmataš, tik to istulkotas, tuhliht arri tikke drikketas. Birnu reist weffela Bihbele, no Wahrina Luttera pahrtulkota, tikke drikketa 1534.

Kad Lutters pahrtulkofchanas darbu eesahze, tad winsch rakstija: „Lai DŒews palihds, ka fchi grahmata buhtu wiſſu lauschu mehles, rohkâš, azzis, auſis, firdis!“ Un pehz tam kahdureis winsch rakstija, ka fawu tulkofchanas darbu effoht eesahjis wehledams un zerredams, ka nu masak rakstiu, un wairak fahliu DŒewa wahrduš lassihht un apdohmahht, jo wiſſi zitti raksti tikfai tad ween leeti derroht, kad laudim palihds swehtus rakstus fapraht. Jo ne basnijas tehwi, ne konziliumi newarr, un arri mehš paschi, lai gan ar wiſſu spehtu un uszihtibu ar to darbojamees, par DŒewa leetahm newarram tik labbi mahziht, fâ swehti raksti t. i. Patš DŒews mahza. „Kas mannas grahmataš gribb lassihht, tas lai luhdsams winnas tâ nelassa, ka winnas lassoht DŒewa wahrdu lassifchanu atmett. Bihbele ir ta grahmata, kas wiſſu zitu grahmatu gudribu darra par gekkibu, jo neweena zitta grahmata par muhschigu dšihwofchanu nemahza, fâ Bihbele ween.“ Un ar kahdu prahtu un ar fahdahm dohmahm winsch tulkofchanas gruhtu darbu strahdaja, to no fcheem wianna rakstiteem wahrdeem warram atsiht: „To ar labbu sinnamu fir di warru apleezinahht, ka fcho darbu ar wiſſleelaku uszihtibu un uszihtibu esmu strahdajis un man pee ta nekahdas wiltigas dohmas naw bijuschas. Jo es par to darbu neweenu artawu ne-esmu nehmis; es arri fawu gohdu ar to ne-esmu mellejis, to DŒews, mans Kllngs sinn; bet es to esmu darrijis mihleem fristiteem laudim par labbu, un Weenam par gohdu, kas augstibâ sehsh un man istundas tik dauds labba darra, ka, jebfchu arri wehl tuhfstofschahrht wairak un uszihtigati buhtu tulkojis, es tomehr ar to ne buhtu pelnijis ne-

weenu stundu dshwoht, nedf ar weffelahn azzim D Gewa rad-
dijumus redseht. Wiß, kas es esmu un kas mannim irr, tas
nahf no Wiina lehnprachtibas un schelastibas ween; un
wehl wairaf: Wiasch to ar Sawahm affinim un ruhsteem
fweebreem irr pelnijis. Tapehz tad arri, ja D Gewam tiht,
wiß, fo srahdaju, lai irr Wiinam par gohdu, no wißas
firðs un ar leelu firðspreeku.“

Melanctons, Luttera draugs, salka, ka „Luttera Bihbeles
tulkošana effoht weens no teem wißeelakeem brihnumeem,
fo D Gews zaur Martinu Lutteru preeksch pafaules galla
wehl effoht darrijis.“

Lutteram firðs newarreja rimt, pirmis Wahzu tautai bija
Bihbele winnas wallodâ, jo wiasch wißas sawas mahzibas
us Bihbeli ween grunteja, un gribbeja, lai neween mahzitaji,
bet arri furras katras dshwibas fahrtas laudis paschi skaidri
atshst, ka pahwestneeku wiltigas mahzibas un likumi nefur
Bihbelē nestahw, un ka tadeht katram D Gewa wahydu drau-
gam flahjajs tohs atnest. Bet jau no Waldenseru draudses
eefahkuma daschâs semmes kristigi laudis firfnigi bija wehle-
juschees, Bihbeli sawâ wallodâ lassiht, un bija arri preeksch
Luttera laika tahdi wihri gan bijusch, kam D Gews spehku un
fapraschanu pee swehta Bihbeles tulkošanas darba bija de-
wis; zitti Bihbeli bija pahrtulkojuschi, gribbedami ar to pa-
schai Kattolu draudsei labbu darriht; bet zitti jau tadeht Bih-
beli pahrtulkojuschi lauschu walloda, lai ifkats Kattolu ne-
skaidras mahzibas warr atshst. Arri Wahzu wallodâ jau
preeksch Luttera laika 20 tulkotaji bija gaddijuschees, kas,
katrs pehz sawa spehka un fapraschanas, Bihbeli bija tulko-
juschi Wahzu wallodâ; 14 to bija tulkojuschi Wahzsemmes
seemela-dallas wallodâ, 6 Wahzsemmes deenas-wiodus-dallas
wallodâ; bet schee wißi nebija pehz ihstenahm grunts wallo-
dahm tulkojuschi, pehz Ebreeru un Greekeru wallodas, bet
pehz tahs Bihbeles, kas zettortâ gaddu fimtenâ Latineru wallo-
dâ bija tulkota no basnizas tehwa Jeronimus. Bet lai gan
schee 20 tulkotaji laikam ar sawu darbu bija gribbejuschi
D Gewu gohdahnt un kristigeem laudim pee swehtas tizibas
palihdseht, — tomehr winneem wahji ween bija isdewees;
neweens winnu tulkošanu skaidri newarreja fapraft. Wahydi
gan bija wahziski rakstitti, tomehr nefaprohtami. Bet Mar-
tina Luttera tulkota Bihbele bija skaidra un faprohtama.
Wiinam irr isdewees ihstems meistera darbs, un neweenam
zittam Bihbeles tulkošana til labbi wehl naw isdewusees,
fâ Lutteram. Bihbele taggad daudf wallodâs irr pahrtulkota

un daschâ wallodâ ittin labbi p. hrtulkota; weetahm tulkotaji, kas Bihbeli tulkoja Englenderu, Hollenderu, Slawonu, Latweeschu wallotâ, tohs wahrduš tâ irr liffuschî, ka gan drihs wairaf ſaet kohpâ ar Ebreëru un Greekeru grunts-wallodu, to-mehr neweena Bihbele tif jauki naw laffama, fâ Luttera Wahzu=Bihbele. Tas nenahk no tam ween, ka Lutteris pir-mais no grunts wallodahm irr tulkojis, neds arri no tam, ka winnam bija tahdas leelas garra dahwanas, neds arri no tam, ka winnam dauds dſilli mahziti draugi palihdſeja, bet tadehl Lutteram ſaws darbs tif brihnum labbi irr isdewees, ka DŒews tas RUngs winnu us ſcho leelu darbu ſewiſchki bija aizinajis, un ka Swehtais Garš Lutteram pee ta itt ſpehzigi palihdſeja. Bet ko DŒews Lutteram bija uswehlejis, to winſch arri ar leelu uszihtibu irr isdarrijis; winſch bija iſteni uſtizzigš un dedſigš tizzibas atjaunatajs, tãpat arri itt uſtizzigš Bihbeles tulkotajš; uſtizzigš luhgſchanas Sw. Garru allasch par paligu ſaukdams, uſtizzigš arri meſledams un darbodamees tohs derri-gakus wahrduš atraſt, zaur ko Praweeſchi un Apuſtuli warretu us Wahzeeſcheem runnaht. Lai gan Lutteris ſawâ laikâ tahš wezžas ſweſchas wallodas tif labbi nemahzeja, fâ muhſu laikas zitti dſilli mahziti wihri, — tomehr winnam neweena weetâ tâ naw miſſejees, ka winſch ko buhtu rakſtijs, kas zitteem kahdeem DŒewa wahrdeem un Sw. Garram buhtu pretti; wiſſas weetas mahzibas irr ſkaidras ween un ſwehtas. Tadehl tee wahrdi irr pateefigi wahrdi, ko kahds tizzigš ſemmes walbitajš, Zurris no Anhalteš, ſawâ laikâ ſazzija: „Lai nu no ſids preezojamees par to, ka tee ſw. DŒewa wihri taggad tâ ar mums runna, itt fâ buhtu muhſu ſemmê dſimmuſchi un muhſu wallodu no jaunahm beenahm mahzejuſchi; lai DŒewam pateizam par tahdu dahwanu, un lai Winnu luhdſam, lai palihdſ mums ſcho tulkotu Bibeli mihleht un zeeniht, lai arri winnu uſturram un nepahrtaiſitu ſar-gam behrneem un behrnu behrneem!“ Luttera Wahzu=Bihbele irr Wahzu-tautas wiſſdahrgaka manta! —

No 1534 gadda eefahkoht Luttera Wahzu=Bihbele bes mitteſchanas katru gaddu no jauna irr drikketa; un jau dauds milliõni Bihbeles grahmatu irr ſagahdati un laudis islaisti; ne-ieskaitams kriſtigu lauſchu pulks no ſchihš ne-ismellamas affas irr ſmehlis muhſchigas dſihwoſchanas ſpehtu, kas winnu dſihwibu puſchkoja ar taiſnibu, meeru un preeku eefſch Swehta Garra, un winnus mahzija nahkama muhſcha labbumu ar ſipru zerribu ſagaidiht. Bet neween Wahzeeſcheem

Luttera Bihbeles pahrtulkofšana irr bijuši par affu, no furas fwehtibas fraumes baggatigi irr pluhdušas. Dauds Bihbeles pahrtulkofšanahm, kas pehz Luttera laika zittahm Eiropas un paganu semmu tautahm irr fagahdatas, Luttera tulkota Bihbele irr bijuši tā kā par pamattu; lai gan pahrtulkotaji arri pehz Ebreeru ur Greekeru Bihbelem fawu darbu strahdaja, — tomehr Luttera Bihbele winneem bija par ihstenu padohma deweju un zella rahditaju; daschs tulkotajs, kas gan fweščas wallodas mahzeja, bet no Swehta Garra ihsteni nebija apgaismohs un mahzihs, — tomehr Bihbeli pareisi tulkoja, tapehz ka winnam Luttera tulkofšana bija par waddonu.

Tahdā wihsē dauds tautahm pee Luttera Bihbeles-pahrtulkofšanas irr fawa leela un baggata dakka arri Latweeschu tautai, kas fawu Latweeschu Bihbeli tāpat lai turr par fawu wihsdahrgafu mantu un kā tahdu lai farga un glabba!

Kad Luttera Wartburgâ dsihwoja, winšch dabbuja dsirdeht, ka dasčas leetas Wittenbergâ noteekoht, kas winnam nemas nepatiffe; winnam nu labpraht gribbejajs pašcham ismekleht, woi teescham draugi no labba zella effoht fahkuschi nomalditees; tadeht Nowembera mehnefi fleppeni dewahs us Wittenbergu. Neweens tur winnu nepastinne, jo winšch stajgaja brunneneeku apgehrbâ, ar brunnu fwahrkeem un leelu bahrsdu. Ko Wittenbergâ tai laikâ no draugeem dsirdeja, tas winnam firdi apmeerinaja, un pehz fahdahm deenahm winšch apmeerinahs atkal greesahs atpakkal us Wartburgas pilli.

Bet ne zik ilgi pehz tam Wittenbergâ notiffe gan behdigas leetas. Dauds Augustina beedribas muhki atstahje bes preekschneeku wehleschanas un finnas fawu klosteri, un weens no schihs muhku beedribas mahzitajeem, Gabriels Didimus, runnaja fawos spreddikos itt drohschus wahrbus prett Kattolu mišsu; — to pašchu darrija arri Luttera draugs Karlstatts; — schee kurfirstu luhdse, lai Kattoku mišsu leef pawišam nozelt. Karlstatts arri eefahze pehz wezjas kristigas draudses wihses Dewakalposchanu turreht; — jauna gabda deenâ winšch wairaf ne kā tulkstoscheem Dewagaladneekeem pehz Kristus eestahdischanas pee swehta wakkarehdeena neween to swehtitu maiši dewe, bet arri to swehtitu biskeri, ko Kattoki draudses lohzeleem newehle. Augstas ffohslas studenti un zitti birgeri ar warru eelaufahs basnizâs, ar leelu trohkfni leedse preestereem mišsu turreht, iepohstija altarus, fadaustija bilbes u. t. j. pr. Tai pašchâ laikâ treschâ seemas-fwehtku deenâ nahze us Wittenbergu Zwiffawas pilosfata praweeschi. Schee

leelijahs, ka DGeus ar teem kà ar Saweem ihpafcheem draugeem fateckoht, ka Winsch teem jaunas dfillas pamahziſchanas effoht dewis, un Pats winnus par mahzitajeem effoht aizinajis. Tahdas lepnas mahzibas Zwikkawâ bija fahzis islaift Tohms Minzers; schis eefahkumâ DGeua wahrdus ſkaidri mahzija, ko no Luttera Wittenbergâ bija dſirdejis, bet pehz winsch leelijahs, DGeus Pats winnam effoht parahdijees, tadeht winsch dauds ſwehtaki un pilnigaki DGeua draudſi buhſchoht atjaunaht, ne kà Lutters to bija eefahzis darriht. Minzeram gaddijahs tſchetri draugi, kas winna mahzibahm ar bedſigu prahtu peekehrahs; ſtarp teem bija diwi wadmala wehweri, Mikolaus Storch un Markus Thome, Markus Stübner, kas Wittenberga bija ſtudercjis, un wehl Mahrtinſch Zellarius. Schee bewahs us Wittenbergu, Minzera mahzibas tur ſluddinaht, jo Zwikkawâ teefas teem leedſe, ſawas wiltigas mahzibas laudis islaift.

Kad tahdas juſſchanas, nemeers un troſſnis Wittenbergâ bija zehluſchees, tad Luttera draugs Melanktons un pats kurſiſts Fridriks wiſſadi darbojahs, Karlſtatu, Didimu un winnu draugus ar labbu apmeerinaht, tohs luhdſe un pamahzija, lai jelle ar meeru un gohdu gaida, kamehr patti waldiſchana DGeuafalpoſchamu un wiſſu baſnižas buhſchamu atjaunahs; bet ſchee tahdas pamahziſchanas nemas nepeerehme un trakkoja weenumehr pehz ſawa nemeeriga prahta un meefigas gribbeſchanas. Un ko kurſiſtam un winna mahzitajeem bija eefahkt ar Zwikkawas wiltigeem praweefcheem, — to nemas neſinnaja. Kurſiſts un Melanktons Lutteram rakſtija grahmatas, ſuhdſeja ſawas behdas un mekleja padohmu. Lutters Melanktonam dewe padohmu, kà tohs jaunus praweefchus buhs pahrbaudiht; par Karlſtatu winsch rakſtija, ka tas gluschi ſlitri effoht darrijis, ka ar warru un trohſſni gribboht DGeua draudſi ſkaidroht; zaur to tikkai ſajaukſchoht ween ſinnamas ſirdis. Winsch rakſtija: „Karlſtatts itt nepareift irr darrijis, DGeuam gan irr gribbejis kalpoht ar ſawu trohſſni, bet naw aſinnis, ka ar to wellam zektu irr ſataiſſis.“ Melanktonam jo deenas jo gruhlaki nahzahs lauschu prahtu apmeerinaht, tapehz gan winsch, gan arri ziti draugi Lutteram rakſtija grahmatas un ſtipri luhdſe, lai jelle nahf atkal us Wittenbergu. Webruar mehneſcha gallâ Lutters kurſiſtam rakſtija tà: „Winsch wehlejoht kurſiſtam ſchehlaſtibu un laimi peedſihwoht no ta jauna ſwehta kruſta, ko DGeus winnam uſlizzis. Kurſiſts ilgus gadous effoht lizzis daſchâs ſemmês mekleht pehz kahdeem gabbaleem no KRiſtus kruſta

fohka; nu DGeus effoht darrijis, fo kurfirſts wehleſis, nu effoht bes makſas un mekleſchanas winnam dahwinajis weſſelu dſilwu kruſtu ar naglahm, ſchſehpeem un pahtagahm. Lai kurfirſts tiffai nebihſtahs, bet lai drohſchi iſſteepj rohſkas, un lai lauj naglahm dſikli meefâs eedurtees, — lai DGeuam pateiz un ir lihgfms: jo tâ effoht no DGeua nolifts, tâ waijagoht buht, fa prett teem, kas pee DGeua wahrdeem gribb turretees, zeklahs neween Annas un Kaiwas, bet arri wiltigi Apuſtuli, fâ Zuhdas bija ſtarp teem diwipadeſmitteem, un wiltigi mahzitaji, fâ pats ſahſtans baſchſahrt rahdahs ſtarp DGeua engeleem. Lai tiffai neatmett drohſchibu; wehl tahs lectas iſſ tahlu ne effoht tiffuſchas, zif tahlu ſahſtans tahs gribboht dabuht; ſchis tiffai effoht eefahſums ween, pats arri, jo DGeus laus, itt drihſ nahſchoht us Wittenbergu, winna pehz lai kurfirſts ſewim nedarra nekahdas raiſes.“ — Wehl zitu reiſi kurfirſts Lutteram rakſtija grahmatu, kas winnam tilke rohtâ tai wakkarâ, kad winſch taiſijahs Wariburgu atſtaht. Ba zellu brauzoht Lutters atbildu kurfirſtam rakſtija. Schinnî grahmata Lutters ar drohſcheem, ſpehzigeem un tizzibas pilneem wahrdeem kurfirſtam rakſtija, lai nenemm par launu, fa prett winna wehleſchanu Wartburgu effoht atſtajis; nemeers Wittenbergâ winnam ne-effoht lahwis meerigam palikt ſawâ pilli; par to lai nemas nebehdaſahs, fa Kattoki warrbuht winnu nokaus. Schi grahmata itt ſklaidri rahda, ar kahdu prahtu Lutters ſawu darbu ſtrahdaſis; tadehl zittus no winna rakſtiteem wahrdeem ſchê eeliffim: „Schehligais kurfirſta leelſtunge! — Zuhſu Schehlaſtibai, woi ta nu to ſinn woi neſinn, lai ar ſcheem rakſteem teef ſinnams, fa es ſwehtu Ewangeliumu ne-efmu dabbuiſ no zilwekeem, bet no debbeſim ween zaur muhſu KUngu DGeu Kriſtu. Preeſch keiſera teefas ne-efmu ſtahjees nedſ ſawu lectu lizzis iſmeleht tadehl, fa pats ſinnajis, kam taiſniba, kam now, — bet tadehl ween, fa eſmu gribbejis ar ſawu paſemmibu un lehnu prahtu ſawus prettineekus pee pateſibas peelabbinaht. Bet kad nu redſu, fa par dauds paſemmigs eſmu bijis un fa manna paſemmiba ſw. Ewangeliumam irr par ſkahdi, un kad redſu, fa wels gribb wiſſu weetu panemt, fur es tam plaukſtas plattumu ween weetas dohdu, — tad nu taggad ſinnamas firds dehl man jaſahl zittadi runnaht un darbotees. Deesgan ar to, fa ſcho pagahjuſchu gaddu eſmu ſlehpees un bijis klufs, pehz Zuhſu Schehlaſtibas wehleſchanas. Jo wels to gan labbi ſinn, fa es to nedarrijis bailligi iſbihdamees. Zuhſu Schehlaſtiba to

lai sinn, ka es us Wittenbergu nahku palaudamees us to, ka man palihdsch's un paglabba's tas Kungs, kas dauds leelafs par kurfir'steem. Man arri nemas prahta nenahf pee Zuh'su Schelastibas glahbschanas mefleht. Turpretti man schkeet, ka es warrbuht Zuh's wairaf speh'schu glahbt un aisstahweht, ne ka Zuh's manni warrat glahbt un aisstahweht. To es falku klacht: ja Zuh'su Schelastiba man gribbetu un warretu glahbt un aisstahweht, tab es negribbetu nahft. To schinnis leetâs, kurrâs es darbojoh's, nekahds sohbins jeb laizigs speh's neko newarr padarriht; D'Gewam weenam ja walda schinnis leetâs, bes zilweku suhd'schanahm un paliga. Tadeht: schinnis leetâs tas, kas jo stipri tizz, jo stipri palihdsch's. Mans aisstawetajs, us fo es palaujoh's, irr zittahds wih's, ne ka erzogs Jurris; Winsch manni zaur zaurim pafihst un es Winnu pa drusku passihstu arri. Kad Zuh'su Schelastibai tizziba buhtu, — tab Zuh's D'Gewam gohdibu redsetu. Bet tadeht, ka wehl ne effat tizzejusch'i, — tadeht arri wehl neko ne effat redsejusch'i." Kurfir'st's nepalikfe wis dufmigs par to, ka Lutter's pehz sawa prahta ta darrija un tif drohschus wahr'dus sawam semmes-tehwam drih'ssteja rakstih't; winna pascha tizziba stiprinajah's, kad Luttera speh-zigu tizzibu redseja.

6. Lutter's atkal Wittenbergâ.

7 Merz 1522 Lutter's tiffe Wittenbergâ atpakkal; augstas ffohlas mahzitaji un studenti, ka arri wiffi zitti pil'sfata eedfih-wotaji winnu sawehme ar ne-isteizam u gamwile'schanu. No Wartburga pil's Lutter's saweem draugeem Wittenbergâ bija rakstijis: „Es skaidri sinnu, ka meh's tah's diwi fwehpedamas pagales Karlstattu un Dibimu — smuffi isd'sch'ssim, bes soh'bina un affins isleeschanas." Ta arri notifke. No festas fwehtdeenâs lihds peektai preef'sch leeldeenâs Lutter's astonreif turreja spreddikus par ih'stemu tizzibas atjaunaschanu; winsch ar leelu speh'ku un swarrigeem wahrdeem rahdija, zif aplam tee bija darrijusch'i, kas basnizâs tah'du dumpi bija zehlfusch'i, bet ar mihlestibu arri sawe tohs, kas maldijusch'ees, pee atgreeschanas. Lutter's no D'Gewam raksteem parahdija, ka tizziba turrah's pee D'Gewam wahrdeem ween un tohs arri bes bailehm apleezina, — ka ta D'Gewam walstibas leetâs ar warru neko negribb isdarriht, bet wiffas leetas D'Gewam pawehle; ka mihlestiba muh's speef'sch pazeestees ar teem, kas tizzibâ wehl wahji, kamehr winni pee labbakas atfih'schanas nahks un tizzibâ stiprinasees; un ka ne buh's dohmaht ar duhr'u-sitteneem

tohs no winnu maldischanas atgreesf. „Kad ween DŒewa wahrdi pee firbs fehruſchees, tad suddihs wiſſa eſkadeewiga un wiſſa beſdeewiga buhſchana patti no ſewis, bes warras un trohſſna.“ Zaur ſcheem ſpreddikeem drihs lauſchu prahts atkal apmeerinajahs. Didimus atſinne, ſa bija nepareift darrijs, un atgreesahs; — Karlſtatu tas gan eekaitinaja, ſa Lutters atmette, fo wiſch bija eeriftejis, — bet taf zeete kluffu.

Arri Zwiffawas praweeschu blehna hm Lutters drihs gallu darrija. Lai gan labpraht nemas negribbeja ar winneem ſarunnatees, tomehr, kad Melanktons winnu ſpeede, wiſch iſklaufija no diwi Zwiffaweescheem, ſahda winnu mahziba effoht. Kad winni dauds fo bija runnajuſchi, bet tiffai blehdigus un neezigus ſapnus ween, nekahdus ſfaidrus DŒewa wahrbus, — tad Lutters ar ihſeem wahrdeem ſazzija: „Par tahdeem neekafapneem wiſch newarroht ar winneem ſarunnatees, bet lai paſchi labbi peeluhko, fo darriht, fo nedarriht. Neweena no winnu jaunahm mahzibahm ne-effoht dibbinata DŒewa wahrdds, bet effoht pahrgudru lauſchu ſapni ween, woi arri beſprahtigas un kaitigas launa garra eemuſſinaſchanas!“ Kad Lutters ta runnaja, tad tee diwi praweeschi ſahze trakfoht, Lutteru lammaht un nolahdeht; ſazzija, ſa DŒews winnu par to bahrgi ſohdihs, ſa winnu mahzibas ne-effoht peenehmis, bet tif gauſchi nizzinajis. Un kad tee nemas nerimme, tad Lutters tohs atlaide, ſazzidams: „Bats DŒews, fo es peeluhdsu un kam es kalpoju, juhſu leekus deewus gan ſawalbihs, ſa nekahds launums, fo juhs man wehlejeet, man ne-uſees.“ Wehl tai paſchâ deenâ tee wiltigi praweeschi iſgahje no Wittenbergas ahrâ un no Kembergas Lutteram grahmatu ſuhtija, ſas bij lammaſchanas un lahdeſchanas pilna.

Tad nu Lutters atkal bija ſawâ ihſtenâ darba weetâ un ſawu darbu ar wiſſu ſpehku ſtrahdaja. Un Ewangeliuma draudſe auge augumâ un nehmahs ſpehkâ.

Ne zif ilgi pehz tam, kad Lutters no Wartburgas pils atkal bija nahzis Wittenbergâ dſihwoht, wiſch iſlaide eepreezinaſchanas grahmatu wiſſeem teem, kam DŒewa wahrdu dehl waijaſchanas jazeefch. Schinnî grahmatâ, fo Lutters brunneneekam Hartmutam no Kronbergas aiſſuhtija, wiſch rakſtija ta: „Genaidneeki muhs beedina ar nahwi. Kad tee buhtu tif gudri, zif winni irr neprahstigi, tad muhs beedetü ar dſihwibu. Rauns un apſmeekls ween, kad KRiſtu un Winna laudis ar nahwi beedina, — jo winni taf nahwes fungi un uſwarretaji.... Un lai gan ſahntans wehl dauds niſnaki prett mums trakfo, — mehſ tomehr nepeekuffiſim un

nenogurfim, ja wiinnam ne=isdohdahs, KRistu no DGewa labbas rohkas noraut nohst. Bet tapehz, ka KRistus paliks fehshohis augstas debbestis, mehš arri paliksim, kà bijufchi: grehtu, nahwes, wella un wissu leetu fungi, — tam nefas nebuhs pretti..... Dauds irr tahdu lauschu, kas mannis deht tizz; bet tee ween irr ihsteni DGewa taisni laudis, kas pee skaidras tizzibas pastahw, jebfchu buhtu dsirdejufchi, ka es pats — lai ne dohd DGews — patefibu aisleedšis un atstahjis. Jo fšee netizz eefsch Lutteru, bet eefsch paschu KUngu KRistu. DGewa wahrđi wiinnus uswarrejufchi, un tee pee teem stipri turrahs; pehz Luttera wianni neprafša, woi winsch blehdis woi smehts zilweks. Tà es arri darru. Jo es pats Lutteru nepasifstu, nedš wiannu gribbu pasifht; es arri wiannu nesluddinaju, bet KRistu; wels lai Lutteru rauj, kad fpehi, bet KRistu lai leef meerà, tad mehš arri paliksim meerà!“ —

Arri dauds zittas grahmatas Lutterš fchinnì laikà rafstija un liffe drikkeht; bet wiannu leelafais darbs bija tas, ka winsch lihds ar sawu draugu Melanktonu pahrraudfija jaunās derribas pahrtulkofchanu, ko Wartburgas pillì bija sarafstijis; kad abbi kreetni to darbu bija pahrraudfijufchi, tad to liffe drikkeht. Lutterš gaididams gaidija to deenu, kad pirma Wahzu Jauna Testamente buhs gattawa; wiinnam fchlitte, ka darbs padauds lehnam fezzahs, lai gan ifdeenas 10 tuhstoschus bohgenus drikkeja. 21 September Jauna Testamente bija gattawa driffeta. Lai gan pušbihbele tiffe pahrdohtha par 1½ guldeneem, kas tai laikà bija leela nauda, — tomehr gabbijahs tif dauds pirzeju, ka jau tai paschà gaddà wehl ohtra driffe tiffe gabdata. Kad Lutterš un wianna beebri taggad eefahze DGewa wahrđus laudim rohka doht, tad ar to Kattolu tizzibai un draudsei bija tà kà dšhwibas fpehks atnemtš; tapehz arri Sakschu erzogs Jurris, Luttera wezzais prettineeks, fawà semmè stipri aisleedse Luttera tulkotu Pušbihbeli pirft; kas jau bija pirftas, tohs winsch pirzejeem liffe atnemt.

Sawà firdi Lutterš jau fenn no Kattolu draudses mahzibahm bija fchlihrees, arri tad, kad wehl paschi Kattoli wiannu nebija isflehgufchi no draudses. Bet pehz ahrigas dšhwoschanas un buhschanas winsch arween wehl bija dšhwojis un turreees kà Kattolu muhtš. Bet fchinnì laikà winsch sahze arri pehz ahrigas buhschanas no Kattoleem fchkirtees. Kad Lutteru aizinaja us Wittenbergu par augstas fskohlas professoru, un pehzaf wiannu arri darrija par pilšbasnizas

mahzitaju, — tad winsch arween wehl bija palizzis sawas Augustina muhku-beedribas lohzeelis. Bet 1524 Lutters un klostera preefschneeks bija tee weenigi, kas wehl Augustina klosteri bija atliffuschi, un wehl zitti kahdi laudis, kas sawas skaidras tizzibas deht bija wajati un so klostera preefschneeks no kristigas mihslestibas bija usnehmis. Kad nu wissi muhti bija isklichduschi, tad arri preefschneeks wairs tur negribbeja palift, bet jau bija eesahzis ar kurfirstu aprunnatees par to, ka schim gribboht klostera ehkas atdoht. Tad nu Lutters apdohmaja, ka arri schim tur wairs newarrehs mihtnes buht, un ka tam jaluhso, kurrâ kahdâ zittâ weetâ DGews winnu usturrehs. Un tà winsch nu arri sawus muhku swahrkus nolikke; 20 swehtdeenâ pehz Bassaras swehtku atfwehtes, 9 Oktober 1524 winsch pirmu reisi nahze us altari apgehrbts ar melneem mahzitaja ammata swahrteem. Arri schinni leetâ winsch sawam DGewam un Rungam bija pawehlejees, Tam bija lizzis gahdaht un ar fluffu prahtu to darrija, kas pehz DGewa waddischanas bija jadarra. Klosteris, kas nu bija palizzis bes eedfihwotajeem, ohtrâ gaddâ tikke nodohts kurfirsta rohkâ; Lutters wehl kahdu laiku tur palikke dshwojoht un pehzal kurfirsts winnam klostera ehkas atschinkoja. —

Tanni laikâ Lutters wehl nedohmaja laulibas kahrtâ dohtees. Jau fenn winsch ar raksteem gan bija parahdijis, ka Kattolu mahzitajus prett sw. raksteem preeschoht, bes laulibas dshwoht; bet to winsch arri neturreja wajadfigu, ka ikkatram preesteram woi mahzitajam laulibâ jadohdahs. Bet Lutters pats nedohmaja laulibâ dohtees wiffuwairaf tadehl, „ka winnam, — tà winsch fazzija, — ikdeenas bij jagoida, ka schim kâ lezzeram t. i. kâ wiltigam mahzitajam nahwi par algu dohs. Bet tak, — tà winsch wehl fazzija, — winsch DGewam nemas ne dohmajoht preefschrafftih to stundu, kad winna darbam buhs beigtees, nedf arri stihwetees us sawu prahtu; tomehr winsch zerrejoht, ka DGews winnu ilgi ne lifs dshwoht.“ Bet DGews zittadi bija nolizzis, ne kâ Lutters dohmaja. 2 Juhni 1525 Lutters rakstija Mainzjes kurfirstam Albrektam grahmatu, kurrâ to ar skaidru un swarrigu pamahziichanu skubbinaja, lai swehtâ laulibâ dohdahs, un lai to semmi, kas winnam lihds schim kâ biskapam peeserreja, padarra par pasauligu leelkunga walstibu; turkiah arri rakstija sawas mahsas wihram, dakteram Nihel, kas Mansfeldâ dshwoja un Mainzjes kurfirstam bija par padohmneeku: „un ja zeenigs kurfirsts, warr buht, atkal praffih, kâ jau esmu dsirdejis, kapehz es zittus skubbinadams pats ne

bohbohs laulibâ, — tad winnam atbilbi, fa man arween wehl bailes, woi arri esmu zeenigs tahdâ fw. fahrtâ dohteess. Bet kad manna lauliba zeenigu kurfirstu drohschinatu, laulibâ dohteess, tad labpraht buhtu gattaws, apseewoteess zeenigam kurfirstam par preekschihmi; jo tas irr mans prahtis un manna apnemshana, fa, pirms no schihš dsihwibas schkirshohs, tohpu atrasts laulibas fahrtâ, tai fahrtâ, fo Dews pats eezehlis, lai arri tikkai tahdâ laulibâ, ta Zahseps ar Mariu.“

Draugi teescham Lutteru daudsfahrt bija skubbinajuschi, lai fw. laulibas fahrtu ar to gohdina, fa pats apnemem seewu un ta darriams lai bailigam firdim par labbu apstiprina, fo jau fenn ar wahrdeem bija mahziis, prohti: fa pehz Dewa prahta arri mahzitajeem effoht brihw, laulibâ dsihwoht. Arri Luttera wezzais tehws labpraht to wehleja peedshwoht, fa dehlš par seewas wihru paleef. Bet eenaidneeki arri us to gluhneja, woi Lutters ta darrihs; jo tee schkitte, fa tad warroht wehl drohschaki winnu lammaht un ispaudeht to nifnu flawu, fa winsch tikkai meefas fahribas dehl effoht no Kattolu draudses isgahis, — un winni zerreja, fa tad Lutteram gohds pee wisseem laudim suddihš, un arri Dokters Schurf fazzija: „Kad schis muhš seewu apnemtu, tad wiffa pasaule un pats wels smeetu, un winsch ar to wiffu sawu leetu gluschi famaitatu.“

Tobrihd arri bija gauschi behdigs laiks: leelâ Wahzsemmes dallâ plohsjahs nelaimigs karsch starp semmneekem un muischneekem; — daschi ustizzigi Ewangeliuma leezineeki sawas leezibas dehl nahwi bija zeetuschi un tapat wehl daudfzitteem warreja gabbitees; — un arri nupat bija nomirris Luttera draugs kurfirsts Fridriks tas gudrais sawâ pilli Lokawâ 5 Mai 1525. Scha nikna laika dehl un tapehz fa eenaidneeki tif gauschi us Lutteru gluhneja, Luttera draugeem itt nemas nepatikke, fa winsch, labbi sinnadams, draugi tam buhschoht pretti, neweenam par to runnais 15 Juhnî 1525 Katarinu no Bora prezzeja; un kad bija gattawa nahzeja, tad arri tuhliht no mahzitaja Bugenhagena sewi ar winnu lifke falaulaht. Katarina no Bora, dsimmusi 29 Janwar 1499, no saweem wezzakeem, kas bija baggati laudis, — bija eelifta par muhku jumprawu klosteri Nintschen; no turrenes Torgawas birgeris Leonards Koppe winnu 4 April 1523 bija isweddis lihš ar aston zittahm jumprawahm, kas kahroja no muhku-jumprawu namma isheet ahrâ, tadeht fa zaur Luttera mahzibahm bija asinnuschas, fa klostera dsihwohschana ne-effoht nekahda

ſwehta fahrta. No Zorgawas winna bija tikfuſi us Wittenbergu, fur no ta laika pee rahts funga Reikenbaka kluffi un gohdigi bija dſihwojuſi. Kad Katarina bija meerâ, Lutteram par draugu palikt, tad wiſch ſazzija: „es zerru, ka engelî par to preezafees un welli par to raudahs.“ Draugam wiſch rakſtija: „Luhds Dſewu, lai Wiſch man apſwehti ſchinnî jaunâ dſihwes fahrta un to paſchu barra ſwehtu.“ Un Amſdorfam wiſch rakſtija: „Tad nu teefcham tâ irr notizzis, ka es peepeſchi ar ſawu Katarinu eſmu faſeets, pirms dabuju dſirdeht, ka par to zekahs wallodas un brehtſchanas, kas jau arween zekahs. Jo es zerru, ka man tikfai ihſs laiks wehl buhs jadhſihwo ſchinnî paſaulê. Tapehz es arri neſinnaju, kadeht man nebija arri ſchinnî leetâ wehl paſlauſigam buht ſawam tehnam, kas to no mannim pagehreja. Es arri ar ſawu preeſchſihmi gribbeju apſtiprinaht to, ko eſmu mahzjis, jo es nomannu, ka daubſeem wehl irr bailigs prahts, lai gan Ewangeliama gaischums ſkaidri ſpib. Tâ Dſewam patizzis, tâ Dſews darrjis.“ Tâ ſchis Dſewa wihts arri ſchinnî leetâ rahdjeeſ tahds, kas to bija ſahzis ſawu prahtu us Dſewu pazeldams, un dohmadams ar to Dſewam kalpoht un pa prahtam darriht; bet wiſch ar to arri gribbeja atmeſt wiſſu, ko redſoht laudis warreja dohmaht, ka wiſch peederroht wehl Kattolu draudſei, prett kurru taf tik ſtipri farroja; jo laulibâ eedewees wiſch wehl wairak, ne kâ ar wahrdeem un rakſteem jau bija darrjis, apſtiprinaja, ka muhku noſohlſchanas un apnemſchanas eſſoht neezigas. Taggad wiſch par pilnigu atjaunatas Ewangeliama draudſes mahzitaju palizzis wiſſâs leetâs warreja iſrahdiht, kâ tahdam jaturrahs. Tapehz nu arri palikke meera un preeka pilns, lai gan eenaidneeki neganti par to winnu ſahze lammaht, un arri draugi ar bailehm un noſtumſchanu ſpreede, ka nu nebhſchoht labbi. Tahdâ drohſchâ preezigâ prahtâ wiſch ſawam draugam Stiefel rakſtija: „Kad manna lauliba irr no Dſewa, tad naw wis brihnums, ka ta meefas prahtam nepatihk, jo tam arri tas nepatihk, ka Dſews tas Dehls, paſaules Radditajs, ſawu meefu paſaules peſtiſchanas deht par atpirſchanas maſſu un par harribu dohd. Kad paſaule pee muhſu dſihwoſchanas nepeedaufitohs, tad es pee winnas peedaufitohs, bihdamees, ka tas, ko mehſ darram, naw no Dſewa. Taggad, kad paſaule ar man duſmojahs un manni eenihſt, man ta irr par uſtaifſchaniu un eepreezinſchaniu. Darri arri tu tâpat!“

Dſews Lutteram laulibâ, fo ar ſwehtu prahtu bija

eefahjis un kurrâ swehti dſihwoja, dahwinaja dauds swehtibas, ſchehlaſtibas un preeka. Wiſch ſawu Katarinu zeeniht zee-
nija un winnu uſteifdams warreja ſazzih: „Ta irr DGewa
leelaka dahwana un ſchehlaſtiba, kad kahdam irr deewabihjigs,
laimnigs, uſtizzigs laulahts draugs, ſas labpraht paleef mah-
jâs pee darba, ar ko tu warri dſihwoht pilnâ meerâ un warri
winnam uſtizzieht wiſſu ſawu mantu un ſas ween tewim irr,
arri paſchu meefu un dſihwibu.“ Geſch KRiſtus mihleſtibas
Lutters ar ſawu ſeeru bija ſameenohts; DGews winnu gan
bija eezehlis wiſſai atjaunatai Ewangeliuma draudſei par pra-
weetu un preeſteri, — bet wiſch pahre wiſſahm leetahm dar-
bojahs, laulatam draugam un wiſſai ſaimel buht par preeſteri
un praweetu, par uſtizzigu preezas-mahzitaju, par wadditaju
un zella rahditaju us muhſchigu dſihwoſchanu. Tâpat arri
Katarina winnam bija peekehrusees ar jo firſnigu, padewigu
mihleſtibu, apgahdaja un apkohpe winnu zif ſinnadama un
ſpehdama, bija winnam uſtizziga un ſataupiga ſaimineeze.
Ka winna tahda ſataupiga bija un ar maſumu pratte iſtikt,
to Lutters aſſinne par leelu ſchehlaſtibu, ko DGews winnam
laulibas dſihwoſchanai un mahjas buhſchanai par labbu bija
dahwinajis. Jo mantas pilniba pee winna nekad nebija; kâ
profefſors wiſch wairaf nedabbuja, kâ 200 guldenus ween
par gadda lohni un tikſai pehdigôs gaddôs 300 guldenus; —
no ſtudenteem wiſch neko par ſawu mahziſchanu nenehme,
— tâpat arri no grahmatau pahrdewejeem maſſu nenehme par
grahmatahm, ko bija ſaraktijis, — to ween kahrodams, lai
grahmatas jo lehti teef pahrdotas, un lai tahdâ wiſſe dauds
laudim teef rohkâ; kad winnam kahdu dahwanu grib-
beja doht, tad wiſch to woi nemaſ nenehme pretti, woi us-
ſpeeſtu ween, ſazzidams: „ko wiſch gan winnâ paſaulê wehl
warroht dabbuht, kad ſchinnî paſaulê jau wiſſ winnam tee-
koht aiſmaſſahts.“ Tâ wiſch weenreis labpraht negribbeja
ſanemt par dahwanu jaunus ſwahrkus, ko kurfirſts winnam
bija lizzis uſſchuh; un to dattu, ko kurfirſts winnam wehleja
pee tahm eenahſſchanahm, ſas winnam tikke no Schneebergas
ſalneem, fur ſudrabu rakke, Lutters nepawiffam nenehme pretti.
Wiſſeem behdigeem un tuſſchineekeem arri bija ſinnams Lut-
tera ſchehlfirdigs, mihligs un dewigs prahts, ar ko wiſch kâ
ihſtens KRiſtus ſalps meſleja nabbageem palihdſeht, zif ween
ſinnadams un ſpehdams; ſchi mihleſtiba winnu ſpeede, ween-
reis nabbageem eedoht ſawu ſudraba bikkeri, ohtreis behrnu
truſttehwu naudu; wehl zittu reift nabbagam ſawu pehdigu

dahlberu eedewe. Tad nu saprohtams, zif taupigi Katarinai bija jadsihwo.

Laulibas starpâ DĒwš Lutteram dewe feschus behrnus, trihs dehkus un trihs meitas. Diwi meitahm DĒwš mastnahm swehtu gallu dewe; tee zitti behrni usauge wezzakeem par gohdu un preeku. Arri winnus Lutters turreja par sawa DĒwa un PĒstitaja ihstenahm schehlastibas dahwanahm, tãpat kã par leelu, leelu DĒwa dahwanu turreja arri sawu laulatu draugu. Kad ar leeleem darbeem un zihnischanahm bija nozurris un nomohzihts, tad pee seewas un behrneem mekleja un atradde eepreezinashanu, atspirdsinashanu un spehku us jaunu darbu. Wišuwairak tad behrni wehl bija mast, wiini tam leelam DĒwa kalpam bija par ihstu fãrds-eepreezinashanu. Winnam pascham bija ihstenais behrna prahts, tadeht wiinsch mahzeja ar behrneem itt mihligi preezatees un lustetees; wiina draugi dauds par to sinnauschi stahstiht un rakstiht, kas wehl taggad ar preeku lassams. Ewangeliuma draudsei tas buhtu par leelu truhkumu bijis, kad Lutters nebuhtu laulibã dewees un nebuhtu wišseem Ewangeliuma tizgigeem dewis jauku maises-tehwa preefschihmi. Ar to, ka pats tif swehti laulibã dsihwoja, wiinsch us labbaku wihsã rahdija, ka Kattoli aplam mahza, ka preesteram neklahjãhs laulibã dsihwoht; un ikkats, kam bija azzis arwehrã, pee wiina skaidras preefschihmes warreja nomanniht, ka swehta, kristiga dsihwoschana laulibã irr patti labba und swehtita lahrtã arri teem, ko DĒwš irr aizinajis pee sawas walstibas ustaischanas.

7. Semneeku karsch. Pirni Ewangeliuma draudses affins-leezineeki.

Mehs jau dsirdejusch, ka Lutters kurfirstam tanni grahmatã, ko no Wartburgas wils rakstija, kad Wittenbergã nemeers bija zehlees, arri to skaidri bija isteizis, ka wišfur, kur DĒwa wahrduš spehzigi mahza, arridsan atrafees Zuhdas un sahtans kã DĒwa behrnu prettineeki; wiinsch bija rakstijis, ka schis nemeers ešoht tikkai wella darba eefahkums. Un ka to pareisi bija papreefsch slubdinajis, to idrahdija semneeku dumpis, kas schinnã laikã zittãs Wahzsemmes dalkãs zehlahs. Kristigas draudses lohjeklu leelaka teesa jau no pirmeem kristigu keiseru laikeem bija neatgreesti pasaules behrni, kas tikkai no ahrenes ween likahs KRistus lohjekli buht, bet firdi tee tahdi arween bija kahrosusch, pehz meefas prahta dsihwoht. Kattolu draudse tahdeem meefigeem zilwekeem arri brihwestiba gan bija bijusi, pehz grehziga firds prahta dsihwoht,

woi nu nemas nebehdadamees par basnizas liffkumeem un dsihwodami pehz sawas gribbeschanas, ar ko teem tomehr ne-bija meers, woi maksadami sawas basnizas nodohschanas un pirkdami grehku atlaischanas sikhmites, ar ko teem bija leela tehreschana. Kad nu Martinisch Lutters DGeua wahrduß sahze skaidri mahziht, tad schee meefas kalpi dohmaja: ta mums buhs labba tizziba! Un kad nu DGews sawu gaismu atkal skaidri lifte spihdeht, tad schee pafaules behrni arri preezajahs par scho gaismu un ar preeku to farehme, bet ne tadeht, ka ihstenâ gaismâ un skaidribâ DGeua preekschâ gribbeja staigaht, bet tadeht, ka dohmaja: schinnî gaismâ mehß jo drohschi warrefim meesai kalpoht; — prahts winneem bija tumfschs, darbi tumfschi; — winni arri scho sawu tumfsibu nemas negribbeja atstahht, bet to jaunas tizzibas gaismu saweem tumfscheem darbeem par apseggu darriht. Lutters pehz DGeua wahrdeem mahzija, ka DGews katram tizzigam zilwekam swabbadibu, brihwestibu irr dewis; schi briwestiba, ko Swehtais Gars dohd, irr ta: ka mehß no grehku spehka, no pafaules un wella waldischanas teekam wallâ; bet schee spreede tà: ta swabbadiba, ko preezas mahziba wißfeem kristiteem zilwekeem dohd, arri ikkatram dohd wallu, darriht pehz sawa meefas=prahta, fâ tam tihf, bes tam, ka firds tam tadeht tohp apgruhtinata, un bes tam, ka tahda walla papreeksch par naudu japehrf. Bet fâ tad tahda swabbadiba faeet ar teem skaidreem Ewangeliuma wahrdeem, kas pawißsam tahdai meefigai swabbadibai pretti? Sahtanam arri pee ta bij padohms un paligs, nekahds jauns, bet tas patß weßß, kas winnam arween bißß; winsch, tas melkullis un mellu tehws, winnus mahzija, zittas Bihbeles weetas tà pahrgrohßiht un tif aplam tulkoht, ka teem schitte, ka sawu blehdiqu netaisnibu un meefigu kauna=dsihwoschanu ar pascheem Bihbeles wahrdeem warroht taifnoht. Sewischki schee wiltneeki dibbinaja sawu leeku mahzibu us teem wahrdeem, ko sw. Bahwils raksta: „raksta=sihme nokauj, bet Gars darra dsihwu!“ Schee wahrdi ihsteni tà irr tulkojami: Mohsus baußlibas grahmatâß rakstitti wahrdi mums grehzineekeem nahwi spreesch, — bet Sw. Gars zaur tizzibu muhs atkal pee dsihwibas webd. Bet tee wiltigi mahzitaji fazzija: Pee Bihbeles rakstiteem wahrdeem mums nemas tif zeeti ne=effoht jaturrahß; tee rakstitti wahrdi pehz garra pamazischanahm un parahdischanahm effoht ja=istulko un ja=iskaidro! — Schi mahziba buhtu labba, ja fatis pehz Swehta Garra pamazischanahm gribbetu istulkoht Bihbeli, prohti: mums tumfschakas weetas jastaidro

zaur skaidrakahm Bihbeles weetahm; bet tà schee negribbeja un nemahzeja, wiaku gribbeja iffatrs pehz fawa garra, pehz fawa grehziqa firde-prahta Bihbeles wahrduß istulfoht! — Tahdâ wihsê nu schee meefigas fwabbadibas draugi DŒewa wahrduß istulfoja tà, fà tas tumfibas gars teem eedewe, zits schâ, zits tà, bet ikweens pehz fawa garra prahta un pehz fawas meefas fahribahm. Schis tumfibas gars jau bija mohdinajis tohs Zwickawas praweeschus; schee jau bija flud-dinajuschi jaunus garra likkumus un mahzibas, kas Sw. Garram bija pretti; un kad Lutters winneem turrejahs stipri pretti, un mahzija, ka DŒewa wahrdi effoht tas muhschigais afmina kalns, us fo mums sawu tizzibu buhs bibbinaht, un ka no fw. raksteem nedrihftam atkahptees neweenu azzumirkli, un ne par matta plattumu, — tad schee praweeschi fahze prett wiaku trakfoht, un beidsfoht wiaku pehdigi islammaja un no-lahdeja. Lutters par schahdeem zilwekeem rakstija tà: „Kad muhsu laikos kahdam zilwekam schahdi, tahdi sapni nahf, — tad tuhliht fauz: gars! gars! Schee spehji wiffas leetas, schee tahdi, kas leefahs, ka teem, pirms winneem irr DŒewa wahrdi un bes DŒewa wahrdeem, jau irr tas gars, zaur fo tad DŒewa wahrduß teefa, istulfo un grohsa pehz sawas patifchanas. Ifkatrs taggad DŒewam par meisteri gribb buht, un DŒewam japaleef iffatram par skohlneeku... Kur tee ar sawu garru gribb tift, tur es negribbu wis tift! Lai DŒews schehligais manni pasarga no tahdas kristigas draudses, kurrâ tahdi swehti ween rohnahs!“

Bet Zwickawas praweeschi bija tiffai tee pirmi apustuli, fo schihs pasaules leelskungs ar tumfibas garru peepilbitus Ewangeliuma draudsei bija eefuhtijis. Drihs gaddijahs zitti wiltigi praweeschi, kas jau pirmajos Ewangeliuma draudses gaddos leelakâ pulkâ zehlahs un noehmufchees darbojahs to DŒewa Swehtu sailmoht un Winna ihstenu draudsi ispohtstiht, un no Luttera laikeem nabbaga Ewangeliuma draudsei tahdu wiltneeku allasch deesgan leels pulks irr bijis un lihds muhsu laikeem arween wairumâ gahjis. Schee sahtana kapi, kas laudim sohla pilnigu brihwestibu un fwabbadibu un wiffu waktu, pehz meefas fahribahm dsihwoht, fà ween tihf, schee paschi arri allasch mahzija laudis dumpi zelt prett laizigu waldischanu; zaur winneem arri zehlahs Wahzsemmes sem-neeku karsch. Tihfchi prett teem DŒewa schehlastibas wahr-deem: nabbageem preezas-wahrds tohp fluddinahts, — tee nabbagi, kam ar sawa waiga sweedreem maife japeln, DŒewam schehl schihs preezas mahzibas schehlastibu paschi atmesdamî

wiffôs laifôs gan drihs weenigi tam wiltigam Ewangeliumam, fas meefas fwabbadibu fluddina un nefahdu grehku noscheloschamu, nefahdu tizzibas paflausichamu, nefahdu frustu nepafihst neds arri gribb, fawas aufis labpraht irr atbarrijufchi un scho wella Ewangeliumu no wiffas firds peenehmufchi. Kapehz tà notizzis, to lehti warr fapraft. Schahs pafaules augsteem un baggateem, fas par DGewu un Winna prahtu nefo nebehda, fchi meefas fwabbadiba jau irr zaur wirrau fahrtu un zaur wirrau mantas pilnibu; tee pehz wiffahm fawahm meefas fahribahm dshwo, un teem gan drihs ne mas neleeds tà dshwoht; — teem nabbageem, fas pehz tahdas meefas fwabbadibas arri ilgodamees irr fahrojufchi, arween woi irr bijis japeeteef ar tahdas eefahrotas laimes neefa masumihu, woi, kad tee to wiffâ pilnibâ gribbeja baudiht, tad teem dumpofohht un warras darbus darroht wiffi walbichanas lifkumi bij ja-atmett un jaminn ar fahjahm.

Dumpi nu gan wiffôs laifôs irr bijufchi, un arri femneeku dumpi jau preefch tizzibas atjaunafchanas laifeem irr bijufchi, — un mums tè Wahzsemmes femneeku karfch nemas nebuhtu japeemin, ja femneeki nebuhtu dumpodami fihwejufchees us Luttera jaunu mahzibu, un ja Kattoli Ewangeliuma tizzigeem nebuhtu bes mitteschanas pahrmettufchi, fa tee dumpi fluddinajoht. Ka Luttera jauna mahziba ne, bet pats weis meefas fwabbadibu un dumpi fluddina, to mehş jau parahdijufchi. Bet jo gaischi Ewangeliuma gaisma fpihd, jo fkladri nahf rebsams, kad scho gaismu par tumfibu pahrgrohfa, un eenaidneeks arween darbodamees irr darbofees, no tahdas tumfibas gaismai nifnu flawu zelt un laudim eeteift, fa patti gaisma effohht tumfiba, — un pee tahdas fawas blehdigas darbofchanas wiafch katru brihd' dauds labprahtigus paligus irr atraddis.

Ko Lutters par katru dumpeschanu dohmaja, to wiafch jau bij rahdijis ar to, fâ teem nemeera zehlejeem Wittenbergâ pretti turrejahs. Kâ tur, tà arri Zwickawâ un zittâs weetâs lihdsigu nemeerigu buhſchanu zaur faweem warreneem DGewa wahrdeem bij fluffinajis. Bet tahs wainas, zaur fo jau preefch Reformaziones laifeem femneeku dumpi bij zehluſchees, — walbneeku, leelfunqu un basnizas funqu zeeta un gruhtha fpaidifchana, — raddahş tâpat wehl arween, un tapehz laudis, par teem pahrlaeku gruhthahm noſtahm furnedami un tahş wehl ilgafi neſt negribbedami, arri arween no jauna zehlahş us dumpi. Arri Luttera laifôs gaddijahş dauds fungi, fas taifnibu un laipnibu appafſch fahjahm minne, bet weens

no teem nifnafeem wiannu starpâ bija erzogs Ulriks no Wirtembergas, firbigis wihrs, kas leelu naudu allasch istehreja ar meefas preefeem. Sawus appafscheefus winsch tif stipri ar dohschanahm spaibija, ka laudis to wairs negribbeja zeest. Bee scheem laudim, kam jau prahts us dumpi stahweja, wehl peenahze klahit wiltigi swabbadibas apustuli, kas mahzija: semneefeeem effoht brihw prassiht, lai fungi wißas dohschanas un klauffichanas ailaisch, semneeki warroht pehz sawa prahta jaunus liffumus eezelt, kahdus paschi gribb, jo swehts Ewangeliums mahzohit, ka wißi zilwefi effoht brihwi laudis. Sinnams, ka semneeki tahdu mahzibu labpraht peenehme, jo tas bij ihsts Ewangeliums pehz wezza Uhdama prahta.

Kad nu laudis jau paschi fungu spaidichanu ilgafi nest bija apniffuschi un wiltigi praweeschi wehl us dumpi skubbinaja, tad 1525 Schwabhu-semmes semneeki fadewahs kohpâ un prassija, lai waldischana scheem dohd to brihwestibu, kas pehz DEwa wahrdeem teem nahkafs. Bahr wißahm leetahm prassija: lai scheem tizzibas brihwestibu dohd; lai wehle katram turretees, pee kurras tizzibas pats gribb, woi pee wezßas Kattolu tizzibas, woi pee atjaunatas Ewangeliuma tizzibas. Un schinni leetâ semneefeeem bija labba taisniba. Bet semneeki ar warru prassija arri dauds zittas leetas, kas pee tizzibas nepeederr. Dee gribbeja paschi bes waldischanas wehleschanas sawus mahzitajus eezelt, negribbeja wairs desmitu teefu no sawas eenahschanas doht, gribbeja paschi pehz sawas patifschanas teefas un teefas wihrus eezelt; prassija, lai wiinneem effoht brihw wißur us meddischanu eet, — lai wehle teem malku zirft, zif ween gribb, un wißas dohschanas un maksaschanas lai masakas darra un t. j. pr. Kungi un wal dneeki sinnams tahdas aplamas prassichanas newarreja paklauffiht; — tad semneeki sapulzejahs, staigaja leelôs barrôs zaur wißu semmi, apbrunnoti ar iskapteem un sprigguteem, sohbineem un plintehm, laupija, fur ween ko dabbuja, fadedsinaja pillis, klosterus, bischapu mahjas un tohs eedsehwotajus itt neschehligi nokahwe.

Tanni grahmatâ, kurrâ Lutters sinnamu darrija Schwabhu semmes waldischanas fadereschanu ar semneefeeem, winsch gauſchi schehlojahs par teem wiltigeem praweescheem, kas semneefus bija skubbinajuschis us tahdeem darbeem, ar ko sawu dwehſeli warreja maitaht, un arri meefas dsihwibu un wißu sawu mantu saudeht; semneefus winsch mihti pamahzija, no nemeera atstaht, jo, lai nu wianni sawus fungus woi fungi wiannus uswarr, — labbums teem no tahdas besdee-

wigas buhschanas newarroht zeltees, DGeus tahdu dumpi nebuht newarroht zeeft. Tad Mai mehnesi 1525 Lutters isdewe jaunus rakstus ar wirsrafsu: „Pamahzischana, ka us meeru buhs dohtees; padohms Schwahbu semmes semneekem par labbu farakstihis.“ Schinnis rakstus Lutters fakka, tas wiinam effoht labbi patizzis, ka semneeki sawa grahamata, fo tee islaiduschi, beidsot bija likfuschi schohs wahrdu, ka labbu pamahzischanu un padohmu schee labpraht gribboht peenemt. Kad to no wiffas firds un pehz pateesibas effoht rakstijuschi, tad wehl warroht zerrecht, ka gals buhschoht labs. Tad Lutters papreeksch fungus pamahzija un norahje, fazzija, ka schee effoht wainigi pee ta dumpja, wiffuwairak tee affi biskapi, kuhtri muhki un preesteri, jo wiini weenumehr skaidrahm Ewangeliuma mahzibahm effoht turrejuschees pretti, sawu waldischanas darbu pareisi nestrahdaioht, tiffai us to dohmajoht, ka no laudim fo plehst un eedfih, un us to ween dsennotees, ka lepni un leeliski warretu dsihwoht fahruma un lihgsimiba. Waldneeki to tif neprahrtigi effoht darrijuschi, ka nabbagi semneeki to newarrejuschi wairs zeeft. Nu sohbins tem effoht pee fakla; nu wiinneem effoht DGeus jabihstahs un jareds DGewa dusmiba, kas wiinus zaur semneeku dumpi pahmahza; DGeus wiinus arri wehl zittadi warroht pahmahzih, kad schee semneekus uswarretu, bet neatsiahtu sawus grehkus; wiinneem effoht japaleek par zitteem, jauneem zilwekeem un jalkausa DGewa wahrdeem. — Kad fungus ta bija pamahziis, tad Lutters arri us semneekem fazzija, wiini tahdu leetu effoht eefahkuschi, ar fo sawu meesu un dwehseli warroht muhschigi saudeht. Wiini effoht nosaufuschees par kristigu semneeku sabedroschanu, un teizot, ka pehz DGewa taisnibas gribboht darriht, bet DGewa taisniba effoht schi, ka ifkatram buhs waldischanai paklafigam buht ar bihsaschanu un gohdu; kas pats sohbinu nemm, tam zaur sohbinu samaitaschana usnahks. Lai gan daschadu netaisnibu effoht zeetuschi, tomehr wiinneem ne effoht brihw atreebtees; kristiga zilweka taisniba effoht schi: zeestes, krustu nest un pee DGewa ween paligu mekleht. Kad ta negribboht darriht, tad lai barra, fo ween DGeus scheem palauj darriht, bet tad nedrihstot wairs fauftees par kristigem laudim, jo tad kristigu kauschu wahrds tiffai buhschoht wiinu nekristigem grehku darbeem par fauna-afsegu. Pehdigi Lutters wehl tifpat fungus un wal dneekus, ka arri semneekus pamahzija: lai neko nedarra ar warru un ar dumpi, bet wiss lai noteek pehz likkumeem un teefahm.

Semneeku pulki, kas no meefas fahribahm un wiltigu praweeschu mahzibahm bija fà apreibuschi, mas us to klaußja, fo Lutters mahzija; dumpis palikke arween leelaks un trafaks un isplattijahs ar wisseem faweem nedarbeem un breeßmahm pa leelu Wahzsemmes gabbalu, tà fa wiffur bailes un apfkaischana lauschu firbis pildija. Tad nu Lutters islaide jaunus rakstus, kurròs itt aschi semneekus norahje; scheem raksteem bija wirsraffts: „Prett sleftawigeem un laupidameem semneekeem.“ Schinnis rakstòs Lutters semneekeem rahdija, „fa zaur trim breeßmigeem grehkeem nahwi effoht pelnijusch, meefas un dwehfeles nahwi, prohti zaur to, fa sawu swehrestibu effoht pahrfahpuschi, ar fo swehrejusch waldbneekeem klaußiht, — zaur faweem sleftawu un laupitaju darbeem, — un pehdigi, fa schahdeem faweem nedarbeem Ewangeliumu effoht nehmuschi par apseggü; leeleem lungeem un waldbneekeem tè effoht ja-apdohma, fa wianni effoht DÇewa weetneeki un Winna dufmibas fullaini, kam sohbins prett tahdeem neleescheem rohkà dohts un kas prett DÇewu tàpat dikti apgrehkojahs nesohbidams un newaldidams, fà tee apgrehkojahs, kam sohbins no DÇewa naw dohts rohkà un kas tatschu nokauj.“ Drihs arri waldbneekeem isdewahs schi breeßmiga dumpja leesmas nodsehst; Schwahbu=semmes waldbneeki un pilsjatu preeßschneeki sapulzeja karra spehku, un buhschigs karra kungs Jurris Trukjes no Waldburg ar scho karra spehku papreeßsch uswarreja Schwahbu=semmes dumpineekus, tad gahje paligà Pfalzes kurfirstam, un kohpà ar wianna karra spehku apmeerinaja Franku=semmes nemeerigus semneekus.

Lai nu gan dumpis beesgan breeßmigi plohsjahs Schwahbu=semme un Franku=semme, tomehr wellam nefur nebija isdewees, laudis tik breeßmigi ar dumpja buhschanu peewilt un us nedarbeem stiprinaht un drohschinaht, fà Tihringà. Mahzitajs, ar wahrdu Thomas Minzer, par fo jau dsirdejam, fa winsch Zwickawà wiltigas mahzibas bija sluddinajis, — dumpineekeem palikke par galwineeku. Schis bija dsikli mahzihts DÇewa wahròs, un DÇews wiannam bija dewis, tohs jauki isteikt, — itt warrens mahzitajs. Bet zaur lepnibu wiannam firds drihs bija paliffusi wiltigam garram par mahjas weetu; fo nu wiltigais gars wiannam eemuffinaja, to winsch leelijahs no pascha DÇewa zaur parahdischanu dabbusis; tà winsch nu sahje turretees pretti ar sawahm mahzibahm tikpat pahwestam, fà arri Lutteram. Prett Lutteru winsch islaide grahmatu, kam schis wirsraffts: „Grahmata, rakßita prett to bes-

garrigu mihsfi dšhwodamu meefu Wittenbergâ.“ Schinnî grahmata wînsch par Lutteru sakka tà: Lutters tiffai pubhejahs ar rakstu sîhmeum, un wînnam nemas naw DŒewa Gars; Lutters fristigu lauschu brîhwestibu dauds masak zeeni, ne ka peenahkabs to zeeniht. Wîssa semme peederr tizzeem, un wîsseem DŒewa walstibas lohzeekleem waijaga weenadâ fahrtâ zits zittam lihdsigeem buht; tapehz us preekschu nedrihst wairs buht fungi un kalpi, baggati un nabbagi; feh-nineem un waldbneekeem naw wairs jaflausa, jo tee nabbagus lautinus tiffai spaida un plehsch, lai paschi warr leppotees un plihtheht. Pats Minzers us to no DŒewa effoht aizinahs, ka wînnam fristigu waldischanu wirs semmes buhs eezelt.

Minzers no 1522 gadda bij bijis par mahzitaju Altstettes pilssatina Tihringâ; 1524 gaddâ wînnu no turrenes aisdsinne prohjam, wînsch zittâs weetâs atkal sahze sawu wîltigu mahzibu fluddinaht, bet wîssur wînnu tâpat pehz ihfa laika atkal aisdsinne. Behz kahda laika, kad jau daschâs weetâs bija blandijees apfahru, wînnu usnehme Mihlhausenes pilssata Tihringâ; tur gaddijahs tahdi, kas wînna blehnahm tizzeja. Pilssata draudje wînnu few nehme par mahzitaju, lai gan Lutters to stipri bija leedsis; kad rahts fungi arri negribbeja laut, ka tur par mahzitaju paleek, tad Minzers birgerus us dumpi skubbinaja, un tee wîssus rahts fungus nozehle no ammata un eezehle zittus, kas Minzeram patikke. Nu Minzers pats teefu turreja, waldisja un spreede, un to ween darrija, to leelijahs darriht pehz DŒewa fewischfahm parahdischanahm un pamahzischahm. Wîssas ehkas un muischas, kas basnizahm un flohstereem peederreja, wînsch pahrdewe pilssata lahdei par labbu. Wînsch arri pawehleja, ka ikfatram sawu mantu buhs turreht par tahdu, kas wîsseem peederr; nabbagam effoht brîhw pee baggata eet un no wînna prassihht, kas ween wînnam waijaga. Nabbagi darba laudis ar preeku peenehme tahdu mahzibu, ka bes darba teem buhs dabhuht, kas teem waijadsigs; tee ar leeleem barreem Minzeram peeskritte. Kad kahdu gaddu tà pilssata bija waldisis un dsudeja, ka semneeki Schwahbu un Franku-semmes dumpi zehluschi, tad Minzers dohmaja, schim nu arri effoht laiks sawu walstibu wairoht. Wînsch fluddinaja, ka nu atnahzistas laiks, ka wîsseem zilwekeem buhs baudiht DŒewa behrmu brîhwestibu. Wînsch pats, Minzers effoht DŒewa kalps, kam DŒews Gideana sohbinu dewis rohka, un wînsch fafauzoht wîssus ihstenus fristigus laudis, lai lihds ar wînnu

us waldneefeeem fitt, ittin kâ kallejs ar wefferu us laktu; sawu sohbinu lai mehrz waldneefu affinîs un lai nepaleef meerâ, kamehr buhs dabbujufchi, kas teem peenahfahs. Sinnams, ka wiffieem laudim gribbejahs palikt par brihweem, lainigeem un gohdinateem zilwefeem; tadeht tuhkftofchi ap winnu fapulzejahs; ar teem winsch nu gahje karrâ; us kalna pee Frankenhausenes pilsfata winni apmette sawu lehgeri; turpat arri semneefu dumpineeki no Mansfeldes grafu laudim bija fapulzejuschees.

Sakschu-semmes, Hefu-semmes un Braunschweiqu-semmes erzogi dewahs dumpineefeeem pretti ar 1500 jahtneefeeem un masu pulku kahjineefu. Gribbedami labpraht peewiltus un apmahnitus lautikus schehloht waldneefi dumpineefus waizinaja, lai sawus waddonus nodohd waldneefeeem un lai eet ar meeru us mahjahm. Minzers sawus laudis fklubbinaja, lai neklausu us to, ko tee warras darritaji falka, lai drohschi ween sahft karru: pats DGews un Winna kalps Minzers tizzigeem par isglahbschanu no mohzitaju warras parahdischoht leelus brihnuma darbus. Tad nu dumpineefi waldneefu wehstneschus wiffadi apsmehje un fuhijja atpakkat; weenu no teem arri sawâ trakkâ prahtâ noduhre. Nu waldneefi laudim schehlastibu wais newarreja parahdiht; winnu masais karru pulks ar leelahm dusmahm dewahs teem apmahniteem laudim wirfû. Schee nu gaidija, ka DGews un Minzers ar leeleeem brihnumeem nahks paligâ; bet kad ne DGews ne Minzers brihnumus nedarija, tad winnu drohscha firds faplakke gluschi, tâ ka karru wihri winnus warreja nokaut kâ kausamas awis. 5000 zilweki schinnî affinainâ kauschanâ tiffe nokauti, zittus 300 wehl pehzat Frankenhausenê pehz fakla-teefas spreeduma nonahweja, zitti bija dewuschees us behgfschanu; tas notikke 5 Mai 1525. Pats Minzers Frankenhausenê kahdâ nammâ us behnina bija flehpees, fur karru wihri, kas winnu atradde gultâ gulloht; winnu fagrahbe un nowedde us Mihlhausenu. Schê bendes winnu breefnigi mohzija un tad nonahweja. — Schahdas finnas mehs lassam tannî grahmata, ko Melanktons par ta laika notikkumeem irr raskstijis, un schis pateefibas leezineeks to stahstoht wiffus kristitus laudis pamahza: lai neweens netizz tahdeem, kas leelahs ar DGewa pamahzischanahtm, bet taf mahza prett DGewa wahrdeem; un lai wiffi arri pee firds nemm, jik bahrgi DGews tohs sohda, kas waldischanai nepaklaufigi palikkufchi un dewuschees us dumpi. No firds mehs wehlejam, lai arri wiffi kristiti muhsu laikôs un nahkamôs laikôs schohs Melanktona

wahrdus pee firds nemm. Bet scho Melanktona pahmahzi-
 fchanu Pats DGews tas Klings kristigai draudsei daudreis
 ar leelu zeetibu dewis jau preefsch scha semneeku farra laifeem,
 preefsch Minzera laifa un tapat arri pehzlaita, un taf DGewam
 schehl leelafa kristitu lauschu teesa auhs un firdis wee-
 numehr labprakt atwerz iffkatram wiltigam Ewangeliumam,
 tapat Ewangeliuma draudse, fa arri Kattolu draudse un
 wiffas zittas kristigas draudses dallas. Un pehz pascheem
 DGewa wahrdeem jau newarram zerreht, fa buhs zittadi,
 lihds kamehr tas Klings sahtanu un lihds ar winnu wiffu
 tumfibas warru buhs saistijis un besdidbeni eeflehdsis.

Lai nu gan eenaidneeks wiffadi darbojahs, ar sawu wil-
 tigu Ewangeliumu apstulboht un peewilt tohs, fas Luttera
 mahzibahm peekritte, un lai tas winnam arri pee daudseem
 labbi isdewahs, Lutteram, winna darba beedreem un wiffseem
 ihsteem Ewangeliuma tizzigeem par leeleem firdsehsteem; lai
 gan tuhfstoschi bija, fas no sahtana peewilti skaidrai Ewan-
 geliuma mahzibai padarrija gauschi niknu slawu, — DGewa
 darbs pee kristigas draudses atjaunafchanas tomehr allasch
 swehtigi gahje us preefschu, un sahtans to newarreja kaweht.
 Wahzu pufsbibeles, fas taggad dauds tikke driffetas, weenu-
 mehr wiffos Wahzsemmes widdos tikke isdallitas; Lutters
 pats ar leelu drohschibu tohs skaidrus DGewa wahrdus flud-
 dinaja un islaide dauds derrigus rafftus kristigeem laudim par
 pamahzifchanu; bes tam DGewa Gars Lutteru wehl bija
 mohdinajis, jaukas, mihligas swehtas dseefmas sadohmakt un
 rafftos islaift. Ne-isfakitams lauschu pulks isfalzis un is-
 flahpis pehz tahs taifnibas, fas DGewam peenemmiga, fa-
 nehme scho dahrgu dwehseles barribu un to glabbaja labba
 tizziga firdi, dauds auglus nesdams. Neween Wahzsemme,
 bet arri zittas Ciropas semmes kristiti laudis zaur Luttera raf-
 steem un dseefmahm us jaunu swehtu dschwofchanu tikke at-
 jaunati, dabbuja saldu DGewa meeru firdi un ar preeku war-
 reja haudiht DGewa behrnu ihstenu brihwestibu. Un dauds
 no scheem lautineem, fas pee pilniga tizzibas preeka bija tik-
 kuschi, paschi atkal palikke par preezas mahzitajeem un DGewa
 schehlafstibas leezineekeem. Neween dauds mahzitaji, bet arri
 zittu sahtu laudis no swehta Garra skubbinati eefahze ar
 leelu preeku un drohschibu un ar skannigu balsi saweem tau-
 tas brahleem tohs saldus DGewa wahrdus mahziht, zaur fo
 paschi pestifchanu un meeru bija atradduschi. Dauds no
 scheem pateefibas leezineekeem sawas tizzibas behl tikke wai-
 jati, zeetuma likti, mohziti, un pehdigi ar breefmigu nahwi

nonahweti; tomehr wiñni wiñfâs breefmigâs mohfâs un paschâ nahwê lihds pehdigai dwaſchas willſchanai drohſchi un preezigi ſawu Peſtitaju un Kſingu apleezinaja; wiñni mirſtoht ſlaweja ſawu Kſingu, ſa tas tohs zeenigus turrejis, ſawu tizzibu apſeegeleht ar affinim un ar nahwi un Wiñna augſti teizamu wahrdu apleezinaht un pagohdinaht. Tee nabbagi no eenaidneeka apſtulboti un ſawalbſinati kriſtiti laudis, Wingers un wiñna beedri, un tee apſtulboti ſemneeki, ſas wiltiga Ewangeliuma deht, ſam ar meefu un dwehfeli bij padewuſchees, un ſas ſawu grehku darbu deht arri nahwes ſpreedumâ un teefâ eekrittuſchi, pee Ewangeliuma draudſes, lai gan no tahs bij iegahjuſchi, nemaſ ihſti nepeeberr, un kad tohs tai peefkaita, tad tee wiñnai tiſtai kâ gahneeki peefkaitami. Turpretti ſcho peetizzigu tizzibas leezineeku deht Ewangeliuma draudſe ar leelu gohdu leelahs; tee ne ween bijuſchi Ewangeliuma draudſes ihſti dſihwi lohzeeki, bet Dſewa isredſeti rihti, ar ko Wiñſch Ewangeliuma draudſi no ſchehlaſtibas irr iſpuſchkojis, un ſas ar ſawu ſwehtu dſihwoſchanu un ſawu uſwarretaju-nahwi tai irr par ne-iſnihzigeem ſpohſchi ſpihbedameem gohda-pihlareem. Katram Ewangeliuma draudſes lohzeeklam ſchohs affins-leezineekus wajadſetu turreht labbâ ſinnâ un peeminneſchanâ; tapehz mehſ newarram atlautees, tē ihſu ſinnu doht par teem no wiñneem, ſas pirmas 12 Ewangeliuma draudſes gaddōs wiſſaugſtatu gohdu ar ſawu tizzibu un affins-leezibu pelnijuſchi.

Jndrikiſ Boes, Jahnis Eſchs un Lampertus Tohrns bija trihs muhki no Auguſtina muhku-beedribas Antwerpenes pilſſatâ Hollenderu ſemmē; ſchee zaur Luttera rafſteem pee ſkaidras tizzibas atſihschanas nahluſchi ſawu tizzibu drohſchi apleezinaja un tadeht uſ ſahrta tiſke ſadedſinati, Briſſeles pilſſatâ, 1 un 4 Juhli 1523 gaddâ. To pirmu diweſu affins-leezineeku nahwi Lutters ar jauku dſeeſmu apdſeedaja; wiñni bija wehl gluſchi jauni muhki, kad wiñnus nonahweja.

Tai paſchâ gaddâ Sprantschu ſemmē Kattoli ſadedſinaja to Dſewa wahrdu leezineeku Jahni Kleriku.

Simſons Hillers bija mahzitajs Keiſersberges pilſſatâ Lotringenes ſemmē; ſchis to wahrdu no Kriſtus kruſta no firdeſ mihleja un ſkaidri ſluddinaja. Kahdâ ſwehtdeenâ, 1523 gaddâ, Kattoku teefas fungi wiñnu ſagrahbe, kad nu-patt ſpreddiki bija beidſis, nowedde uſ rahtuſſi un beſ wiñſas iſmekleſchanas wiñnu nonahweja.

Jahnis Wirts, teefas preeſchſehdetajs Stammheimeszeemâ pee Keines uppes Schweizeru ſemmē, wiñna dehlſ

Jahnis, DŒewa ſkaidru wahrdu uſtizzigais mahzitajs, un Burkards Rutimannis, teefas preeſchfehdetajs Ruſſbaumes=zeemâ, ſawas ſkaidras tizzibas deht September mehneſi 1524 gaddâ tiffe nokauti Bahdenes pilſſatâ Schweizeru ſemmê.

Jndrikiſ no Zitphenes, arri Auguſtina beedribas muhſs Antwerpenes pilſſatâ, ſawas ſkaidras mahzibas deht zeetumâ tiffe eeliſts, bet kad winnam bij isdeweſs no zeetuma is=behgt, tad DŒewa wahrduſ mahzija Brehmenes pilſſatâ un pehz tam Meldorſes=zeemâ Holſteinê; turpatt 11 Dezember 1524 gaddâ niſni Kattolu ſemneeki no Hemmingſtedes=zeema winnu ſagrahbe, breeſmigi mohzija un tad ſadedſinaja. Arri par ſcha tizzibas leeziineeka nahwi Lutters rakſtus irr iſlaidiſ.

Kaſpars Taubers bija birgeriſ Wilhnes pilſſatâ; wiſch DŒewa wahrduſ bija laſſijiſ, no ſids ilgodamees pehz pateefibas, un zaur teem pateefibu aſſinnis wiſch to wiſſu lauſchu preeſchâ preezigi apleezinaja un ſluddinaja, arri daudſ prettineekeem drohſchi atbildeja, bet ne ziſ ilgi nedabbuja tahdu DŒewa darbu ſtrahdaht; eenaidneeki winnu liſſe zeetumâ un ſpeede, lai atmett ſawu leeku tizzibu; kad to nebuht negribbeja, tad winnam 17 September 1524 galwu nozirte; winna liſſi ar ugguni ſadedſinaja. Tapatt arri barrija ar Jurri Buch=ſihreru Ungaru ſemmê.

Jahnis Schaſtelains, Auguſtina beedribas muhſs un DŒewa wahrdu augſtais mahzitajs no Turnei pilſſata Belgia, DŒewa ſkaidruſ wahrduſ mahzija Mez=pilſſatâ Lotringenes walſti; 11 Janwar 1525 Kattoli winnu uſ ſahrta ſadedſinaja.

Andrejs Preinliſ, mahzitajs Dorliſheimê, Lotringenes dallâ, ſawas ſkaidras leeziibas deht no Kattolu ſemneekem pee kohka tiffe pakahrts 1525 gaddâ.

Wolfgang Schuchſ, Biltes mahzitajs Lotringene, 19 Auguſt 1525 Nanſi pilſſatâ tiffe ſadedſinahts; wiſſu zauru gaddu winnu ſmirdoſchâ zeetumâ bija turrejuſchi un ſpaidi=juſchi, lai aſſakka, bet wiſch paliffe paſtahwigs.

Mattihs Weibels bija mahzitajs kahtâ Baieru ſemmes zeemâ, netahl no Kemptenes pilſſata; wiſch tohs ſkaidruſ DŒewa wahrduſ mahzija, uſrahbija Kattolu wiltigaſ mahzibas un Kattolu preeſteru beſdeewigu dſihwoſchanu; Kattolu preeſteri ſabeedrojahſ ar Schwahbu ſemmes pilſſatubeedribas karra-wihreem, kaſ winnu ſanehme zeeti un meſchâ pee kohka pakahre, 7 September 1525.

Jahnis Bekſ, ar uſwahrdu Biſtoriuſ, no Wordenes Hollenderu ſemmê, bija jau pee pateefibas aſſiſchanas tizzis,

fad wehl preestera ammatâ stahweja; scho ammatu atstahjis winsch bija nahzis us Wittenbergu, fur pee jo skaidras tizzibas gaismas bija tizzis. No Wittenbergas winsch greesahs atpakkal us sawu tehwa-semmi un sahze staigahnt apfahrt skaidru Ewangeliumu mahzidams; Kattoli tadehl wiinku sagrahbe un 25 September 1525 Haages pilssatâ pakahre, un pehzaf wiinka lihki fadefsinaja.

Tanni paschâ gaddâ 1525 arri tizzibas dehl Sprantschu semmê fadefsinaja Jehkabu Bawanu.

Jahnis Frits un Williams Tindals 1526 gaddâ Englantê tiffe fadefsinati tadehl ween, ka Jaunu Testamenti bija pahrtulkojuschi Englanderu wallodâ.

Behteris Spenglers, mahzitajs un Brahwests Schlattes zeemâ pee Freiburgas Bahdenes dallâ, bija dsikli mahzihts, deewabihjigs mihis, fo wiiffi wiinka taifnas dsihwoschanas dehl gohdaja; fad Lutters Heidelbergâ ar muhkeem un mahzitajeem bija par tizzibu sarunnajees, tad winsch arri bija flahnt, un zaur to tiffe pee ihstenas skaidras aifihfchanas un sahze Dewa wahrduß skaidri mahziht. Lai wiinkam gan jau bija 70 gaddi, Kattoli tomehr wiinku neschehloja; Konstanzes bischaps liffe wiinku zeetumâ mest, tur wiinku ilgi mohzija un tad spreede wiinku noslihzinahnt. Us tahm steckehm, kas uppes widdû bij ustaititas un fur wiinku ar schlehdehm faistitu uswebde, winsch, pirms to nogruhde uhdeni, sawu skaidru tizzibu wehl apleezinaja.

Jahnis Salifets tai paschâ gaddâ 1526 ar 13 zitteem Luttera draudses lohzeckleem tiffe nokauts Bruhschds Danzigas pilssatâ, kas tai laifâ Pohlu lehniam peederreja.

Jurris Wagners, Emmeringes pilssata birgeris Baieru semmê, bija pee pateefibas atfihfchanas tizzis, un taphez, ka winsch to arri zitteem apleezinaja, wiinku Minchenes pilssatâ zeetumâ liffe un 18 Bewrar 1527 fadefsinaja.

Jahnis Heiglin, Lindawas mahzitajs, sawas skaidras mahzibas dehl zeetumâ dauds tiffe mohzihts un 10 Mai 1527 fadefsinahnt.

Leenarts Kaisers, dsimmis Raabes pilssatinâ, pee Passawas Baieru semmê, bija lassijis Luttera rakstus un zaur teem tizzis pee pateefibas atfihfchanas. 7 gaddus winsch paliga-mahzitaja ammatâ ar leelu swehtibu bija strahdajis, — tad bischaps wiinku peespeede, lai apsohla, ka skaidru Ewangeliuma mahzibu nemas wairis negribboht mahziht. Winsch to gan sohlija, bet pehzaf sinnama firds wiinku par to lif gauschi rahje, ka to newarreja zeest; winsch preestera ammatu

atstahjis, bewahs us Wittenbergu, tur ar farstu, dedfigu prah-
tu klauſija Luttera un Melanktona mahzibas; Swehta Garra
ſpehks eekſch winna augtin auge. Kad diwi gaddus Witten-
bergâ bija mahzijeess, brahli laide ſinnu pee winna, lai nahf
mahjâs, tehws gulloht us mirſchanu. Turp nobrauzis Lee-
narts palikke ſlime, un kad biſkaps dabujja ſinnaht, ka winſch
tur effoht, tad likke winnu grahbt un tumſchâ zeetumâ eemeſt,
fahdâ wezzâ pilli netahf no Paſſawas. Kad winſch fahdas
neddelas jau zeetumâ bija gullejis, tad tiffai Kattoli ſahze ar
winnu ſarunnatees un to peespeede, lai atſakka ſawahm jau-
nahm, wiltigahm mahzibahm; winſch neſchauhigs palikke pee
ſkaidras DŒewa wahrdu mahzibas. Dauds draugi, arri zitti
augſti leeli fungi, darbojahs ſcho DŒewa wihru iſpeſtiht no
zeetuma, bet wiſs bija welti. Kad draugi un rabbi pagehreja,
lai jelle winnu pee teefas wedd un winna leetu iſmeſle, kâ
peeklahjahs, tad Kattoli leedsahs to darriht. 11 Juhli winnu
gan iſwedde no zeetuma un ſtahbija teefas preeſchâ, bet tuh-
liht arri noſohbija ar nahwes teeſu, ſpreede, ka winſch effoht
pelnijis, ka us ſahrta winnu buhs ſadedſinaht; bet wehl 16
August 1527 ween pehz ſcha ſpreeduma darrija. Pa wiſſu
to laiku, kad Kaisers zeetumâ bija, winſch allasch ſawu ſkaidru
tizzibu drohſchi apleezinaja, gan ar wahrdeem, gan ar pree-
zigu padewigu prahtu; arri tad, kad winnu pee nahwes wad-
bija, un kad jau us ſahrta bija likts, winſch wehl ſtipri
apleezinaja ſawu tizzibu. Schi affins=leezineeka dſihwibu
un mirſchanu, KRiſtus gaismâ tif jauki ſpihdofchu, Mahrtinſch
Lutters maſâ grahmatinâ irr aprakſtijis, kam tas wirſrakſts:
„Swehtigs ſtahſts par Leenartu Kaiseru Baieru ſemmê, kas
ſw. Ewangeliuma dehl ſadedſinahts, ſarakſtihts 1528.“ Kah-
dam draugam Lutters tai laikâ rakſtija: „Es noſchelojams
zilweks! Zif maſ es eſmu lihdsigs tam mihlam fungam Lee-
nartam Kaiseram! Es wairak neko nedarru, kâ ſpreddikôs mahzu
to wahrdu par DŒewa ſchehlaſtibu un ar rakſteem to iſpaudu,
— bet winſch irr rahdijeess ta paſcha wahrda ittin ſpehzigs
un warrens darritajs; — — ak, kaut DŒews man zee-
nigu turretu, ka eekſch man lai irr ſchi Kaisera gars,
ne diwſahrtigi, bet tiffai lihds puffi ween, ſahtanu uſwarrecht,
— tad labprahf un ar preeku nodohtu ſawu dſihwibu. KRiſtus,
muhsu mihlais KUngs, lai dohd, ka ſawam mihlam Leenartam
paſſat ſtaigajam. DŒews lai irr ſlawehts muhſchigi, kas mums ne-
zeenigeem, kam jareds tif dauds niſni warras darritaji, arri ween-
reis dewis uſſattihf pee ſchi ſwehta wihra Winna gohdibas

un schehlastibas spohschumu; pee ta skaidri warram atsiht, ka Winsch teescham muhs nam atstahjis.“

Wendel mute Klahs, deewabihjiga kohpmanna atraitne Wordenê Hollenderu semmê, Haages pilsfatâ tikke pakahrta tapehz, ka Ewangeliumam bija tizzejusi un neschaubigi turrejusees pee sawas tizzibas; winnas lihki arri fadefsinaja, kâ zittu affins=leezineeku lihkus.

Jurris Scherers, Baieru semmê, 9 gaddus bija bijis par Kattolu preesteri, tad DŒewa Gars winnu mohdinaja, no firds dohmaht us sawas dwehseles isglahbschanu. Tapatt kâ Lutters bija dohmajis klosteri meeru atrast, tâ winsch arri; winsch palikke par muhtu Franziskaneru klosteri. Bet arri winsch drihs ar sahpehm dabbuja atsiht, ka gaweschana un meefas=mehrdeschana dwehselei meeru newarr doht. Tad DŒews tas Klungs arri winnam dewe firbi preezas=mahzibas schehlastibas=gaismu, tâ ka winsch meeru atradde Kristus wahjis. Nu winsch ar bedstigu prahtu un leelu drohschibu arri zitteem sahze to meera=zektu rahdiht, us ko schehligais DŒews winna kahjas bija stahdijis, un to ihpafchi darrija Rastattâ Baieru semmê. Bet drihs winnu zeetumâ eegrubde, un nospreede, ka us fahrta effoht jafadefsinâ; pehzak winnu schehloja ar to, ka tam galwu nozirte un lihki fadefsinaja. Ar leelu preeku un drohschibu winsch isstaigaja sawu nahwes zektu, luhdse DŒewu, dseedaja swehtas dseefmas, un fazzija us teem, kas tur apfahrt stahweja: „Es taggad kâ deewabihjigs kristigs zilwefs gribbu mirt DŒewa pateefbai par leezibu; bet es teescham tizzu, ka DŒews pehz mannas nahwes ar kahdu sihmi parahdihs, ka es bedwainigs esnu bijis.“ Kad winnam galwu bija nozirtufchi, tad rumpis us kruhts fritte pee semmes, bet kahdu laifu tâ gullejis greesahs us mugguru un likke labbu kahju us kreisu, un labbu rohku us kreisu. Wiffi, kas to redseja, lohti sabihjahs; arri teefas fungeem usnahze bailes, un tee winna lihki nelikke fadefsinahht, bet kluffinam to likke semmê eerakt. Tâ notikke 1528.

Patriks Hamiltons, no Schottu semmes augstas leelfungu zilts, jau behrnu gaddos bija eerakstihhts Kattolu basnizas rullods par klostera preefschneeku. Bet DŒews winnam jauneklamm jau Sawu pateefibu darrija sunnamu un adarrija winnam azzis, ka mannija, zif neschehligi wiltigi mahzitaji winna tehwa=semmes kristigu draudsi bija pohstijufchi, jo Kattolu draudse Schottu semmê bija wehl leelaks pohstis, ne kâ Wahzsemme. Winsch to atfinnis arri wiffu laufchu preefschâ leezinaja, ka dauds negantibas draudses buh-

ſchanâ bija eewihlees. Kad preeſteri wiannu ſtipri waiiaja, tad bewahs us Wittenbergu, un ſchè DŒewaſ tas Klunge wiannam ſirdi ſchehligi pildija ar itt ſkaidru, pilnigu DŒewa ſchehlaſtibas atſihſchanu. Mihleſtibas un tizzibas karſtums wiannu ſpeede us tehwa ſemmi atpakkal greeftees; 23 gaddus wezs wiinſch mahzidams ſtaigaja apfahrt, norahje Kattolu wiltibu un blehdibu un ſkaidri ſluddinaja to taiſnoſchanu, kaſ nahſ no DŒewa ſchehlaſtibas ween, beſ hauſlibas darbeem. Bet drihs kardinals un walſts = kanzlers Beatoun wiannu ar wiltibu zeetumâ eewihle, preeſch teefas wedde un wiſſabi tiidija ar jautafchanahm pehz wianna mahzibas, — un kad wiinſch Ewangeliuma mahzibai nemas negribbeja atſazziht, tad ſpreede, ka nahwi eſſoht pelniijis. 28 Dezember 1528 wiinſch ſawu tizzibu ſpehzigi apleezinaja us ſahrta preezigi nomirdams; ar itt ſwarrigeem un jaukeem wahrdeem wiinſch iſteize, ka tizziba wiannu ne-eſſoht pamettuſi kaunâ, un ka eſſoht ſawam Beſtitajam ſwehtigi ſaweenohts. Hamiltona ſahrta leefmas palikke par gaiſmu, kaſ ſahje ſpihdeht pa wiſſu Schottu ſemmi, tà ka tur pehzgallâ Kattolu tumſiba pa wiſſam iſſudde.

Ludwigſ no Berquin bija deewabihjigs leelſkungs, kaſ pee Sprantschu fehniina Franza pirma dſihwoja par kambarjunktur. No pirma galla wiinſch bija Ewangeliuma mahzibai leelſ prettineekſ, bet kad weens Pariſhes augſtas ſkohlas profefſors ſahbu reiſ' par tizzibas leetahm ar wiannu bij ſarunnajees, tad wiinſch pehz tam ſahje DŒewa rakſtôs pehz ihſtenas pateefibas mekleht; un meklejoht ſwehtôs rakſtôs wiinſch no DŒewa Sw. Garra tà tikke apgaiſmohts, ka palikke tai paſchai mahzibai, kam lihds ſchim ſtipri bija pretti turrejees, par uſtizzigu apleezinataju un ſluddinataju. Bet tas pats profefſors iſdarrija, ka wiannu eelikke zeetumâ un Mai mehneſi 1528 Pariſſe ar walgu noſchnaudſe un wianna lihki ſadedſinaja.

Wehl ohtru Sprantschu ſemmes leelſkungu, Dionifiu no Rieur, Mo pilſſata biſkaps 3 Juhli 1528 likke tizzibas beht ar ugguni nonahweht.

28 September 1529 kelnes pilſſatâ us ſahrta ſadedſinaja diwi pateefibas leezineekus: mahzitaju Adolſu Klarenbachu, ko puſegaddu zeetumâ bija mohzijuſchi un ſpeeduſchi, lai atſakka ſawai tizzibai, — un Behteri Fleiſtedenu, kaſ prett Kattolu wiltigu DŒewakalpoſchanu leezibu bija bewis; abbi zaur to preeku un drohſchibu, ar ko gahje nahwê, DŒewa ſpehku augſti pagohdinaja.

Mehs jau peeminneusch, ka schee muhsu Ewangeliuma draudses minneti tizzibas = un affins = leezineeki irr tiffai masf skaitlis no teem, kas pahz zitteem jo pasihstami un flawejami. Bes winneem wehl ne = isfkaitams pulks tahdu irr bijis, kas skaidras tizzibas deht mohkas un nahwi zeetuschi; pee tam warram atfahrst, zif leels tas pulks to ihstenu kristigu zilweku bijis, kas jau pirmos 10 gaddos bijusch muhsu Ewangeliuma draudses lohzeffi. Jo neweens no teem, kas D Gewu un wiarna Ewangeliumu ar sawu nahwi pagohdinaja, naw mirris bes tam, ka winsch ne buhtu eefsch zittu, un daschu reis' eefsch dauds kauschu firdim ihstu tizzibas un mihlestibas gaismu un ugguni eebedfnajis. Kad dsirdam un lassam, zif nikni Kattolu preesteri Ewangeliuma tizzigus waijajusch zittas Wahzsemmes masas walstis, tad teescham neweens newarr sazziht, ka mehs pa dauds effoht leelijuschees ar sawu affins = leezineeku leelu pulku. Ensisheimes pilsfatinâ, Elsfes dalkâ, Ghsreikeru teefas fungi papreefch noslihzinaja mahzitaju Spengleru; bet ar to nemas nebija meerâ, bet wehl dauds zittus nonahweja. Tannî paschâ gaddâ 1526 tshetrus mahzitajus pee weena kohka lifke pakahrt, zittus birgerus lifke nokaut; zitteem azzis isduhre un mehli isgreese. Un tapatt tur bes mittefchanas zeetumâ eeliffe, mohzija un nokahwe mahzitajus un draudses lohzefflus, kas skaidreem D Gewa wahrdeem bija paklaufigi paliffusch. Un ne ween waldischanas un teefas tâ darrija, arri zitti leelfungi un muifchneeki dohmaja, ka teem effoht brihw, zif ween warreja, tizzigus neschehligi mohziht un nonahweht. Mahrtina deenâ 1525 grahs Rudolfs no Sulz lifke mahzitajam Sahnim Rebmanna, kas Zabernes draudst gannija, azzis israut. Wehl breefmgakas waijafchanas Ewangeliuma = tizzigeem usnahze Bahdenes un Wirtemberges walstis. Tur 1524 eezehle ihpaschu Wahzu Keifera walsts = bendi, Pehteri Reichleru, ar to sinnu, lai baida un atgreesch wiiffus, kas Ewangeliuma pateefibai paklaufigi bija mettuschees. Schis wihrs tad sawu affinainu ammatu isdarrija kâ ihstens fahdana kalps, fahds wehl, warr buht, pasaulê nebija bijis; kad par fahdu zilweku tiffai bija dsirdejis, ka tas Luttera mahzibu mihle un zeeni, tad winsch tahdu fahze mohziht ar wises breefmgakahm mohkahm lihds paschai nahwei, fewischi dauds mahzitajus winsch pee kohkeem lifke pakahrt. — Un tapatt Kattoli Ewangeliuma tizzigus mohzija zittas Wahzsemmes dalkas. Arri zittas Giropas semmes Ewangeliuma tizzigi breefmigi tifke waijati; itt ihpaschi tahdâs semmes, fur wiini Kattolu starpâ dsihwoja, tur tee pehzlaikâ neganti tifke mohz

ziti; pa fimteem un tuhftoscheem tur winnus nofahwe, un fchee preezigi fawu tizzibu apseegeleja ar nahwi un tà fawa BËstitaja wahrdu flaweja un pagohdinaja. Lai gan Ewangeliuma draudse tifpatt eefahkumâ, fâ arri pehzak wiffôs laifôs ais kristigas draudses pirmajôs gabbu fimentôs wiffabi tahku palikkufi paffak, tomehr winnai nekahdôs laifôs affins-leezineeki naw truhkufchi, un winnai ar Apustulu laifu kristigu draudfi lihdsinatai fchinî leetâ naw jakounahs. Ewangeliuma draudses affins-leezineeku leelu leelais pulks ar tahdu paschu drohschibu un preeku irr padewufchees fawam BËstitajam un ar tahdu paschu spehku winnu dshwojoht un mirstohht apleezinajufchi, — fâ pirmee kristiti; un tahdi affins-leezineeki wehl weenumehr Ewangeliuma draudfi ar fawu nahwi puschko, fâ to muhsu laifôs itt ihpaschi Madagaskaras fallas atgreesti pagani darrijufchi. Kristigai draudsei neweens gohds naw leelaks, ne fâ tas, fâ winnai tahdi lohzecki irr bijufchi, fâs Ewangeliuma deht ar preeku neffufchi faunu, zeeschanas un krustu, un fâs patt nahwi, fo KRistus deht zeete, irr turrejufchi par augleem un par gohda=frohni, un no fchi kristigas draudses augstakaja gohda muhsu Ewangeliuma draudsei irr fawa labba leela teesa. Bes tam affins-leezineeku affinis un pelni kristigai draudsei un arri Ewangeliuma draudsei irr bijufchi fwehtiga fehkla, no fâ isauidfis arween jauns peetizzigu kristigu draugu pulks, par fo Lutters fawâ dseefmâ par teem diwi jauneem affins-leezineekeem Briffelê tà dseedaja:

Lee pelni nekad mittefees
 Zeputteht wiffâs semmês;
 Schè ne lihds uppe, bedre, faps,
 Zaur winneem naidneeks faunâ taps!
 Ko dshimus tas irr uswarrej's,
 Ko nalaudams tas kluffinaj's,
 Tohs winsch wairs newarr aiskaweht
 To Kungu wifur idflaweht
 Ar ftannahm flawas dseefmahm.

Tapehz fâ affins-leezineeku pulks irr muhsu draudses gohda=frohniis, tapehz meh's arri par winneem plaschaki effam ftahstijufchi, un wiffus lassitajus no firds luhdsam, lai zil spehdami leef wehrâ scho affins-leezineeku dshwofchanu un nahwi, fâs muhsu draudsei par glihtumu no DËewa dohti, no Luttera laika lihds scho deemu. Fas to darrih's, tas itt pilnigi atjehgs, fahdu augstu, fwehtu debbestigu mantu DËews KLings muhsu draudsei, prohti mums wisseem dahwinajis ar to, fâ muhs tif baggatigi fwehtijis ar fskaidru DËewa wahrdu mahzibu. Meh's schohs muhsu tizzibas spehzigus farra-

wihrus usstattoht paschi stiprinafimees tizzibâ, mihlestitbâ, paklausfichanâ un ustizzibâ, meh3 mahzifimees aisleegt few paschus un pasauli, un sahksim winnu swehtahm pehdahm tikpatt uszihtigi pakkal dsihtees, kâ wiini pakkal dsinnuschees mihta BËstitaja pehdahm; un kad scheem affins = leezineekeem scheid wirs semmes lihds buhsim zilnifuschees un zeetufchi, — tad DËews mums arri dalku dohs pee winnu swehtas eemantoschanas DËewa muhschigâ gohdibas=walstibâ!

8. Saffchu semmes basnizu un draudsu pahrluhkofhana.

Ëwangeliuma tizziba ihfâ laikâ fewim draugus bij dabbusi wiffâs kristigu lauschu semmês, ihpaschi Wahzsemme; jauna Ëwangeliuma draudse drihs tahdâ spehkâ bija nehmupees, ka Kattoli spaidoht to wairs newarreja nospeest. Un schis jaunâs draudses spehks ikdeenâs augtin auge zaur to, ka Lutters weenumehr nepeekusdams darbojahs, Ëwangeliuma draudses lohzeklus stipraki dibbinaht us ihstas tizzibas un atfichanas grunti, un allasch winnus spehzigi pamahzija, kas DËewam par flawu un gohdu. DËewa wahrdu spehku israhdiht ar tahdu dsihwofchanu DËews tas KUnge Lutteru paschu jo deenas jo wairak aptehrpe ar ihstenu kristigu lauschu tizzibas spehku; ko ween peedfihwoja, woi preeku woi behdas, woi meefas woi dwehfeles sahpes, woi swehtibu woi neswehtibu, itt wiffu DËews winnam us to likke derreht, ka wiina eefschfigs zilweks nemtohs deewischfigâ spehkâ un ka winsch par tahdu wihru paliktu, kas wiffai kristigai draudsei un ikfram draudses lohzeklam buhtu par labbu preekschfihmi. Un tadeht, ka Lutters firdi allasch labpraht atwehre, lai DËews tur Sawu darbu strahda, winsch arri zaur spreddikeem un dwehfeles kohpschanu, zaur dauds grahmatahm, ko rakstija un ko drikkês islaide, arri zaur swehtahm dseefmahm, ko sadohmaja, dauds tuhstoschahm dwehfelehm warreja par waddoni palikt. Kur ween bija tahdas dwehfeles, kas no firds dsinnahs pehz debbesu=walstibas un winnas taisnibas, — tahs wiffas Luttera mahzibas un rakstus un dseefmas turreja par augstu, swehtu mantu. Bet DËews tas KUnge pehz Sawas swehtas gudribas arri Lutteram tahdu weetu par darba=weetu bija dewis, fur itt drohschi sawu darbu warreja strahdaht un pasteigt to, ko eefsch DËewa wahrda bija eefahzis. Refahdâ zittâ weetâ Wahzsemme Lutteram drohschakais patwehrums prett eenaidneeku dusmahm un usmahfichanahm nebuhtu bijis, ne kâ Saffchu semme, jo

Sakſchu ſemmes kurfirſts Ewangeliumam bija paſlauſigs un arri pee wiſſeem zitteem Wahzſemmes waldneekem ſtahweja leelâ gohdâ un warreja dauds ko iſdarriht. Wahzſemmes Keiſers Rahrlis peektais gan buhtu ſpehjis Lutteru tâ pahrmahziht, kâ pahweſts wehlejahs un kâ Wormſes piſeſatâ prettineeki bija apnehmufchees darriht, bet DŒews arri ſchim warrenam eenaidneekam leedſe Luttera draudſes-atjaunaſchamu kaweht. No ta laika, kad Wormſe Lutteru bija teeſajis, Keiſeram ſawâs zittâs ſemmes, Spaniâ, Italiâ, Hollenderu ſemmê, bija tiſ dauds darba un kawefchanas, ka us Wahzſemmi us ilgaku laiku newarreja tiſt; winnam tiſ dauds bija jadohma, kâ ſawâs dſimtâs ſemmes waldbiht, kâ karrâ eenaidneekus uswarreht un ar zitteem kehnineem meeru derreht, — ka winnam maſ laika atliſke, ar Wahzſemmes tizzibas leetahm darbotees. Keiſers ſawâ weetâ bija Wahzſemmê eezehlis augſtu walſts rahti; Keiſera brahliſ Ferdinands bija ſchai augſtai teeſai par preeſſchfehdetaju; tee peeſchfehdetaji bija zitti Wahzſemmes waldneeki. Tad nu Keiſers ihſteni newaldija, bet tee Wahzſemmes waldneeki, kaſ tai augſtâ teeſâ fehdeja; bet ſchee, lai gan Kattoki, tiſ bahrgi prett Lutteru neturrejahs, kâ Keiſers pats buhtu turrejees. No pirma galla Sakſchu ſemmes kurfirſtam bija leelas bailes, woi Lutteram pohſts neusnahks zaur to, ka Keiſers un pahweſts Wormſe winnu bija nolahdejufchi un ikkatram waklu dewufchi, winnu nokaut, bet pehzak kurfirſtam tahs bailes ſudde. No Wartburges piſ atkal Wittenbergâ pahrnahzis Lutterſ tiſ meerigi dſihwoja, ka buhtu bijis jadohma, ka Keiſers un pahweſts neko prett winnu neeffoht ſpreedufchi; — bes wiſſas aiſkawefchanas un ar wiſſu ſpehku wiſſch warreja ſtrahdaht pee Ewangeliuma-draudſes uſtaifiſchanas.

Bet DŒews tas KUngs atjaunatas tizzibas draugeem wehl drohſchaku zekku atwehrt bija nodohmajis, pa kurru tee bes aiſkawefchanas warretu us preeſſchu tezzeht. Wahzſemmes waldneeki 1526 ſanahze Speieres piſeſatâ, un tur ſpreede, ka pee Wormſes waldneeku ſaeſchanas bahrga ſpreeduma wais nebuhs turretees. Tur norunnaja, ka pahweſts ziſ drihs ween warredams Wahzſemmê lai ſaſauz konziliumu, kaſ iſſchire to tizzibas ſtrihdi; un lihds tam laikam lai ikkats tâ turrahs, ka pats par to DŒewam un Keiſeram warr atbildeht.

Sakſchu kurfirſta ſemmê atjaunata DŒewa draudſe wiſſu-wairak un wiſſu dſillaki jau bija eeſaknojufees, jo tur pats Lutterſ dſihwoja, tur wiſſch pats ar wiſſahm draudſes leetahm

warreja ruhpetees un darbotees. Wißâs zittâs Wahzsemmes dallâs gaismai ar tumfibu bija zehlees niks karsch, bet to-
mehr pehz Luttera eesahkta darba arri dauds zittâs Wahzsem-
mes dallâs Ewangeliuma draudse jau beesgan stipri bija
gruntejusees, prohti schinnis: Hessu semmê, Ansbacha un
Baireita herzoga semmê, Anhaltes, Lüneburgas, Braunſchwei-
gas herzogu semmês, un tannis brihwipilsfatôs Rirnbergâ,
Reitlingenê u. z. Schinnis semmes dallâs gaisma tumfibu
gluschi bija uswarrejusi.

Wißâs schinnis semmês apdohmigi bes trohffna un leekas
steigſchanas nozehle wißâs Kattolu basnizas eerikteschanas,
preesteru wißu, auschu=bikti un wehl zittâs eerikteschanas, kas
ar DŒewa wahrdeem nesaeet; klohterus wißur nozehle, mah-
zitajeem neleedse wairs laulibâ dsihwoht, pee swehta wakkareh-
deena laudim isdallija swehtitu maist un wihnu, ne maist
ween, kâ Kattoli darrija; pee DŒewakalposchanas basnizâ
Wahzu wallodu ween dsirdeja, ne wis latinisku, kâ papreekſch;
pawehleja wißur DŒewa wahrbus ſkaidri un ſchlihti mah-
ziht, bes wißahm peejauktahm zilweku mahzibahm.

Bet lai nu gan deewabihtigi semmes waldbneeki bija lik-
kuschki nozelt wißâs leekas DŒewakalposchanas, un pawehle-
juschi, wißâs leetâs pee DŒewa wahrdeem turretees un tohs
ween ſkaidri mahziht, — tomehr wißâs draudsês tas wehl
netikke isdarrihts; paschâ Wittenbergâ un kahdâs zittâs wee-
tâs gan wis jau pehz kahrtas bija atjaunahs. Bet zittâs
weetâs, arri gan paschâ Sakſchu semmê, preesteri wehl turre-
jahs pee eerastas Kattolu buhschanas, un basnizâ DŒewam
kalpoja pehz Kattolu likkumeem. Zitti preesteri gan labprah
Ewangeliuma ſkaidru mahzibu buhtu peenehmuschi, bet wiini
gauschi mas wehl no tahs ſapratte; tapehz nu wißâ semmê bija
dauds juſchanas pee mahzibas un DŒewakalposchanas. Gad-
bijahs arri tahdi plehffigi zilweki, kas tahs mantas, kas lihds
ſchim Kattolu basnizahm un klohtereem peederreja, waldischa-
nai atrahwe un ſawâ kullê eebahse; zitti leelikungi klohteru
ehkas un tihrumus rahwe pee ſewis, basnizas=dohſchanas
wairs negribbeja maksah, mahzitajeem un ſkohlmeistereem
jau ſahze maise peetruhkt; kad waldischana tahdai buhschanai
wehl ilgaki buhtu waku kahwusi, tad drihs basnizâs un ſkoh-
lâs ar wißu mahzischanu buhtu bijis pagallam, Ewangeliuma
draudsei par leelu ſkahdi un breesmigu kaunu. Tapehz Lut-
ters jau 1525 kurfirſtu bija luhdsis, lai wißur wißu basnizas
buhſchanu pareisi un pehz kahrtas leek eegrohsht; bet kurfirſts
Fridrihs nomirre tai paschâ gaddâ, Mai mehnesi, kad winnam

wehl nebija isdeweess schinnî leetâ ko isdarriht. Tad nu Lutters Oktobera mehnesî 1525 jaunam kurfirstam Zahnam tam pastahwigam suhdseja un darrîja sinnamu, kahdas leelas ne-
buhšchanas eeksch basnizas leetahm effoht, un luhdse, lai gah-
da, ka wiffa draudsēs buhšchana pehz fahrtas teef apgahdata.
Schîhs leetas deht wehl ohtru reisi luhgšchanas grahmatu
kurfirstam laidiš winsch tad arri pee pascha kurfirsta peegahje,
kad tas Wittenbergas pilšfatu apmekleja un tam sawas wehle-
šchanas ar wahrdeem isteize. Kurfirsts tahs luhgšchanas mi-
ligi paklausîja, un pawehleja, ka buhs wiffas Sakschu semmes
basnizas, draudsēs un škohlas pahrluhkoht; par pahrluhkota-
jeem winsch pats eezehle 30 wihrus, un schee dallijahs tsche-
trâs dallâs un sawu darbu isdarrîja 1527 un 1528tâ gaddâ.
Pee scheem pahrluhkotajeem peederreja: Lutters, Bugenhagens,
Jonas, Melanktons, Spalatins, Mikonius un zitti mahzitaji
un teefas fungi. Tee nu brauze apfahrt pa wiffu semmi,
ikkatru draudst pahrluhkodami. Trihsfahrtigs bija tas pah-
luhkoschanas darbs, ko kurfirsts winneem bija usdewis.
Birmâ fahrtâ winneem bija ja-isluhko un ja-usraksta basnizas
un škohlas mantas, kas katrai peederreja, zif lohnes mahzitaji
un škohlmeisteri dabbu, un jaspreesch, zif teem us preekschu arween
buhš dabbuht, tâ ka tee bes truhzibas un bes suhdšchanahm
arri us preekschu sawu darbu preezigi warr strahdaht. Ohtrâ
fahrtâ winneem bija ja-ismele mahzitaju un škohlmeisteru
mahzibu un dšhwoschanu, un kâ draudsēs škaidrâ atšišchanâ
bija nehmuschees. Us to Melanktons bija rakstijis ihpaschu
grahmatinu, ar to wirsraustu: „Pamahzischana, ar ko tee pah-
luhkotaji lai pamahza Sakschu kurfirsta semmes mahzitajus;“
šcho pamahzischanu Lutters un Bugenhagens wehl bija
pahraudsšijuschî un pahrlabbojuschî; tur par šcho leetu tâ bija
rakstihst: „pahrluhkotajeem ja-ismele, kâ irr ar mahzitaju un
draudsēs lohzehtu mahzibu un škaidra Ewangeliuma pateefibas
atšišchanu, woi wianni arri šwehtigi dšhwo un staiga, woi
arri effoht atšinnuschî un ar pasemmibu DGewam pateifuschî
par to leelu schehlastibu, ko DGews tai semmei parahdijis ar
to, ka Ewangeliuma škaidrumu atkal gaismâ weddis.“ — Tre-
schâ fahrtâ pahrluhkotajeem bija jagahda, ka wiffâs weetâs
DGewakalposchana pehz weenadas fahrtas un wihses tiftu
turreta.

Pahrluhkotaji atradde, ka dauds weetâs bija niknais strîh-
dinsch starp mahzitajeem un draudsehîm laizigas mantas deht;
dauds draudsēs leedsahs maksahht, ko lihds schim bija maksaju-
šchas pee mahzitaju un škohlmeisteru usturrešchanas; deesgan

pahrhufkotajeem bija fo puhletees, wiſſur labbu padohmu doht un paſtahwigu palihgu paſneegt. Kad zittabi newarreja palihbſeht, tad ſpreede, mahzitajeem un ſfohlmeiſtereem lohni buhs doht no tahs naudas, kas bij eenahkuſi no pahrhohtahm flohſteru ehſahm un tihromeem.

Bet wehl dauds leelafas mohkas pahrluhkotajeem bija ar to truhkumu, fo garrigâs leetâs atradde. Pee dauds mahzitajeem un ſfohlu preekſchneekeem atradde wiltigas un faitigas mahzibas; bet wehl wairaf winneem ar breeſmahm bija jareds, zif maſ draudſes lohzeſki un arri paſchi mahzitaji ſinnaja par tizzibas un dwehſeles ieſglahbſchanas leetahm, un zif bedrewigi zitti no winneem dſihwoja wiſſadâs meeſas ſahribâs. Neweens nebija dohmajis, fa tahda atſihſchanas un dſihwoſchanas tumſiba warroht raſtees kriſtigâ draudſe! Gaddijahs mahzitaji, kas nemahzeja laſſiht, neſinnaja, fa ſwehtu wakkarinu iſdalliht; bija arri tahdi, kas ir tehwa-reiſi ſkaidri nemahzeja ſkaiht; zitti dſerſchanai un zittai grehku kalpoſchanai bija padewuſchees. Melanktons par to rakſta: „Kâ par to gan DŒewam warr atbildeht, fa laudis lihds ſchim atſtahi tahdâ neatſihſchanâ un tumſibâ! Man firds truhſt, kad tahdas behdas redſu. Es daudſfahrt noemu ſahdâ faſtâ un noraudadamees remdeju ſawas firds-ſahpes, kad ſahdâ weetâ ſawu darbu eſſam nobeiguſchi.“ Un Lutters rakſta: „Al mihlais debbeſu-Zehws! zif dauds behdas es tur eſmu dabbujis redſeht, fa praſti zilwezini arri itt neko neſaproht no kriſtigas mahzibas, ſewiſchki us ſemmehm, un fa DŒewam ſchehl dauds mahzitaji nemas naw berriqi, laudim fo labbu mahziht; un tomehr wiſſi ſauzani par kriſtigeem zilwekeem, par tahdeem, kas ar uhdeni kriſtiti un kas pee ſwehta DŒewa galda eet; tee nemahk ne tehwa-reiſi, ne tizzibas lohzeklus, ne tohs beſmits DŒewa bauſtus ſkaiht, dſihwo fâ lohpi un neprahtigos zuhkas; — bet ſchim brihſcham, fur Ewangeliuma gaiſchums atſpihbejis, winni to labbi irr mahzijuſchees meeſas ſwababibâ dſihwoht, fâ teem tiht. Al juhs biſkapi, fo gan Riſtum dohmajeet par to atbildeht, fa juhs laudis tiſ beſkaunigi pamettuſchi, un neweenu azzu-mirkli ſawâ ammatâ iâ ſtrahdajuſchi, fâ peenahkhs!“ — Pahrluhkotaji ſawu darbu jo uſtizzigi, jo ruhpiqi ſtrahdaja, nozehle, zif ween ſpehdami, wiſſu nelahdſigu buhſchanu un eezehle wiſſu ſahrtigu buhſchanu, mahzija, pawehleja, pamahzija, rahje un draudeja. Tohs mahzitajus, kas neko nemahzeja un kas grehkeem kalpoja, winni no ammata nozehle; tahdus, kas mahzeja laſſiht un ſohlija, fa gribboht us preekſchu wehl labbaſ mah-

zitees, wianni par prohwi wehl lifke palift ammatâ, jo pa-
 lehni bij jadarra, tadeht ka derrigu mahzitaju bija leels truh-
 kums. Tahdeem mahzitajeem, kas paschi spreddikus nemah-
 zeja sadohmaht, pahrluhkotaji pawehleja, lai no spreddiku grah-
 matas spreddiki laffa preefschâ. Gezehle arri Superdentus
 mahzitajeem un ffohlmeistereem par usraugeem. DŒewakalpo-
 schanu lifke wiifur turreht pehz pirmas Ewangeliuma draudses
 ammata grahmatas, fo Lutters bija lizzis drikkeht 1526, un
 kam tas wirsdrakfts: „Wahzu altara- un DŒewakalposchanas-
 lifkumi.“ Schinnî ammata grahmatâ Lutters tohs wahrduš
 no wezžas Kattolu DŒewakalposchanas preefschrafsteem, kas
 ar DŒewa wahrdeem nefkannesa kohpâ, pawiffam bija is-
 mettis, latiniskâ wallodâ rakftitu luhgschanu weeta bija eelizis
 Wahzu luhgschanas, un bija israhdijs, ka DŒewa wahrdu
 fluddinaschana efoht DŒewakalposchanas wišnohtigais
 gabbals. Zittus Kattolu lifkumus, kas DŒewa wahrdeem
 ihsti pretti nebija, Lutters tannî laikâ wehl neatmette. Lut-
 ters un wianna beedri arri pawehleja basnižâs Wahzu dsee-
 fmas dseebaht; pats Lutters tadeht 1527 Wittenbergas basni-
 žahm sagahdaja „Garrigu dseefmu un Dahwida dseefmu krah-
 jumū“ fo pehzlaikâ wehl wairoja ar dauds jaunahm dseefmahm.
 Schinnî pirmâ dseefmu grahmatâ bija eekschâ zittas Kattolu
 draudses wezžas dseefmas, fo Lutters no latiniskas wallo-
 das bija pahrtulkoiš Wahzu wallodâ, un zittas wezžos lai-
 kôs Wahzu wallodâ sarakftitas, fo wišch bija pahrlabbojis,
 un aikal zittas jaukas, spehzigas dseefmas, fo pats bija fa-
 dohmajis; arri meldiaus wišch pats zittahm fawahm dsee-
 fmahm peelifke. Schihs fwehtas dseefmas dauds fo palih-
 dseja pee DŒewa draudses ustaišichanas. No pascha eefah-
 kuma lihds scho deenu Ewangeliuma draudse no fawahm dsee-
 fmahm dauds fwehtibas irr redsejuš. Wiifi, kas tahs woi
 basnižâs dseebaja ar zitteem weenâ pulkâ, woi ffohlâs, woi
 mahjâs fawâ kluffâ kambarî, tee wiifi zaur to tizzibâ
 ftriprinati, behdâs eepreezinati, — tadeht arri mums schi fw.
 Ewangeliuma draudses manta fâ dwehseles falda barriba ja-
 zeeni un peetizzigi jazilla.

Wehl wairak, ne fâ ar fawahm dseefmahm, Lutters pee
 atjaunatas draudses ustaišichanas irr peepalihdsejis zaur diwi
 grahmatahm, kas arri wehl scho bastu deenu Luttera draudsei
 irr par leelu fwehtibu. Schihs diwi grahmatas irr Luttera
 leelais un masais katkifmis. Luttera wišlabbaka dah-
 wana, fo wišch kristigai draudsei ar DŒewa palihgu irr dah-
 winajis, irr ta pahrtulkota Bihbele, bet pehz pahrtulkotas

Bihbeles pirmâ weetâ jaleef wiinna diwi katkismi. Schihs diwi grahmataſ wiinſch islaide 1529, ſad pee draudſu pahrluhkoſchanas biſa mannijis, ziſ leela wehl effoht tumſiba, tikpatt pee mahzitajeem, kâ pee draudſehm. Leelu katkismi wiinſch ſarakſtija mahzitajeem un ſkohlmeiſtereem, lai tee no ta mahzahs Ewangeliuma tizzibas = mahzibas; maſu katkismi ſarakſtija wiſſeem draudſes lohzeſkeem, lai no ta mahzahs kriſtigas tizzibas un dſihwoſchanas grunts = mahzibas. Kad ſchihs grahmataſ biſa ſarakſtitaſ, tad ween wehl ihſti to warreja iſdarriht, ko pahrluhkotaji biſa pawehlejuſchi, prohti: laudis zaur ſkaidru ſluddinaſchanu un zaur ſarunnaſchanahm par tizzibas leetahm waddiht pee weſſeligas un dſihwas DŒewa-pateſſibas aſiſhſchanas. Abbôs katkismôs atrohnam ihſi ſanemtaſ ſwehtu rakſtu mahzibas, kaſ katram peſtiſchanas deht ja-aſiſht. Luttera wahrdi irr tahdi, kaſ katram eet pee firdeſ, jo wiinni irr ihſi, ſpehzigi, ſkaidri; tur irr dſikli mahzitam wihram ko apdohmaht, un behrns tomehr arri jau daudſ maſ ko no wiinneem warr ſapraſt; tadeht arri ſchihs diwi grahmataſ no wiſſaſ Luttera draudſes irr peeliktas tahm tizzibas apleezinaſchanas grahmatahm. Abbas irr lohti derrickas un ſwehtigas, bet maſu katkismi DŒewaſ ſewiſchki augſti un baggati irr ſwehtijis. Jau 16tâ gaddu ſintenâ wiinſch 16 wallodâs tiſſe pahrtulkohts; taggad taſ pahrtulkohts wairak, ne kâ 30 wallodâs, un ne-iſſkaitamâ pulkâ drikkeltz un iſdallihſt; no wiinna wiſſepahr paſaulê mahzahs Ewangeliuma-tizzigi ſkohlâs behrni, tikpatt auſſiâ Grenlantê, kâ karſtâ India, Wahzſemmê, Sweedru ſemmê, Dahnru ſemmê, Aſſriſkâ un t. j. pr.; ſchi maſa grahmataſa jaturr par Luttera draudſes wiſſleelaku glihtumu un mantu, ſinnams, ka Bihbele paleef wiſſu glihtumu glihtums. Ihſi un ſkaidri ſchê irr ſaliktaſ wiſſaſ mahzibas, kaſ pee peſtiſchanas irr waijadſigâs. Kaſ ſchihs grahmataſa mahzibas firdeſ dſikli eeſpeedihs, tam arri buhs ſwehtu rakſtu ſapraſchana. Tahdeem, kaſ rakſtôs weenumehr mekle un grihb peeaugt DŒewa ſwehtâ gudribâ, katkiſma mahzibas buhs par labbeem waddoneem, kaſ palihdſ DŒewa rakſtôs peſtiſchanu un meeru atraſt. Bihbele ne iſkatram teef rohkâ, ne iſſatris Bihbeles leelu, leelu dahruſu zaurſtaigadams tur mahſ wiſſuſ tohs ſalduſ DŒewa augluſ ſaſlaſſiht, bet ſchi grahmataſa wiſſeem irr rohkâ, wiſſeem irr ſinnama un leelaſ leetaſ irr iſdarrijuſi Luttera draudſê, daudſ tuhſtkoſchâs dwehſeleſ ta ar tizzibas ſpehku irr pildijui un wehl pilda. Zaur to, ka maſaiſ katkismiſ behrneem no jaunahm deenahm mahjâs, ſkohlâs, baſnižâs firdeſ un prahjâ

teef eespeests, wiffur, fur tiffai Luttera draudses lohzeikli dsihwo, — zaur to behrni paleef par tahdeem, kam gas irr fataifihst us to, wiffas zittas D Gewa mahzibas fanemt, un kam nu irr preeks, ka paschi warr D Gewa wahrds pehz muhschigas dsihwoschanas melleht; un kad arri kahdam Luttera draudses lohzeiklim wiffa muhscha ne-isdohthos, nefahdu zittu mahzibu dabbuht, ne la to, fo no masa katkisma jaunâs deenâs irr fanehmis, tad winnam tomehr jau buhtu deesgan mahzibas, kas zaur tizzibu winnu warr muhschigi isglahbt. Bet tapatt, ka swehta Bihbele naw tahda grahmata, kas tiffai behrneem un nemahziteem farakfita, bet arri teem, kas pasaules wiffleelaku gudribu irr dabbujuschi sakraht, tapatt arri masais Luttera katkismis neween behrneem derrigs, lai no galwas winnu mahzâs, un nemahziteem laudim, — nê, winsch wiffseem krittiteem irr swehta mahzibas un luhgschanas grahmata, kas jazilla weenumehr, kas wiffseem peeauguschseem un faut zif dsikli mahziteem leelu swehtibu warr eedoht, kad winna swehtus, muhschigus pateesibas wahrduâs allasch labbâ finnâ un gohbigâ firdi turr. Lutteram pascham bija tas eeradums, iddeenâs D Gewu luhdsiht arri kahdu katkisma gabbalu fklaitiht. Un lai gan wiffi zitti Luttera draudses dsihwi un apgaismoti lohzeikli tâ naw darrijuschi, — tomehr wiffi to irr apleezinajuschi, ka teescham schis katkismis leelâ zeenâ un gohdâ irr jatur; — to arri apleezinâs iffatrs muhsu draudses lohzeiklis, kas zaur D Gewa schehlastibu baggats eefsch KRistus irr palizzis un sinn, ka schinnî masâ grahmatinâ arri atrohnâs wiffu kristigu lauschu mantas un glihtumu baggatais krahjums. Tadeht tee wahrdi irr teescham pateefigi wahrdi, ar fo Luttera draugs Matthesius scho grahmatinu flawe, fazzidams: „Kad Mahrtinsch Lutters wiffa fawâ muhschâ zittu nefahdu labbu darbu nebuhtu padarrijis, kâ ween to, ka katkisma mahzibas lizzis gaischi spihdeht mahjâs, skohlâs un us kanzeles, un mahjâs laudis mahzijiis D Gewu luhgt rihtds augschamzelamees, waffardâs gulleht eijoht, preefsch ehschanas un pehz paehschanas, — tad wiffa pasaulle winnam par to muhscham deesgan newarretu pateift un tam atmakfaht!“

Arri Lutters patâ par katkisma mahzibahm irr rakstijiis tahdus wahrduâs, kas ihsti labbi mums wiffseem pee firds janemm, lai arri mums katkismis allasch irr par lahdi, no kuras D Gewa mantu dwehselehm par labbu warram isnemt; bet fewischfi tee wahrdi wehrâ leekami teem Luttera draudses lohzeikleem, fo D Gews par maifes tehweem eezehlis, un kam winsch pawehlejis behrnus un fâimi baggati apgahdaht ar

tahm garrigahm dahwanahm, fo DŒewa ſchehlaſtiba zaur KRiſtu mums paſneeguſi. Lutters rakſta tà: „Tee apniſkuſchi, pahrgalwigi, ſwehti laudis, kaſ negriſb un kam netihk katkiſmi iſdeenas laſſiht un mahzitees, ar to zittu neko nebarra, kà rahda ween, ka tee ſcheet dauds gudraſi eſfoſchi par paſchu DŒewu ar wiſſeem winna ſwehteem. Tapehz luhgdams luhdsu wiſſus kriſtitus laudis, wiſſuwairaf mahzitaſus, lai nepaleef nelaiſà tahdi pahrgudri, kaſ dohma, ka winneem jau irr wiſſa gudriba, bet lai tee iſdeenas ar katkiſmi darbojahs, winna mahzibas paſtahwigi laſſidami, mahzidami zittus, mahzidamees paſchi, apdohmadami un pee firſs nembami, un ar to lai nemittahs, kamehr ſinn un manna, ka ar ſawu mahzibu wellam gallu darrijuſchi. Kaſ to ar uſzihtibu darrihs, teem eſ ſohlu, ka tee paſchi mannihs, ziſ augligs taſ darbs winneem buhs un par kaſdeem kraſſſcheem laudim DŒews winnus darrihs, ka ar laiku paſchi ar preeku apleezinahs, ka, jo ilgaki un jo labbaki katkiſmi mahzidamees, tee jo wairaf atſihs, ziſ maſ no ta wehl proht, un ziſ dauds no ta wehl ja mahzahs; un tad winneem iſſalkuſcheem un iſſlahpuſcheem iſhti ees pee firſs, fo taggad aiſ ſawas leelas pilnibas un apniſſchanaſ ne ohſtin negriſb ſaohſt. Iſſatram maiſes tehſwam peenahkaſ, wiſſmaſaf iſneddelas ſawus behrnus un ſawu ſaimi pahrlaufiht, fo no katkiſma mahk un mahzahs, un ja nemahk, teem zeeti uſeet, lai mahzahs. Uſ to lai DŒews bohſ ſawu ſchehlaſtibu! Amen!“

Tàpatt kà Lutters, tà arri tee zitti pahrluhkotaji dſhti no KRiſtus mihleſtibas ſawu leelu ſwarrigu darbu bija paſtrahdajuſchi. Swehtais Gars eekſch winneem bija bijis par eefahzeju un pabeidſeju, un bij bewis nepeekuſdamu uſzihtibu un dedſigu prahtu, — tadeht arri ſchi draudſu pahrluhkoſchana wiſſai ſakſchu ſemmei bija par leelu ſwehtibu. Ewangeliuma draudſe zaur winnu tikke pee iſttena, pilniga ſpehka, tà ka Lutters ne ilgu laiku pehz tam, — 20 Mai 1530 kurſirſtam ar preeku warreja rakſiht: „Bes tam ſchehligs DŒews rahdahs jo ſchehligs ar to, ka Zuhſu Gohdibas ſemmès ſawus wahrduſ darra jo ſpehzigus un augligus, ka Zuhſu Gohdibas ſemmei irr tiſ dauds labbu un deewabiſſigu mahzitaju, kaſ tiſ uſtizzigi un ſkaidri mahza DŒewa wahrduſ un tiſ firſnigi palihs meeru turreht, kà neweenai zittai ſemmei wiſſà paſaulè. Tadeht muhſu miſki behrni, puiſeni un meitinas, taggad uſaug ar katkiſma un DŒewa wahrdu mahzibahm tiſ labbi ſataiſiti, ka manna firſs lihſmoſahs, kaſ redſu, ka ſchim brihſcham puiſiſchi un meitenes wairaf mahk mahzitees,

tizzeht un runnaht par DGewu un par KRistu, ne fà wezzôs laifôs un arri wehl taggad wiſſi flohſteru un Kattolu ſkohlh laudis mahzeja un arri taggad mahf. Schi jaunu behrnu fahrta teefcham Suhfu Gohdibas ſemmës irr jauka paradihſe, fahda wiſſepahr pafaulê ne atrohnahs!“

Tâpatt fà Sakschu ſemmê, tà arri zittâs Wahzſemmes dallâs baſnizas buhſchanu atjaunaja. Kur ween Ewangeliuma tizziba weetu dabbuta, tur tâpatt baſnizâs un ſkohlâs mahzibu ſkaidroja; zitti wal dneeki arri ſawas ſemmes tâpatt lifke pahrluhkoht, fà Sakschu ſemmes kurfirſts ſawu ſemmi bija lizzis pahrluhkoht. Tâ arri darrija Brandenburgas kurfirſts Joakims ohtrais; winna pahrluhkotaji arri daſchâs weetâs par mahzitajem eezehle tahbus wihrus, fas Uniwerſitetê nebija mahziſchees, kad ween pee winneem bija pilniga kriſtigas mahzibas atſihſchana un kad winni ſawas tizzibas ſpehku israhdiya ar DGewam patihkamu dſihwoſchanu.

Kâ DGews tas KINGS Luttera jaunai Ewangeliuma draudſei bija palihdſejis, wiſſur weenahdu baſnizas buhſchanu un DGewakalpoſchanu eezelt, — tà arri Sw. Gars bija palihdſejis, fà Ewangeliuma draudſes lohzecki mahzibâ bija weenprahtigi. Schi tahda weenprahtiba wiſſuwairaf zaur to bija panahſta, fà Lutters ar ſawu leelu tizzibas un Sw. Garra ſpehku allafch to ſkaidru DGewa wahrdu mahzibu fluddinaja, kur un kad ſchkeſchanas bij qribbejuſchâs zeltees; un ſchi weenahdiba ta garra wehl wairojahs zaur to, fà Luttera diwi fatkiſmi wiſſur par mahzibas-grahmatahm tiſke peenemti. Tik-tai weenâ mahzibâ, tai mahzibâ par ſwehteem ſakramenteem, ſewiſchki par ſw. wakkarehdeenu, ne wiſſi Ewangeliuma tizzigi bija weenprahtigi, un arri Lutteram lihds ſchim nebija isdewees, zaur ſawecm rakſteem ſchinnis ſwehtâs mahzibâs wiſſus draudſes lohzeckus weenâ tizzibâ ſaweenohf. Tadehl pehzaf ihpaſchi ſchihs mahzibas deht turreja ſaeefchanas, kur Ewangeliuma draudſes mahzitaji ſarunnajahs un mekleja Ewangeliuma draudſehm weenahdu mahzibu arri par ſakramenteem ſagahdaht. Bet pirms par ſchihm ſaeefchanahm runnaſim, mums wehl jaleef wehrâ, fà DGews ſchinnî laifâ jaunai Ewangeliuma draudſei lizzis klahtees.

Issitahstischana,

fà irr gahjis ar tizzibas atjaunafchanas
darbu.

DEws irr muhsu patwehrums un stiprums, ihsti klast
buhdams warrens palihgs behdu laika; tadeht mehs nez
bihstamees, jebfchu arri ta semme pasustu un tee kalni
pascha juheas widdu nogrimtu, jebfchu winnas uhdexi
kauktu un uswirtu, un no winnas bahrsibas tee kalni
drebhetu. Sela. Tatschu tahs uppes strautini to DEwa
pilsatu eepreezinahs, kur ta Wissnaugstaka swehti dsih-
wolki irr; DEws irr winna widdu, winsch neschaubisees
DEws winnam palihdsehs agri. Dahw. ds. 46, 2.

D h t r a d a k k a .

N i h g â ,

isdohts no fristigu rakstu gahdatajeem

1 8 6 5 .

Zentralblatt

für die Geschichte der Naturwissenschaften
und der Medicin

Nozensures atwehlehts.

Nihgâ, 17tâ Dezember mehn. deenâ 1865tâ gaddâ.

Druck von Fr. Köppler in Gisleben.

9. Speieres walsts=runnas=deena 1529.

Mehs jau dsirdejuschi, ka 1526 Wahzsemmes walbineeki Speieres runnas=deenâ par tizzibas=leetahm bija spreeduschi: „ka lihds tam laikam, kad turrehs leelu konziliumu, ikkatram walbineekam effoht brihw, tizzibas=leetâs tâ turretees, kâ par to warroht atbildeht DŒewam un keiseram;“ schis spreedums dauds pee ta palihdseja, ka Ewangeliuma=draudse ahtri isplat-tijahs. Tai laikâ keiseram nebija wallas, dauds ar tizzibas=leetahm darbotees, tadeht walbineeki tahdu spreedumu bija drihstefejuschi islaist. Keisers tannis Wahzsemmes dallâs, kas wiannam pascham peederreja, lifke zeeti turretees pee Wormses walsts=runnas=deenas spreeduma; tadeht arri wianna semmês dauds affins=leezineeki tiffe nonahweti. Zitti Wahzsemmes walbineeki, kas keisera weetâ schinnî laikâ walbija, kohpâ ar keisera brahli Ferdinandu, tif bahrgi wis nedarrija. Wianni to gan nemas negribbeja, ka jaunai tizzibai un draudsei buhs zeltees, bet tomehr nedohmaja Ewangeliuma mahzibas aisleegt un Ewangeliuma=tizzigus nokaut; wiinneem prahts wairaf us to stahweja, ka wiffa Kattolu=draudse lai jaunu skaidru mahzibu peekemm; jo wianni labbi atsinne, ka leels pohsts un leela tum=fiiba kristigu draudsi bija pahrnehmuschy, un paschi labpraht wehleja, lai wiffai kristigai draudsei atjaumaschanas un skai=droshchanas laiks austu. Un pahwests Hadrians VI. tahdu laiku lifke zerreht nahkoschu. Schis pahwests bija gohdygs, taifns un weenteefigs wihrs, kas mas atsinne, zif lohti leelâ spehkâ wiltiba un besdeewiba Kattolu=draudse jau bija nehmuschees; wiannam pascham firds us to stahweja, wiffu draudsi pehz Apustulu mahzibahm atjaumaht, un winsch dohmaja, ka tas nemeers, kas zaur Luttera mahzibahm bija zehlees, drihs sud=dihs, kad pats sahks ar wiffu spehku pehz to dsihtees, wiffu nebuschyanu nozelt un isdeldeht. Zif firsnigi schis deewabih=jigs pahwests zittu pahwestu grehkus noscheloja un eenihdeja, to mehs no kahdeem wahrdeem warram nopraht, ko Hadrians schinnî laikâ kahdâ runnas=deenâ isteize; winsch fazzija tâ: „Mehs labbi sinnam, ka ilgu laiku dauds neganti reebigas

leetas pahwestu walbischana radduschees; pahwesti D Gewa mahzibas irr pahrgrohsijuschi sawa labbuma dehl, wianni sew peeliffuschi daudj leelaku spehku, ne ka D Gews wiinneem dewis, un ta wiiffas leetas apgrehzibu dewuschi. No galwas pohsts irr zaurspedees pee lohzeekteem, no pahwesta pee bisfapeem. Meh's wiisnotal effam atkappuschees, neweens naw, kas labbu darrijs, itt neweens." Hadrians tad arri Wahzsemmes walbineekeem, kad 1522 Nirnbergâ us runnas=deenu bija sanahkuschi, labpraht palahwe, lai runna arri par tizzibas=leetahm, un lai usrahda tahs basnizas buhschanas, fo wianni turroht par atmettamahm. Wiasch zerreja, ka walbineeki wiinneem nahks palihgâ, Lutteru uswarreht, kad ween pats johlihs wiiffu pehz kahrtas ffaidroht. Bet walbineeki aehmahs leelâ drohschibâ un usrakstija „100 Wahzsemmes fristigas draudses fuhdsibas" par daschadahm pohsta=buhschanahm Kattolu=draudsê; wianni arri pagehreja, lai kahdâ Wahzsemmes pilsjatâ leels konziliuns teef turrehts. Bet Hadrians nomirre jau 1523 un pehz wianna gohdâ tappe eezelts pahwests Klemens VII., kas nemas wairs tahds wihrs nebija, ka Hadrians, bet leels gudrineeks un blehdis, tahds pahwests ka wiiffi zitti pahwesti. Lai nu gan schis nemas nedohmaja us basnizas atjaunaschanu, tomehr wiasch 1524 Nirnbergâ un 1526 Speierê wehl nedrihstjeja Wahzsemmes walbineekeem pretti turretees, jo wianni no pascha pahwesta Hadriana bija to pawehleschanu dabbujuschi, isteift, ka wianni wehle, lai draudses buhschanu atjauna. Bet lai gan pahwestam nebija isdewees, wisfeem Wahzsemmes walbineekeem to leegt, ka Speierê spreede, katri's warroht turretees pee kahdas tizzibas gribboht; tomehr wiinneem zaur saweem weetneekeem bija isdewees, tohs Wahzsemmes walbineekus, kas Ewangeliuma-mahzibai bija pretti un kas zeeti gribbeja turretees pee Wormses runnas=deenas spreeduma, weenâ beedribâ saweenohht; schihs beedribas galwineeks bija keisera brahli's, erzherzogs Ferdinands; wianni fadewahs kohpâ ar to stannu, ka ar wiiffu spehku gribboht wezzu Kattolu=tizzibu usturreht un pehz Wormses spreeduma wiiffus Ewangeliuma=tizzigus nofaut. Starp teem Wahzsemmes walbineekeem, kas pee Ewangeliuma=tizzibas stipri turrejahs, bija arri Fihlippo's, Hesse=semmes landgrahfs, duhschigs un spehzigs wihrs, bet daschfahrts sawâ ahtribâ arri neapdohmigs; schis tohs walbineekus, kas ffaidru mahzibu aisstahweja, luhgfschus luhdse, lai jelle arri sawâ starpâ fabeedrojahs, ka warretu zits zittam palihdseht, kad pahwesta draugi wiinneem sahks usmahktees. Wittenbergas mahzitaji, ihpaschi Lutter's, stipri leedse to darriht, fazzija, ka garrigas

leetas ar meefas spehku aisstahweht neklahjahs wis, un itt speh-
zigi apleezinaja, ka tas buhs Ewangeliuma=tizzigeem waldinee-
feem par leelu grehku, kad paschi fahks Kattoleem ar karra-
spehku tizzibas deht usmahktees, ka zitti bija mahzijuschi darriht.
Bet lai gan mahzitaji turrejahs pretti un Lutteram tahdas
apnemfchanas bija par leelu firds-noskumschanu, landgrahsam
Fihlippam, kas neapnizzis darbojahs, sawu padohmu isdarriht,
pehdigi taf isdewahs, ar Sakschu semmes kurfirstu fabeedrotees
Zuhni. mehn. 1526; schai beedribai tad wehl peeckritte zitti
Ewangeliuma=tizzigi waldineeki un kahdi brihw=pilsfati; bee-
dri apnehmahs, zits zittu aisstahweht prett wiffahm usmahf-
fchanahm, kas tizzibas deht winneem usnahks wirsu. Zaur
scho eezeltu fabeedroschanu pahwesta draugu eenaidiba palikke
jo leela, un schee gluhneht ween gluhnesa us Ewangeliuma-
tizzigeem waldineekeem. Tahdas tad bija Ewangeliuma=tiz-
zigu un pahwestneeku dohmas, kad waldineeki atkal sapulze-
jahs Speieres runnas=deenâ 1529.

Keisers gan pats us scho runnas=deenu nenahze; bet
Wahzsemmes walts=rahti bahrgas pawehleschanas suhtija,
ka runnas=deenâ wiffuwairak ar tizzibas=leetahm lai darbo-
jahs, lai ar wiffu spehku turrachs wiffahm jaunahm mahzi-
bahm pretti, un lai wiffas leetas ta skaidro, ka keisers, kas
drihs pats nahks us Wahzsemmi, wiffai tizzibas jufschanai
warretu gallu darriht. Kats warr saprast, kahds prahts kei-
seram pee schahs pawehleschanas bija. Un tapatt ka keisers,
tapatt arri pahwests wiffadi darbojahs, to jaunu mahzibu, ko
par wiltigu nosauze, pagallam isdeldeht; stipras pawehlescha-
nas tas dewe faweem weetneekeem, bisfapeem, preestereem, lai
zik spehdami Luttera draugeem turrachs pretti; bisfapi un pree-
steri us to labpraht bija gattawi, jo wiink labbi sinnaaja: kad
pahwesta gohds paliks spehkâ, tad arri wiink gohds pastah-
wehs; kad pahwesta spehks ees masumâ, tad arri paschi bes
spehka paliks.

Schinnî Speieres runnas=deenâ pahwesta draugi israh-
dija sawu bahrsibu prett Ewangeliuma=tizzigeem dauds wai-
rak ne ka papreeksch; pahwesta draugu pulks, kas bija leelaks,
usrakstija runnas=deenas spreedumu, kurrâ spreede, ka Wormses
spreedumam atkal buhs spehkâ tift, un ka iffatram zeeti pee
ta buhs turretees, lihds kamehr leels konzilliums fanahks. Tah-
dâs Wahzsemmes dallâs, fur jau lihds schim waldineeki turre-
juschees pee Wormses spreeduma, tur wairs neweenam ne-
effoht brihw, to jaunu tizzibu usnemt. See, kas to jaunu
tizzibu jau usnehmuschi, un to atkal nozelt neusdrihkstejahs, bih-

damees no dumpja un nemeera, — tee lai tomehr no schihs runnas=deenas lihds konziliumam nekahdus jaunus liffumus wairs ne=ezelt, lai Rattoku missu nekur nenezelt un lai Rattoleem nekur neleeds DGewa kalposchanu pehz sawas wihses isdarriht; no schihs deenas arri neweenam wairs nebuhs brihw buht Ewangeliuma=draudsei peekrist. Tee, kas par swehtu wafkar=ehdeenu nepareift mahza, effoht no semmes ja=isdsenn; tee, kas aisleeds behrnus kristiht un peeauguschus zilwekus pahrkristi (baptisti), effoht janokauj. Mahzitajeem ne=effoht brihw, Ewangeliumu zittadi fluddinaht, ka ween pehz Rattoku=draudses stannas un prahta. Kad pehz schi spreeduma wiffi buhtu sahkuschi turretees, tad Ewangeliuma=draudse nebuht nebuhtu warrejusi isplattitees, neds stipriatees; tabeht tee Ewangeliuma=tizzigi waldineeki schim spreedumam tuhliht ar wahrdeem un raksteem turrejahs pretti, pastahwedami us to, ka wiannu fuhdsibas lai gruntigi ismekle. Bet pahwestneeki teem pawehleja, kluffu zeest; un 19 April runnas=deenas leelafais waldineeku pulks nolikke, ka pee wiannu spreeduma buhs palift un ka teem waldineekeem, kas pee Ewangeliuma=tizzibas lihds schim bija turrejuschees, effoht jalkausa tam spreedumam, kam leelafais pulks effoht peekrittis. Tai pascha deena Ewangeliuma=tizzigi waldineeki wehl farakstija leezibas grahmatu, kurrâ leezinaja, ka tahdai warras=darrishchanai nekad nepadohsees. Scho grahmatu wehl tai pascha deena nodewe Rattoku waldineekeem, kas lihds ar wiinneem Speiere bija sapulzinati; un ohtra deena arri keiseram un erzherzogam Ferdinandam aisfuhstija. Schinnî grahmatâ Ewangeliuma=tizzigi waldineeki jo drohschi un spehzigi apleezinaja, ka schinnî leetâ tee newarroht neweenam zeltu greeft, lai arri tuhkstofchi keiseri un kehniini teem turretohs pretti; jo zeltu greefdami wianni apgrehkotohs breefmigi un aisleegtu sawu KIngu un PEstitaju JEsu KRistu un Winna swehtus wahrduš, kas pee wiinneem teescham effoht skaidri, schlihti un pateefigi. Waldineeki lihds ar saweem mahzitajeem atsinuschis, ka tas effoht tas jo stiprs patwehruš, kad zilweks pee DGewa wahrdeem ween turrahs, un Bihbeles wahrduš ar Bihbeles wahrdeem ween istulko, un pee scha patwehruma wianni arri zaur DGewa schehlastibu dohmajoht turretees bes schaubishchanas, jo tahdâs leetâs, kas DGewam par gohdu un zilweku dwehselehm par isglahbschanu, us zittu neweenu ne=effoht jaluhko, ka us to wihsaugstaku Debbeufehniinu ween, un us nekahdu zilweku=spreedumu. Ne mas arri tee newarroht to mahzibu ka nelabbu atmeft un nizzinaht, ko lihds schim effoht turrejuschi un wehl turroht par ihstenu kri-

stigu mahzibu. Tee sawai tizzibai newarroht par grunti list wezzu laiku un zilweku eeraschas, bet tiffai tohs skaidrus DGewa wahrduß Wezzâ un Jaunâ Testamentê ween, un gribboht palist pee ta, ka tohs schlißti un skaidri buhs mahziht; kas teem pretti, to nelauschoht mahziht sawâs Ewangeliuma=basnizâs; jo tee irr ta weeniga muhschiga pateefiba, wißas kristigas tizzibas un dsihwoschanas mehra=auklis, un kas pee winneem turahs, tas klupdams neklups un allodamees neallosees; kam wiñni par grunti un kas us teem stahw, tas uswarrehs pafschus elles wahrtus, turpretti wiß, fo zilweki teem neleetigi peejauz flaht, preeksch DGewa nepastahwedams ees bohjâ. Gramatas gallâ wiñni bija rakstijuschi tâ: Bet kad par to, fo effam rakstijuschi, neko nerehkina wis, tad mehs tomehr schè wisseem dsirdoht preeksch DGewa muhsu muhschiga radditaja, usturretaja, pestitaja un swehtudarritaja, kas ween muhsu firdis warr pahrbauðiht un muhs arri taisni sohdihß, tàpatt arri preeksch wisseem zilwekeem un raddijumeem prettirunnadami pahwestneeku spreedumam gribbam leezinaht, ka mehs no sawas pusses, arri wißu sawu pawalstneeku wahrðâ ar nekahdu spreedumu newarram meerâ buht, fo tè irr spreeduschi woi wehl spreedihs prett DGewu un Wiñna sw. Wahrdeem, prett muhsu dwehseles isglahbschanu un firds apsinnaßchanu, arri prett Speieres pehdigas runnas=deenas spreedumu; wißu, fo tâ spreedihs, to mehs neturram par labbu, bet par weltigu un neleetigu; un mehs paliksim pee ta spreeduma, fo 1526tâ gaddâ runnas=deena irr nospreedusi!"

Schai prettirunnaschanas leezibai sawus wahrduß bija parakstijuschi Johann, Sakschu kurfirsts, Georgs, Brandenburgas markgrahßs, Fihlippoß, Hesses landgrahßs, Wolfgangs, Anhaltes leekßkungs, Ernsts un Franzs, Lihneburgas herzogi, un 14 brihwipilsati. Birms tee Ewangeliuma=tizzigi walbineeki no tahs runnas=deenas, fur neko nebija spehjuschi isdarriht, us mahjahm dewahs, tee nodewe rakstus, ar fo atsauczahs us keiseru un konziliumu; schinnis rakstos wiñni atkal leezinaja, ka DGewa un Wiñna swehtu wahrdu gohdu un wißu dwehsele isglahbschanu ween effoht meklejuschi, ka tee walßs teefasfungus woi runnas=deenu neturredami wairs par saweem teefescheem atsauczotees us keiseru, us senn gaiditu konziliumu, us Wahzu tautas faeßchanu; un ikfats taisns un kristigs teefasfungus gan atsihschoht, ka wiñni netaisnu leetu neaisstahwoht.

Schahdas sawas protestes, tas irr: prettirunnaschanas=leezibas deht Ewangeliuma=draudses lohzeßkus nosauz par „Protestanteem," un teescham winneem par gohdu. Jo tee

eefsch dſihwas tizzibas ſtipri palaujahs us ta Allnga Ieſus
 KRiſtus peſtiſchanas ſpekſu, kaſ muhs taiſno zaur Sawu no=
 pelnumu; tee ſtipri turrahſ pee DŒewa wahrdeem, pee ſcha
 pateefas tizzibas awota, tapehz tee proteſtire t. i. wiſſi runna
 pretti wiſſahm zilweku mahzibahm, liſkumeem un pawehleſcha=
 nahm, kaſ ar DŒewa wahrdeem neſaect kohpâ. Kâ wiſſi Pra=
 weeſchi un Apuſtuli, tâ arri Proteſtanti mahza, ka wiſſâs lee=
 tâs peenahkâhs DŒewam wairaf klauſiht ne kâ zilwekeem.

Keiſers nupatt farreu ar Sprantschu kehniſu bija nobei=
 dſis, tapehz nu wiſſam wairaf laifa atliſſe, ar Wahzſemmes
 leetahm darbotees; Juhni mehneſi 1529 Barzellonas piſſ=
 fatâ arri ar pahweſtu bija derribu derrejis, kurrâ itt ſewiſſchi
 bija ſohljeeſ un apnehmees, ka Wahzſemmes wiltigus mahzi=
 tajus gribboht peeſpeeſt, pahweſtam klauſiht. Tadeht wiſſch
 itt bahrgi un ar rahſchanas wahrdeem ſanehme Ewange=
 liuma=tizzigu waldineeku wehſtneſchus, kaſ wiſſam us Pi=
 atſchenzas piſſſatu bija noneſſuſchi prettirunnafchanas un
 atſauſchanas rakſtus, pahwehleja arri, wiſſaus zeetumâ liſt
 un apwakteht. Keiſers wiſſaus nemas nelaiſe preeſſchâ naht,
 tiſſai 13 Octoberi wiſſneem rakſtija bahrgu atbildi: „Pretti=
 runnatajeem eſſoht japaleeſ meerâ ar to, ko runnas=deena eſ=
 ſoht nolikkuſi; wiſſneem eſſoht japeenemm, ko leelaiſ pulkſ
 ſpreediſ, jo tee, kaſ tâ ſpreeduſchi, arri gribboht labbi kriſtiti
 laudiſ buht un neko nedarriht, kaſ ſinnamu ſirdi apgeuhtina!“

Kad wiſſs tâ bija notizzis, tad nu gan liſſkâhs, ka prett
 Ewangeliuma=tizzigeem leela wehtra zeſſees; landgrahſſ Fih=
 lipps tad jo wairaf darbojahs, Ewangeliuma=tizzigus zeetâ bee=
 dribâ ſabeedroht, lai kohpâ eenaidneekem warretu ſtipraſi pretti
 turretees. Bet kâ Lutterſ jau preeſſchlaikâ to nebija wehlejis, tâ
 taggad wehl maſaf to wehleja, neſinnadams ſſaidri, woi Ewan=
 geliuma=tizzigeem arri eſſoht brihw ſaweenotees beedribâ ar tah=
 deem Ewangeliuma=draudſes lohzeekem, kaſ par ſwehtu wak=
 ſarehdeenu mahzija zittadi. Kad Lutteru praſſija, ko wiſſch
 dohma par to ſabeedroſchanu, tad wiſſch ſcho padohmu dewe:
 ſchinnis leetâs gluſchi nemas nepeeklahjahs us meeſas ſpekſu
 palautees, nedſ ko pehz zilweku gudribas darriht; un tad wehl
 peelikke ſchohs wahrduſ: „Kad wiſſi ſakka: mehſ ſabeedro=
 jamees tadeht, lai Ewangeliuma mahziba pee mums teek us=
 turreta un ſargata, — tad eſ ſakku: ſchi ſabeedroſchana ne=
 ko newarr lihdſeht, bet irr weltiga; jo kad mehſ ko gribbetum
 panahkt, tad tai ſabeedroſchanai waijadſetu dibbinatees us to,
 ka wiſſeem beedreem irr weenads prahts un weenada tizziba,
 un ka wiſſu mahziba ar muſſu mahzibu ſaect kohpâ; bet

mehs nemas skaidri nesinnam, kahda winneem tizziba, un mums bail, ka pee winneem tas pulzinsch tikkai mas, kam ta ihstena tizziba irr." Un kurfirstam Lutters rakstija: „Lai gan landgrahfs wehl dauds darbojajs ar to sabeedroschanu, no ka Dēwos muhs lai schehligi pasarga, tomehr KRistus muhsu KLings muhsu luhgschanas deht dohs, ka juhsu gohdiba ar scho leetu nepihsees un netihsees; jo kahda nelaine no tahs zelsees, to taggad wehl nemas newarram sadohmaht.“

Evangeliuma-tizzigi waldineeki jau kahdas reises bija sanahfuchi gribbedami sarunnatees par to sabeedroschanu, bet gallā newarreja tikt; landgrahfs bija lizzis mahzitajeem sanahft Marburgā un sarunnatees par tizzibu, un luhkoht woi eefsch tizzibas leetahm newarroht tikt pee pilnigas weenprahtibas; bet arri tas nebija isdewees. Tad atkal schee waldineeki sabeedroschanas deht Oktober mehnesi sanahze Schwabachā; bet schē nu kurfirsts un markgrahfs Georgs no Brandenburgas likte preekschā 17 kristigas mahzibas gabbalus, ko Lutters bija sarakstijis, un apleezinaja, ka tad ween ta sabeedroschana Dēwam buhs patihkama, kad wiffi beedri us scho skaidru tizzibas-grunti weenprahtigi dibbinasees; ar tahdeem, kas schihs mahzibas par sawu tizzibas-grunti newarroht un negribboht peenemt, wiini arri nemas negribboht sabeedrotees. Tā tad ar scho sanahfschanu arri nebij nefas. Pa tam starpam keisers bija lizzis rakstiht Evangeliuma-tizzigeem waldineekeem bahrgu atbildi; landgrahsam likkajs, ka laiks paleekoht allasch jo nifns un bailigs, tapehz winsch kurfirstam arween no jauna un jo stipri usgahje, lai tas stiprā un zētā sabeedroschanā ar wiinu saweenojajs. Lai laikā Lutters jo skaidri atsinne, ka effoht grehks, kad waldineeki ar eerohtscheem sawam keiseram un augstam waldineekam pretti turrajs, un ka jo leels grehks buhs, kad Evangeliuma-tizzigi karru eefahks. 18 Oktoberi winsch kurfirstam rakstija: „Mehs labbak gribbetum desmits reis buht nofauti, ne kā ar to apsinnaschanu fautees, ka muhsu Evangeliuma-mahziba effoht wainiga pee affins-isleefchanas woi lauschu apskahdeschanas; jo mums pascheem waijaga buht tahdeem, kas zeesdami neatreebjajs. Bet ka juhsu gohdibai zaur to nahf kahdas breefmas, par to nefas nekaisch. Muhsu KLings Iesus KRistus irr spehzigs deesgan, ka Winsch warr zekus un palihgu atrast, un padarriht, ka schihs breefmas juhsu gohdibai par skahdi newarr palikt; Winsch itt weegli warr isnihzinahht besdeewigu waldineeku dohmas un apnemshanas. Tas KLings KRistus muhs ar schihm breefmahm kahrdina, — no teefas un pehz waijadsiabas, — woi muhsu

tizziba eefsch Wiina wahrda irr beswiltiga, un woi Wiina wahrduß teescham par pateesibu turrām, woi ne. Zo kad grißbam KRistus kalpi buht un wiinā pasaulē muhschigu dshwoschanu eemantohht, tad nedrihstam praffiht, lai mums labbaki klahjahs, ne kà muhsu Kungam un wisseem Wiina swehteem irr klahjees un wehl klahjahs. KRistus krusts janess; pasaulē to negribb nest, bet uslikt, — tad nu mums kristiteem tas jau janess, lai nenests nepaleef un lai par neeku neeteef turrehts. DGeus arri us preefschu mums nekahdu launu neliks useet, ja ween tizzeem un DGewu luhgim. Mehs to pateesi sinnam un arri lihds schim skaidri to effam mannijschi zaur DGewa brihnischfigu palihgu, ka muhsu leeta, ko mehs aisstahwam, naw muhsu, bet pascha DGewa leeta. Us to stihwejamees un ar to eepreezinajamees. Tapelz jo pasemmigi luhdsu un pamahzu, lai juhsu gohdiba tahdās breefmās irr preeziga un bes bailehm; mehs zerram, ka ar DGewa palihgu zaur sawahm DGewa luhgschanahm un peesautschanahm wairak spehsim isdarriht, ne kà wiini ar wiffu sawu draudefchanu. Us to ween jaluhko, ka sawas rohkās turrām skaidras no affinim un warrasdarbeem; un ja noteef, kas laikam nenotiks wis, ka keisers wehl zectaki mums usspeeschahs, un praffa, lai es un zitti mahzitaji wiinam preefschā stahdahs; tad mehs paschi arri ar DGewa palihgu preefsch keisera dohmajam stahditees un juhsu gohdibai muhsu deht nekahdas breefmas nebuhs Jareds. Zo juhsu kurfirsta gohdibai nebuhs mannu woi zitta kahda zilweka tizzibu aisstahweht, juhs arri to nesphejeet; bet ikkatram sawu tizzibu pascham buhs aisstahweht, un ne us zittu zilweku galwu, bet us sawu paschu galwu buhs woi tizzeht, woi netizzeht.“

Kad un Lutters tahdus drohschus, skaidrus pamahzischanas wahrduß bija islaidis, tad ar to sabeedroschanu bija pagallam, lai gan tee leeli fungi wehl diwreis fanahze Dezemberi 1529 Schmalkaldenē un Janwahri 1530 Nirnbergā. Bet tadehl ka likkās, ka keisers warrbuht drihs nahks wirfū ar kara-spehku, tad Lutteru wehl weenreis praffija, kahdu padohmu winsch dohdohht, kad keisers ar kara-spehku lausisees wirfū. Lutters Merz mehn. 1530 itt skaidri atbildeja: „Lai semmi un zilwekus dohd keiseram rohkās, lai ar teem darra, ko grißb, bet sawu lectu lai pawehle DGewa rohkās; waldineeki lai tikfai tad ween neklausā keiseram, kad keisers teem pawehlehs, sawus pawalstneekus tizzibas deht mohziht, nokaut, woi no semmes isdshiht.“

DGewa Swehtais Gars palihdseja, ka wiffi Ewangeliu-

ma=tizzigi waldineeki paklauffija schim padohmam, fo Luters ihsteni pehz DGewa prahta bija dewis; wianni appafsch KRistus krusta ar pazeeschanu un kluffu prahtu gaidija, fo DGews tas Kungs winneem par labbu darrihs.

Ta wianni ar preezigu pateizibu, ar skaidru firbi warreja pretti nemt to leelu schehlastibas=dahwanu, fo tas peetizzigais DGews bija nodohmajis winneem dahwinacht 1530 walsts=runnas=deenâ, fo keisers liffe turreht Augsburgas pilssatâ; jo no schihs runnas=deenâs Ewangeliuma=draudse paliffe par ihpafchu, fwabbadu draudsi, un tiffe wallâ no Kattolu pinnekleem.

10. Augsburgas walsts=runnas=deena 1530 un Augsburgas tizzibas=apleezinafchana (Konfessione.)

Tai grahmatâ, ar fo keisers jau Janwahr mehnesi 1530 bija pawehlejis, scho runnas=deenu turreht, winsch noliffe, tur itt ihpafchi par tizzibas=lectahm farunnatees. Keisers arri wehl ohtru grahmatu par to islaide, fur to paschu pawehleja, bet wisseem Ewangeliuma=draudses beedreem bija brihnumâ, zif laipnigi keisers schinni grahmatâ runnaja. Tur bija rakstihst: „Schinni fanahfchanâ lai wiffi noleek wiffu eenaidibu, kas zittam ar zittu effohht; lai us iffatra dohmahm ar mihlestibu un laipnibu klauhafhs, lai abbas puffes, zif spehdami wiffas dufmas atmett, un brahligi saweenofahs tai weenâ ihstena tizzibâ appafsch weenas galwas, prohti KRistus.“ Bet Ewangeliuma=tizzigi waldineeki scheem faldeem wahrdeem mas warreja tizzeht, jo deesgan jau bija dabbutjufchi atsiht, kahds faldums pee keisera un pee Kattoleem atrohnamâ.

Lai Ewangeliuma=tizzigi fawu tizzibu skaidri warretu parahdiht, un lai arri warretu sinnaht, kahdâs leetâs ar Kattoleem atkal warroht saweenotees, kad par to Augsburgâ farunnasees, kurfirsts 14. Merz Lutteram, Jonafam, Bugenhagenam un Melanchtonam bija lizzis tahs mahzibas, kas par Ewangeliuma ferdi un kohdoli turramas, ihfi un skaidri rakstos falift; schohs rakstus lai wiinam nodohd Torgawas pilssatâ 21 Merz, un lai arri paschi taifahs gattawi lihds ar winnu us Augsburgu aiseet. Schee minneti DGewa wihri tad kurfirftam noliftâ deenâ nodewe tahs 17 mahzibas=gabbalus, fo Luters jau bija farakstijis preeksch Schwabachas faeefchanas, un fo wianni kohpâ wehl drufku bija pahrtaijufchi; schee mahzibas=gabbali no ta laika tiffe nosaukti par: „Torgawas tizzibas=lohzeekleem.“ Schee mahzitaji arri kurfirstu luhdse, lai pats ne-eet us Augsburgu, fa tam daschfahrht tur lai neuiseet

breesinas; wiina weeni paschi gribboht us Augsburgu eet un tur preefsch keisera rahditees un atbildeschanu doht par sawu mahzibu. Bet Johann tas Pastahwigais us to atbildeja itt duhschigs un drohschs: „To lai DGews nedohd, fa man nebuhs jums lihds eet; es lihds ar jums sawu KUnghu KRistu gribbu apleezinaht.“

Kurfirstam bija tahda preeziga tizziba un drohschiba us DGewu, fa nepatahwahs us nekahdu zilweku woi sabeedroschanas palihdsibu, bet weenigi no sawa debbestiga KUngha un kehniaa Iesus KRistus gaidija palihgu un patwehrumu, bet wiensch arri bija gattaws, kad buhtu waijadstigs, Ewangeliuma deht wiensas leetas nodoht; tapatt arri dohmaja wiifi zitti Ewangeliuma=tizzigi waldineeki un pilssatu preefschneeki; tahda swehtâ prahtâ tad arri kurfirsts pawehleja wiifas Sakschu=semmes basnizâs DGewu luhgt, lai swehti schehligi wiifas runnas=deenas farunnaschanas; 2 Mai 1530 wiensch nonahze Augsburgâ, pirmais no wisseem Wahzsemmes waldineekeem. Drihs pehz wiina nahze arri dedstigs Hefu landgrahfs, tad tee zitti waldineeki un brihw=pilssatu preefschneeki. Pehz wiinneem un reisê ar wiinneem arri nahze Kattolu waldineeki un bisfapi. Ar teem waldineekeem no Ewangeliuma=tapatt fâ no Kattolu draudses puffes arri bija lihds nahkuschi paschi augsti zeeniti un flawejami mahzitaji un DGewa rakstu sinnatneeki; no Kattoleem bija nahkuschi: Eck, Kochleus, Fabers, Wimpinas, Menssings u. z.; no Ewangeliuma=tizzigeem mahzitajeem bija nahkuschi: Melanchtons, Spalatinus un Jonas, fo kurfirsts bija nehmis lihds, tad no Wirtembergas bija nahzis Brenzs, no Hefu semmes Schnepfs u. z. Lutteru kurfirsts bija atstahjis Koburgâ, tai Sakschu=semmes pilssatâ, kas Augsburgai bija patš tuwakais. To us paschu runnas=deenu kurfirsts nedrihksteja Lutteru lihds nemt, tapehz fa tas wehl stahweja appaksch pahwesta un keisera lahsteem, kas Wormsê us wiinau bija usfrauti. DGewa brihnischkiga waddischana un gahdaschana arridsan pee ta irr redsama un mannama, fa Wiensch Lutteram leedse eet us Augsburgas runnas=deenu. DGews laikam gribbeja, lai schê, kur wiifi Wahzsemmes augsti waldineeki bija sanahkuschi, itt skaidri iffatrs atsihtu, fa Ewangeliuma mahziba un draudse nedibbinajahs us Lutteru, bet ween us to muhschigu afmins=kalnu Iesu KRistu. Bet lai gan Lutterš patš Augsburgâ newarreja buht, un lai gan wiinam Koburgâ gan drihs tif patt dauds meefas fahpes un wella usmahfschanas bija jazeesch, fâ preefchlaika Wartburgâ, un lai arri wiinam tur darba papilnam bija ar daschadeem rak-

steem, — tomehr wiensch pee wiſſa, fo wianna darba-beedri
 Augsburgâ Ewangeliumam par gohdu isdarrija, itt ihsti bij
 tas padohmadewejs un rikotajs. Tee Ewangeliuma=tizzigi,
 kas tur bija, wiannam weenumehr rakſtija grahmatas, ſewiſchki
 tee mahzitaji, un wiensch tuhliht atbildes laide atpakkal. Ne-
 kahdu leelu lectu tee draugi bes wianna ne-eefahze, no wiſſa, kas
 notifke, dewe wiannam ſinnu, ſuhdſeja wiannam ſawas behdas
 un ruhpeſchanas; wiensch wiinneem allasch dewe labbu derrigu
 padohmu, ſtiprinaja wiannu prahtu ar leelu gudribu, drohſchibu
 un deewiſchkiſgu ſpehku, bes mitteschanas wiannus eepreezinaja
 to apbehdinaſchanu deht, kas wiinneem bija usgahjuſchas, dar-
 rija wiannus mohdrigus us labbu zihniſchanu un ar warru wi-
 annus ſpehzinaja, lai drohſchi paſtahw tai zihniſchanâ, fo DŒews
 teem bija nolizzis. Arri ſchinnî laikâ, kur leelas lectas notifke
 un kur Ewangeliuma=draudſe ihſteni wehl tifke uſtaifita un
 ſpehzinata, Lutters rahdijahs kâ tas no DŒewa ſchai draudſei
 dahwinahſt aistahwetajs, no kurra meefahm tezzeja dſihwas
 uhdens ſtraumes, tif labbi teem, kas turwumâ, ka arri teem,
 kas tahlumâ bija; Koburgâ wiensch laudim par ſwehtibu bija
 zaur uſtizzigu ſkaidru DŒewa wahrdu ſluddinaſchanu, teem,
 kas tahlu bija, wiensch palihdſeja ar rakſteem un grahmatahm.
 Bet pahr wiſſahm leetahm wiensch arri ſchinnî laikâ Ewange-
 luma=draudſi un Ewangeliuma=tizzigus ſpehzinaja zaur ſawahm
 firſnigahm ſpehzigahm DŒewa=luhgſchanahm; jo DŒewa=luhg-
 ſchana, ſwehtu rakſtu mahziſchana un daudſfahrtiga PŒſtitaja
 meefu un affinu baudiſchana bija arri wiannam tâ kâ uppites,
 kas nahkama muhſcha ſpehkus tif pilnigi wiannam peewedde, ka
 atkal no ſawas pilnibas warreja us wiſſahm mallahm daudſ zil-
 wefeem ſtiprinaſchanu un eepreezinaſchanu paſneegt, kâ katram
 bija waijadſigs. Tai laikâ pee Luttera par palihga mahzitaju
 bija Beit Diedrichs; tas par Luttera DŒewa=luhgſchanahm
 tâ rakſta: „Ideenas Lutters no tahm ſtundahm, kas us ſtu-
 deereschanas=darbeem irr jo derrigas, trihs noſwehtija DŒewa=
 luhgſchanai. Man kahdu reis laimejahs, ka wiannu dabbuju
 dſirdeht DŒewu luhdſohht. Ak DŒews! kahds gars, kahda
 tizziba irr wianna wahrdôs! Wiensch tif firſnigi un ar ſwehtu
 bihjaſchanu luhdſ, kâ tahds, kas ar paſchu DŒewu runna, bet
 arri ar tahdu zerribu un tizzibu, kâ tahds, kas ar ſawu tehwu
 runna.“ Zif uſtizzigi un firſnigi Lutters irr DŒewu luhdſis
 par wiſſu, kas Ewangeliuma=tizzibas deht Augsburgâ notifke,
 to no teem wahrdeem warram nopraſt, fo wiensch Melanchto-
 nam par to rakſtija: „Es gribbu DŒewu luhgt, kauft un ne-
 rint, lihds famehr mannas luhgſchanas buhs paſlauſtas.“

Keisers pa daudſ ilgi kawejahs nahft, par fo wiſſeem bij brihnumſ un Ewangeliuma-tizzigeem behdigas dohmas. Bet arri pee ſchihſ uſkawefchanaſ warram nomanniht, ziſ ſchehligi DŒewaſ tas Allngſ ſawu Ewangeliuma-draudſi waddija. Mehſ jau dſirdejufchi, ka kurfirſtſ uſ runnaſ-deenu ſataiſida-meſ no ſaweem mahzitajeem bija praſſijis, lai ſchee itt ihſâ laiſâ ſaleef kohpâ taſſ mahzibaſ, kurrâſ warrehſ ſaweenoteeſ ar Kattoleem, un kurrâſ newarrehſ wiſ; Lutterſ un winna beedri tahdâ ihſâ laiſâ zittu neſo nebija warrejufchi darriht, ka taſſ wezſas 17 mahzibaſ-gabbaluſ no 1529 g. pahrrau-dſiht un kurfirſtam nodohht. Bet ſchee mahzibaſ-gabbali Augſburgâ taſ nebija ihſti derrigi; jo ſchê waijadſeja tahdas tizzibaſ-iſſtaſtiſchanaſ, kurrâ ſkaidri parahdihtſ, kahdâſ mahzibâſ Ewangeliuma-tizzigi newarr ſaet ar Kattoleem, un tadeht pehz DŒewa wahrdeem zittabi mahza; bet tee 17 mahzibaſ-gabbali zittas waijadſibaſ deht bija ſarakſtitas, prohti paſchu Ewangeliuma-tizzigu ſaweenofchanaſ deht. Kad un keiſerſ tiſ ilgi kawejahs nahft, un zaur to wiſſeem, kaſ tur bija ſa-nahkufchi, beſ darba un welti bija jagaida, — tad kurfirſtſ Melanchtonam uſdewe, lai wehl apdohma un gahda, ka tohſ Schwabachâ ſarakſtituſ 17 mahzibaſ-gabbaluſ jeb Torgawaſ tizzibaſ-lohzeſkuſ tà pahrtaiſa un wairo, ka tee ſchinnî runnaſ-deenâ derr, ar winneem tiſpatt Kattoleem winnu wiltigas mahzibaſ uſrahdiht, ka arri Ewangeliuma-tizzigu pehz ſw. rakſteem atjaunatu mahzibu ſkaidri darriht ſinnamu. Melanchtonſ nu taſſ wezſas 17 mahzibaſ-gabbaluſ wairodamaſ un pahrtaiſidamaſ ſarakſtija Augſburgaſ tizzibaſ-apleezinaſchanaſ grahmatu. (Konfeſſioni.) — Schinnî grahmatâ winſch papreeſch ſalikke wiſſaſ kriſtigas draudſeſ grunſtſ-mahzibaſ, ka winnaſ atrohnamaſ ſwehtôſ rakſtôſ, un ka arri wiſſi pateeſigi Kriſtuſ draudſeſ leeziſneeki no wezſu wezſeem laiſeem irr tizzejufchi un mahzijufchi; tad atkal uſrahdija Kattolu draudſeſ wiltigas mahzibaſ un DŒewa-kaſpoſchanaſ eerikteſchanaſ, kaſ DŒewa wahrdeem pretti, un tadeht atmettamaſ un nozeſtamaſ; un wiſſu, fo ſchê bija ſarakſtijis, to bija rakſtijis ar tahdu ſwehtu drohſchibu, ſkaidribu, weenteeſibu un paſem-mibu, ka neſahdi zitti rakſti ſcheem Melanchtona rakſteem aplan naw lihſſinajami. Kad Melanchtonſ ſawu darbu bija beidſiſ, tad ſchee rakſti 11tâ Mai Lutteram tiſke ſuhſtiti uſ Koburgu, lai winſch tohſ pahrrauga un pahrlabbo. Winſch iſlaſſijis, tohſ ſuhſtija atpakkal un rakſtija turflaht: „Eſ Fihlippa mahzitaja aiſſtahwefchanaſ-rakſtuſ eſmu laſſijis, tee man gauſchi patihſ, un neſinnu pee winneem neſo pahrtaiſiht neſſ pahrlab-

boht; tas arri man neklahtohs, jo es tik lehnigi un laipnigi ne-
mahftu runnaht. KRistus muhsu KUngs lai palihds, fa wianni
dauds un leelus auglus nefs, to zerram un luhdsam!"

Pehz keisera pawehleschanas = grahmatas Mai mehnesi
runnas = deena bija jaturr; bet wehl 15tâ Juhnî ween keisers
pats nahze us Augsburgu. Tas bija tai deenâ preeksch sweh-
tas maifes deenas, fo Kattoli turr par jo augstu swehtkudee-
nu, kurrâ tee to swehtu maist, — ta KUnge KRistus meesu,
— ar leelu stahiti nehfa apfahrt pa pilfateem un zeemeem.
Wehl tai paschâ deenâ keisers Ewangeliuma = tizzigeem waldbi-
neekem pawehleja, lai saweem mahzitajeem nekauj wairs
spreddikus fazziht, un lai rihtdeenas swehtkôs lihds eet sweh-
tas maifes prozessionê. Ewangeliuma = draudses waldbineeki us
weetas leedsahs to darriht; un kad keisers paschâ swehtku-deenâ
wiinnus wehl stubbinaja to darriht, tad wianni atbildeja: „Tee
ne dohmaht nedohmajohht tahdeem zilwezigeem liffumeem, kas
DEwa wahrdeem gluschi pretti un fo KRistus naw pawehle-
jis eezelt, zaur to apstiprinaht, fa Kattolu prozessionê staiga
lihds.“ Ka mahzitajeem wairs nebuhs spreddikus turreht, to
keisers jau papreeksch bija pawehlejis; bet lihds schim neweens
pehz tahdas pawehleschanas nebija turrejees; un taggad mark-
grahfs Georgs no Brandenburgas keiseram Ewangeliuma = tiz-
zigu wahrdâ skaidri parahbija, kadeht tee tahdai pawehlescha-
nai newarroht klaufiht; bet kad keisers allasch us to pastah-
weja, fa pehz wiinna pawehleschanas effohht jadarra, tad tas
ar leelu firds = drohschibu fazzija: „Lai DEws nedohd, fa
es sawu DEwu un Wiinna fw. Ewangeliumu aisleedsu,
labbak es gribbetu schè us weetas juhsu keiseriskas augstibas
preekschâ zellôs nomestes un fewim list galwu nozirst.“ Kei-
sers par wiinna dedftgu prahtu un drohschu tizzibu brihno-
damees itt laipnigi fazzija: „Mihlais markgrahfs, ne galwu
nohst, ne galwu nohst!“ Tad keisers waldbineekem pawehleja,
lai wiinnam usraksta, kadeht newarroht wiinna pawehlescha-
nai klaufiht. To wianni darrija ar leelu spehtu un droh-
schibu rakstôs sawu tizzibu apleezinadami; schohs rakstus kei-
seram nodewe 17 Juhnî; bet arri tee winneem neko nepa-
lihdsaja, keisers pastahwigi palikke pee ta, fo bija pawehlejis,
un waldbineeki tam arri padewahs, kad zitteem waldbineekem
bija isdewees no keisera isluhgtees, fa keisers arri Kattolu
mahzitajeem aisleedse spreddikus fazziht. — Tad nu keisers 18
Juhnî wisseem laudim islaide fluddinaschanu, fa neweenam
schinnî laifâ ne-effohht brihw spreddikus fazziht, fa ween teem, fo
keisers us to fewischki buhs isredsejis un nolizzis; un schee

lai ar pasemmibu DŒewa wahrduß mahza, un lai ne Katto-
lus, ne Ewangeliuma=tizziguß neaisteeß un nelamma.

Behz wezza eeradduma runnaß=deenu eesahze ar DŒewa=
kalposchanu Dohmes basnizâ. Keisers pagehreja, lai kur-
firsß pehz sawa ammata fâ Wahzu=walßß keisera marschals
uß basnizu eijoht un no basnizas nahkoht winna preeßschâ neß
leelu keisera sohbini. Kurfirsßß par to farunnajahß ar saweem
mahzitajeem, woi to drihßt darriht, un tad keiseram liffe saz-
ziht, wiensch effoht gattawß to darriht, jo tas tam krihtoht pehz
sawa ammata. Zaur scho ammata=isdarrischanu DŒewß
winnaam dewe weetu, pirmu reiß drohschi preeßsch wißeem zilwe-
keem sawu Ewangeliuma=tizzibu apleezinaht. Jo kad pee miß-
fas mahzitajß DŒewa maiß pazehle uß augschu, tad wißß,
arri patß keisers nomettahß zellöß un to swehtitu maiß pee-
luhdse, pehz Kattolu eeradduma; bet kurfirsßß paliffe stah-
wohtß, un lihßß ar winnu wißß tee, fas winnu uß Augßburgu
bija pawaddijuschu.

20 Zuhni fahzahß runnaß=deenas farunnaschanas. Pah-
westa weetneekß ar daubß wahrdeem pamahzija walbineekuß,
lai duhschigi dohdahß karrâ prett Turkeem, krittigas draudßes
wezzu wezzeem eenaidneekeem, fas tannî laikâ atkal taiffajahß
Wahzsemme eelauftees, — un lai to wiltigu mahzibu Wahz-
semme isnihzina. Keisers runnaß=deenu fewischki uß to
bija israkstijis, lai tur par tizzibas=leetahm farunnajahß; un
nu wiensch tomehr pagehreja, lai papreeßsch par karra=leetahm
runna. Bet Ewangeliuma=tizzigi no firsß wehlejahß, lai
papreeßsch farunnajahß par tizzibas=leetahm. Kad tee pa-
stahwigi keiseru luhdse, lai tâ leef darriht, tad pehdigi keisers
arri ar to bija meerâ, un pawehleja Ewangeliuma=tizzigeem
walbineekeem un brihw=pilßfatu preeßschneekeem, lai sawas
luhgßchanas un fuhßseschanas wahziffi un latihnißfi usraksta
un keiseram nodohd. Wehl taiß paschâ deenâ kurfirsßß Johann
safauze kohpâ Ewangeliuma=tizziguß pee fewis un tohs pamah-
zija, lai pastahwigi paleef pee skaidrahm fw. rakstu mahzi-
bahm; bet to deenu pehz tam wiensch paliffe sawâ kambari
DŒewa wahrduß lassoht un DŒewu luhdsoht, no wißßas firsßß
fataiffidamees uß to swehtu brihdi, kad sawu tizzibu apleezinahß
wißßas leelas sapulzefchanas preeßschâ.

Kad 24 Zuhni runnaß=deenas fungi atkal bija sanahku-
schu, papreeßsch pahwesta weetneekß turreja runnu; pehz tam wißßi
Ewangeliuma=tizzigi walbineeki, tee paschi, fas Speierê bija
prettiturrejuschees Kattolu usmahßschanahm, zehlahß stahwuß,
un Sakschu=semmes kanzlers Brißß winnu wahrdâ isteize, fa tee

effoht gattawi, sawu tizzibu schè wisseem dsirdeht apleezinaht un pehz tam rakstôs saliktu keiseram eedoht. Keisers gribbeja, lai tohs rakstus wianam eedoht ween, jo lassiht un apleezinaht effoht jau par wehlu. Bet kanzlers keiseram atbildeja: „Wiini lihds scho brihdi ilgu laiku sawas tizzibas deht effoht jo bahrgi apfuhdseti un ar jo niknu slawu nosaukti par tahdeem laudim, kas zaur sawahm mahzibahm kristigai draudsei nelaimi un pohstu ween fataisijuschî, pateesibas deht wiancem tapehz peenahktohs, wiifu lauschu preekshâ parahdiht, kahds gars ceksch wiancem walda un kahdu tizzibu tee apleezina. Tadeht tee keisera gohdibu pasemmigi luhdsoht, lai Dewa deht to neturr par gruhumumu, wianu tizzibas=apleezinaschanu klawiht.“ Keiseram tas nepatikke; Ewangeliuma=tizzigeem dauds bija jaluhds un jamekle, kamehr pehdigi keisers teem palahwe, nahkoshâ deenâ sawu tizzibas=apleezinaschanu preekshâ lassiht; bet winsch nelahwe to preekshlassiht leelâ rahtuhscha sahlê, kur lihds schim bija sanahkuschî, — bet kahdâ masakâ sahlê bisskapa pilli, kur winsch mahjoja; tur waldineekeem ween bij weetas klahht buht pee scho augsti turramu leetu ischkirshanas.

25 Zuhni, pehz pu'sdeenas pulksten trijôs, sanahze runnas=deenas lohzehti kahdâ sahlê bisskapa pils semmajâ tahschâ, kur kahdeem 200 zilweekeem bija ruhmes. Bet ahrâ, pagalmâ preeksh sahlê durwim, bija sanahzis leels lauschu pulks. Abbi Sakschu kurfirsta ministeri nahze sahlê widdû, katrs rohkâ turredams sawus rakstus; Brikam bija rohkâ latihniiski farakstita, Baieram wahziski farakstita apleezinaschanas grahmata. Keisers pawehleja, to latihniiski preekshâ lassiht; bet kurfirsts Johann pasemmigs atbildeja un luhdse: „Wiini effoht Wahzsemme sanahkuschî, effoht wiifi Wahzsemmes waldineeki, tadeht zerrjoht, ka keiseriska gohdiba scheem laus sawu tizzibu wahziski apleezinaht; — tad keisers arri bija meerâ un lahwe wahziski lassiht. Papreeksh ministers Briks wiifu Ewangeliuma=tizzigu waldineeku wahrdâ usunnaja tohs schè sapulzetus waldineekus un leelus fungus; tad ministers Baiers lassija preekshâ to apleezinaschanu; winsch lassija tik skanni un gaischi, ka arri tas leelais lauschu pulks, kas ahrâ preeksh lohgeem saspeedes stahweja, wiifu warreja dsirdeht un saprast, jo wiifi waldineeki un leeli fungi wairak ne kâ diwi stundas itt kluffi un nekustedamees sehdeja farunnaschanas sahlê, un jo usmannigi klawija, ko ministers Baiers lassija.

Augsburgas tizzibas apleezinaschanai, ko schè preekshâ lassija, irr diwi daklas. Birma dakla 21 lohzehtôs israhda, kahda irr Ewangeliuma=tizzigu skaidra mahziba. Birmais lohzehtis

leezina, ka mehš tizzam eefsch to augsti-teizamu Trihsweenigu DŒewu, un ka mehš turrām to paſchu tizzibu, kaſ kriſtigai draudſci bijuſi no eſaſkuma. Dhtr̄s lohzeckliſ mahza, ka zilwekſ pehz Ahdama apgrehkofſchanas peedſemm grehzigſ un ka tadeht tam muhſchigâ nahwê un pohſtâ janogrimſt, kad DŒewſ eefſch Sawas ſchehlaſtibas to neatpeſti. Treſchais lohzeckliſ iſteiz DŒewa ta Dehla gohdu, kaſ no muhſchigas ſchehlaſtibas zilwekſ tappiſ, lai Sew Paſchu pee kruſta uppuredams paſauleſ grehkus ſalihdſina un muhſchigu peſtiſchanu gaiſmâ wedd. Zettortâ, peeſtâ un feſtâ lohzeckliſ irr mahzihtſ, ka grehku peedohſchanu un taiſnoſchanu preeſch DŒewa newarrām panahſt zaur ſawu paſchu nopelnumu, bet tiſkai weenweenigi zaur to tizzibu eefſch to kruſtâ fiſtu KUngu JŒſu; ka to tizzibu eefſch KNiſtu eefſch mums radda Swehtaſ Garſ, kaſ zaur DŒewa wahrdeem un teem ſwehteem ſakramenteem, ko DŒewſ no ſchehlaſtibas uſ to irr dewiſ un eeſtahdiſiſ, pee muhſu ſirdim ſtrahda; ſchiſ Swehta Garra ſchehlaſtibasdarbſ nahkoht teem par labbu, kaſ tizzibâ tam padohdahſ; un ſchai tizzibai buhſ parahditeeſ ar to, ka DŒewa hauſteem eſſam paſlauſigi un labbuſ darbuſ paſtrahdajam; tomehr mehſ ne kad nedrihkſtam tizzeht, ka ar ſaweem darbeem DŒewa preeſchâ warrām taiſnoteeſ, bet muhſu zerribas un palauſchanas grunte allaſch irr un paleek weenweenigi muhſu KUnga JŒſuſ KNiſtuſ taiſniba un ſwehtſ nopelnumſ. 7 un 8 lohzeckliſ irr iſrahdihtſ, ka kriſtiga draudſe irr wiſſu tizzigu un Swehtu beedriba; un tur eſſoht ta iſtlena draudſe, kur DŒewa wahrdi ſkaidri teek mahziti un kur ſakramentuſ tâ walſa un zeeni, kâ DŒewa wahrdi pawehle. Tad tahtak leeziſu atrohnām par to, ko DŒewa wahrdi mahza par kriſtibu un ſw. walfarehdeenu, par grehku ſuhdſeſchanu un grehku peedohſchanu, par mahzitaju ammatu un baſnizaſ liſkumeem un eeſtahdiſchanahm, par laizigu waldiſchanu, par paſtaraju teeſu un paſauleſ gallu; par zilweka walſu, pehz ſawas patiſſchanas woi labbu eegribbeht woi ſaunu, par to, kâ grehkſ zehleeſ paſaulê, par labbeem darbeem, par to gohdu, ar ko tohſ DŒewa preeſchâ aiſgahjuſchuſ ſwehtuſ zilwekuſ zeeni. Scho lozeckliſ beiſdſamâ gallâ, prohti pehz tam, kad wiſſas ſkaidraſ mahzibaſ irr iſteiktas, irr ſazzihtſ tâ: „Tê nu irr ſaliktâ kohpâ gan drihſ wiſſa mahziba, kaſ muhſu baſnizâſ teek mahzita un ſluddinata, kriſtigu ſauſchu ſinnamai ſirdi par pamahziſchanu un eepreezinaſchanu, un lai wiſſi tizzigi augumâ aug ſwehtâ diſhwofſchanâ; ſo mehſ ne pawiſſam negribbam ſawu dwehſeli un ſinnamu ſirdi leelâſ breeſmâſ eeweeſt ar to, ka DŒewa wahrdu

neleetigi un welti walfajam woi ka Winna sw. wahrduß pahr-
großfam; nedß gribbam faweem behrneem un pehznaßkameem
kahdu zittu mahzibu atstahht un wehleht turreht, ka ween to,
kas faeet kohpâ ar skaidreem DGeWa wahrdeem un wißu kri-
stigu tizzibas=tehwu mahzibahm. Kad nu schihs mahzibas us
skaidreem DGeWa wahrdeem dibbinajahß, arr nemaß naw pretti
ne wißas kristigas draudses, ne arri Kattolu draudses flawetu
un augsti zeenijamu tizzibas tehwu mahzibahm, zif tahß no
wianu raksteem atßihtam, — tad arri zerram, ka mußsu pret-
tineeki schinniß mußsu farakstität mahzibâß ar mums bußß
weenâ prahtâ. — Dhtrâ apleezinaßchanas grahmataß daßâ
Ewangeliuma=tizzigi parahda, kahdas Kattolu mahzibas un
lißkumus turr par tahdeem, kas DGeWa wahrdeem pretti,
prohti: ka draudses lohzeekem to swehtitu bifferi pee sw. wak-
farehdeena leedß; ka pawehle mahzitajeem bes laulibas dßih-
woht, ka leef preestereem mißu turreht par nomirruscheem; ka
praßsa, lai ikkatsr DGeWagal dneekß itt wißus famus greßkus,
fo taß darriiß, preesterim außiß ißstahsta; ka mahza, ka zaur
labbeem darbeem zilwekß warr taißnibu pelnitees, — ka mußku
dßihwoßchanu pahrleeku augsti zeeni; ka bißkapeem leelaku warru
peeleeß, ne ka DGeWa wahrdi teem wehle peelift; par wißu to
bija rakstihß, un ar DGeWa wahrdeem skaidri israhdihtß, fur
un ka Kattokeem schinniß leetâß irr wißlees, un ka tadeht ik-
katram kristitam zilwekam schihs wiltigas mahzibas un nelab-
baß eestahdißchanas irr ja-atmett. Paßchâ gallâ Ewangeliuma=
tizzigi apleezina, ka wißas schihs mahzibas ar labbu skaidru
ßinnu ta eßhoht faliktas, ka nekahda jauna nedß aplama mah-
ziba kristigâß baßnißâß lai ne-eelauschahß un wairowahß.

Raug, keißers Ewangeliuma=tizzibas waldineekeem bija
aißleedßiß, Augßburgâ fawâß paßchâß mahjaß=weetâß skaidru
Ewangeliumu zaur faweem mahzitajeem lißt fluddinaht; un
DGeWß ar Sawu brihnißkfigu waldißchanu bija padarriiß, ka
paßchi tee waldineeki paßchâ keißera mahju=weetâ drißksteja to
pateefibu fluddinaht un sawu KIngu IGeßu KRißtu apleezi-
naht; un schinnî apleezinaßchanâ kristiga tizziba un wißß, fo
ween swehti DGeWa wahrdi mahza par zilweka peßtißchanu, tif
pilnißgi un skaidri, droßßchi un spehzigi bija apleezinahtß, ka wehl
lihdß schim nekad nebija notizziß no paßchaß kristigas draudses
eefahkuma, un laikam arri waißß nenotißß; un scho sawu skai-
dru preezigu leezibu Ewangeliuma=draugi bija ißeikufßchi tif
leelaß augßtu waldineeku un kungu favulzeßchanas preeßschâ;
tapehz arri DGeWß palihdßeißiß, ka scho skaidras Ewangeliuma=
tizzibas leeziba irr atßkannejuß ne ween schinnî sahlê Augß-

burgâ, bet zaur wiſſahm ſemmehm, un jo gaiſchi atſkannehs lihds paſaules pehdigam gallam.

Wiſſa ſchi tizzibas = apleezinaſchana no pirma lihds pehdigam wahrdam iſteiz muhſu Kunga Ieſus KRiſtus teizamu flawu, par gohdu DEwam tam Tchwam; — ka KRiſtus mums no DEwa irr dohts par gudribu, par taiſnibu, par ſwehtu-darriſchamu un peſtiſchamu, to ſchee rakſti apleezina no pirma galla lihds pehdigam. Sirds meeru un duſſeſchamu newarr panahkt zaur darbeem, bet zaur tizzibu ween; kad firds to atſiht, ka tai DEws par ſchehligu Tchwu irr palizzis KRiſtus deht, — tad tai irr meers. Zaur ſcho tizzibu firds teek pil-dita ar KRiſtus mihleſtibu un ar nahkoſcha muhſcha ſpehku, un wiſſ tas notek zaur Sw. Garru; Sw. Gars firde ſpeeſch, To atkal mihleht, kas muhs papreeſch irr mihleſis, pehz Wiina prahta ween praſiht un to iſdarriht; Sw. Gars arri dohd ſpehku, DEwa preeſchâ ſtaigabt eekſch iſtenas taiſnibas un ſwehtas dſihwoſchanas, zihnitees to labbu zihniſchamu prett ſah-tanu, prett grehkeem, prett meefu un paſauli; Sw. Gars zaur tizzibu palihds ſchinnî zihniſchanâ paſtahweht un uſwarreht, lihds kamehr ſwehtigi warram aiſeet us to walſtibu, fur waigâ waigam redſeſim To, kam mehs ſcheit peederrejuſchi eekſch tizzibas un mihleſtibas. Ko effam ſazziuſchi par Mahrtina Luttera maſu fatkſimi, ka tas irr leela, augſtizeenijama dahwana un Lutteriſkas Ewangeliuma = draudſes dahrgais glihtums; — to paſchu arri ſakkam par Mugsburgas tizzibas = apleezinaſchamu; no firds mehs tam peekrihtam, ko jau Luttera laiſôs deewabiſ-jigais mahzitajs Kamerarius par ſcho tizzibas = apleezinaſchamu irr ſpreedis; wiſſſch ſakka tà: „Deeſcham, ſcho rakſtu deewiſch-ſiga pateſſiba paſtahwehs, kamehr wirs ſemmes kriſtiga draudſe tiſs ſapulzinata; un ka kriſtiga draudſe lihds paſtarai deenai allasch dwehſeles ſapulzinahs, to ikktra tizziga dwehſele labbi un ſſaidri ſinn.“

Kad miniſters Baiers biia beidſis laſſiht, Keiſers Ewangeliuma-tizzigeem waldineekeem likke ſazziht, ka ar laipnibu effoht dſtr-dejis wiinu tizzibas = apleezinaſchamu; gribboht ſcho ſwehtu leetu wehl dſittaki pahrdohmaht un tad buhſchoht wiinneem ſinnu doht, ko par to buhs ſpreedis. Ewangeliuma-tizzibas beedri pateize Keiſeram un wiſſeem waldineekeem par to, ka tik mihligi wiinu tizzibas = apleezinaſchamu klauiſuſchi. Tad miniſters Brits gribbeja abbus rakſtus, to wahziſki un latihniſki ſarakſtitu apleezinaſchamu keiſera ſiktehram eedoht, bet Keiſers patſ rohku iſſteepis ſanehme abbus rakſtus un patureja pee ſewis to latihniſki rakſtitu apleezinaſchamu; to wahziſki rakſtitu wiſſſch eedewe

Mainzes kurfirstam un wirsbiskapam, lai to glabba Wahzuwalsts rakstu = krahjumā.

Zaur to, ka DĒwš Ewangeliuma = tizzigeem tā bija palihdsejis, šawu tizzibu apleezinaht ar tahdeem wahrdeem, kas ar labbu apdohmu, ar leelu gudribu, pasemmibu un škaidribu bija šalikti un us DĒwa wahrdeem ween dibbinati, zaur to winneem taggad us reiš bija isdewees, šawu prettineeku negantus mellus isahrdiht un isnihzinaht. Genaidneeki bija ispaudejuschi, ka Ewangeliuma = tizzigi wišfu křistigu tizzibu atmettoht, ka nemas eeksch DĒwu netizzohht, ka ešohht breešmigi zilweki, kas pahwehřchoht wišas labbas eeraschas un wišus derrigus liškumus, runnajoht no křistigu kauschu břiwestibas, bet šawā břiwestibā dšihwojoht kā lohpi, iskaišoht nifnas nahwes = sašles sehlu, un padarriřchoht, ka wiša křistiga draudseees bohjā. Neweens šaprattigs zilweks, to tizzibas apleezinašchanu dširdejis, tahdeem melleem wairs newarreja tizzeht. Neweens to nebija dohmajis, ka šchi tizzibas = apleezinašchana Kattoleem tiř gaušchi pee širds ees; zitti no teem nemas neleedsahs, ka winneem tee wahrdi kā ugguns širdi eeschahwuschees. Baieru = semmes herzogs Wilhelms peggahje pee Sakschu kurfirsta, šahze ar winnu itt mihligi šarunnatees, un tam profesoram Gē, leclam Kattohu gudrineekam, kas netahht no winneem stahweja, pahrette, ka tas winnam lihds šchim gluschi nepateesigi ešohht tulkojis Luttera mahzibu. Kad Gēš šamijis atbildeja: „no wezju bašnizas = tehwu raksteem winsch gan warroht parahdiht, ka Luttera mahzibas ne = ešohht škaidras, bet pehz Bihbeles raksteem to newarroht wis;“ — tad herzogs šazija: „Tā — nu es labbi prohhtu, — tee, kas Lutteram peekřiht, stahw pašchu DĒwa rakstu widdū, bet mehš stahwam ahrpušē pee mallas!“ — Augsti mahzihts Augsburgas biskaps Křistophs Stadion nekaunedamees isšazija: „Wišs, kas preekščā lašihhts, ešohht škaidra pateesiba, kam neweens newarroht pretti runnahht.“ Braunschweigas herzogs Heinrichs, lihds šchim Ewangeliuma = tizzigu waijatais, luhdse Melanchtonu us maltiti. Tā Ewangeliuma = tizzigi neween šawu tizzibu bija apleezinajušchi, bet ar šcho apleezinašchanu itt kā ar špehziġu špreddikri arri wišus klausitajus bija aizinajušchi pee ta Kunga Křistus nahht. Un ne ween teem par labbu, kas tur klahht bija, šchis špreddikis bija šazihhts, bet arri daudseem, kas tahlumā zittās semmēs dšihwoja, šchi apleezinašchana jau tai laikā šahze šwehtibu atnešt; jo tee, kas winnu bija dširdejuschi, tuhliht us weetas rakštija us wišahm pašales mallahm šaweem draugeem un beedreem, ko šchē bija dabbujušchi dširdeht un mahzi-

tees, un peelikke saweem raksteem flahst Augsbürgas apleezina-
schanu, kas drihs dauds wallodâs tikke drikketa.

Bet DŒews tas Klings schinnis deenâs pee Ewangeliuma-
tizzigeem peepildija tohs wahrduš, ko lassam Matt. 10, 12. 13:
Zeburrâ nammâ eegahjuschi sweizinajeet to; un ja tas nams
wehrts irr, tad juhsu meers pahr to nahks; bet ja tas newehrts,
tad juhsu meers greesifees atpakkal pee jums.“ Ewange-
liuma-tizzigu apleezinašchana deesgan leelam Kattolu waldineeku
pulkam bija pee firds gahjušî un patikkufî; bet tomehr wiini
pateefibai sawu firdi nemas tà nebija atwehruschi, ka nu tai
škadrai mahzibai buhtu peekehruschees; leelakais Kattolu pulks
arween wehl us to ween dohmaja, Ewangeliuma-tizzigus ap-
paksch kahjahm miht, un arri pats keisers no ta launa, ko
Ewangeliuma-draugeem bija dohmajis darriht, ne par matta
plattumu wehl nebija atstahjees un atkahpees. Schee wiifi to
meeru un swehtibu, ko DŒews wiinu nammam bija gribbejis
dahwinahst, nebija wiš prettinehmuschi, tadehl nu tas atpakkal
greesahs pee Ewangeliuma-tizzigeem un pildija wiinu firdis ar
swehtu preeku un drohschibu. So neweens newarreja leegtees, ko
Ewangeliuma-tizzigi ar sawu tizzibas=apleezinašchanu bija is-
rahdijuschi, ka tee effoht kristiga tizzibas=šabeedrošchana, ihsti
šakkoht ta wišswehtaka kristiga tizzibas=šabeedrošcha-
na, tapehz ka Ewangeliuma-draudse irr ta draudse, kas
weenweenigi un jo pilnigi dibbinajahs us DŒe-
wa škadreem wahrdeem ween, us KRistu un Wiina
Ewangeliumu; un kas arri to nebuhtu gribbejis atsiht, ka
Ewangeliuma-draudse irr ta wiifu swehtaka, wiifu pilnigaka
un škadrafa stary kristigahm draudsehm, — tomehr arri tam
bija jaleezina, ka Ewangeliuma-tizzigi to drohschi warreja pa-
gehreht un prassiht, lai wiinus arri atsiht par kristiteem, lai
wiineem meerâ lauŒ dsihwoht un pehz sawas tizzibas DŒewam
kalpoht. Un Ewangeliuma-tizzigi ar to weenumehr irr eepree-
zinajuschees; lai gan dauds eenaidneeki teem tai laikâ bija, un
arri pehzlaikâ wiifadi niŒni eenaidneeki zehlahs: wiini teem
drohschi turrejahs pretti un ar DŒewa palihgu wiinus arri
ušwarreja, sinnadami: mehš effam škadra DŒewa
draudse, un mums neweens nedrihkst leegt pehz
muhsu tizzibas dsihwoht. Augsbürgas tizzibas=aplezi-
našchana no schi laikâ irr bijušî kâ par karrogu, ko Ewange-
liuma-tizzigi augsti pazehle, un appaksch kurra šapulzedamees
wiini drohschi zihnidamees stahweja; schi apleezinašchana wi-
nai arri paliks par karrogu lihds patt pašaules gallam. Ar scho
tizzibas=apleezinašchanu Ewangeliuma-draudse škadri un ihši

wiffahm zittahm draudsehm sawu tizzibu irr parahdijufi; pee schihs apleezinaschanas swehtahm mahzibahm turredamees wiinna arri irr fargajufi kristigas mahzibas fklaidribu un weenadibu sawâ paschâ widdû, wiffus sawus lohzeklus audstinadama schin-nis mahzibâs, wiffiim saweem kalpeem, mahzitajeem un fskoh-las tehweem peekohdinadama, lai zittabi nemahza, ne kâ tâ, kâ tizzibas=tehwi Mugsburgâ sawu tizzibu DGewam par gohdu apleezinajufchi. Tadeht ta deena, kad muhsu tizzibas=tehwi Mugsburgâ sawu tizzibu isteikufchi, mums wiffiim Ewangeliuma=draudses lohzekleem jaturr par swehtu peeminneschanas beenu:

25 Juhni m. deena 1530

tifpatt augsti jazeeni un jaswehti, kâ

31 Oktoberera m. deena 1517;

abbâs schinnis deenâs muhsu draudsei leela DGewa schehla-ftiba irr notikkufi; 31 Oktober wiinna irr eefahufi gaismâ rah-ditees is tumfibas, 25 Juhni wiinna pilnâ gaismâ fpihdeja, par preeku wiffiim winnas peederrigeem, par norahschanu wiffiim winnas eenaidneekem. To lai wiffi pilnigi atfihst, zif leelu swehtibu schi tizzibas=apleezinaschana muhsu draudsei atneffufi, un lai mehš wifsnotal darbojamees wiinnu jo labbi mahzitees tâ, ka arri muhsu firdi apgaismo un swehti, un ka lihds ar tizzibas=tehweem iffatrs no wiffas firds warram faz-ziht: ta irr manna tizziba, us to es gruntejohs kâ us stipru afmins kalnu!

Kad Ewangeliuma=tizzigi tâ sawu tizzibu drohfchi bija apleezinajufchi, tad fklaidri parahdijahs, kahds ihsteni bij keisera, pahwesta un wiffu Kattolu prahts; prohti ka wiinni gan dauds fo runnaja, ka gribboht labpraht ar Ewangeliuma=tizzigeem fatiktees, saweentees, aprunnatees; — bet ihsteni wiinneem weena leeta ween bija prahtâ, prohti Ewangeliuma tizzigus glufchi pee semmes gahst, nospaidiht un noschnaugt. Kattolu draudses preesteri un augsti mahzitaji, kas keiseram un zitteem waldineekem bija nahkufchi lihds, jau weenahdi ween to bija kahrojufchi un pagehrejufchi, lai Ewangeliuma=tizzigus nemas neklausâ, bet lai wiinnus bes wiffas ismekleschanas nolahd kâ neatgreesigus wiltigus mahzitajus un schkel-schanu zehlesus. Scheem pascheem preestereem un professoreem tad nu keisers un zitti Kattolu waldineeki pawehleja, lai farksta tahdus rakstus, kas fklaidri israhda, ka Ewangeliuma=tizzigu mahzibas epohht wiltigas. Ta nu gan bija greuhâ leeta; jo schihs mahzibas bija pehz fklaidreem DGewa wahrdeem ween

ar swehtu gudribu saliftas. Kattoli, kas gribbeja ko dabbuht, ar ko teem weeglafi buhtu, pee Ewangeliuma = draudses mahzibahm atskabbargu atraft, kadeht tahm warroht pretti turretees un tahs nolahdeht, lifke Ewangeliuma = tizzigus prasfiht: woi schee warroht wehl kahdas wainas un wiltigas mahzibas pee Kattoleem usrahdiht. Ewangeliuma = tizzigi ar swehtu gudribu, ko pats DEws winneem firdi eedewe, atbildeja: „Efoht sawa apleezinaschanâ tiffai tahs mahzibas usrahdijschi, kas tahs augstakas efscht, un pee muhschigas dschwoschanas itt nohtigas; ne = efoht nemas gribbejuschi itt wißas Kattolu draudses nebuschanas usrahdiht, bet tiffai tahs, kas sinnamu firdi wißuwairak apgruhtina, un to tadeht darrijschi, lai kamehr ar masahm leetahm darbojahs, wißuleelakas un wasadstgakas neteef aismirstas un pamestas; pee tahm mahzibahm, ko usrakstijuschi un apleezinajuschi, arri gribboht palift meerâ, un nefo jaunu nepeelift, lai gan deesgan wehl buhtu, par ko suhdseht. Bet kad prettineeki sawu atbildi un sawas mahzibas buhs usrakstijuschi, tad Ewangeliuma = tizzigi labpraht buhschoht gattawi, iffatru sawu mahzibu ar DEwa wahrdeem apstiprinaht un kâ skaidru parahdiht.“ — Nu Kattolu mahzitaji farakstija atbildechanas = rakstus; bet bija rakstijuschi til rupji un nelahdsigi, ka pats keisers un zitti Kattolu waldineeki winneem tohs rakstus dewe atpakal un tohs lifke wehl pahrtaißiht. Kad nu bija pahrtaißijuschi, tad 3â August schee atbildechanas = raksti Ewangeliuma = tizzigeem tai paschâ sahlê tiffe preekschlaßiti, fur wiñni 25â Juhni sawu tizzibu bija apleezinajuschi; keisera fiktehrs lassija preekschâ, un keisers Ewangeliuma = tizzigeem bija lizzis sazihht: „ar scheem raksteem, ko pats lizzis salift, schis teem darroht sinnamu sawu padohmu, pee ka gribboht turretees un pastahweht; tadeht zerrejohht, ka arri Ewangeliuma = tizzigi waldineeki tâpatt darrihs; bet ja ne, tad keisers arri sinnahs, kas winnam kâ kristigas Kattolu = draudses aisstahwetajam jadarra; wiñsch nebuht nezeetihs, ka kristigai draudsei Wahzsemnê buhs scheltees.“ Ewangeliuma = tizzigeem nu bija jaatßiht, ka keisers ar warru tohs gribbeja speest, sawu tizzibu atmett un wezzu tizzibu atkal peenemt; to paschu wiñni arri pee ta atsinne, ko winneem atbildeja, kad wiñni luhdse, lai teem dohd norakstu no scheem atbildechanas = raksteem; prohti winneem atbildeja, ka tad ween dohschoht norakstu, kad schee swehrehhs, ka tee itt nefo no tahs nenorakstihhs, nedf arri zitteem ko stahstihhs woi rakstihhs par tahm mahzibahm, kas tur eekschâ. Landgrahfs Fihlippo par to, ka keisers ta

darrija prett wißu teefu un taifnibu, paliffe tif dußmigs, fa fleppeni atstahje Augsburgas pilßfatu; wißi jau taifjahß uß to, fa nu laifkam tizzibas deht faßfrees farßch. Ra tà lai ne=noteeß, zitti no Kattole waldineekeem liffe atkal fanahßt Katto=lus un Ewangeliuma=tizzigus, un farunnatees par tizzibu un wißfadi mefleht faderretees. Bet nepalihdßeja neko, runnaja gan, un farunnajahß deesgan, bet pee weena prahta newar=reja tift. Tad pats keifers pawehleja, lai no katras puffes fanahßt diwi waldineeki, diwi teefas fungi un trißß mahzitaji, un lai apdohma, fà faweenotees; bet tas arri nelihdßeja; wißßzauru neddelu darbojußchees, wianni tomehr gallà newarreja tift. Ne=warreja un newarreja faweenotees, lai gan Ewangeliuma=tiz=zigi Kattoleem padewahß, kurràs leetàs ween warreja, tà fa jaßaffa, fa wianni gandrißß wairaf padewahß, ne fà DEwa wahrdi paßauj; fewißchli Melanchtons, fas bija wihrs meeru ftipri kahrodams, Kattoleem bija padewees daßchàs leetàs, kurràs ne pawißfam nebuhtu drißßftejis teem zellu greest. Lutters turpretti uß to paßtahweja, fa Ewangeliuma=tizzigeem zeeti ja=turrahß pee ftaidras pateßßibas; wißßch arri fßhinnà nifnà laifkà bija tahds pats droßßch un dußßchigs, fà jau arween, famehr Melanchtons weenàs bailès dßßhwoja, woi Ewangeliuma=tizzigi tiffai pa welti fßchleßßchanu nezelttoht, un woi teem nebuhtu jadoh=dahß meerà; no tahdahm bailehm Melanchtons daßßchahrt bija pawißfam noßpeeftß. Kad nekà wairß ar Kattoleem newarreja fatiftees, tad Ewangeliuma=tizzigi fawu teefu gribbeja mefleht pee leelas mahzitaju=faßulzinaßchanas (Konziluma). Nu wehl trefßchu reift runnataji no abbaßm puffehm fanahße, gribbedami meeru derreht ftarp Kattoleem un Ewangeliuma=tizzigeem, bet atkal newarreja fatiftees. Keifers nu dohmaja, fa eßoht ißdar=rifßß wißu, fas tam pee meera=derrefßchanas bißßß jadarra; kad nu ne ar labbu ne ar launu Ewangeliuma=tizzigeem prahtu newarreja großßiht, — tad wißßch teem 7à September liffe raf=ftiht tà: „Lihdß fßhim wißßch eßoht zerrefßß, fa ftrißßdei ar labbu warreßß gallu darriht; bet nu ar leelu noßkumßßchanu eßoht mannifßß, fa Ewangeliuma=tizzigi, lai tee gan eßoht kri=ftigu laußßchu tiffai glufßhi maßa dalka, tomehr weeni paßßhi gribboht jaunu mahzibu eezelt, fas wißßßßß paßaules krißßtigu laußßchu tizzibai un lifßkumeem eßoht pretti; un pee ta, fo eedoh=maußßchees, wianni ar leelu zeetßirdibu paßßahwoht. Tomehr wiannem eßoht japadohdahß krißßtigu laußßchu leelafa pulka praß=tam un fpreeduman, lihds famehr leelßß Konziliums par to fpree=dißß; ja to nedarrißßß, tad fßchis gan finnahßß, fas tam fà krißßtigas draudßes aißßßahwetajam eßoht jadarra!“ 22à September kei=

fers runnas = deenas fungeem darrija sinnamu, fa winsch gribboht, fa tee fa walsts = runnas = deenas = spreedumu lai peenemm scho spreedumu: „Us Ewangeliama = tizzigu tizzibas = apleezinaschanu Kattolu mahzitaji effoht atbildejuschi fa peenahkabs, un parahdijuschi, fur Ewangeliama = tizzigeem wihlees; un schee daschâs mahzibâs effoht gan warrejuschi fatiktees ar Kattoleem, tiffai zittas wehl atleefoht, kurrâs Ewangeliama = tizzigi wehl negribboht padohtees; tad nu taggad winneem dohs pufsgadda apdohmaschanas = laifu, lai schinnî starpâ apdohma, woi gribb arri zittâs mahzibâs, par fo schè farunnajuschees, ar Kattoleem faweenotees, woi ne; bet schinnî apdohmaschanas laifâ tee ne us kahdu wihst fawas mahzibas lai ne-ispausch, un arri neko lai nedarra prett Kattolu-draudses peetizzigeem lohzekeem; bet lai faweenojahs ar keiseru un wisseem Kattolu waldineekeem prett teem, kas par swehtu wakkarehdeenu nepareisi mahza, un prett Baptisteem; tad keisers par to gahdaschoht, fa lai pahwests schinnî starpâ pawehle sanahst leelai wiſſas kristigas draudses bissapu ſapulzinaschanai (Konziliumam).“ Ewangeliama = tizzigi zaur ministeru Briku keiseram lifke atbildeht: scheem us ſawu apleezinaschanu neweens nebuht pareisi ne-effoht atbildejis, un arri wiannu mahzibas par wiltigahm ne-effoht israhditas; tas arri ne muhscham newarroht notift; jo wiannu mahziba stipri effoht dibbinata us DŒewa wahrdeem, un effoht muschiga pateesiba, pee kurras schee gribboht palift un ar kurreu dohmajoht pasta-rajâ deenâ preeksch DŒewa drohschi pastahweht;“ turklaht keiseram eedewe „Augſburgas tizzibas = apleezinaschanas apologiu“ jeb aishildinaschanas grahmatu, kas tà bija zehlfuees: kad Kattoli Ewangeliama-tizzigeem lassija preekschâ ſawus „atbilde-schanas-rakstus,“ tad schee us weetas zif warredami bija peefihmejuschi, kahdas tahs wainas, fo Kattoli pee wiannu mahzibahm atrohn; pehz tam Melanchtons us to wiſſu, fo Kattoli par wiltu bija israhdijuschi, bija atbildejis, un no DŒewa wahrdeem parahdijis un apstiprinajis, fa Ewangeliama = tizzigu mahzibas wiſſas effoht ſkaidras mahzibas; un to winsch bija darrjis rakstidams itt ſkaidri, weenteesigi un mihligi. Keisers schohs jaunus Melanchtona rakstus nepenehme. Tad nu atkal Ewangeliama = tizzigi keiseram rakstija tà: „Kad no DŒewa wahrdeem winneem gruntigi ne effoht peerahdihts, fa wiannu mahzibas effoht wiltigas, tad schee no ſkaidreem Praweeschu un Apustuku wahrdeem nedrihftoht at-fahptees; bet leefoht scheligam DŒewam gahdabt, tam DŒewam, kam tee nodohd un pawehle fa wiſſas leetas, tà arri ſawu teefas = mekleschanu pee Konziliuma, kas lai Wahssemme

fanahf un wiannu leetu ismekle.“ Kad tà keiseram bija rakstijuschi, tad arri kurfürsts Johann atstahje Augsburgu.

Ne ilgi preekšč tam Lutters saweem draugeem, kas Augsburgâ sawu tizzibu aisstahweja, bija rakstijis tà: „Lai DGews dohd, ka es juhs nu drihs atkal dabuju redseht; juhs neween deesgan, bet pahp pahrim pahp to effat darrijuschi, kas jums bija jadarra. Juhs KRistu effect apleezinajuschi. Juhs meeru labprahf effat gribbejuschi derreht. Juhs keiseram metuschees paklausigi; juhs dauds kaunu effat panesjuschi, juhs ar neewaschanahm un lammafchanahm effat pee=ehdinati, un kaunu ar kaunu ne=effat atmaksajuschi. Jhs fakohf: juhs sawu swehtu darbu pa gohdam effat isdarrijuschi, tà swehteem peenahfahs. Tad nu arri atkal preezajeetes eefsch ta Kunga, lihgfmojeet juhs taisni! Deesgan ilgi pasaulē effat bijuschi noskummuschi un behdigi. Nu sawas galwas pazeldami fkat=taitees us augschu!“

Walfts=runnas=deenas fungi wehl divi mehneschus paliffe kohpâ; 19â Nowember wianni peenehme keisera spreedumu, par ko jau effam runnajuschi; un to spreedumu liffe wiffâ Wahzsemme fluddinaht. Schim spreedumam rullis bija peelifts, kurrâ bija saliftas wiffas Ewangeliuma=tizzigu mahzibas, kas nesaeet ar wezzu laiku mahzibahm; un wiffas wiltigas mahzibas, zif ween schelschanas zehleji un dumpineeki muhscham bij islaiduschi, schis rullis Ewangeliuma=tizzigeem arri liffe muttē; un tad zaur scheem raksteem iffatram walbineekam pawehleja, lai wiffus tohs, kas schim spreedumam neklausihs, bet wehl turresees pee Luttera mahzibahm, zeeti strahpe tà dumpineekus un meera=pohsitajus.

Nu Ewangeliuma=tizzigeem gan leelas behdas bija usnahfuschas un zittas wehl gaidamas. Bet DGews tas Kungs arri Augsburgâ itt spehzigu un gaischi bija parahdijees tà Sawas Ewangeliuma=draudses Aisstahwetajs; tadehl Ewangeliuma=tizzigeem ar labbu un leelu drohschibu un preezigu zerribu bija us to japalaujahs, ka Wiasch arri us preekšču wiffas leetas par labbu greefhs. Us to wianni zerreja, un wiannu zerribu DGews neliffe kaunâ palift.

11. Kâ Nurnbergâ eefsch tizzibas=leetahm meers tizzis derrehts.

Lai gan tee Ewangeliuma=tizzigi walbineeki us DGewu stipri zerreja, tomehr ta leela bahrsiba, ar ko tee Kattoli Augsburgâ teem bija prettim turrejuschees, wiannus speede us to

dohmaht, řawâ starpâ wehl zeetaki řabeedrotees, un weenâ řpehřâ řaweenoti řtahweht prett řattolu usmahřřhanahm. Wittenbergas teefas = fungi un liřkumu = pratteři řpreede, řa Wahřřsemmes waldineeki ne = eřřoht řeifersa parwalřřneeki, bet řa teem eřřoht brihw řawas řemmes walđiht pehř řawa prahta, lai gan řeifers eřřoht wiannu augřřakais wirřneeks; — un ihpařřhi tizzibas = leetâs řeifers par řohgi newarroht buht, un řad wiannu bes taiřnibas to pagehřejoht, lai Ewangeliuma-tizzigi waldineeki, řas us leelu Konziliumu gaida, wiannu par tizzibas = leetu řchřihřeju atřřihřt; tad wiannem eřřoht brihw, tahđai netaiřřnibai prettiturretees. Arri Lutters un zitti Wittenbergas mahřřzitaji taggad wairs neaisleedře Ewangeliuma-tizzigeem řeiferam řarâ prettiturretees, řad řchřis gribbehs tizzibai zełtees par fungu; wiannem řa řemmes waldineekeem, řam par řawu walđiřřhanu DEwam jaatbild, eřřoht brihw, řeiferam prettiturretees, řa řchřis řpeedihs tizzehť, řo řiřđs teem nełauj tizzehť. Deřembera mehneřř 1530â gaddâ Ewangeliuma-tizzigi waldineeki řanahře řchřmalkaldenê, gribbedami řarunnatees par řcho leetu; un tur wiřři řohpâ norunnaja řeiferu ľuhgt, lai nožekt to bahrgu Augsburgas řpreedumu, řas teem leedře DEwam řalpoht pehř řawas řiřđs tizzibas; un arri jaunus řakřřtus řarakřřtiht, kurrâs gribbeja iřrahđiht, řa řeifers teem pahri darroht, un řawu tizzibu pahrřřtahweht prett wiřřeem melleem, ar řo řattoli Ewangeliuma-tizzigus řaimoja. řchřohs řakřřtus wianni apnehmahs řuhťtiht wiřřeem řriřřigeem řehniinem un waldineekeem. Turflaht Ewangeliuma-tizzigi arri řpreede, řa řawâs řemmes nezeetihs ne wilitigu mahřřibu, ne besdeewigu đřihwořřhanu, řas Ewangeliumam řaunu darra. Tohs řakřřtus Melanchtons us weetas řarakřřřija, un řad tee ziteem řriřřigeem waldineekeem bij řuhťiti, tad ohtru reiřř řanahře Ewangeliuma-tizzigi 29â Merz 1531 řchřmalkaldenê, un tur řabeedrojahs zeetâ řabeedrojahanâ, papreeřř řus řeřřeem gaddeem, un apřřohľijahs zits zittam palihđřehť prett wiřřřahm netaiřřnahm us mahřřřhanahm; bet řchee deewabiřřigi waldineeki itt řřaidri to apleezinaja, řa řcho řabeedrojahanu ne = eřřoht zełluřřhi řeiferam woi zittam řahđam Wahřřsemmes waldineekam par řpihťi un řaiti, bet tiřřkai tadehl, lai DEwa pateeřřba un meers Wahřřsemme teef řargahťs, un lai warretu pretti turretees, řad zittam no wiannem tizzibas deht warru darrihs, un řad řattoli řahđâ weetâ ar warru gribbehs řřaidru tizzibu nomahťt; bet řildu řahřeři wianni nemas negribboht ruht."

Řeifers un wianna brahľis, řas taggad par Wahřřsemmes řrohnâ-mantineeku bija zełts, to nemas nebija dohmajufřřhi, řa

Evangeliuma=tizzigi ar tahdu spehku un drohschibu sawu tizzibu aistahwehs; tadeht winneem tas nemas ne bija pa prah=tam, ka waldineeki scho derribu sawâ starpâ bija derrejuschi. Bet par scho derribu neko nerehkinadami tee tomehr Evangeliuma=tizzigeem buhtu usmahkuschees ar karru, ja tas augstakajs Evangeliuma=draudses Aistahwetajs zittu uskaweschanu nebuhtu gahdajis. Jau preekichajôs gaddôs keisers Evangeliuma=tizzigus nebija warrejis tâ fawaldiht un nomahkt, tâ gan buhtu gribbejis, to Turku deht, kas wiina walstibâ Ghschreikeru semmê eelausahs. Schohs DGeus tas Kungs nu atkal mohdinaja, ka teem bij ar sawahm usmahkschanahm keiseram un wisseem Kattoku waldineekeem rohkas tâ jafaturr, ka schee Evangeliuma=tizzigeem newarreja skahdeht. Turku keisers Sulcimans tas gresnais, kas jau 1529â gaddâ Wihnes pilfatu bija aplehgerejis, atkal bija eelauses ar leelu karraspehku Ungaru=semmê, tâ ka keisers nu newarreja nemas us to dohmaht, ar Evangeliuma=tizzigeem karru sahkt, tâ gan labpraht buhtu gribbejis; — taggad winnam wijs saws karraspehks bija jafapulzina, lai spehi Turkeem prettiturretees; un ar to paschu arri wehl newarreja istift; winnam bija jaluhds, lai Evangeliuma=tizzigi waldineeki schim nahk palihgâ, jo winsch nemas newarreja dohmaht, ka bes teem spehs Turkus uswarreht. Tadeht nu taggad keiseram un wiina draugeem bija jafarunnajahs ittin laipnigi ar Evangeliuma=tizzigeem.

Mums labbi jaleef wehrâ, ka DGeus tas Kungs ween ar sawu brühnischfigu spehku Evangeliuma=tizzigu cenaidneekus us tahdu laipnibu bija speedis; paschi no fewis wiini itt nemas nebuhtu gribbejuschi laipnigi fatift ar Evangeliuma=tizzigeem; wiinu firds bija niknuma un ruhtuma lihds mallai pilna, un ihpaschi schinnî paschâ laikâ wiini to deesgan ar wahrdeem un raffteem bija israhdijuschi. Augsburgas runnas=deenas gallâ Kattoli no keisera bija praßijuschis: „lai ar Evangeliuma=tizzigeem nemas wairs nerunna, jo effoht pa wolti, bet lai ar keisera sohbinu nozehrt schohs kristigas draudses smirdofchus lohzehtus.“ Keisers arri pahwestam itt ihpaschi bija sohliis: Kad Evangeliuma=tizzigi tam spreedumam, fo runnas=deena islaidusi, nepadohfees, tad winsch pehdigu reisi ar teem kluhs runnais ar labbu, tad sahks ar warru teem usspeestes. Keisera brahlis Ferdinands bija fazziis, ka schis nepaliks meerâ, kamehr Luttera wilitiga draudse nebuhs isdeldeta, un lai woi pascham tadeht buhtu jaect ubbagôs.“ Brandenburgas kurfirsts Joachims

bija fazzjis: „Schis labbak gribboht paspehleht semmi un laudis, gribboht labbaki mirt un bohjâ eet, ne fâ to wehleht, lai ar Ewangeliuma=tizzigeem meeru derr.“ Un schee paschi nikni eenaidneeki 23â Juhlî 1532â g. ar Ewangeliuma=tizzigeem derreja to Nirnbergas tizzibas=meeru, kurrâ nolikke, fa lihds tam leelam Konziliumam, us fo wiffi gaidija, pilnigs un drohschais meers lai pastahw starp wisseem Wahzsemmes waldineekeem; un lai neweens ohtru tizzibas deht neapkaitina, bet iktrâs lai ar wisseem zitteem dshwo ihstenâ draudsibâ un kfristiga mihlestibâ.

Kad schis spreedums bija islaists, tad Ewangeliuma=tizzigi arri bija gattawi prett Turkeem palihdsieht zik ween spehdami. Dit ahtri, fâ nekahdâ zittâ reisê, sapulzejahs labbi apbrunnohs un ismahzihts karraspehks, kas duhschigi gahje Turku keiseram pretti, to aisdsinne us Turku=semmi atpakkat, un to Turku pulku, kas dsittaki Ghshtreikeru semmê bija eelaufsjees, wiffu apfahwe.

Drihs pehz tam, kad Nirnbergâ meeru bija derrejuschi, kurfürsts Johann tas Pastahwigais swehti us sawu PEstitaju palaudamees sawâ pilli Schweinîz tuwu pee Wittenbergas nomirre; wiasch par to meera=spreedumu DEwam wehl warreja firsnigi slawu un pateizibu doht; to uswahrdu „tas Pastahwigais“ winsch pelnijis no teefas. Winna weetâ DEws Sakschu semmei dahwinaja tahdu paschu deewabihjigu un us tizzigu waldineeku, winna dehlu Johann Frihdrich, kam to uswahrdu peelikke tas „Labfirdigais.“

Ewangeliuma=tizzigi allasch bija pagehresuschî, lai winnu leetu ischskire leelâ Konziliumâ: keisers johlija winneem to arri taî tizzibas=meerâ, kas Nirnbergâ bija derrehts; — bet Ewangeliuma=tizzigi gan labbi warreja saprast, fa taggad teem arri tas leelais Konziliums mas fo palihdschs. Winni bija pagehresuschî, fa schim Konziliumam buhs buht brihwam, prohti tahdam, kur spreedumi netiftu islaisti pehz pahwesta prahta, bet pehz ta prahta un spreeduma, fo leelakais biskapu pulks dohs; bet taggad jau warreja nomanniht, fa tahdu Konziliumu taî laifâ nesapulzinahs; un ja arri biskapi tiftu sasaukti, tad tomehr winneem buhtu brihw spreest to ween, kas pahwestam patihk un winna warru stiprina. Bet kahds labbums Ewangeliuma=tizzigeem warreja tift no Konziliuma, kurrea preekschâ Ewangeliuma=tizzigi buhtu stahwejuschi apfuhdseti fâ schelschanas=zehleji un fâ tahdi jau eepreekschâ noteeefati un nolahdeti. No wiiffahm sarunnaschanahm, kas lihds schim Ewangeliuma=tizzigeem ar Kattoleem bija bijuschas, skaidri warreja

noprast, ka winni ar scheem wairs newarreh's tift pee tizzibas= un mahzibas=weenabibas. Tadeht arridsan eefsch tam atkal jaatsihst D'Gewasch scheliga waldischana, ar ko Ewangeliuma=tizzigeem gribbeja palihgâ nahkt, — ka Konziliums nemas netikke fasaukt's, lai gan keisers, kas no tahdas sapulzeshanas fewim kahdu labbumu zerreja panahkt, pahwestus weenumehr fskubbinaja, lai jelle pawehleschanu islaisch, to Konziliumu fasaukt. Pahwesti Klemens VII. un Pahwils III. arri gan dauds runnaja un rakstija par konziliumu, bet prahts teem nemas ihsti nebij to fasaukt; tadeht arri schinnî laikâ nefas ar to nebij. Pa wiſſa scha laikâ starpu tas meers, kas Nirnbergâ bij derrehts, palikke spehâ; meera=derribas rakstôs bija fazzihts, ka wiſſeem meers eſoht jafarga lihds Konziliumam; tadeht nu arri wiſſi meeru turreja un Ewangeliuma=draudse meerâ warreja augt un stipriatees. Kad nu D'Gewasch eenaidneefseem bija lizzis palikt meerâ, tad Ewangeliuma=tizzigeem prahts jo wairak stahweja us to, ka tee tiftu pee itt pilnigas weenabibas mahzibâ, pawissam tai mahzibâ par fwehtu wakkarehdeenu. Kad Ewangeliuma=tizzigi par scho lectu sahze farunnatees, tad arri dohmaja saweenotees ar Schweizerufemmes Ewangeliuma=tizzigeem; tadeht taggad papreeksch stahstistim, kâ Schweizeru semmê un Sprantschu semmê tizzibas=atjaunaschanas darbs irr sahzees un nehmees spehâ.

12. Kâ Schweizerufemmê un Sprantschu=semmê ar tizzibas=atjaunaschana irr gahjis.

Schweizeru semme tizzibas=atjaunaschana sahzahs gan drihs tai paschâ laikâ, kâ Wahsemmê; bet Schweizeri to eefahze gluschi us sawu rohku. Tas wihrs, ko D'Gewasch schaisemmi par fwehta tizzibas=atjaunaschanas darba sahzeju isredsejis, bija Ulrichs Zwingli, dsimmis 1484â g. 1â Janwahr Wildhausâ, masâ zeemâ Toggenburgas grafsa semmitê; winna tehws tur bija par draudses preekschneeku. Universitetes winsch bija mahziies papreeksch Bernê un Bihnê; tur wiſſuwairak bija darbojees ar wezu Greekeru un Reemeru gudru wihruraksteem; pa tam Wahseles universitetê bija mahziies mahzitaju sinnaschana's. 1506 winna eezehle par mahzitaju Glarus pilsatâ; arri schê winsch wiſſuwairak darbojahs ar wezzahm fweeschahm wallodahm; bet eefahze arri Jaunu Testamenti lassihst Greekeru wallodâ; uszihtigi scho sw. grahmatu lassidams, winsch drihs nomannija, ka Kattoli dauds ko mahza, kas fwehteem raksteem pretti, un atkal daschas mahzibas at-

mett un par wiltigahm turr, kas ar DŒewa wahrdeem fskaidri faet kohpâ. Un ko winsch bija atfinnis, to arri us weetas sawai draudsei fahze fluddinaht ar leelu drohschibu un fskaidribu. Jo wairaf Zwingli swehtâ mahzitaja ammatâ darbojahs, jo wairaf winsch atfinne, zif leelas nebuhschanas Kattolu draudsê bija eewihluschees un eesafnojuschees. DŒewa wahrdu atfshchanâ allasch peeaugdams winsch ar leelu drohschibu un dedstigu prahtu fahze norahht Kattolu wiltigas DŒewa-kalposchanas, sewischki usrahdiht, ka naw pareisi, swehtu Mariu peefaukt; kad 1516 bija palizis par mahzitaju Maria-Ginsedeles zeemâ, us kurren dauds Kattoli no mallu malahm staigalaja, to Marias bildi, ko tur basnizâ glabba, peeluhgt, tad winsch teem rahdija, ka tahda staigalashana irr gluschy wiltiga un weltiga DŒewa-kalposchana. Zwingli rafstija grahmatas Konstanzes un Sittenes biskapeem, no DŒewa puffes tohs luhgdams, lai scho nebuhschanu aisleeds, un lai palauj, fskaidrus DŒewa wahrdu mahziht pehz fw. Bihbeles. Bet arri Schweizeru-semmê tizzibas-atjaunaschana ihsteni fahzahs itt tapatt kâ Wahzsemmê, zaur pahwesta grehku-peedoschanas fshमितेह्म. 1518 bija nahzis us Schweizeru-semmi muhks no Franziskaneru muhku-beedribas, wahrdâ Bernhardin Samson; tas bija nahzis pahwesta grehku-atlaischanas fshमितेह्म pahrhoht, un scho sawu wiltigu darbu isdarrija ar tahdu paschu leelu beskaunibu, kâ Tezels Sakshu semmê. Pret scho besdeewigu darbu Zwingli runnaja ar spehziigeem wahrdeem tikpatt Maria-Ginsedele kâ arri Zihriches pilstata, us kurren winnu 1518 aizinaja par Dohmes-basnizas mahzitaju. Zwingliam bija isdewees pilstata rahts-kungus peerunnaht, lai nemaf to Samsonu nelaisch pilstata eeshchâ; un arri Konstanzes biskaps Samsonam turrejahs pretti, jo schis winnu ar sawu muhku-lepnibu un beskaunibu bija eekaitinajis. Zwingli arri sawai draudsei turreja spreddikus, kurrens wiffu Jaunu Testamenti teem istulkoja no pirma galla lihds pehdigam. Gan drihs wiffi Zihriches eedfshwotaji, ka arri leels pulks Schweizeru no zitteem pilsateem Zwingliu kâ mahzitaju no firds zeenija un winna mahzibas peenehme; jo winsch bija leels grahmatu sinnatajs, drohschprahtigs wihrs un no DŒewa ar dauds garra dahwanahm puschohts; bes tam winsch wehl wiffem warreja par preekschfshmi buht ar sawu deewabihjigu dshwoschanu un ar to, ka sawu tehwa-semmi dedstigi un peetizzigi mihleja; arri Zihriches rahts-kungi, zif ween warreja, winnam nahze palihgâ pee draudses atjaunaschanas un fskaidroschanas. Jau 1520 Zihriches rahts islaide pawehleschanu,

ka wiſſâs Zihriches aprinka basnizâs buhs fluddinaht ſkaidrus DŒewa wahrduſ, beſ wiſſahm peeſauktahm wiltigahm mahzi-
bahm; 1522 ſahze arri DŒewa-kalpoſchanu ſkaidroht no nelab-
bahm eeraſchahm. Bet draudſes atjaunaſchana ſchinnî ſemmê
wiſſuwairak tiſſe ſpehkâ zaur to, ka Zihriches raths-kungi liſſe
ſanahkt Ewangeliuma mahzitajuſ ar Kattohu-tizzibas un pah-
weſta aiſſtahwetajeem, un wiſſu lauſchu preeſchâ ſarunnatees
par tizzibas-leetahm. Tai pirmâ ſarunnaschanâ 29 Janwahr
1523 Zwingli tohs no wiſſa uſraſſituuſ 67 mahzibas-gab-
baluſ aiſſtahweja prett Kattohu-mahzitajeem, no kurreem patſ
gudrakaiſ bija Konſtanzes biſkapa weetneekſ Johann Faberſ;
bet neweens no Kattoleem Zwingliam nekahdu wiltigu mahzibu
newarreja uſrahdiht; wiſſch wiſſuſ ar DŒewa wahrdeem uſ-
warreja. Tai paſchâ deenâ pehz puſſdeenas rahtſ-kungi ſa-
pulzejahſ un noſpreede, ka Zwingliam beſ bailehm buhs mah-
ziht ſkaidruſ DŒewa wahrduſ, ka lihſ ſchim, un ka neweenam
mahzitajam neko nebuhs mahziht, ko ar DŒewa wahrdeem ne-
warr par pateefibu uſrahdiht; kaſ zittadi mahzihs, ne ka DŒewa
wahrſi mahza, to noſtrahpehſ. Wehl ohtru reiſt tai paſchâ
gaddâ turreja tahdu ſarunnaschanu, un atkal Zwingli uſwin-
neja wiſſuſ ſawuſ prettineekuſ, un tizzibas-atjaunaſchanai no
jauna zehlahſ draugi. Pehz ſchihs ſarunnaschanaſ rahtſ
Zwingliam dewe klahſ diwi zittuſ Ewangeliuma-drauguſ un
tohs liſſe apfahrt braukt pa wiſſu Zihriches dalku un wiſſur
gahbahſ, lai Kriſtituſ baſnizâs un ſkohlâſ ſkaidraſi mahza;
ſchee nu bildeſ liſſe wiſſur no baſnizahm iſneſt ahrâ, aiſſleedſe
Kattohu miſſu turreht, nozehle klohſteruſ; no tahſ naudaſ, ko
klohſterôſ atradde, mahzitajeem leelaku lohni dewe, gahdaja,
ka wiſſur ſkohlaſ ezehle un nabbaguſ labbi apkohpe. Zwingli
arri mahzitajeem rakſtija mahzibas-grahmatu; „kâ DŒewa
wahrduſ buhs fluddinaht“ un 1525 iſlaide pirmu „Schwei-
zeru-ſemmes Ewangeliuma-tizzigu ammata-grahmatu;“ ſchinnî
grahmatâ wiſſch mahzija DŒewa-kalpoſchanu turreht gan
drihſ gluſchi tâpatt kâ Lutterſ bija mahzijiſ ſawa „Wahzu
DŒewa-kalpoſchanaſ un ammata-grahmatâ.“

Uſ to paſchu tizzibas-atjaunaſchanaſ zellu pehz Zihriches
arri dewahſ Bahſeles, Bernes un Schaffhauſeneſ aprinki.
Bahſelê tizzibas atjaunatajſ bija dſikli mahzihtſ un iſhti
deewabihjiſ mahzitajſ Johann Ekolampadiuſ. Bet zittas
Schweizeru-ſemmes daktſ (kantoneſ) turrejahſ ſtipri pee pah-
weſta mahzibahm; 1531 zehlahſ karſch ſtarp Zihriches kanto-
neſ Ewangeliu-atizzigeem jeb Reformirteem un Kattohu kan-
tonehm Schwizſ, Luzern, Uri, Unterwalden, Zug. Rahtſ pa-

wehleja, ka Zwingliam pascham arri jaet lihds farrâ ar Zihriches farrâ-pulku; jo Schweizereem bij tas eeraddums, ka farrâ mahzitajeem allasch farrâ-pulkam bij jaet lihds. Pee Rappeles pilsfata 11 Otkoberi 1531 bija leela kaufchana; fchê Zwingli tikke eewainohts un fritte pee semmes; kahds Kattolu saldahts winnam speedahs wirfu un gribbeja fcho pee-speest, lai fw. Mariu peefauz un sawus grehtus fuhds; kad Zwingli to nedarrija, tad saldahts winnam sohbinu eeduhre firdi. Ewangeliuma-tizzigi schinnî kaufchanâ gan tikke us-warreti, bet pascham Ewangeliumam tas nebij wis par skahdi, jo winnam Schweizeru semmê allasch no jauna zehlahs draugi, tà ka Kattoleem wehl tai paschâ gaddâ 1531 meers bija ja-derr, un bija jalauj „Reformirteem“ sawu tizzibu un DGEwa-kalposchanu mahziht un turreht kâ gribbeja. Par „Reformir-teem“ tad no ta laika tikke faukti un wehl teef faukti wiffi Siropas Ewangeliuma-tizzigi, kas sawu atjaunatu tizzibu naw dabbutuschi zaur Lutteru un Sakschu-semmes mahzitajeem, bet no teem DGEwa wihtreem, kas Schweizeru semmê to skaidru Ewangeliumu fluddinaja.

Tâ nu zaur DGEwa waldischanu Reformirta Ewange-liuma-draudse Schweizeru semmê jau zeeti bija eegrunteta un dibbinata, kad Zwingli nomirre. Bet pehz fcho DGEwa kalpu DGEws tas Kllngs Reformirtai draudsei dewe wehl ohtru jo spehzigu leezineeku, kas Ewangeliuma-draudsi Schweizeru-semmê jo stipri ustaisija un zaur kurra spehzigu darboschanu winna arri zittâs semmês dšikli eefaknojahs, ihpaschi Sprantschu-semmê; schis DGEwa wihts bija J o h a n n K a l w i h n s. Kal-wihns bija dsimmis 10 Zuhli 1509 Nojones pilsfatâ Sprantschu-semmê; winna tehws tur bija par teefas-kungu un biskapa fiktehru. Tehws Johannam bija nolizzis, lai paleef par mahzita-ju, un kad biskaps tehnam bija par leelu draugu, tad dehlu jau 12â gaddâ eerakstija basnizas rullê par mahzitaju, nozirpe winnam mattus kâ Kattolu-mahzitajam, ar ko zetsch tam bij wallâ us augstakeem basnizas gohda-ammateem. DGEws winnam bij dewis neween jo gaischu prahtu, bet arri jo dee-wabihjigu firdi, tà ka skohlneeks ween wehl buhdams jau to zittu skohlneeku apgrehtoschanas jo stipri rahje. Parihses aug-stâ skohlâ winsch mahzijahs mahzitaju sinnaschanâs, un kad basnizas preekschneeki dabbuta sinnaht, zif uszihtigi winsch mahzijahs, zif gudrs un deewabihjigs winsch, tad winnu til-kai 18 gaddus wezzu jau eezehle par mahzitaju pee tahs bas-nizas Parihsê, ko zauz Pont l'Evepue (Ponleweht) basnizu.

Parihsê Kalwihnam bija rads, wahrdâ Oliweitanus; no

ta winsch dabbuja passht Ewangeliuma-tizzigu mahzibas; Luttera un winna draugu rakstus lassijis winsch pats arri eefahze sw. rakstos pehz DŒewa-pateesibas atsihschanas mefleht. Zaur to winsch arri atsinne, ka Kattoli daschâs mahzibâs no sw. raksteem atkaphuschees. Kad nu pats no firde wairs netizzeja Kattoli mahzibahm, tad arri tahs wairs negribbedams fluddinaht atstahje mahzitaja ammatu un eefahze mahzitees teefas-kungu sinnaſchanâs Orleanas uniwersitetê, fur winsch ar ſawu leelu ustizzibu un dedſigu prahthu mahzidamees drihs to panahze, ka winnu gribbeja par teefas-kungu sinnaſchanas dakteru zelt; bet winsch to gohdu nepeenehme; jo zauru muhschu winsch ne ko nerehkinaja par gohda-weetahm un gohda-wahrdeem, ko zilweki dohd. Bet ar teefas-kungu sinnaſchanu winnam arri nepectiffe un to atmettis winsch no Orleanas gahje us Burgas pilſfatu, fur bija tahdi mahzitaji, no furreem labbi warreja eemahzitees Greekeru un Ebreeru wallodu; schahs wallodas tad eefahze mahzitees ar jaunu nepeekufhdamu uszihtibu; un kad winnâs bija dsilli eemahzijeos, tad ar ſawas firde ilgoſchanu un ar ſawu dedſigu garru sw. rakstos fahze mefleht. Un jo tur meflejoht gaisma winnam bij auſuſi, jo firde un prahts winnu ſpeede, to gaischu ſwezzi us lukturu liſt, lai arri zitteem ſpihd. Un kad winsch bij tahds zilweks, kam nepeeteek, ka winsch pats ko mahzijeos un atſinnis, bet kas ar ſawu atsihschanu un mahzibu zitteem gribb par dsennuli buht, — tad winsch arri turpatt Burgas turwumâ zeemôs fahze pa lauku un mahjahm Ewangeliuma mahzibas fluddinaht ar tahdu dedſigu prahthu, ka klaufitajeem firde ſtipri zaur to tikke ſagrahbta, un dauds dwehſeles DŒewa wahrda ſpehku pee ſewis nomannija. 1532 winsch gahje atkal atpakkal us Parihs, ſabeedrojahs tur ar Reformirteem un tohs zaur ſawahm mahzibahm tizzibâ ſpehzinaja. Kad nu Kattoli fahze us winnu gluhneht, un nehmahs winnu waijah, tad winsch behdſe us zittu pilſfatu; bet kad winnu wehl kahdas reifes us Parihs nahkufschu weenumehr no jauna fahze wiſfadi tirdiht un waijah, tad winsch 1534 Sprantschu ſemmi pawiffam atstahje. Papreeksch winsch gahje us Bahſeli, un ſche winsch 1535 islaide ſawu ſlawejamu „Kriſtigas tizzibas mahzibu-grahmatu.“ Tad gribbedams us Italiu braukt, winsch kahdu laiku bija Genſes pilſfatâ, fur arri 1534 wiſſâs basni-zâs wezzu neſkaidru tizzibu un DŒewa-kalpoſchanu bija nozehluſchi un jaunu eezehlufchi. Sche mahzitajs Farels ar firni-gahm luhgſchanahm winnu peespeede, lai turpatt Genſe paleek un palihds Ewangeliuma-draudſes buhschanu eerikteht un ſti-

prinaht. Wiaſch paſlauſija drauga luhgſchanas un drihs
 bija patš pirmais ſinnatneekš pee wiſſas draudſes eerikteſcha-
 nas. Bet kad Kalwihns ar jo leelu zeetibu turrejahs pretti
 wiſſai grehzigai dſihwoſchanai, un zeeti pee ta palikke, ko
 wiaſch ſawâ prahâ bij apnehmees, lai zitti darrija ko darri-
 dami, tad gan naw brihnumš, ka ſhinnî pilſſatâ, kaš gan
 teizahs effotš Ewangeliuma-tizzigs, bet netizzigs wiſſadòš pa-
 fauligòš preekòš bija noſlihzis, wianam ſazehlahs pulks ee-
 naidneeku, kaš wiſſadi darbojahs wianam gohdu greest un
 wianu negohdâ liſt. No ſcheem eenaidneekfeem ſkubbinata Gen-
 ſes rahtš Kalwihnam un Farellam usdewe, lai paſlauſa tai
 ſinohdei, kaš Lauſannes pilſſatâ bij ſanahkuſi un ſpreeduſi, ka
 zittas eerikteſchanas, ko Farels un Kalwihns bija eezehluſchi, ne-
 effoht labbas un tadeht nozellamas; bet kad Farels un Kal-
 wihns to negribbeja darriht, tad us rahtš pawehleſchanu ab-
 beem diweem April mehn. 1538 bij jaatſtahjahs no pilſſata.
 Kalwihns nu gahje us Strahsburgu, fur Ewangeliuma-draudſes
 mahzitajš Buzers wianu ar preeku usnehme; ihſâ laiſâ wiaſch
 arri tur dabbuja arramu tihrumu, fur tam darba bija papil-
 nam, jo wiaſch palikke pee Uniwerſitetes par mahzitaju-ſinna-
 ſchanas profeſſoru un pee tahš jaunas Sprantschu Ewange-
 liuma-draudſes par mahzitaju. Lai arri ſchè daudš tizzigi
 laudis Kalwihnu turreja leelâ gohdâ, un lai wianu arramajš
 tihrumš ſchè no Dewa baggati bija ſwehtihš, tomehr wiaſch
 ſawu mihtu Genſes pilſſatu neaiſmirſe, bet allasch ar leelu
 preeku ſanehme tahš ſinnas par wiſſu to, kaš Genſes pilſſatâ
 notikke. Kad kardinahš Sadoletš Genſes Ewangeliuma-tizzi-
 guš ſkubbinaja, lai atkal greeſchahš atpakkal us pahweſta
 draudſes klehpi, tad Kalwihns winneem rakſtija diwi grahma-
 taš, kurrâš wianuš pamahzija, lai paſtahwigi turrahš pee ſa-
 was ſkaidras tizzibas. Pehz daudš puhlineem pehdigi Kal-
 wihna draugeem taſ isdewahš, rahti us to ſpeeſt, ko laudis
 ar mahti gribbeja, prohti ka Kalwihnu atkal ſauze atpakkal.
 Rahtš wianam rakſtija un aiſfuhtija grahmatu, kurrâ itt pa-
 ſemmigi wianu luhdſe, lai jelle darra Genſes pilſſatam to
 leelu labbumu, ka nahſ atkal tur dſihwoht; turklaht arri ap-
 ſohlijahš, ka nekahdâ leetâ wianu prahtam ne turreſees pretti.
 September mehn. 1541 Kalwihns greeſahš atpakkal us Genſi;
 tuhliht arri likke rahtš-teefai preekſchâ likkumu-grahmatu, kurrâ
 bija nolizzis, ar kahdahm ſtrahpehm lai draudſe no ſawas
 puſſes pahrmahza tohs, kaš ar rupjeem grehſteem kriſtigu lau-
 ſchu wahrdu un gohdu apgahna; rahtš-teeſa ſchohš jaunus
 ſtrahpes = likkumuš peenehme, un Novemberi tohs wiſſeem

laudim fluddinaja. Behz tam eezehle basnizas-teefu jeb Kon-
 fistoriumu, kuras lohzetki zitti bija mahzitaji, zitti draudses
 lohzetki; Kalwihns paliffe tai teefa par preekschsehdetaju; teefai
 bija jaluhko, lai wiffur DŒewa wahrduš ſkaidri mahza, un
 lai wiffi ſchlihti, kaunigi un gohdigi dſihwo. Schi teefa ai-
 zinaja ſawâ preekschâ iſkatru, woi wiſch augstai woi ſemmai
 ſahrtai peederreja, kaš ko bija runnajiš woi darrijiš, ko run-
 naht un darriht Ewangeliuma-tizzigam zilwekam irr par kaunu
 un grehtu; kad kaš tik tohti bija apgrehkojees, ka ar basnizas-
 teefaš ſtrahpehm wehl nebija gan, tad basnizas-teefa tahdu
 nodewe rahtš-teefai, un ſchi to leelu grehzineeku woi lifke zee-
 tumâ, woi iſdſinne no pilſfata, woi arri daſchu reiſ uš nah-
 weš-fohdu noteefaja. Tahdâ wiſſe Genſes palaiduſchâ pilſ-
 fata ſahze wal dihht tahda gohdiga, kauniga, beerabihjiga dſih-
 woſchana, kahda gan no paſchas kriſtigas draudſes eefah-
 kuma nefur nebija redſeta, wal didama weſſelu maſu walſti
 wiſſoš winnaš rohbeſchōš, jo ne ween paſchâ Genſes pilſfata
 laudiš turrejahš pehz Kalwihna liſkumeem, bet arri wiſſaš
 Genſes kantoneš draudſeš. Sinnamaš, ka taš ſpohſchumaš, kaš
 no ahreneš ſpihdeja daudſeem ſirdi nebiš wiš. Daudſ Gen-
 ſes eedſihwotaji dſihwoja gohdigi ne KRiſtuš mihleſtibas deht,
 bet tabeht, ka bihjahš no baſnizas-teefaš ſtrahpehm. Bet Kal-
 wihns bija taš weenigš ſinnatajš un wal ditajš wiſſaš weetaš
 un wiſſaš leetaš; pehz winna prahta notikke kaš ween notikdamaš
 tikpatt baſnizas-teefa, ka rahtš-teefa. Un ta wiſch lihđſ paſchai
 mirſchanai gandrihſ 25 gadduš (wiſch nomirre 27 Mai 1564)
 Genſe wal dija tik labbi kâ kehniſch, un kâ tahdš wiſch war-
 reja wal dihht, tapehz ka ihweenam, lai buhtu bijiš draugš woi
 eenaidneekš, bija jaapleezina, ka wiſch ko ween darriamaš
 ſawu gohdu un labbumu nemekleja, bet tikkai DŒewa gohdu
 un tuwaka dwehſeleš iſglahſchana. Ziſ maš wiſch uš ſawu
 labbumu dohmaja, to no ta warram atſfahrſt, kad laſſam, ka
 winna eenahſchana pa gaddu nekad naw leelaka bijuſi, kâ
 150 franki (37½ rub. ſudr.) 15 puhri labbibas un diwi
 muzzaš wihna; wiſſa winna manta, ko pehz winna mirſcha-
 naš pee winna atradde, grahmataš un mahjaš-rihki, taš wiſſe
 kohpâ tikkai kahduš 125 dahld. maſfaja. Sawu meefu wiſch
 nekahdâ wiſſe neluttinaja, bet turrejahš kâ ihſtens IŒeſuš ſar-
 ra-wihreš pehz wiſſeem DŒewa bauſteem, dſihwoja tâ, ka
 wiſſeem warreja par preekschſihmi buht, un ka neweenš ne-
 kahdu kauna-darbu winnam newarreja peerahdihht. Bet lai
 gan Kalwihns tik ſwehti dſihwoja, taš ihſti ſakohht winnam
 nepeenahjahš wiš par draudſi tâ wal dihht, jo winnam bija

tahds spehfs, tahda warra, fahda muhscham arri neweenam pahwestam naw bijufi: un lai gan wiasch tiffai DŒewam par gohbu walbija, tomehr wiannam fà mahzitajam un dwehseles gannam bija wehrâ jaleef tee wahrdi, fo fw. Behteris par ganneem raksta: „Ganneet to DŒewa gannamu pulku, ne fà walbidami pahre ta Kunga daktu, bet preekschfihmes buhdami tam gannamam pulkam, 1 Peh. 5, 3. Arri Kalwihna basnizas strahpju likkumi nebija ihsteni pehz Sw. Garra un DŒewa rakstu preekschrafsteem farakstiti.

Bet lai gan Kalwihnam Gense bija leels un daschahds darbs, tomehr wiasch arri wehl dauds zittâs weetâs palihdseja Ewangeliuma=draudst ustaisiht. Pawissam Sprantschu=semmei wiasch itt ihsti irr bijis tas, kas Reformirtu Ewangeliuma=draudst tur dibbinaja un isplattija zaur to, fa us turen fuh-tija mahzitajus, rakstija grahmatas un wissâs leetâs pasneedse tizzibas=brahleem padohmu, mahzibu, eepreezinaschanu. Un arri dauds zittâs semmês Kalwihns Ewangeliuma=tizzigeem zaur fawahm driffetahm un rakstiahm grahmatahm bija par tizzibas=tehwu; gan drihs wiffi Reformiti Schweizeru semmê, Hollenderu semmê, Schottu semmê peerehme wianna mahzibas, tadeht wiannus arri nosauz par Kalwinisteam.

13. Strihdis par fwehteem Sakramenteem; farunnaschana Mahrburgâ; faweenoschana Wittenbergâ.

Mehs jau par to runnajaschi, fa Luttera laikâ zehlahs arri tahdi tizzibas atjaunataji, kas zittas mahzibas gluschi zittabi tulfoja, un atmette wezzuwezzas kristigas draudses mahzibas un likkumus; tahdi bija Zwickawas wiltigi praweeschi; wianni mahzija, fa behrnus newaisjagoht kristiht, jo behrneem kristiba newarroht buht par atjaunaschanas un adstinschanas masgaschanu, tadeht fa wianni nemas nemanna un nesaproht, fo ar wiinneem kristiba darra. Zwickawas praweeschi 1521 nahze us Wittenbergu, fur mahzitajs Karlstatts wiannu wiltigahm mahzibahm peefritte; wiannam patikke ta mahziba, fa zilweks zaur Swehta Garra pamahzischanu firdi dauds skaidrak warroht atsiht DŒewa fwehtu prahtu, ne fà no teem rakstiteem DŒewa wahrdeem, un fa behrnu=kristiba ne=effoht atjaunaschanas masgaschana. Karlstatts nu arri sahze mahziht, fa fw. raksti zilwekam mas fo palihds, fa wissuwairak us to jaluhko, fo Swehtais Gars firdi runna un pastrahda; wissas ahrigas eestahdischanas, lai gan fw. rakstos pawehletas, mas

labbuma warroht zilwekam pasneegt un effoht pawiffam weltigas. Tà wiasch arri fwehtu Wakkarehdeenu, kà kahdu ahriqu likkumu, augsti nezeenija, bet mahzija, ka schis sakraments tikkai tadeht wiffuwairak effoht eestahdihts, lai kristiti pee DGe-
wa galda nahf sawa Pestitaja zeeschanas un nahwi peemin-
neht. Maisse un wihns ne=effoht KRistus meesa un affinis,
jo KRistus effoht debbesis un newarroht tai paschâ brihdi wirs
semmes buht; maisse un wihns effoht tikkai DGe-
wa schehlasti-
bas ahrigas sîhmes, kas tik lohti wehrâ ne=effoht nemmamas;
zaur tizzibu eeffsch DGe-
wa apsohlishanas=wahrdeem zilweks
arri bes ahrigahm sîhmehm warroht grehku=peedofchanu dab-
buht. Lutters schihm mahzibahm turrejahs pretti, stipri turre-
damees pee fwehteem raksteem; wiasch mahzija, ka fwehtâ Wak-
karehdeenâ lihds ar maifi un wihnu kristiteem teescham DGe-
sus meesa un affinis teef isdallitas par kihlu un seegeli, ka KRi-
stus teescham ikkatram grehku peedofchanu pelnijis.

Kahdus gaddus Karlstatts bija tas, kas jo gudri un jo
dedstigi aissahweja schahs wiltigas mahzibas, kas ihsti fakkoht
tohs fw. sakramentus gluschi isnihzina un darra weltigus.
Jo lihds schim wiffi ihsti tizzigi kristiti laudis par sakramen-
teem tã bija mahzijuschî: sakraments irr tahda DGe-
wa eestah-
dischana, kurrâ DGe-
ws apsohlijis debbeskigas schehlastibas-
dahwanas, un kurrâ wiasch ahrigas sîhmes (kristibâ — uhdeni,
— fw. wakkarehdeenâ — maifi un wihnu) saweenojis ar garrî-
gahm dahwanahm; un wiffi arri bija mahzijuschî, ka sakramen-
teem allasch paleef tas spehks, ko DGe-
ws eeffsch winneem liz-
zis, un ka winni allasch to isdarra, us ko DGe-
ws tohs
eestahdijis, lai nu tas, kas winnus isdalla, pats buhtu tizzigs
woi arri ne — un ka arri sakramentu fanehmeja netizziba sa-
kramenta spehku newarr isnihzinaht; sakramenteem allasch saws
DGe-
wa spehks paleef; bet sinnams schis spehks tizzigam, kas
DGe-
wa prahtam padohdahs, eedohd meeru un fwehtibu; bet ne-
tizzigam, kas DGe-
wa prahtam turrâhs pretti, sakramenta spehks
uskrauj DGe-
wa dusmas un sohdbibu, un zilweku warr eegahst muh-
schigâ pasuschana, kad wiasch pastahwigi paleef pee neatgreesiga
prahta; kã fw. Bahwils skaidri mahza 1 Kor. 11, 29—32.

Bet tee, kas pehz Karlstatta mahzibahm no skaidru DGe-
wa wahrdu mahzibas atkappahs, tee tã mahza: sakramenteem
irr gan saws spehks, bet tas tikkai pee zeenigeem fanehmejeem
warr ihrahditees, kas DGe-
wa apsohlishanahm tizz; sakramenti
tizzigeem tikkai to paschu apstiprina, ko schee jau zaur tizzibu
dabbujuschî; jaunu schehlastibu tee nedohd; un teem, kas ne-
zeenigi sakramentus fanemm, sakraments nepaleef par sohdbibu;

tahds zilweks gan labbumu zaur sakramentu nedabbu, un irr DGeam nepeenemmigs; bet tahds pats nepeenemmigs winsch zaur sawu netizzibu jau bijis papreefsch, kad wehl sakramentu nebija fanehmis; tad nu tahdam weena alga woi irr sakramentu fanehmis, woi naw;“ — bet Bahwils mahza, ka naw weena alga; nezeenigs fanehmejs ne ween paleek tuffsch no schehlafstibas, bet arri few sakrahj DGea dufmas!

Scho sawu mahzibu, ka sakramenti tiffai effoht ahrigas fihmes, Karlstatts nu jo firdigi mahzija spreddikds un rakstds, fewischki no ta laika, kad Lutteram bija palizzis par nifnu eenaidneeku zaur to, ka Lutters winnam usrahdija, ka daschas labbas wezzulaifu eeristeschanas pa welti effoht nozehlis — winsch tifpatt fw. Kristibas ka fw. Wakkarehdeena sakramentu sailmoja. Bet tai wiltigai mahzibai, ko Karlstatts par fw. Kristibu mahzija, tiffai mas lauschu peefritte; winsch mahzija, ka behrnus pa welti kristi; bet tas jau ikkatra kristita zilweka firdi par dauds dskli bija eesafnojees, ka behrni jakristi, ta ka mas ween schinnî leetâ wianna mahzibu peenehme; turklaht arri wiffi sunnaja, ar kahdu breefmigu sohdu DGeas bija nosohdijis Minsteres wiltigus praweefschus, kas arri behrnu-kristibu bija atmettuschi. Bet tahm wiltigahm mahzibahm, ko Karlstatts mahzija par fw. Wakkarehdeenu, tatschu schur tur Wahzsemme kahdi laudis bija peefrittuschi, kas wianna spreddikus bija dsirdejuschi woi wianna drifketas grahmatas lassijuschi. Un wehl wairak laudis schihm wiltigahm mahzibahm peefritte, kad arri Schweizeru semmes tizzibas atjaunataji, Zwingli un Ekolampadius, tavatt eefahze mahziht, lai gan no Karlstatta mahzibahm nefo dauds nebija dsirdejuschi; arri schee sawu wiltigu mahzibu rakstds bija islaiduschi; prett wiinneem 14 Schwabhu semmes mahzitaji — starp teem tee flawejami tizzibas atjaunataji Brenzs uu Schnepfs, — bija islaiduschi skaidrus, ihsteni derrigus rakstus, kureds wianni israhdija, kahda effoht kristigas draudses wezzwezza mahziba par fw. sakramenteem, un ka Zwingli, Karlstatts, Ekolampadius no tahs effoht atfahpuschees.

Lutters jau us dascheem pilsfateem, fur Karlstatts sawu wiltigu mahzibu bija mahzijis, bija rakstijis grahmatas, laudis pamahzidams, lai fargahs no wiltigeem praweefcheem; pa tam winsch arri farakstija grahmatu, kam wirrakstu bija lizzis „Prett debbestigeem Praweefcheem;“ schinnî grahmatâ arri usrahdija, kahda effoht ta wiltiga un kahda ta skaidra mahziba par sakramenteem. 1528 Karlstatts pats atfinne, ka ne-

pareisi effoht mahzijiis, un isteize, ka effoht maldijees; par to arri Lutters grahmatu driffes islaide; deewamschehl Karlstatts pehzak atkal no jauna padewahs sawai wiltigai mahzibai. Tai pascha gadda 1528 kahdi Ewangeliuma = mahzitaji Strahsburga Lutteram rakstija grahmatas, winnu luhgdami, lai schis nejauzahs tai srihdi, kas Schwabhu = semmes mahzitajeem effoht ar Schweizeru semmes mahzitajeem, lai labbafi draudses mahza, ar scho leetu memaf nedarbotees, jo jo wairak tahs leetas teefoht ispaudetas, jo leelaku launu tahs wiltigas mahzibas padarrischoht. Lutters atbildeja: „Ta irr nepeezeeschama leeta, ka mums buhs kluffu zeeft, kamehr prettineeffi runna, un ka mums teem buhs zellu greeft un atkahptees, kamehr winni muhsu draudses sawauz un mums gohdu laupa. Zeb woi schee gohdigi laudis muhs nesaimo sazzidami, ka mehs effoht „galkas rihjeji“ un kad muhs sawos rakstos apfmeij, ka mums effoht tahs Dews, ko zilweks warroht ehst, ka muhsu Dews effoht no maises zepts, — un ka mehs neko negribboht sinnaht par to pestischanu, kas pee krussta notiffusi. Tahdu padohmu mehs turram par neefu, ka mums to ween buhs laudim fluddinaht, ka Dewa wahrdeem jatizz, un ka par to buhs kluffu zeeft, woi Jesus meesa un affinis irr fw. Wakkarehdeenâ, woi naw? — Muhsu mahzibahm irr weena grunts ween: tee swehti raksti, un kad tee nu ar skaidreem wahrdeem mahza, ka swehtâ wakkarehdeenâ Kristus meesa un affinis tohp isdallitas, tad par scho mahzibu mehs muhscham newarram kluffu zeeft; un tee wiltigi mahzitaji par scho leetu jau til daudj rakstus irr islaibuschi, ka laudis meerâ nepaliks, kad mehs ari kluffu zeeftu; winneem gan no pascha eesahfuma buhtu bijis japaleef kluffu; bet taggad mums jau wairs nepeenahkahs kluffu zeeft.“

Lutteram tobrihd nebija deesgan wakkas, ka pats buhtu warrejis atkal jaunus plaschafus rakstus par schilm mahzibahm islaist; tadehl winsch papreeksch tohs 14 Schwabhu = semmes mahzitaju rakstus no jauna liffe driffekt, un peeliffe teem no sawas puffes galla-wahrbus, ar kurreem winsch sawu skaidru tizzibu isteize, un firnigi pamahzija wißus, kas pamahzischanu wehl gribbehs faemnt, lai no wiltigeem mahzitajeem neleef peewiltees. Un tannis rakstos schee irr winna beidsami wahrdi: „Tè nu mans spreedums, kas prettineekeem gan buhs reebigs, bet kas teescham skaidra vateesiba. So schinni lectâ labbi pasihstu gan tizzibu, gan wellu. Divesas lahgâs teem missahs; pirmâ lahgâ, ka ar sawu tumschu zilweku-prahtu Dewa noslehpmus gribb isdibbinaht, un ohtrâ lahgâ, ka

fakka: ka fwehtâ wakkarehdeenâ KRistus meesai un affinim newaijagoht nemas buht pee maises un pee wihna. Un abejadâ wihse tee rahda, ka wianni besprachtigi un melschi. Ar tahdahm neskaidrahm brillehm wianni trauzahs pee DEewa wahrdeem, mekle, ka sawu gudribu DEewa wahrdoes warr eelikt un tohs pehz sawas gudribas tulkohht. Tad nu sinnams, ka wianni fakka; schee wahrdi nemas naw ta saprohtami, ka tee skann, bet zittadi; tee wahrdi „tas irr manna meesa“ jatulko: tas nosihme mannu meesu; zits wahrds jaturr par tahdu ween, kas zaur lihdsibahm runnahts, zitti wahrdi irr japahrwehrschi un jaleef zittâ weetâ, ne ka tai weetâ, fur Bihbels stahw. Ta nu wianni „DEewa-wahrduus jauz un jukku jukkam isdohd, ka spehletajs fahrtes. Raug, ka zeltahs schelschanas un wiltigas mahzibas. Es ar scheem raksteem wijfus gohdigus kristitus zilwekus luhdsu un pamahzu, lai fargahs no tahdahm schelschanas mahzibahm, un lai turrahhs pee KRistus skaidreem wahrdeem ween. Baldeews DEewam, ka mums KRistus wahrdi naw jagrohfa un jalohka schâ un ta, ka wianni darra. Kad DEews man dohs waktas=laifu, tad par to leetu wehl itt ihpaschi rakstischi.“

To Lutters arri darrija tai grahmatinâ, fo Merz m. 1527 islaide ar to wirsrahtu: „Pamahzischana, ka KRistus wahrdi „tas irr manna meesa“ wehl pastahw spehka; prett wiltigeem garreem.“ Schinnis rakstos winsch fakka, ka wahju un weenteefigu lauschu deht atkal effoht nehmees rakstus islaist prett wellu un wianna praweefcheem; jo tohs praweefschus paschus atgreest mas warroht zerreht; tomehr no sawas puffes ar DEewa palihgu winsch gribboht zif spehdams to pateefibu skaidri un glihti wianeem preefsch azzim stahdiht, un ta daridams zittus no wiannu mahzefcheem no teem nogreest; un ja tas wiannam ne=isdohhtohs, tad tomehr gribboht isteikt un apleezinaht preefsch DEewa un wiffas pasaules, ka wiannam draudsi ba ne=effoht bijusi, neds taggad effoht, neds jebfad buhs ar teem, kas fwehtus sakramentus saimo un par tufscheem turr, un ka gribboht sawas rohkas skaidras turreht no to dwehsefu affinim, fo ar tahdahm welka mahzibahm KRistum atwilt un nosohg. Tad winsch israhda, ka prettineeki BEstitaja wahrduus „Tas irr manna meesa“ nemas ta netulko, ka wianni skann, bet ta ka teem patihk pehz sawas leekas gudribas; bet ka ta jatulko, ka wianni gribb, to nemas newarroht usrahdiht; DEewa wahrdeem un teem tizzibas lohzekeem tas nemas ne=effoht pretti, kad mahzam, ka KRistus meesa irr debbesis un arri fwehtâ Wakkarehdeenâ teef baudita; tohs wahrduus „ta meesa

nederr neneefa,“ Jahr. Gw. 6, 63., tas Klings nemaf ne-
 effoht runnais par Sawahm apskaidrotahm meefahm. Lutters
 arri ismeffe wiffas tahs wezzu basnizas tehwu rakstu weetas,
 us fo Ekolampadius sawu wiltigu mahzibu dibbinaja, un is-
 rahda, fa wiltigeem mahzitajeem tadeht missahs, fa tee nemahf
 ischkirt Jesus apskaidrotu swehtu meefu no zittas meefas.
 Prettimeeki pehz sawas mahzibas labbak darritu, kad usdriht-
 stetohs, tohs wahrdu: „tas irr manna meefa“ gluschi atmeft;
 jo wiawi mahzoht, fa to maifi ehdoht tiffai ween effoht japeeminn
 Kristus nahwe, un wiawi sw. Wakkarehdeens wairaf nefas ne-
 effoht ka tahda peeminneschana ween; tadeht arri buhtu gan, kad
 pee isballischanas tiffai sazzitu: Kemmeet, ehdeet; to darrajt man-
 nis peeminnedami. Ta effoht Dewa saimoschana, kad zilweks
 praffa: kadeht effoht waijadfigs un us fo derrigs, fa Kristus
 meefa ar maifi irr saweenota. „Kad winneem eeffsch tizzibas-
 leetahm buhtu druzia sapraschanas, tad winneem waijadsetu
 sinnaht, fa ta irr tizzibas augsta flawa, fa tas irr tizzibas
 labbakais liffums un gohds, fa wiawi negribb nemaf sin-
 naht, us fo tas derr, fo wiawi tizz. Jo tizziba Dewam
 nefo negribb preeffschrakstih, nef welti jautah, kadeht, par fo,
 pehz kahdas waijadfibas Wiasch fo pawehle; bet tizziba lab-
 prah gribb negudra buht, Dewam gohdu doht, un Wiawi
 wahrdeem wischkin tizzeht.“ Bet arri warroht pahrgudreem
 zilwekeem usrahdiht, kahds labbums teescham nahf no tam, fa
 Kristus meefa un affinis irr swehtâ Wakkarehdeenâ; pirmais
 labbums effoht tas, fa lepni garri ar sawu gudribu paleef
 faunâ preeffsch schihs brihnischligas mahzibas; ohtrais tas, fa
 arri muhsu meefa teef ehdinata ar Jesus sw. meefu; — tre-
 schais labbums effoht tas, fa pehz praweescha Esaijasa wahr-
 deem Dewa wahrdi no mums tuffschi neatgreeschahs, bet
 isdarra, us fo tee irr dohti; scheem wahrdeem „tas irr manna
 meefa par jums dohta,“ „tahs irr mannas affinis par jums
 isleetas par peedohtschanu to grehtu“ effoht leels spehks eeffschâ,
 wiawi effoht augsta, dahrga Dewa dahwana; jo fur schee
 wahrdi, tur arri Kristus meefa.“

Zwingli un Ekolampadius Lutteram rakstija atbildeschanas
 rakstus; bet tai laifâ, kad tohs dabbuja lassih; wiasch bija tif
 wahrsch un nespehzigs, fa tiffai Merz m. 1528 islaide sawu
 grahamtu „Apleezinaschana par sw. Wakkarehdeenu.“ Te
 Lutters fakka, fa gan preeffsch wiffaem saprattigeem kristiteem
 zilwekeem, kas taifnibu gribb peenemt, jau deesgan skaidru
 pateefibu effoht usrahdihs tannis rakstos: „prett debbeskigeem
 praweescheem“ un „prett wiltigeem garreem;“ bet gribbedams

jo wairaf wahjus stiprinaht un scho mahzibu plaschafi isstai-
droht, winsch wehl scho pehdigu grahmatu par scho mahzibu
effoht farakstijis. Winsch tad atkal pamahza wiffus deewabih-
jigus fristitus zilwefus, lai fargahs no sakramentu = pohstia-
jeem un tad israhda, ka tee winnam nemas ne = effoht atbilde-
juschi us teem skaidreem wahrdeem, ar fo winnu mahzibu par
wiltigu israhdijs. Tad wehl reis isskaidro sw. Ewangelistu
un sw. Bahwila wahrduß par sw. Wakkarehdeenu, gribbedams
fawu un fawu draugu firdis stiprinaht; un tad winsch isdohd
skaidru tizzibas apleezinaschanu „prett scho jaunu wiltigu mah-
zibu un prett wiffahm zittahm sweschahm jaunahm mahzibahm;“
schi apleezinaschana peeskaitama pee teem wiffuswarrigakeem
wahrdeem, fo Lutters muhscham rakstijis. Winsch raksta tà:
Tadeht ka redsu, ka wiltigas mahzibas un schkelschanas jo deenas
jo wairaf peeaug, un ka sahtana dusmahm un trakfoschanahm
wehl nemas naw gals, — tad ar scheem raksteem DŒewa un
wiffas pafaules preefschâ gribbu pa gabbaleem isfazzihht fa-
wu tizzibu, pee kurras dohmaju pastahweht lihds nahwei, ar
fo zaur DŒewa schehligu palihgu gribbu schkirtees no schihs
pafaules un stahditees muhsu BŒstitaja sohda = frehsla preef-
schâ; un scho fawu tizzibu scheid leezinaju tapehz, ka lai us
preefschu neweens, woi nu mannas dshwoschanas laikâ, woi
pehz mannas aiseeschanas, neusdrihstahs ar fawu wiltigu
mahzibu us manni atfauktees, woi fazzihht, ka es fawôs rak-
stôs tà effoht mahzijijs, kâ sw. Kristibas un sw. Wakkareh-
deena prettineeki irr sahkuschi darriht. Un ja kahds pehz man-
nas nahwes fazzitu: Kad Lutters taggad dshwotu, tad winsch
schinnî woi zittâ kahdâ mahzibas = lohzeffi zittadi mahzitu, jo
winsch tohs deesgan labbi wehl naw apdohmajis; tad tah-
dam schim laikam tà kâ nahfoscham un nahfoscham tà kâ
schim laikam atwilde un atwildechu: ka es ar DŒewa scheh-
lastibas = palihgu schihs mahzibas itt smalki un glihti apdoh-
majis, ka es winnas allasch un arween no jauna ar DŒewa
sw. Wahrdeem esmu salizzis un ka es tahs tikpatt drohschi
warru aisstahweht, ka lihds schim esmu aisstahwejis sw. Wak-
karehdeena sakramentu. Es taggad ne = esmu apreibis nedf arri
runnaju bes apdohma; es labbi sinnu, fo runnaju, arri fawâ
firdi mannu, ka man buhs atwildechana jadohd par scheem
wahrdeem ta Kllnga JŒsus atnahfschana us pastaraju sohda
deenu. Tapehz lai neweens nedohma un nefakka, ka es kâ
smehjejs woi kâ nefaprattigs zilwefs to runmajis; fo runnaju,
to runnaju no wiffas firds. Jo es zaur DŒewa schehlastibu sah-
tanu deesgan labbi pasihstu, kahds winsch irr; un kad winsch

DŒewa wahrduſ warr grohſiht un pahrwehrt, woi tad wiſch
 to paſchu nedarrihſ ar manneem woi zitta kahda zilweka wahr=
 deem?“ Tà rakſtijis Lutters tad apleezina, ko wiſch tizz par
 to augſtu mahzibas = lohzeſli no DŒewa muhſchigas deewiſch=
 ſigas buhſchanas, ka Lehws, Dehls, Swehts Gars, trihſ
 ſchiramas ihpaſchibas, irr weens ihſtenais, weenigais, muh=
 ſchigais, pateefigais DŒews; ka DŒewa dehls irr zilweks tap=
 pis un ka eefch Bianna irr ſaweenotas deewiſchliga un zil=
 weziga dabba; tad wehl, ko wiſch tizz par to, kà zilweks
 grehkôs krittis, par eebſimtu grehku, par Sw. Garra darbo=
 ſchanu zilweku firðis, par ſwehtu Kriſtibu, par ſw. Wakkareh=
 deenu, par ſw. Kriſtigu draudſt, par meeſas augſchamzeliſchanu;
 wiſſu, ko par ſcheem tizzibas = gabbaleem wiltigi mahza, wiſch
 uſrahda un atmegg, un gallâ ſakka tà: „ſchi irr manna tiz=
 ziba, jo tàpatt arri tizz wiſſi pateefigi Kriſtiti zilweki, un tà
 mahza DŒewa wahrdi. Bet ko ſchè deesgan plaſchi ne-efmu
 iſſtahſtijis, par to mannas grahmataſ papilnam dohſ leeziſbu,
 ihpaſchi tahſ, ko eſmu rakſtijis ſchinnis pehdigôs iſchetrôs woi
 peeziôs gaddôs. To luhdſu, lai wiſſas tizzigas dwehſeles man
 leeziſbu dohd, un lai par manni DŒewu luhdſ, ka eefch tahdas
 tizzibas ſtipri warru paſtahweht un pee tahſ lihðſ gallam tur=
 reteeſ. Un ja eſ arri, — no ka DŒews man ſchehligi lai
 paſarga, — kahdâ apbehdinaſchanas laikâ woi nahweſ breeſ=
 mâs zittu ko mahzitu, tad to neweenam par neſo nebuſ tur=
 reht, un griſſu ſchè preeſch wiſſeem apleezinaht, ka taſ ne=
 pareiſt mahzihts un no wella eeteiſts. Uſ to lai man palihðſ
 manſ Klungs un Beſtitajſ Jeſus Kriſtus, augſtiſlawehſ
 muhſchigi! Amen.“

Wiſſeem, kaſ no firðs tizzeja eefch to Klungu Jeſu
 Kriſtu, lohti griſſejaſ, ka ſchis ſtrihdiſch, kaſ ſw. Wakkareh=
 deena pehziſ biſa ſazeheleſ, drihſ tiftu gallâ; un daudſ tahda
 ſauſchu ar wiſſu ſpehku darbojaſ, tohſ ſtrihdetajus weenâ
 prahtâ ſaweenohht. Bet lai gan ar wiſſu puhleſchanu pilnigu
 weenprahtibu newarreja panahht, tad tomehr daudſ uſ to
 palihðſeja ta ſaeſchana, uſ ko 1529 landgraſſeſ Fihlippiſ no
 Heſſuſſemmes paſchus augſtizeenijamus mahzitajus no abbaſm
 puſſehm biſa ſaſauziſ. No tahſ puſſeſ, kaſ pee wezwezgas
 mahzibas par ſw. ſakramenteem turrejaſ, ſchinnî ſarunna=
 ſchanâ biſa: Lutters, Melanchtons, Jonas, Kruzigers, Oſtan=
 ders no Nirnbergas, Brenzſ no Schwabhu ſemmes, Agrifolas
 no Augſburgas; no to mahzitaju puſſeſ, kaſ jaunſ mahzi=
 bas par ſw. ſakramenteem biſa iſlaiduſchi, biſa nahkuſchi:
 Zwingli un Eſolampadius; — tad wehl Buzerſ un Hedio

no Strahsburgas; bes tam wehl zitti draudses lohzeckli mahzitateem bija nahkufchi lihds. Landgrahfs wiffus usnehme fawâ pilli, fur arri tahs farunnaschanas tiffe turretas.

Pats Landgrahfs bija flacht ar sawu pilsfaimi un augstakeem padohma=dewejeem, kad schè no 1 lihds 3 Oktober m. mahzitaji farunnajahs par tahm mahzibahm, furrâs lihds schim nebija warrejufchi fatiktees. Jo Schweizeru semmes un Strahsburgas mahzitaji neween par fw. Waffarehdeenu mahzija zittadi, ne kâ Lutters un wianna darba=beedri Wittenbergâ; wianni arri sawôs rakstôs daschâ weetâ pareisi nebija mahzjufchi par fwehtu Trihsweenibu, par grehtu, par taisnoschanu, par to, kâ Sw. Gars zilwefeem tohp eedohts u. t. j. pr. Wiffâs schinnis mahzibâs wianni Wittenbergas mahzitaju mahzibas ar labbu prahtu peenehme; un Melanchtons raksta: „jo wairak tee muhsu mahzibas klaufija, jo labbaki tahs wiinneem patiffe.“ Tâ notiffe pirmâ farunnaschanas deenâ, furrâ landgrahfs bija wehlejis, lai Lutters aprunnajahs ar Skolampadiu, kas bija lehnprahtigs un mihligs wihrs, un Melanchtons atkal ar Zwingliu, kas bija firdigs un dedfigs wihrs. Dhtrâ un treschâ deenâ wiffi kohpâ farunnajahs par fwehtu Waffarehdeenu, un iffatrs sawu mahzibu, fo jau rakstôs bija islaidis, mefleja zil warredams ar DGewa wahrdeem apstiprinaht un jo skaidri istulkohht. Schweizeru semmes mahzitaji sawu neskaidru mahzibu tâ dohmaja apstiprinaht: Iesus meefa un affins newarroht buht saweenotas ar maifi un wihtnu, jo fwehti raksti mahza Jahra. Gw. 6, 63: 1. ta meefa nederr neneefa; 2. zilwefa sapraschana mahza, ka meefa tai paschâ brihdî newarr buht debbesis un semmes wirsû; 3. fw. sakramenti esfoht sihmes, tadeht wajagoht wehrâ list, ka tee wahrdi, ar fo wianni cestahditi, naw wis tâ saprohtami, kâ wianni skann, bet effoht tulkojami tâ, itt kâ KRistus buhtu fazzijis: ta maife apsihme mannu meesu, tas wihtns apsihme mannas affinis. Lutters atbildeja tâ: 1. Tohs wahrbus Jahra. Gw. 6, 63, ka meefa neneefa nederr, mehhs newarram sihmeht us BEstitaja meesu, jo winsch Pats par Sawu meesu nupatt 54 â p. bija fazzijis; ka schi meefa dsihwibu dohd; ta meefa, kas neneefa nederr, irr tahda, kas irr bes Garra; tadeht arri KRistus peeleeft tohs wahrbus: „Tas Gars irr, kas darra dsihwu;“ un ar to Winsch gribb fazzihht, ka muhsu zilwefa meefa nefur nederr un DGewa darbu nesaproht. Tee buhtu breefmigi wahrdi, kad kahds fazzitu, ka KRistus fwehta meefa neneefa nederr. Dhtrâ fahrtâ Lutters atbildeja: DGewam wiffas leetas eespehjamâs, fo ween Winsch irr apnehmees un gribb

isdarriht. Bet Schweizeri wissuwairaf stihwejahs us to, fo treschâ kahrtâ bija fazzijuschî, prohti ka maïse un wihs effoht tiffai sîhmes ween. Lutters jau paschâ farunnaschanas eefahkumâ us galda sewim preefschâ bija usrafsijis tohs wahrduß „Tas irr manna meesa!“ — un pee scheem wahrdeem „tas irr“ (ne: tas apstîhme) wihsch stipri un neschaubigi turrejahs; un pehz 1 Kor. grahm. 10, 16 un 11, 27—29 wihsch itt skaidri israhbija, ka teescham tee wahrdi: „tas irr“ ne kâ naw grohsami, bet tâ peexemmami, kâ tee skann. Tomehr Schweizeri arri pastahweja us to, ka maïse un wihs tiffai a p sîhme ween meesu un affini; wianni fazzija: tas effoht wisfai zilweku sapraschanai pretti, kad fakkam, ka Iesus meesu un affini teescham baudam; — Lutters atbildeja: schi baudi schana naw wis tahda, kâ laizigas bariibas baudi schana, wianna gluschi sawahda, dauds augstaka, brihnischkiga, nesa prohtama baudi schana, — tomehr mums jatizz, ka „ar mutti Iesus meesu un affini saemmam;“ — Schweizeri wianna wahrduß nepeexehme, un tâ ar to saweenofchanu netiffe gallâ.

Bet lai nu gluschi pa welti Ewangeliuma=tizzigi sche nebuhtu sanahkuschî un farunnajuschees, — tee saliffe 13 mahzibas gabbalus, par kurreem wisseem bija weenahds prahts. Schee trihs pazmits mahzibas gabballi mahza: Par swehtu Trihsweenibu un Dewa Dehla pasemmoschanu zilweka gihmi, par KRistus dabbu un buhschanu, par eedfimteem grehkeem, par pestischanu, par tizzibu, par taisnibu, par Dewa rakfiteem wahrdeem, par kristibu, par grehku=suhdseschanu un peedohschanu, un par laizigu waldischanu. Zettortâ padesmitâ mahzibas gabballâ, tas irr: par sw. Wakkarehdeenu, bija listi tee wahrdi: „Par muhsu mihla Kunga Iesus KRistus sw. Wakkarehdeenu mehß wiffi weenprahtigi mahzam, ka maïse un wihs wisseem draudses lohzekeem ja=isdalla, pehz KRistus eestahdischanas wahrdeem; mehß arri mahzam, ka mißa naw tahda darrischanâ, ar fo preesteri warr zittam kahdam zilwekam, woi dsihwam woi nomirruscham, Dewa schehlastibu sagahdaht; mahzam arri, ka sw. altara sakraments irr pa tee figas Iesus meesas un affins sakraments, un ka iffatram kristitam zilwekam ihsteni wajadsigs, scho meesu un affini garrigâ wihs baudiht. Mahzam arri, ka sw. sakraments, tapatt kâ Dewa wahrdi, no Wissuspehziga Dewa tadeht dohts un eestahdihts, lai zaur to bailigas firdis teef eepreezinatas, un eesch tizzibas un mihlestibas zaur Sw. Garru stipri natas. Un lai gan scho reis eesch tahs mahzibas newarrejuschi saweenotas, ka tahs ihstenas KRistus meesas un affinis pa=

tee si irr saweenotas ar fw. maist un wihnu, tad tomehr effam gattawi zits zittam parahdiht kristigu mihlestibu un zits zittu panest, zif ween sinnama firbs tauj panest; un no abbahm puffedm, no weenas tapatt ka no ohtras, gribbam firsnigi pefsaugt Wissuspehzigu DGewu, lai tas zaur Sawu Garru mums dohd to ihstenu sapraschanu.

Lutter's nebija zerrej's, ka ar prettineekeem warrehs wifas leetas fatikt un weena prahta palikt; turpretti winsch bija dohmajis, ka zaur to farunnaschanu strihds paliks wehl leelaks. Ka tik dauds leetas ar prettineekeem warrehs fatikt, ka teescham Marburga fatikke, — to winsch nemas nebija zerrej's. Us Wittenbergu pahrnahjis winsch no kanzeles sawai draudsei stahstija, ko farunnaschanâ effoht isdarrijis lihds ar saweem darba-beedreem, un isteize, ka winneem tur dauds labbaki gahjis, ne ka bija zerrej'schi, un ka prettineeki ar winneem effoht runnajaschi dauds laipnigaki un pasemmigaki, ne ka bija dohmaj'schi, ka darrihs. Tad winsch isstahstija, kahdas leetas prettineeki wiina mahzibas peenehmuschi, un galla peelikke schohs wahrdu's: „Muhfu prettineeki apleezina, ka tee, kas pee fw. DGewa galda eet, teescham bauda KRistus meefu un affini, bet garriga wihse, ta ka KRistus winneem irr firbi; ka iffatrs meefu un affini arri meefiga wihse bauda, to wiina negribb tizzeht, bet par scho wiinau netizzibu meh's likfuschi, lai paschi atbild DGewam. So us muhfu puffed stahw tee DGewa rakstu wahrdi, bet us wiinau puffed ne. Tadehl pee schihs leetas irr labba zerriba. Nesakku wis, ka meh's ka brahli gluschi un pawiffam saweenofuschees, bet meh's ar labbu prahtu un laipnigi ka draugi effam sabeedrofuschees; wiina pee mums mihligi mekle, kas teem truhfst, meh's atkal winneem labpraht kalpoj'am un palihdsam; un kad juhs no firbs DGewu luhgseet, tad meh's arri ka brahli warrefim falligt.“

Luttera zerriba, ka ar prettineekeem wehl zeetaki warrehs saweenotees, Schweizeri likke palikt par tukschu; bet pehz wiina zerribas darrija gan tee Wahsemmes Ewangeliuma-tizzigi, kas pee tahs farunnaschanas Marburga wehl bij turrejuschees pee Schweizeru mahzibahm, jebchu Lutteram par leeleem firbsehsteem kahdu brihdi te islikkaks, ka ar to saweenofchanu pee scheem arri nebuhs nefas, bet ka schelschana paliks wehl leelaka. Strahsburgas mahzitaji, tikpatt ka Memmingenes, Lindawas, Konstanzes mahzitaji turrejahs pee Schweizeru mahzibas par fw. Wakkarehdeenu un tapatt arri wehl zitti pilsfati Wahsemmes deenas-widdu woi nu pawiffam woi pufslihds tai pee-

fritte. Scho tſchetru pilſſatu Ewangeliuma = tizzigi arri Augſburgas walſſs = runnas = deenâ ſawu tizzibas = apleezinaſchanu keiſeram ſewiſchki eedewe, tapehz ka tai mahzibâ par ſw. Wakkarehdeenu nebija warrejufchi ſaweenotees ar Luttera beedreem. To mehr pilnâ un labbâ meerâ wiſſi ar to nebij wiſ, ka no tahm Lutteriſſkahn Ewangeliuma = draudſehm bij ſchirti; wiſſur dauds firbis ilgojahs pehz firſnigas weenprahtibas; arri jau paſchâ walſſs = runnas = deenas laiſâ Buzers bija brauzis pee Luttera us Koburgu, gribbedams ar wiſſu ſarunnatees par to, kâ wiſſi par ſw. Wakkarehdeenu warretu weenâ prahtâ ſatift; drihs pehz tam Buzers Lutteram noſuhſija to 4 pilſſatu tizzibas = apleezinaſchanu, lai par to ſawu ſpreedumu isdohd. Lutters Janwahri 1531 atbildeja, ſchim ſchi tizzibas = apleezinaſchana patihkoht, un wiſſch DGewam pateizoht, ka wiſſi jau mahza weenadi, apleezinadami, ka JChus meſa un affinis ſw. Wakkarehdeenâ teefſcham irr un dwehſelehm par barribu ar eſtabdiſchanas wahrdeem tohp isdallitas. Bet wiſſam ſchleetoht, ka ar to lai irr beesgan, un ka ar to pilnigu ſaweenofchanu eefſch mahzibas wehl eſfoht jagaiba; jo ſchis ar teem gluschi ſaweenotees newarroht, kamehr wiſſi arri ſkaidri apleezina, ka ar maiſi teefſcham muſſu muttei KRiſtus meſa teef paſneegta, tikpatt tizzigeem, ka besdeewigeem; no ſchihſ mahzibas wiſſch nekad newarroht un nebuſſchoht atkahptees. Bet arri wiſſam no firſs patiks, kad warrehs pilnigi ſaweenotees, ſo wiſſch jau papreeſſchu eſfoht iſteizis. Jo to ſaweenofchanu wiſſch wehlejoht, lai woi trihs reiſ tam wiſſas dehſ nahwe buhtu jaredſ.

No ta laika pagahje trihs gaddi no weetas, pa kurreem ſchi ſaweenofchana nemas ne bija paſchlihrufeſs, lai gan wiſſi us to taiſjahs, zits par zittu firſnigi DGewu luhdſoht un zits zittam mihligas grahmataſ rakſtoht. Tad 1534 Lutters no Heſſu Landgrahſa dabbuga grahmataſ, kurrâs ſchis Lutteru firſnigi luhdſe, lai tas zil ween warredams mihligi un diſſi apdohma, kâ Ewangeliuma = tizzigi Saſſchu ſemmê un Wahzſemmes deenas = widdû paſtahwigâ ſaweenofchanâ warretu ſadohtees. Lutteram wehl arween bija maſ zerribas; bet tomehr wiſſch ar to bija meerâ, ka Melanchtons lai brauz us Kaffeles pilſſatu un lai tur ſarunnajahs ar Buzeru; bet Melanchtonam wiſſch ar ſkaidreem wahrdeem ſazzija, ka wiſſch to nemas neturroht par labbu, ſaweenofchanaſ dehſ ween woi tihri jaunu mahzibu isgudroht, woi to paſchu, par ſo ſtriſdejahs, tâ grohſiht un ſataiſiht, ka tikpatt Schweizeru ſemmes kâ Wahzſemmes Ewangeliuma = tizzigi, iffatrs pehz ſawa prahta

un patiffchanas to warrehs istulfoht un warrehs dohmaht, ar to DGeWa preefchâ pastahweht. Pee tahs mahzibas, fo lihd fchim Wahzsemmes Ewangeliuma=braudse mahzijuſi, effoht zeeti japastahw, jo fchi effoht ffaidra DGeWa wahrdu mahziba, un arri ar basnizas=tehwu raksteem winnu warroht fà to ihstenu Ewangeliuma=mahzibu apftiprinaht. Kad prettineeki gribbehs fcho Saffchu semmes mahzitaju ffaidru mahzibu peenemt, tad winsch bes wiffas luhgſchanas ar teem no wiffas firðs gribboht meeru derreht; jo winsch allasch effoht gattaws, fawu meſu un affini par to nodoht, lai wiffi Ewangeliuma=tizzigi weenahdâ tizzibâ faweenojahs.

Schi farunnaschana tad nu tiffe turreta Dezember m. 1534; un Melanchtons no turrenes us mahjahm pahnahzis atneſſe to preezigu wehſti, fa Buzers un wianna beedri wiffas kriſtigâs mahzibâs un arri tai mahzibâ par fw. Wakkarehdeenu us preefſchu tà gribboht mahziht, fà Lutters un wianna beedri bija fawu mahzibu farakftijufchi Mugsburgas tizzibas=apleezinaschanâ un tannîs rakſtôs, ar fo Melanchtons to apleezinaschanas=grahmatu aiſtahw.

Tad Lutters kurfirſtam fazzija Janwahr m. 1535, winsch newarroht atrautes no tahdas faweenoſchanas; tomehr winsch dohdohht to padohmu fa pa dauds ahtri nebuhs ſteigtees us faweenoſchanu, bet fa wiſſeem lai dohd laifu, wiffas mahzibas labbi apdohmaht un no wiffas firðs ar prettineekeem ſabee-drotees weenahdâ mahzibâ; tad arri teeſcham wiffi pastahwigâ meerâ warrehs faweenotees.

Wehl tannî paſchâ gaddâ Lutters zaur Mugsburgas rahts=fungu raksteem dabbuja ſinnaht, zif firſnigi Wahzsemmes deenas-widdû pilſſatneeki ilgojahs, ar tahm Lutteriſſahm Ewangeliuma=braudſehm faweenotees tai mahzibâ par fw. Wakkarehdeenu; Lutters par to gauſchi preezajahs, un fcho fawu preeku iſteize grahmatâs, fo Mugsburgas rahts=fungeem un mahzita=jeem rakſtija. Mahzitajeem winsch rakſtija tà: „Wiffâ tai laifâ, kamehr Ewangeliuma ſpohſchums no jauna ſahzis auſt, man nekahds leelaks preeks naw bijis, fà ſchis, fa taggad pehz ſchkelſchanahm, fas mums wiſſeem bija par leelahm behdahm, warru zerreht, fa nu warreſim no firðs faweenotees; un to, fo zerru, gan drihs jau ar azzim redſu. Tapehz arri KRiſtus deht, fas fcho Sawu darbu eekſch jums eefahzis, juhs luhdſu: iſdohdeet arri us preefſchu tahdus Garra auglus, pastahweet tahdâ tizzibâ, turrajt us mums tahdu paſchu beswiltigu un firſnigu mihleſtibu, kahda ta ihstena mihleſtiba un uſtizziba, ar fo mehſ juhs usnemmam. Juhs arri us to ſtipri war-

rat palantees eefsch KRistus, ka mums nefad newarreseet us-rahdiht, ka ar preeku ne=effam darrijuschi un zeetuschi wiffu, kas waijadstigs pee itt firfnigas saweenoschanas. Kad tahda saweenoschana buhs panahkta, tad ar preeku=affarahm fazzischi: „Klungs, lai nu Taws kalps meerâ aiseet! — jo tad es sinnu, ka pehz mannim Ewangeliuma=draudsei buhs meers.“ — Pehz tam arri Ewangeliuma=tizzigi no Strahsburgas, Ulmes, Gfölingenes Lutteram darrija sinnamu, ka winni us saweenoschanu effoht gattawi.

Lutters nu dewe to padohmu, lai tizzibas=draugi zif drihs ween warredami fanahk un farunnajahs par to pilnigu saweenoschanu, pehz kurreas wiffi no firds ilgojahs. Papreefsch gribbeja fanahkt Eisenaches pilsfatâ; bet kad Lutters palikke wahjsch, tad no runnaja, ka buhs fanahkt kahdâ pilsfatâ, kas tuwakâ pee Wittenbergas, prohti Grimmâ, tad tur wisseem lifke fanahkt 5â fwehtdeenâ pehz Leeldeenas fwehtkeem 1536. Bet tizzibas draugi up Wahssemmes deenas=widdus labpraht gribbeja redseht Wittenbergas pilsfatu, kurrâ Dews fwehtu tizzibas=atjaunaschanas darbu bija lizzis eefahkt, tadeht winni fuhstija wehstneschus un luhdse, lai Lutters un wianna beedri paleek mahjâs; gribboht labbaki pee wiinneem us Wittenbergu nobraukt, un tur ar saweem tizzibas=tehweem, pehz kurreem jau fenn bija ilgojuschees, par wiffahm tizzibas leetahm itt smalki un plaschi farunnatees. 21 Mai 1536 winni eebrauze Wittenbergâ.

Lutteram tas ihsteni nepatikke, ka winni us Wittenbergu nahkuschi. Jo Zwingli un Skolampadius nupatt jaunâs grahmatas bija islaiduschi, kas Lutteru un Sakschu kurfirstu breefmigi aisnehme, un kam paschâ pirmâ gallâ bija driffleta Buzera rakstita grahmata; tâ ka Lutters jau ar fahpehm dohmaja, ka laikam saweenoschanu atkal newarrehs peedstihwoht.

22â Mai Buzers un Kapito jau paschâ rihta agruma nahze Lutteru apmekleht; un pehz pufsdeenâs fapulzejahs Luttera mahjâs: Bugenhagen, Jonas, Kruzigers, Melanchtons, Menius un Mikonius no Gohtas, — fchee wiffi Luttera beedri, — ar Buzeru un Kapito. Buzers isteize, ka winnam leels preeks, ka nu tizzibas=draugi sche fanahkuschi; winsch jau zaurus tschetrus gaddus darbojees, wiffus Ewangeliuma draugus meerâ saweenohht. Lutters atbildeja, ka winsch arri tihfojoht ween pehz ihstenas un pastahwigas saweenoschanas; bet kad nupatt ar Buzera sinnu tahs augschâ peeminnetas grahmatas, un arri zitti raksti, kas skaidrai mahzibai pretti, effoht gaismâ nahkuschi, tad winsch newarroht fapraht, tâ tee, kas tif

fawahdi mahza, ihsteni no firbs warretu meeru derreht; tadeht winnam schleetocht, ka labbaki buhtu, kad wijs paleef pa wez-
 zam, ne kà zaur tahdu faweenofchanu to leetu, kas jau taggab
 behdiga deesgan, darriht wehl behdigaku. Buzers atbildeja, ka
 tahs prettineeku grahmatas bes winna sinnaas effoht islaistas
 un prett winna wehleschanu driffetas; wiensch un winna draugi
 jau fenn itt pateefi effoht darbojuschees, zaur raksteem, fpreddi-
 keem un farunnafchanahm palihdseht, lai firfniga weenprah-
 tiba wiffus tizzibas = draugus faweeno. Wehl ohtru reis Lut-
 ters ar leelu zeetibu fazzija: wiensch tiffai warroht wehleht, lai
 faweenofchana teescham irr firfniga; kad winna tahda nebuhs,
 tad wiensch labbak nekahdu negribb. Vet pee tahdas firfnigas
 faweenofchanas effoht waijadfigas diwi leetas; pirma schi, ka
 prettineeki preeksch wiffas kristigas draudses atfacka fawahm
 mahzibahm, kas naw ne KRistus mahziba, ne Apustulu, nedf
 kristigas draudses mahzibas; un ohtra leeta, ka lai sahl lihds
 ar Lutteru un winna beedreem weenprahtigi mahziht un ispau-
 diht to pateefigu DCewa wahrdu mahzibu. Beidsocht Lutters
 fazzija: „Lai nu starp jums un mums nekas ne atleef, kas
 woi juhs woi muhs leef schaubitees un neustizzibai dohb
 weetu, tad schim brihscham ta irr jo waijadfiga leeta, ka juhs
 un wiffi, kas lihds ar jums schè atfuhititi, muhsu preekschâ
 fskaidri apleezina, woi juhs mahzeet un pee ta turraitees, ka
 pehz pascha KRistus eestahdischanas ta maise irr KRistus
 meesa, par mums dohta, un tas wihns KRistus affins, par
 mums isleets, lai nu tas mahzitajs, kas to isdalla, woi tee
 deewagaldneeki irr zeenigi woi nezeenigi.“ Kad Lutters tà sawu
 padohmu bija dewis, winnam wahjibas deht, kas tam bij
 usgahjufi, bij jaluhds, lai tee zitti, kas fanahkuschi, sawâ
 starpâ par to leetu gruntigi wehl aprunnajahs, un rihtdeemu
 sawu atbildeschanu dohb.

23 Mai Lutters arri wehl bija neweffels, tà ka tiffai
 pehz pufsdeenas atkal warreja us to farunnafchanu fanahkt;
 schè nu Lutters peeminneja, ko jau pirmâ deenâ bija runnajijs
 un praffija, woi nu winni gribb atfazziht ikweens fawahm
 mahzibahm, ko bija mahzijs ta KUnga Iesus KRistus,
 swehtu rakstu un kristigas draudses mahzibahm pretti, un woi
 nu gribb weenprahtigi un pastahwigi mahziht, ka sw. Waffar-
 ehdeenâ allasch Iesus meesa irr faweenota lihds un ar to
 swehtitu maisi? — Tad Buzers isfazzija, wiensch jau effoht
 apleezinajijs, ka winnam wihlees, un ka atfazzijis tam, fur
 winnam wihlees, un ka gribboht arri us preekschu allaschin
 ar wahrdeem un ar raksteem zif ween prasdams nekaidrai

mahzibai atfazziht un skaidrai peefertees. Tad wiensch apleezinaja sawâ un arri Schweizeru semmes mahzitaju wahrâ: wianni tizzoht, ka sw. Waffarehdeenâ maife effoht teescham KRistus meesa, un wihs effoht KRistus affinis, ikfats deewagaldneeks arri pateesi sanemmohht Iesus meesu un affini, prohti to ihstenu meesu; un scho meesu deewagaldneeks sanemmohht ne ween ar firdi, bet arri ar mutti; — zeenigeem sanehmejeem tas isdohdotees par swehtibu, nezeenigeem par sohhibu.

Tad Lutters praffija tohs zittus weesus, weenu pehz ohtra, un wianni ikfats atbildeja, schee apleezinajoht, tizzoht, mahzoht un aistahweschoht gluschi to paschu mahzibu, fo Buzers effoht isfazziis; to wianni us preefschu skaidri gribboht mahziht un luhdsoht, lai neweens nedohma, ka pee teem effoht walschliba un wiltiba. Tapatt wianni arri pasemmigi un no wiffas firds luhdse, lai tohs ka KRistus lohzeklus peenem firfnigâ saweenofchanâ eefsch weenas tizzibas un brahligas mihlestibas. Lutters ar saweem draugeem eegahje ohtrâ istabâ un tē wiffi kâ no weenas muttes fazzija: „Kad tã, kã taggad apleezinajusch, arri no wiffas firds tizz, ar mutti to apleezina un laudis tã mahza, tad warroht pilnã meerã buht.“ Un kad wianni tã bija spreedusch un atkal pee weeseem eegahjusch, tad Lutters ar leelu garra spehku un firds drohschibu, kas arri pee wianna waiga un azzim bija redsams, teem to spreedumu darrija sinnamu, fazzidams tã: „Augsti zeenijami lungi un brahli, mehs nu effam dsirdejusch juhsu wiffu leezibu un atbildechanu, ka juhs tizzeet un mahzeet, ka swehtã Waffarehdeenã ta KUnga pateefigas meesas un wianna pateefigas affinis teef isdallitas un sanemtas, un ne maife un wihs ween, un ka arri ta isdallischana un sanemschana pateesi noteef, pehz KRistus eestahdischanas un ne pehz muhsu dohmahm un mahzibahm ween; juhs gan wehl schaubigi effeet, woi besteewigi arri dabu meesas un affini, bet tomehr atstheet, kã sw. Bahwils salka, ka netizzigi ar sawu netizzibu ta KUnga meesu newarr nespehzigu darriht; par to negribbam ar jums strihdetees. Kad nu ar juhsu tizzibu irr tã, tad mehs effam weenprahtigi, un juhs peekemmam schinnî mahzibã ka sawus mihlus brahlus eefsch ta KUnga.“

Kapito un Buzers no preefa sahze raudaht, un Wittenbergas mahzitaji tapatt kã weesi firdis sagrahbtî kohpã DEwuteize par to schehlstibu, fo bija peedsthowjusch. Behz debbesbraufschanas swehtkeem 25 Mai no Melanchtona usrafstita saweenofchanas grahmata wiffem tikfe preefschã listã, un Wittenbergas mahzitaji apnehmahs, to grahmatu arri teem

mahzitajeem, fas schè klagt nebija, un wiinu draudsehm sin-
namu darriht, fa tee arri warretu peebeedrotees pee schihs
faweenoschanas. 28 Mai, paklausichanas fwehtdeenâ, tad
wehl Buzers un Kapito par pilnigas faderreschanas sismi
Wittenbergas basnizâ to sw. meelastu baudija. Buzers arri
tanni DŒewa kalposchanâ preefch pufsdeenas fazzija sprediki.
Wisseem bija leels preefs. 29 Mai wiffi klagtuhdami rak-
stija sawus wahrduß appafsch faderreschanas raksteem un ar
to tad bija eezelta Wittenbergas tizzibas=faderre-
schana. Pehzak arri wehl zitti mahzitaji parakstija sawus
wahrduß appafschâ. Saweenoschanas-grahmatu tad nosuhstija
wisseem mahzitajeem un draudsehm Sakschu semmê tikpatt kâ
Wahzsemmes deenas widdû, un wiffur wiffi no firds ar to bija
meerâ. Schi saweenoschana teescham bija DŒewa schehlasti-
bas darbs, un leela schehlastibas dahwana, fo DŒews zaur
Sawu Sw. Garra Ewangeliuma=tizzigeem bija dahwinajis;
par to tad wiffur Wahzsemmes Ewangeliuma=draudse zeh-
lahs fwehts preefs!

Buzers un zitti kahdi mahzitaji tad arri no firds sahze
darbotees, woi newarrehß arri Schweizeru=semmes Ewange-
liuma=tizzigus ar Luttera=tizzigeem saweenohht; no eesahfuma
liffahß tâ, kâ us do deesgan leela zerriba effohht, femischki Bah-
seles un Bernes pilsfatu Ewangeliuma=tizzigi liffahß gluschi
gattawi us tahdu firfnigu saweenoschanu. Bet tad Zihri-
ches Ewangeliuma=tizzigi sahze pretti turretees, un nefas netikke
galkâ. Bet tomehr Schweizeri pee Zwingli mahzibas naw
paliffuschki; zaur Sw. Garra waldischanu wiini, kâ arri zitti
Reformirtas draudses lohzeekli Luttera mahzibai irr tuwoju-
schees, gandrihs wehl wairak, kâ jau Kalwihna mahziba Lut-
tera mahzibai bija tuwojusees. Bet pirms par to runnasim,
mehß ar ihseem wahrdeem usrahdisim, kahdâ wihse ihweens no
scheem trim tizzibas atfaunatajeem DŒewa wahrduß saprattis un
tohs sawâ firbî usnehmis; wiini gan wiffi trihs pee DŒewa
wahrdeem irr turrejuschees un tohs kâ wiffas ihstenas DŒewa
atfichschanas awotu zeenijuschki, — bet tomehr katram bija sawa
pascha wihse, fo wehl warr manniht pee tahm draudsehm,
fas no scheem trim DŒewa wihreem irr zehluschees.

Zwingli DŒewa wahrduß tâ usluhfoja, kâ wiinsch pee
pilnigas tizzibas newarreja tik; wiinsch neatfinne DŒewa
wahrdu pilnigu gohdibu un dsikkumu. Wiinsch gribbeja, kâ
tizzibas=mahziba, arri fristigas tizzibas mahziba nemahza ne-
kahdu noslehpumu, bet tikfai tahdas mahzibas ween, fo zil-
weßß ar sawu wahju prahtu warr fanemt; wiinsch neat-

finne, ka tizzibâ irr noslehpumi, kas augstaki par wiſſu zilwefa ſapraſchanu, bet dohmaja, ka ſw. Raſtôs tiffai tahdas mahzibas effoht eeffſchâ, fo zilweks pilnigi warr isdibbinaht un ſapraſt. Bet fâ tas warr buht? — Pats DŒews Sawâ augſtâ DŒewa-buhſchanâ, zilwefa muhſchiga dſchwofchana, grehzineeka peſtiſchana un ſwehtudarrifchana, raug, tee jau irr noslehpumi, fo zilwefa prahts muhſcham newarrehs isdibbinaht un ſanemt. Tahds zilweks, kas zaur DŒewa Swehtu Garru irr apgaismohts, tas gan warr DŒewa noslehpumus ſanemt un DŒewa ſchelaſtibu, kas eeffſch teem parahdahs, paſemmigi pecluhgt. Bet neapgaismohts zilwefa prahts tohs newarr ſapraſt nedſ ſanemt; DŒewa mahzibas un parahdiſchanas ar deewiſchligu, ſwehtu prahtu irr jaſanemm; kas tahs tâ neſanemm, tam tahs arri par gudribu un peſtiſchanu un ſwehtudarrifchana newarr buht. Zwingli ſwehtu Wakkarehdeena mahzibu tâ gribbeja iſſfaidroht, ka iſſatrs zilweks ar ſawu plahnu prahtu to warretu gaiſchi ſapraſt. Tadeht arri leelakajs Reformirtu mahzitaju pulks wiſſa mahzibu par ſw. Wakkarehdeenu par pilnigu neaſfinne, un neweenâ tizzibas apleezinaſchanâ wiſſa naw eelifta; tomehr wiſſâs kriſtigâs draudſes un wiſſôs laiſôs deesgan tahdu bijuſchi un arri wehl irr, kas tâpatt fâ Zwingli wiſſas tizzibas mahzibas ar ſawu gudribu gribb isdibbinaht; tee tad arri tikpatt aplam fâ Zwingli mahza par ſw. Wakkarehdeenu, ka tur eeffſchâ nemas ne-effoht IŒſus meefas un affinis; tas tiffai effoht peeminneſchanas meelaſts ween.

Kalwihns to gan aſſinne, ka eeffſch kriſtigas tizzibas irr noslehpumi, fo zilwefa prahts newarr isdibbinaht, un ka arri ſw. Wakkarehdeens irr tahds ſwehts noslehpums. Tomehr arri wiſſch DŒewa wahrduſ par ſw. Wakkarehdeenu druſku irr grohſijis, un wiſſus naw wis itt weenteeſigi tâ peenehmis, fâ wiſſi ſkann un fâ tee iſſatram ſaprohtami. Tadeht wiſſam arri daſchâs mahzibâs irr wiſſlees; wiſſa mahziba par ſw. Wakkarehdeenu irr tahda ſkunſtiga, ka wiſſu lehti newarr ſapraſt; wiſſch mahza, ka pee ſw. Wakkarehdeena dwehſele zeklahs debbefis un tur teef ehbinata ar IŒſus meefu un dſirbinata ar wiſſa affinim. Un gluſchi nepareiff wiſſch mahzijis, ka pehz DŒewa prahta tiffai maſa zilweku teefa taps isglahtu us muhſchigu dſchwofchana, un ka wiſſus zittus DŒews nemas negribb ſcheloht un isglaht; tapehz tee arri newarroht atgreetees un pehz DŒewa ſpreeduma teem muhſchigi japafuhd. So DŒewa wahrdi mahza, ka DŒews gribb, lai wiſſi zilwefi tohp isglahtu; tadeht Wiſſch wiſſus aizina, un wiſſeem gribb ſpehku doht, ka warr

atgreesstees; tiffai tee, kas tihschâ prahtâ negribb atgreesstees, tee taps pasubdinati zaur sawu paschu wainu, sawas negribbeschanas dehft. Reformirtu tizzibas = apleezinaschanas zittas Kalwihna mahzibas irr usnemtas, bet gan drihs neweena naw gluschi tâ usnemta, ka Kalwihns pats irr mahzjis.

Lutters un winna beedri allasch un eeksch wiffahm mahzibahm pawiffam un no wiffas firds paklaufigi padewahs D Gewa wahrdeem swehtôs rakstôs, un tohs peenehme bes wiffas grohstfchanas un gudroschanas, itt kâ pats muhsu K U n g s un B E s t i t a j s un W i n n a swehti Apustuli darrjuschi. Tadeht arri D Gews schehligajs muhsu Lutterisku Ewangeliuma = draudst irr puschkojis ar diwlfahrtigu ne-isteizamu gohda-krohni; weens gohda-krohnis irr schis: ka wiffâ pasaulê tahs Lutteriskas Ewangeliuma = draudses turrahs pee weenas un tahs paschas tizzibas = apleezinaschanas; un schi tizziba dibbinajahs us skaidreem Ewangeliuma wahrdeem, tadeht ta muhschigi irr nepahrweherschama un nekustejama; un ohtrais gohda-krohnis irr tas: ka winna allasch turrahs gluschi un pawiffam pee itt tahs paschas tizzibas, us ko stipri dibbinadamees Lutters un winna beedri tizzigi irr dsihwojuschi un swehtigi nomirruschi. Lai tad D Gews dohd, ka mehš wiffi, kas effam Lutteriskas Ewangeliuma = draudses lohzeffi, arri teescham turramees pee Luttera tizzibas, prohti pee tahdas tizzibas, kas us D Gewa wahrdeem neschaubigi dibbinajahs un kas muhs spehzigi skubbina, muhsu K U n g a m I E s u m allasch paklaufigi un ustizzigi pakkal stai-gaht, — tad arri mehš gallâ tikpatt swehtigi, kâ Lutters, warrefim pee W i n n a aiseet, un nahwes = stunda mums buhs par so leelu un swehtu preezas = stundu.

No Luttera laikeem deewabihjigi wihri dauds un daschfahrt irr barbojuschees, tahs diwi Ewangeliskas draudses, to Lutterisku un to Reformirtu Ewangeliuma = draudst mahzibâ un tizzibâ saweenoht; bet lihds schim wehl nekad pilniga saweenoschana naw isdewusees. Schi saweenoschana wiffuwairak zaur to irr gruhtha, ka Reformirteem naw weena tizzibas = apleezinaschanas grahmata, no kurras winni sawu tizzibu smett, tâ ka Lutteranereem, kas wiffâ pasaulê turrahs pee Augsburgas tizzibas = apleezinaschanas = grahmatas un pee Luttera katfimeem; — bet Reformirteem katra femmê irr sawa ihpascha tizzibas = apleezinaschana; Schweizereem irr kahdas trihs tizzibas = apleezinaschanas, Wahzeeschu Reformirteem kahdas trihs, tschetras; tad wehl Sprantfchu = semmes, Belgieru =, Schottu = semmes, Ungaru semmes, Englantes Reformirteem sawas apleezinaschanas = grahmatas, — pawiffam irr kahdas 30 apleezinaschanas, pee kurrahm Refor-

mirti turrahs, tà fa arri newarr fazzih, fa wianni wiffàs sem-
 mès irr weena draudse. No Reformirtu tizzibas = apleezina-
 schanas = grahmatahm ar muhsu Lutterisku Ewangeliuma = tiz-
 zibu wiffuwairaf faet: Englantes tizzibas = apleezinaschana,
 fo fauz par teem 39eem tizzibas lohzekeem. Bet arri zittàs
 Reformirtu tizzibas = apleezinaschanas = grahmatàs atrohnam mah-
 zibas, kas ar muhsu skaidru DŒewa wahrdu tizzibu dauds
 wairaf faet, ne kà tahs mahzibas, fo Zwingli un Kalwihns
 paschi mahzija. Sprantschu semmes Reforirtu tizzibas = aplee-
 zinaschana 37â nodallâ par fw. Waffarehdeenu tà mahza:
 „Mehs apleezinajam, fa IŒesus KRistus fwehtâ Waffareh-
 deenâ muhs eh dina ar fawu pateefigu meefu un muhs dsir-
 dina ar fawahm pateefigahm affininim, un fa Wiafch mums
 teefcham to arri pasneeds, fo maise un wihns nosihme. Meh-
 s tad tizzam, fa lihds ar tahm sikhemh meh s arri dalku dab-
 bujam pee IŒesus meefahm un affininim un tahs baudam.“
 Tâpatt arri Belgieru tizzibas = apleezinaschana 35â nod. leezina
 tà: „Tas, fo meh s ehdam, irr tahs pateefigas, ihstenas IŒe-
 sus meefas, un fo meh s dserram, irr wianna pateefigas affi-
 nis.“ Un gandrihs tâpatt meh s arri lassam wehl daschâ zittâ
 Reformirtu tizzibas = apleezinaschana. Nu gan dasch warretu
 dohmaht un fazzih: warrbuht fa tee apleezinaschannu rakstijasi
 tikfai tohs wahrdu s ween irr likkuschi tik skaidrus un pilnigus,
 bet to ihsteni netizz, un tohs wahrdu s zittadi tulko, ne kà tee
 skann. Bet kas tà dohma, tas pareisi un taisni nedohma.
 DŒewa wahrdu, Pats muhsu BŒstijajs un arri muhsu augsti-
 zeenijams tizzibas = tehws Lutters muhs naw mahzijuschu pee tu-
 waku wahrdeem wiltibas mefleht; bet wianni muhs mahzijuschu,
 wiffàs leetas, fo turwafajs runna un salka, par labbu greest, un
 tà nedarridami wis, meh s astotu baußli pahrfahpjam. Tadeht
 dohmafim labbak, fa warrbuht Reformirtu apleezinaschannu rak-
 stitaji daschfahrt naw papilnam skaidri mahzijuschu par fwehtu
 Waffarehdeenu tikfai ais leelahm bailehm, fa teem pahrmets-
 tihs, tee mahzohht tà, kà Kattoli mahza, prohti, fa fwehtâ
 Waffarehdeenâ maise un wihns gluschu pah rweh r schah s
 par IŒesus meefu un affininim, fo DŒewa wahrdu nemahza.
 DŒewa wahrdu mahza, fa maise paleef maise, bet ar to maisi
 faweenojahs IŒesus meefas. Reformirti no Kattohu mah-
 zibas gribbedami isfargatees tad daschâs weetas tà rakstijuschu,
 fa jadohma, fa wianni maisi nemas neturr par IŒesus meefu,
 bet tikfai par meefas sikhmi. Bet lai nu gan arri Reformirtu
 tizzibas = apleezinaschanas = grahmatàs schi mahziba tik skaidri
 naw mahzita, meh s tomehr zerram un tizzam, fa wiffaem Re-

formirtu draudsu firdstizzigeem laudim, kas ar sawu tizzibu dštki eesafnojuschees DŒewa wahrðs un kas likfuschi wadditees un apgaismotees no Sw. Garra, irr ta patti tizziba, kas irr muhsu Lutteriskas Ewangeliuma = draudses tizzigeem lohzeleem, prohti, ka swehtâ Wakkarehdeenâ teescham baudam IŒesus pateefigu meesu un pateefigas affinis. Gan teefa, ka neweenâ Reformirtu tizzibas = apleezinaŒchanâ naw tik Œkaidri mahzihts, kâ mehs mahzam: ka arri netizzigi tikpatt kâ tee tizzigi Œw. Wakkarehdeenâ bauda IŒesus me: Œu un affinis, bet bauda to swehtu barribu Œew pascheem par Œohdibu. Bet taf wiŒi firdstizzigi Reformirtu draudses lohzeŒki tikpatt tuwu pee muhsu Lutteriskas tizzibas peebeedrojahs, kâ winnu tehwi tehwi Marburgas ŒarunnaŒchanâ; tadeht arri mums winni japeekemin un jazeeni par tizzibas = draugeem tâpatt, kâ Lutters un muhsu zitti tizzibas = tehwi Marburgâ darrijuŒchi; jo lai gan pilnigi newarreja Œaweenotees, tomehr Lutters allasch to irr isŒazjiiis un mahziis, ka tee, kas lihðs ar mums apleezina, ka tizzigi swehtâ Wakkarehdeenâ bauda IŒesus pateefu meesu un affini, — irr mums jaturr par tizzibas = draugeem, lai arri gan daschâ mahzibâ ar mums wehl tâ gluschi nesaeet, ka winnus par brahleem warretum Œaukt. Mums wiŒu wairak tas jaleek wehrâ: ka Lutteriska Ewangeliuma = draudse un Reformirtu Ewangeliuma = draudses tadeht irr mahŒas: ka winnas abbas us to weenu Œipru nekustejamu tizzibas = grunti irr uŒtaifjuŒchees, ka DŒewa swehti rakŒti irr tas weenigs awohts un weenigais mehra = auklis wiŒŒahm mahzibahm, kas kristigam zilwekam jatizz un pehz ka kristigam zilwekam jaturrahs, un ka grehzineeks DŒewa preeŒchâ netohp taiŒnohts, ka weenzaur tizzibu eekŒch KRistu IŒesu. WiŒus kristitus, kas lihðs ar mums us Œcho swehtu grunti dibbinajahs, lai gan arri turras pee zittahm kristigas draudses dalkahm, mums buhs turreht par tizzibas = draugeem, ar furreem mehs zaur KRistu eŒam Œaweenoti, furreus mums buhs mihleht un par winneem Œirniigi DŒewu luhgt; kad to nedarram, kad winnus eeniŒtam woi nizzinajam, tad mehs nedarram, ko Œw. rakŒti mums pawehl, tad arri tahdu prahtu neturram, Œahdu Lutters Œawâ laikâ irr turrejis. Tadeht lai mihlejam un zeenijam wiŒus Œawus Ewangeliskas tizzibas draugus, lihðs kamehr Pats muhsu augŒtiteizams PŒŒitajis un Kllngs parahdiŒees un isdeldehs wiŒas ŒchkirŒchanas un ŒchleŒchanas, kas taggad wehl daschlahrt tizzibas draugu Œarpâ zekahs; WiŒch Pats tad tohs, kas Œchê pee Winna swehteem wahrdeem no wiŒas firds jif

ſpehdami buhs turrejuſchees, ſaweenohs weenâ muhſchigâ tizzi-
bas = ſabeedroſchanâ; ſchi ſabeedroſchana dibbinâſees us pilnigu,
ſkaidru, debbeſſigu DŒewa wahrdu atſiſſchanu!

14. Baptiſti Miſterê.

Tai paſchâ laikâ, kad Lutters un wianna beedri un draugi
ziſ ween warredami ar dauds zihniſchanahm un luhgſcha-
nahm darbojahs, wiſſus ihſtenas tizzibas draugus weenâ drau-
dſê ſaweenoh, — fo DŒews arri ſchehligi wiinneem palih-
dſejis panahft; — tai paſchâ laikâ arri tas niſnais eenaidneeks
darbojahs, ſawu wiltiga Ewangeliuma draudſi uſtaifiht; wiſſch
mekleja tohs weenâ draudſê ſaweenoh, kaſ pee tahm wilti-
gahm jaunahm mahzibahm par ſw. Sakramenteem turrejahs,
fo Lutters un wianna beedri bija atmettuſchi. Tai nu gan
ſchi wiltiga Ewangeliuma draudſe muhſu ihſtenai Ewange-
liuma-draudſei irr gluſchi pretti tà kâ tunſiba gaiſmai, — tad
tomehr ſchê par wiannas zelfchanu un gallu gribbam ſtahtſiht.
Un to tadeht gribbam darriht, ka ſchihs wiltigas draudſes zeh-
leji eeſahſtumâ arri peenehme Luttera mahzibas; bet pehzak
wianni tihschi un breeſmigi atkahlpahs no ta ihſtena tizzibas
pamatta, no DŒewa wahrdeem; wianni ſawas wiltibas mah-
zija un iſpaudeja ar wehl leelaku drohſchibu un kauna Garra
ſpehzinaſchanu, ne kâ Zwiſkawas praweſſchi un zitti wiltneeki
bija darrijuſchi; bet tadeht DŒews wiannus arri us weetas
breeſmigi noſohdiſis; un to wiſſch darriſis mums wiſſeem par
preekſſiſhmi, lai atſiſſtam, kahdâs breeſmâs, kahdâ wella wil-
tibâ un DŒewa ſohdibâ zilweks warr eekriſt, kad neturrahſ
ſkaidri un weenteeſigi pee DŒewa Wahrdeem, kad allach ne-
paleek nomohdâ un DŒewu neluhds, lai tas zaur Sawu Sw.
Garru dohd gaiſmu un paſemmibu: kaſ to nedarra, tas drihs
wellam friht naggôs un pohſta ſawu dwehſeli.

1532 ſw. Moriza kloſteri, itt tuwu pee Miſteres pilſ-
ſata, kaſ taggad Bruhſcheem peederr, — jauns mahzitajs,
Bernds Rothmanns, ſahze ſw. Ewangeliumu mahziht; arri
wianna firdi bija eekrittufi kahda dſiſſtelite no Ewangeliuma
gaiſmas, kaſ tai laikâ Wahzſemmi ſahze apgaiſmoht. Pilſ-
ſata eedſihwotajeem ſchi mahziba bija jauna, wianni dauds
nahze Rothmanna baſnižâ DŒewa wahrduſ klauſiht; pehzak
wiinneem nahze prahâ, wiinnu eezelt par mahzitaju paſchâ leelâ
Dohmas baſnižâ. Pilſſata Kattolu mahzitaji dohmaſa wiinnu
ar naudu winneht, bewe wiinnam 20 ſelta guldenus, lai eet
zittâ kahdâ pilſſatâ wehl dſiſſtaki DŒewa gudribâ mahzitees;

wianni zerreja, fa wiensch atpakkal wairé nenahks. Rothmanns nu sahze isstaigaht dauds pilssatus, tur Ewangeliuma gaischums jau spihdeja; wiensch klaußija Ewangeliuma mahzitaju mahzibas un tà pats arri jo wairaf eemahziyahs Ewangeliumu fluddinaht. Bet pehz pufsgadda wiensch jau greesahs atkal us Minsteri atpakkal; nu mahzitaji wiinnam pawiffam aisleedse DEwa wahrduß fluddinaht. Un tomehr wiensch atkal sahze fluddinaht. Zitti pilssata birgeri, kas pilssatâ leelâ gohdâ stahweja, wiinnu eewedde pilssatâ un pagehreja, lai wiinnam lauj Lamberta basnizâ Ewangeliumu fluddinaht. Bet kad schihs basnizas mahzitajs to nelahwe wis, tad tee wiinnam kapsehtâ ahrpuß basnizas ustaisija kanzeli; un drihs finnaja isbarriht, fa wiinnam lahwe paschâ basnizâ no kanzeles DEwa wahrduß mahziht. Wißi laudis nu faskrehje, tahs jaunahs mahzibas dîrdeht, un pilssatâ zehlahs leelas apjautaschanas par tizzibu. Draudse Rothmannu luhdse, lai schihs no Marburgas zaur Ewangeliuma-mahzitaju un professoru Schnepf gahda wehl zittus skaidras mahzibas fluddinatajus sewim par paligu. No Marburgas nahze diwi mahzitaji; arri zitti Ministeres Dohmas basnizas mahzitaji peerehme skaidru Ewangeliuma-mahzibu, tà fa nu jau 6 mahzitaji bija Ministerê, kas Ewangeliumu mahzija. Lai pahwestneeku wiltigai mahzibai un DEwafalposchanai drihs tiftu gals barrihts, schee 6 mahzitaji farakstija grahmatu, kurrâ 30 rakstu gabbalôs salikke Kattolu tizzibas neleetigu buhschanu, un schohs rakstus nodewe pilssata rahts-teesai. Rahts-kungi nu fasaufe wißus mahzitajus un mahzitus wihrus rahtuhsi un praßija, woi tee panemsees no DEwa wahrdeem peerahdiht, fa scheem rakstu-gabbaleem naw taisniba. Mahzitaji fazzija, fa tee neko teem newarroht pretti runnaht; lihds schim tee zaur nesinna-schanu zittabi effoht mahzijuschi. Nu rahts-teesa wiinneem pawiffam aisleedse DEwa wahrduß fluddinaht, un pee feschahm pilssata basnizahm eezehle tohs feschus Ewangeliuma mahzitajus. Dohmas basnizas mahzitaji, pahwesta draugi, ar leelahm dusmahm atstahje pilssatu un dewahs pee sawa biskapa, un scho skubbinaja, lai pilssatu aplehgere, un zaur to ar warru Ministerê noslahpe Ewangeliuma mahzibu. Bet Ministeres eedshwotaji arri apbrunnosjahs, dewahs 26 Dezember 1532 biskapa draugeem wirsû Telgtes pilssatinâ, fanehme zeeti Dohmas basnizas mahzitajus, biskapa teefas-kungus un brunneneekus, un peespeede wiinnus meeru derreht; meera-norunnaschanâ tad bija nolifts, fa Dohmas basniza ween lai paleef Kattoleem, bet wißas zittas basnizas lai paleef Ewan-

geliuma mahzitaju rohkās. Minsteres birgeri, ka warretu drohschi buht, ka biskaps pehz schihs derribas darrihs, luhdse Hesse = semmes Landgrahsu Fihlippu, lai no sawas puffes scho derribu apstiprina.

Tà tad nu Ewangeliuma mahziba Ministerè wirsrohku bija dabbutsi, — bet zaur sohina spehku tihri prett DGEwa wahrdeem. Un tas pats Rothmanns, kas Ministerè pirmajs tizzibu atjaunaja, arri Ewangeliumu nesluddinaja weentefigi pehz skaidreem DGEwa wahrdeem; ko itt ihpaschi mannija pee wiina mahzibas par swehtu Wakkarehdeenu un kà winšch sawadi to isdallija: jo winšch salause baltu maist, eelike kummofus plattà blohdà, uslehje wihnu wirsù, skaitija ta Kunga eestahdichanas wahrduš, un lifke iffatram deewagalbneekam pee = eet un pascham no blohdas maist isnemt; laudis arri tà darrija. Pehzak winšch tàpatt darrija ar DGEwa maistehm, kahdas tahs pee mums zepj; tikkai winšch tahs nelike gattawas isgreest, bet pats wiinas salause; tahdas DGEwa maisties winšch kahdu reis tihšchi nosweede semmè, sazzidams: „Redseet, fur nu schè irr meesa un affins; kad tas buhtu DGEws, tad winšch pats gan zeltos no semmes un kahptu us altari.“ Pee ta jau warram noprast, ka schi draudse, ko Ministerè sahze ustaisiht, nebija ihstena Ewangeliuma draudse; bet drihs schihs draudses wainas wehl skaidraki parahdijahs, kad nahze pee gaismas, ko Ministeres mahzitaji mahzija par sw. Kristibu.

Mehs stahstijusch, ka jau tai laikà, kad Lutters sawu tizzibas = atjaunashanas darbu sahze, Thomas Minzers un wiina beedri Zwickawà bija mahzijusch, ka behrnu = kristiba ne = effoht nekahda kristiba; tai paschà laikà arri Schweizeru semmè schai wiltigai mahzibai zehlahs draugi. Refur gan schee wiltigi mahzitaji ihstu wirsrohku nedabbuja wis; tomehr wifur nemeerigi, pahrgalwigi laudis teem peekritte, kam gribejahs, lai wiffas kristigas draudses buhschana teef pahrgrohsita, lai teef ustaisita jauna draudse, kam wiini warretu buht par preekschneekem un galwineekem. Jo kad wiltigi mahzitaji behrnu = kristibu atmett, tad wiini darra, kas DGEwa wahrdeem un DGEwa walstibas buhschanai irr glusch, pretti*), bet wiinneem behrnu = kristibas atmeschana gauschi patihk, tadeht ka wiini ar to dohma skaidri israhdiht, ka wezzas neleetigas kristigas draudses weeta jauna jaezelt; kas behrnu = kristibu at-

*) Blaschki par to warri lassiht tai grammatikà: Kahlis Dhduprijis no Sakranowicz.

mett, tas arri fakka, ka wiſſi, kas lihs ſchim kriſtigas draudſes lohzeſſi irr bijuſchi, naw nefahdi ihſteni KRiſtus lohzeſſi bijuſchi, — un ka wiſſi liſſkumi, fo ta wezza neſkaidra draudſe irr eezehluſi, irr weltigi un wiltigi. Tee nu, kas behrnu-kriſtibu ſmahde, ſahſ uſauguſchus zilwekus pahrkriſtith un mahza, ka ſchee pahrkriſtiti weenweenigi irr ihſteni kriſtiti laudis, winnu draudſe eſſoht ta weeniga ihſtena draudſe, — ſchahs draudſes liſſkumi un eekſtahdiſchanas ween DŒewam patihkami. Bet lai nu ſawai jaunai paſchtaſitai draudſei peeleeſ wehl leelaku gohdibu, — tad ſchee wiltigi mahzitaji arri mahza, ka DŒews winnu mahzitajeem atkal ſahzis brihniſchligi parahditees, tà kà wiſſch praweefcheem un apuſtuleem parahdijees; un ſcheem ſaweem kalpeem parahdidamees DŒews winnus mahzoht wiſſſahdas ſw. mahzibas, kas DŒewa wahrdds wehl naw uſraſſitas, — mahzoht arri, ka nu atnahkuſi ta ihſtena Meſſiaſa meera-walſtiba, no kurras ſw. Zahnis leezibu dohd Parahdiſchanas grahmatâ 20â nodalkâ. Gan drihs pee wiſſeem ta laika baptiſtu preeſchneefcheem mehſ atrohnam to wiltigu mahzibu, ka DŒews ſewiſſchi ar winneem runnajoht, un ka winneem eſſoht ſarunnafchanas ar engeleem; tàpatt winni arri pahrgrohſa to mahzibu par to walſtibu, fo tas KŒungs IŒſus paſaules gallâ wirs ſemmes uſzels, mahzidami, ka ta walſtiba jau atſpibdejuſi. Scho wiltigu mahzitaju gan zitti bija tahdi, kas ſew paſchus peewihle, un nemannoht zittus uſ nezelleem waddija; bet zitti ſawu gohdu un labbumu mekledami tiſſchâ prahtâ laudis apmahneja un ſawaldſinaja. Tadehl ka winni leelijahs, ka DŒews ar winneem runnajoht, tadehl tad arri ne-weens winneem nedrihſſteja leegt, tanni jaunâ draudſe jeh meera-walſtibâ eezelt jaunus liſſkumus un eekſtahdiſchanas, kas winneem bij pa prahtam, un zaur to winneem wiſſu gohdu un wiſſu mantu eedewe rohkâ. Jo ar wiſſu ſawu wiltigu mahzibu un draudſes eezelſchanu ſchee ſahſtana kalpi zittu neko neimekleja, kà ween to waku, pehz ſawahm meefas ſahri-bahm un eekahroſchanahm dſihwoht. Schi wiltiga mahziba drihs atradde draugus un duhſchigus aiſſtahwetajus Wahzſemmê un Hollenderu ſemmê. Tſipatt Kattolu-draudſes, kà Ewangeliuma-draudſes preeſchneefi ſahze winneem ſtipri pretti turretees, winnus liſſe zectumâ, ſtrahpeja pee meefas, iſdſinne no ſemmes, un zittus arri ar nahwes teeſu noſohdija. Bet jo wairak winnus ſpaiddija un waijaja, jo wairak winni apzee-tinaſahs un wairojahs; jo tà allasch noteek, tàpatt pee ihſtenas kriſtigas tiſſzibas beedreem, kà pee tahdeem wiltigeem praweefcheem, — jo winnus apbehdina, jo winni tiſſzibâ, droh-

schibâ, spehâ aug un peenemmahs, bet ar scho finnu, ka wiltiga tizziba gan kahdu laiziku aug un stiprinajahs, bet pehdigi tomehr teef isphostita un uswarreta, — bet skaidra Ewangeliuma tizziba nefad un muhscham netiks isphostita nedf isnihzinata; paschi elles wahrtri Dewa skaidru draudsi neuswarrehs; ar winnu allasch no jauna tâ irr un tâ buhs, ka tahdôs laifôs, kad dauds eenaidneeki no wiffahm mallahm prett winnu zeltahs, winna jo wairaf augs un saktahs un stipri-nasees.

Paschi leelaki baptistu galwineeki un waddoni Luttera laifôs Wahzsemme un Hollenderu semme bija schee: Baltasars Hubmaiers no Baieru semmes, kas 1528 Bihne tiffe fadefstinahts; Dawis Joris, glahschu mahlderis no Delstes-pilsfata, kas 1556 Bahselê nomirre; Melchior Hoffmanns, Johann Mattiesens un Johann Bockelsohns.

Melchior Hoffmanns, kaschokneeks no Schwabhu semmes, zaur dauds semmehm staigaja sluddinadams sawu wiltigu mahzibu, ka behrnu-kristiba ne-effoht nekahda kristiba; winsch arri Sweedru semme un Widsemme kahdu laiku sluddinaja sawu wiltus-mahzibu; wiffur winsch mekleja laudis few par draugeem darriht, winnus skubbinaja us wiffahdu dumpi un nemeeru, un sluddinaja tapatt kâ Minzers, ka nu effoht nahzis tas laiks, ka Pestitajs sawu Messiasa meera-walstibu wirs semmes ustaisihs. 1530 winsch mahzija Emdenes pilsfatâ; tur winnam grahfs Enno, kas par to semmes gabbalu walbija, bija palizzis par draugu, tadeht schê wairaf ne kâ zittâs weetâs laudis liffahs eewiltees winna draudsi bân; no turrenes winsch dewahs us Strahsburgu, tur winsch 1540 zeetumâ nomirre. No Emdenes aiseijoht Hoffmanns diwi no saweem beedreem bija eezehlis un eeswehtijis par sawas jaunahs draudses biskapeem, prohti: Johann Tripmakeru un Johann Mattiesenu, ka bija bekeris no Harlemes pilsfata. Hoffmanna draugi Emdenê zerreja, ka winnu preeschneeks no Strahsburgas drihs dohs finnu, ka ta Messiasa walstiba pilnâ spohschumâ jau ustaisita. Birmahs biskaps Johann Tripmakers schihhs finnas newarredams sagaidiht, pats us sawu rohku dewahs us Hollenderu semmi, gribbedams tur to jaunu mahzibu ispauidiht; bet winsch tur drihs sawu gallu dabbuja pee farratawahn. Kad Hoffmanns to dsirdeja, tad rakstija ohtram biskapam Mattiesenam, lai kahdu laiku ar pahrkristischanu gluschi mett meeru, un lai kluffumâ nahkamas leetas sagaida. Bet gaidischana schim nemas nebija pa prahtam; winsch to ween kahroja, pats palift par wiffas jaunahs draudses galwineeku.

Wiaſch tapeh3 ſahze apfahrt ſtaigah3t un ſluddinah3t: „Wiaſch effoh3t tas Praweets, ko DŒews ſuh3tijis, lai to Meſſiaſa meera= walſtibu uſtaifa, kaſ tuh3ſtoſchus gadduſ paſtahweh3. Schinnî jaunâ walſtibâ wiſſi tikſ apgah3moti ar eefſchligu gah3ſmu, — wiſſi buh3 brihwneeki, wiſſi zitſ zittam lih3dſigi, — neweens nebuh3 par oh3tru augſtaſ, neweens par oh3tru wairaf baggats, mantas wiſſas peederreh3 wiſſeem draudſes loh3zekkeem kohpâ, draudſes loh3zekli wiſſi buh3 beſgreh3zigi, ſwehti laudis ween, un winneem DŒews pawehlejiſ, wiſſuſ beſdeewiguſ nomai= taht; — wiſſi dſihwoh3 weenâ lih3gſmibâ un nemittejamâ ga= wileſchanâ un baudih3 ſaldu debbeſ=preeku. Bet kaſ ſchinnî walſtibâ grihbhoht ee=eet, taſ lai no jaunâ leef kriſtiteeſ, jo behrnu=kriſtiba neneeka nepadarroht. Jauna kriſtiba effoh3t ta derribas=ſihme un taſ DŒewa=ſeegelis, ko Wiaſch teem uſ= ſpeeſch, kam dakka irr pee taſ ſwehtigaſ Zianas=walſtibas.“

Scho Mattieſena ſpreddiki ar preeku ſanehme Johann Bockel= ſohnſ, ſkrohderis un trakteera ſaimineekſ Leidenes pilſſatâ, — tadeh3t winnu peh3af noſauze par Johann no Leidenes; wiaſch bija wihrſ ſtalts augumâ, gudrſ un labſ runnatajſ, bet arri beſkaunigſ un negoh3digſ; wiaſch ſenn jau bija dohmajiſ uſ tahdu tizzibu un draudſi, kurrâ meeſai pilnais preekſ un greh= teem wakka buhtu; tadeh3t nu wiaſch likke ſewi no Mattieſena pah3kriſtiht un no ta laika tam bija par jo uſtizzigu un de= dſigu darba=beedri.

Mattieſenſ iſſuh3tija ſawuſ apuſtuluſ pa wiſſahm pa= ſauleſ mallahm, arri dſikli Wah3ſemmê eefſchâ. Diwi no ſcheem Apuſtuleem arri bija nah3kuſchi uſ Miniſteri; ſchê win= neem tee turrigi birgeri Knipperdoking un Kredting no wiſ= ſaſ firſdſ peeſkritte; tee winneem palikke par bedſigeem palih= geem. Bet tad ween winnu wiltiga mah3ziba wiſſâ ſpehkâ ſahze eeſpeeſteeſ lauſchu firſdiſ, kaſ 1533a gabda eeſah3umâ uſ Miniſtereſ pilſſatu nah3e wehl diwi wiltigi apuſtuli, prohti weenſ Gerrit Rippenbroekſ, grahmata ſeh3jeſ no Amſterda= maſ, oh3trſ Johann Bockelſohnſ, par ko jau eſſam runnaju= ſchi. Paſtſ bedſigakaiſ bija Bockelſohnſ. Wiaſch papreekſch peegah3e pee kah3deem mah3itajeem un toh3 praſſija, woi pee= nah3kaſ behrnuſ kriſtiht? — tad pageh3reja, lai no DŒewa wahrdeem uſrah3da, ka behrni jakriſti; mah3itaji to gan uſ= rah3dija; bet wiaſch DŒewa wahrduſ nemaſ nepeenehme, jo bija ar ſawu wiltigu mah3zibu tâ peepildih3tſ lih3dſ paſchaj mal= lai, ka firſdi pateeſibai wairſ nemaſ nebija weetas. Zauru gaddu wiaſch fleppeni ſtaigaja apfahrt pa mah3jahm ſawu mah3zibu kluſſiam iſpaudedamaſ.

Lutters rahts-kungeem bija rakstijis, ka winsch ar preeku dsirdejis un DGewam par to pateizoht, ka Tas schim pilssfatam dewis Sawus wahrduus un Sawa Dehla skaidru atsihschanu; bet tadeht ka launais eenaidneeks allasch skaidru DGewa wahrdu mahzibai staiga no pakalenes, winnam effoht bailes, ka pahr winneem lai ne nahk arri kahds wiltigs Gars, ka pehz Bahwila spreddika wiltigs Gars irr nahzis pahr Korintereem un Galatereem. Tadeht kad gribb meerâ dsihwoht, laizigâ un muhschigâ, tad lai fargahs no wiltigeem Garreem. Jo Lutters bija dsirdejis, ka Westfales semmê fw. Sakramentu pohstitaji wasajahs apkahrt un mekleja eelihst tannis pilssfatôs, kas ne senn Ewangeliuma mahzibu peenehmuschi. Tadeht winsch arri mahzitaju Rothmannu pamahzija, lai pats fargahs no launa garra wiltibas, un lai farga sawu draudst no wiltigu mahzitaju usmahhschanahm. Schinnî laikâ Rothmanns arri laudis wehl basnizâ pamahzija, lai no firds luhds DGewu, ka DGews tas Klings winnus schehligi gribbetu usturreht pee Saweem skaidreem wahrdeem, un ka gribbetu pretti stahweht wisseem wiltigeem mahzitajeem, sewischki baptisteem. Tai paschâ laikâ eezehle Rothmannam jaunu ammata-beedri pee Lamberta basnizas, Hermann Stapraede wahrdâ; schis baptistu wiltigai mahzibai bija padewees, un drihs eefahze paschâ basnizâ wiffu lauschu preekschâ isfluddinaht: behrnus kristiht effoht DGewam negantiba; — zaur winnu peelabbinahts Rothmanns, kas jau papreeksch nebija skaidrs no wiltus-mahzibahm, arri schai wiltigai mahzibai peefritte. Tâ zaur Johann Bockelsohna fleppenahm eeteifschanahm un zaur Stapraedes drohschu wiltigas mahzibas fluddinaschanu bija salassijees wiltigas mahzibas draugu labs pulks, kas taggad jau fahze gaismâ rahditees. Wifs pilssfahts zehlahs winneem pretti, un skaidras Ewangeliuma-tizzibas draugi pagehreja, lai rahts-teefa wiltneekus no pilssfata isdsenn ahrâ. Rahts-teefa winnus gan isdsinne no pilssfata, bet ne deesgan spehzigi; jo winni drihs greesahs atpakk us pilssfatu, fazzidami, tee effoht leezibu un pauehleschanu dabbujuschi no DGewa ta Tehwa, ka winneem nebuhs no pilssfata atkahptees, bet ka winneem turpatt japaleek un fawa mahziba ja-ispaude.

Rahts-kungeem usnahze bailes, un winni likke fanahft Ewangeliuma-tizzibas mahzitajeem un augstu skohlu kungeem ar baptistu mahzitajeem, un sarunnatees par tizzibu. Schinnî sarunnaschanâ tad Rothmanns ar wiffu drohschibu isteize, ka winsch arri baptisteem peebeedrojees; un winsch pats un wiffi zitti baptisti neweenâ leetâ nepadewahs Ewangeliuma-mahzitaju

flaidrahm mahzibahm, bet wiffi itt pastahwigi paliffe pee fa-
 wahm wiltigahm mahzibahm. Rahts-fungi tad wehl ohtru
 reis apnehmahs baptistius no pilssata isdsiht; papreefsch is-
 praffija no biskapa glabhina grahmatu, prohti to apfohliſchanu,
 fa winneem laus, ar meeru ſawu zellu eet, — tad teem
 arridsan zella-naudu dewe; — bet winni paliffe, flehpahs
 eefich ſawas wiltigas mahzibas draugu mahjahm, — un ſcho
 draugu pulks taggad jau tif leels bija palizzis, fa rahts-fungi
 winneem ar warru wairs nedrihkſteja uspreeſtees. Urri tas
 neko dauds wairs newarreja palihdſeht, fa no rahts puffes
 wiffas basnizas bes weenas tiffe aifſlehgtagas, un kad rahts-
 fungi atkal no Heſſes Landgrahſa iſluhdſahs uſtizzigu ſkaidras
 mahzibas mahzitaju, winni tahdu gan dabbuja, Theodoru
 Fabriziu, kas ar uſtizzibu un dedſigu prahtu turrejahs wilti-
 gahm mahzibahm pretti, bet pohſta ugguns jau bija tif leels
 iszehlees, fa to nodſeht wairs newarreja. Behdigi baptiſti
 pagehreja, lai rahts-fungi teem palauj wiffu laufchu preeſchâ
 par ſawu tizzibu ar Ewangeliuma-mahzitajeem ſarunnatees;
 bet kad rahts-teefa to deenu un weetu noliffe, kad un kur buhs
 ſanahkt us ſarunnaschanahm, — tad winni taf ne-usdrihk-
 ſtejahs nahkt preeſich gaiſmas. Zaur to tee ſew darrija ſmir-
 doſchus pee laudim; tas teem bij nepaneffams un to gribbe-
 dami no ſewim nowehrſt, tee twehrahs pee tahm ſkohlahm, pee
 kurrahm wiltigi mahzitaji no launa garra usſkubbinati twe-
 rahs allaschin. Weens no winnu mahzitajeem, Heinrich Rolle,
 ſfrehje zaur pilssata celahm pilnâ kaſlâ brehkdamis: „Noſcheh-
 lojeet grehkus, noſchehlojeet grehkus, atgreesetees un leejeet ſewi
 kriſtiht! ja to nedarriſeet, tad DGeus juhs ſohdihs!“ Un
 wiſi, kas bija likuſchi pahkriſtitees, tee tapatt darrija, wiſu-
 wairaf ſewas; ſchahs ſfrehje pa celahm ar iſlaiſteem matteem,
 mettohs pee ſemmes, un rohkas kruſtam ſaliktas iſſteepe us
 debbeſim, itt kâ prahta aifgrahbſchanâ Bſtitaju ar azzim redſe-
 damas Tam gribbeja gaiſâ dohtees pretti; winnas ar rohkahm
 plauſchkinaja, ſafitte ſewim kruhtis, un kleeſe wehl trakkaki,
 ne kâ tee wihrifchki: „Atgreesetees!“ Laudis redſedami, ko
 baptiſti darrija, un ka neweens teem neturrejahs wis pretti,
 kâ guhſtiti nu pawiffam kritte winnu naggôs; itt ihpaſchi, kad
 pa tam ſtarpam Johann Mattieſens, ko baptiſti par to leclu
 praweetu ſlaweja, bij nonahzis us Minſteri, un fluddinaja, fa
 pais DGeus tam parahdijees un ſazzijis, wiſch Minſteres
 pilssatu eſſohht isredſejis par ſwehtu Zianas pilssatu, kur wiſ-
 ſeem isredſeteem buhs ſapuljetees, un no kurrenes DGewa
 walſtibai buhs isplattitees. Labba teefa nemahzitu, bet dee-

wabihjigu lauschu, no Dewa dusmahm bihdamees, fewi liffe pahrkristiht, un wehl leelaka teefa tapehz, ka teem bailes bij no baptistu warras = darbeem. Zaur to tad baptisti, palifkuschu idceenas drohschaki, faskrehje turgus = plazzi un kleedse: „Nositteet tohs nekristitus paganus!“ Tadeht nu Ewangeliuma = tizzigi un Kattoli stiprakas prettitureschanas deht fa beedrojahs kohpâ un ar warru baptistus speede meeru derreht, un to apstiprinaja ar to, ka us abbahm puffedem wihrus bewe kihlôs.

Bet baptisti eemesleem ween to bij darrijuschu. Rothmanns un Knipperdollings islaide grahamatas us wisseem baptisteam, kas zittâs seminês un pilsfatôs dshwoja, un winnus aizinaja, lai wiffas leetas atstahdami nahk us Ministeri; — fo tizzibas deht buhs atstahjuschu, tas teem desmitfahrtingi tiffchoht atlihdsinahs. Tad nu ar barreem sweschu laudis pilsfatâ sapulzejahs; ihpafchi no fewischku fahrtas leels pulks faskrehje, tà fa pilsfatâ gaddijahs tshetrfahrt wairak eedshwotaju no fewischku fahrtas, ne fâ no wihrischku fahrtas. Baggati laudis ar sawu mantu, zil no tahs warreja glahbt, steigchus pilsfatu atstahje un to pamette baptistu un prastu lauschu warrâ.

Kad nu baptisteam leels spehks bij raddees zaur teem laudim, kas no zittahm mallahm teem bij peeskrehjuschu, bet Ewangeliuma-tizzigeem turpretti spehks bij suddis zaur to, ka baggati un augstas fahrtas laudis bija aisbehguschu, — tad baptisti pirmdeenu preesch Wasflahwjeem 1534 nozehle no ammata wiffus rahts-kungus, kas bija Ewangeliuma-tizzigi, un eezehle jaunu rahiti no baptisteam; Knipperdollings un Rippenbrocks paliffe par birgermeistereem; no ta laika tad baptistu buhschana fâ leela straume appluhde wiffu pilsfatu.

Birma leeta, fo baptisti isdarrija, bija ta, ka winni wiffas basnizas un wiffus floshterus aplaupija un isphstija. Tad trakfoja zaur wiffu pilsfatu brehkdami: „Atgreeseetes! Atgreeseetes!“ un „Ahrâ, juhs besdeewigi! — ahrâ!“ Un wiffus, kas winneem nepeekritte, winni bes schelastibas isdsinne no mahjahm, un teem atnehme wiffu naudu un mantu, tà fa dauds tahdu nabbadsixu ar baddu sawu gallu dabbuja.

Tad winnu augstakajs praweets Johann Mattiesens pawehleja, lai ifkats wiffu sawu naudu, mantu, un wiffu, kas ween tam peederr, fanes weenâ nammâ, kas us to bija nolists, ka wijs, kas tur fanests, lai peederr wisseem kohpâ. Als leelahm bailehm laudis paklausija praweescha pawehleschanahm. Diwi meitas, kas no launeem garreem bija apfehstas, usrah-

bija wiffu mantu, fo kahds flehpdams bija paturejis. Pee schihs sakrahtas mantas tad baptistu preefschneeki peelikke wehl to no pilssata isdshitu eedshwotaju mantas, tà ka wiffi nu warreja dsiwohht fahrumâ, lepnibâ un lihgsnibâ.

Wehl tas praweets sluddinaja, winsch effoht no augsta Debbes-Tehwa to pawehleschanu dabbujis: ka neweenam ne-buhs nekahdas zittas grahmatas pee sewis turreht, kâ ween Bihbeli woi Jaunu Testamenti; wiffas zittas grahmatas lai fanesß kohpâ, ka tahs warr fadedsinaht. Weenâ paschâ deenâ fadedsinaja grahmatas, kas 20 tuhststoschus guldenus maksaja.

Tai laikâ Minsteres biskaps bija schizis pilssatu apseh-gereht. Mattiesens apbrunnajahs, garru schlechpu nehme rohka un ar 30 wihreem islausijahs no pilssata prett cenaidneekem, leelidamees, DGews Tehws winnam effoht pawehlejis, pilssatu no cenaidneekem pestiht; bet kad winsch cenaidneekem bija tuwu klahht nahzis, tad weens karrawihrs winnu ar sohbinu noduhre. Par to Minstereescheem bija leelas behdas un no-skumschanas. Bet Johann Bockelsohns winnus eepreezinaja un apmeerinaja sazzidams: Tas Gars winnam jau senn papreefsch to effoht parahdijis, ka tà notifs, un ka winsch pats effoht no DGewa isredsehts par to, kas Mattiesena weeta lai par laudim walda swehtigâ preezigâ Zianas walstibâ. Laudis winnu usnehme un sweizinaja ar leelu lihgsnibu un gawile-schanu, un leelâ peektdeenâ 1534 winnu eezehle par jaunu praweetu un wiffas basnizâs swannija ar wisseem pulsteneem sawu jaunu praweetu apswezionadami. Schis nu Knipperdol-lingu eezehle par sawu bendi, kas labpraht tahdu gohda-ammatu usnehme; winnam arri deesgan bij, fo nobendeht; jo ikkatru, kas praweescham nebija paslaufigs wiffos nedarbos un kau-na-leetâs, to winsch us weetas liffe nokaut.

Biskaps ap Waffaras=swehtkeem 1534 gribbeja pilssatu ar sturmi sawâ warrâ dabhuht; bet winnam ne=isdewahs; Minstereeschi kahwahs kâ trakki un biskapa karrâ-wihri pa tuhststoscheem tikke nokauti. Baptisteem kaufchanâ bija trakka un neuswarrejama drohschiba zaur to, ka neschaubidamees tizzeja un us to palahwahs, ka DGews winnus us to aizinajis un nolizzis, nepahrkristitus besdeewigus laudis semmê kaut.

Behz tam Johann Bockelsohns no Leidenes eezehle 12 wezzajus eefsch Israeta; winsch leelijahs, ka DGews Pats parahdischanâ tohs wihrus effoht noschmejis, fo tai ammatâ buhs zelt; tàpatt winsch arri islaide 12 mahzibas=gabbalus, fo arri DGewa Gars winnam effoht eedewis. Winsch tan-nis gabbalos mahzija, ka wihram laulibâ ne-effoht jadschwo ar

weenu seewu ween, bet ka iffatram wihram effoht brihw, seewas apnemt, zif ween gribb. Mahzitaji scho jaunu mahzibu negribbeja peenemt; bet praweets wiannus tif dauds isbeedeja ar DGewa dusmibu un sohdbahm, ka arri wianni beidsotht zauras trihs deenas no weetas Dohmes basnizas plazzi laudim fluddinaja un peefohdinaja scho jaunu wella-liffumu, fo wiltneeki par DGewa liffumu usdrihstfejajs nosaukt. Pehz tam tad praweets pats, kam jau seewa bija, apnehme wehl trihs zittas seewas, stary tahm arri Mattiesena itt skaištu atraitni Dinaru. Bet ar tahm wehl nepeetifdams wiansch arween wehl jaunās seewas apnehme, lihds kamehr wiannam bija 17 seewas. Laudis ar leelu gawileschanu darrija tapatt, kà wiansch, un apnehme arri seewas, zif ween warreja; ar weenu seewu ween dsihwoht bij leels negohds. Bija gan kahds mas pilsfatneeku pulzinsch, kahdi 49 wihri, kas tahdai grehku-buhschanai ar warru gribbeja pretti turretees; bet praweets tohs breefmigi liffe mohziht un nokaut.

Jahna deenâ 1534 selta-kallejs Johann Tausentschuer laudim, kas tirgus-plazzi bija fapulzejuschees, fluddinaja scho jaunu wehsti: „DGews tas Tehws no debbesim wiannam effoht parahbischanâ sinnamu darrijs, ka Wiansch to fwehtu praweetu Johann no Leidenes, — ta wianni taggad nosauze to Johann Bockelsohnu, — effoht isredsejis par kehniau, kam buhs waldbiht par wiffu semmi, par wiffem keisereem, kehnineem, walbitajeem un leelkungeem. Tà falkoht wiansch Bockelsohnam eedewe sohbinu rohkâs un fazzija: „Sanemm nu taisnibas sohbinu, un lihds ar wiannu wiffu warru;“ tad wiannu swaidija par kehniau. No ta laika Johann peenehme kehnia gresnumu; galwâ wiansch sahze nehstah trihskahrtigu selta-krohni, ap kaslu wiannam karrajajs smagga selta-kehde ar lohiti skaištu fillu dahrgu afmini; us ta afmina bija isgrecsta semmes lohde, kam diwi sohbinu bija zaurdurti; apfahrt bija rakstiti tee wahrdi: „Taisnibas kehniansch pahr wiffem;“ rohkâ wiansch turreja zepteru, puschkotu ar trim selta stihpahm. Wiansch arri eezehle fewim fullainus un ministerus, pehz kehniau mohdes; wiannam bija weens weetneeks (Knipperdollings), weens runnas-kungs (Nothmanns), weens kanzleris (Krehtings), dauds padohma-deweju-kungi u. t. j. pr. Kad wiansch gahje, teefu turreht, tad puifeni nesse wianna preekshâ sohbinu un Bihbeles grahmatu, par sihmi, ka wiansch effoht tas aupstakajs pasauligs un arri garrigs walbineeks. Tirgus plazzi bija uszehlfchi leelu gohda krehflu, ar seltu un purpuru baggati ispuschkotu; us to wiansch atsehdahs, kad teefu turreja. Kam bija

kahda luhgſchana woi fuhdſeſchana, taſ preeſch kehniſa mettahs zekôſ, waigu lihds ſemmei nolohzidams, pirms drihkſteja ar wiſnu runnaht. Turpatt laukâ turreja arri DŒewa=kalpoſchana; un kad DŒewa=kalpoſchana bija noturreta, tad wiſſi kohpâ danzoja.

Tad nu kehniſam Johannam Minſterê peederreja leela wal-diſchanaſ warra un gohdiba. Un tâpatt kâ wiſch dſihwoja pehz ſawahm kahribahm, darridams, kaſ ween meeſai patihk, tâpatt arri wiſſi zitti dſihwoja; un tahda dſihwoſchana ſinnams wiſſeem labbi patikke. Un kaunais eenaidneekſ ſawu kalpu un praweetu allasch ſtubbinaja us jaunahm blehnam un wiltibahm, ar ko ſchis nabbaqu apmahnetu lauſchu dwehſeles tâ peewihle, ka winneem teeſcham likkahs, ka eſſoht DŒewa gohdibas walſti eegahjuſchi un ka dſihwojoht kâ wiſna miſki behrni. Snipperdollings kahdureiſ iſlaide ſcho ſtikki; wiſch, kad laudis leelâ druſimâ tirguſ plazzî bija ſaſpeeduſcheeſ us reiſ teem uſlehze us galwahm un pa tahm gahje rahpu; tâ ſtaigajoht wiſch laudim eepuhte muttê, ſazzidams: „Taſ Tehwſ tewi ſwehtu darrijiſ; ſanemm to Swehtu Garru!“

Zittu kahdu reiſi praweets Tauſentſchuer ſaſauze ar baſu-neſ ſkannu wiſſu draudſt tirguſ plazzî; — tur tad bija fataiſihts miſleſtibas meelaſts; tahduſ meelaſtuſ wezzas Apuſtulu-laiſa draudſes arri turreja ar firnigahm luhgſchanahm ſawee-nodameeſ preeſch ta Kunga; welſ ſawu wiltigu prawetu arri bija mahziſ tahdu meelaſtu fataiſiht, lai laudis paleek jo padewigi wiſna blehnam. 5 tuhkſtoſchi zilweki ſchê labbi tikke meeloti ar gahrdu ehdeenu un dſehreenu; patſ kehniſch un kehniſene ar wiſſu ſawu pilſſaimi kalpoja pee galda. Tâpatt arri kehniſch ar kehniſeni iſdallija ſw. Wakkarehdeenu us ſawu blehdigu wiſſi; kehniſch panehme baltaſ neraudſetas maiſes karraschas, tahs ſalaufſija un dewe wiſſeem laudim, kehniſene glahſê wiſnu eelehjuſt ar to wiſſuſ dſirdiſa; abbi ſazzija: „Nemmeet, ehdeet, dſereet, paſluddinaſeet ta Kunganahti!“ Pehz tam kehniſch eezehle 28 mahzitajuſ; teem wiſch uſdewe to jaunu mahzibu ſluddinaht wiſſâſ tſchetrâſ paſauleſ mallâſ. Tad kehniſch ar kehniſeni un teem 28 mahzitajcem, kaſ papreeſch pee galda bija kalpojuſchi, apſeh-dahs pee galda, ehde un dſehre; pa ſtarpam kehniſch zehlahs no galda un iſdarrija, ko DŒewſ taſ Tehwſ tam eſſoht pawehlejiſ; wiſch ſagrahbe ſohbinu un nozirte galwu kahdam kare-wihram, kaſ wangôſ bija krittis, ſazzidams: to wiſch darroht tadeht, ka ſchis taſ Zuhdaſ bijis; tad aikal preeziſ apſehdahs pee galda, ehde un dſehre. Tanni paſchâ wakkara

tad fehniasch arri isfuhrtija pa wiffu pasauli tohs 28 mahzi-
tajus, kas wiffi bes weena tur tiffe nonahweti, kur sahze sa-
was trakkas blehnas fluddinaht.

Wiffus tohs besdeewigus darbus, fo tai laifâ Minstere
padarrija, newarram isstahstih; schè tiffai effam zittus ween
stahstijuschchi par israhdischanu, kahda tur bija buhschana un
dsihwofchana. Zittas negantibas bij tif leelas un breefmigas,
fa kristigam zilwekam reebi tohs isstahstih. Itkats gan warr
saprast kahdôs grehku = dublôs buhs wahrtijuschees tahdi lau-
dis, kas zaurus 18 mehneschus dsihwoja wiffâ meefas = swab-
badibâ, sawâ breefmigâ firds = apstulboschanâ dohmadami, fa
meefas fahribas un meefas darbi effoht swehti un DGewam
patihfami!

Lihds schim biskapa karra = wihri pilssatu pa welti bija
aplehgereschchi; pilssatneeki ar brihnischkigu drohschibu un
duhschibu allasch tohs aplehgeretajus no pilssata muhreem
bija nodfinnuschchi. Urri feewas palihdfeja pilssatu aistahweht;
winnas no leeleem katleem karstus kalkus un wehrdoschu pikki
eenaidneekem lehje wirsû. Bet Dezembera mehnesi 1534
biskaps apnehmahs ar wiffu spehku to negantu grehku = buh-
schanu pilssatâ isnihzinaht; 1535a gadda eefahkumâ tadeht
wehl ohtru tif leelu karra = spehku sapulzeja ap pilssata muh-
reem. Nu pilssatâ zehlahs breefmigs bads; bads augtin auge,
tà fa pehdigi laudis sahze ehst wiffnegantakas leetas, arri zil-
weka galku; un tomehr dauds baddu nomirre. Tahdâs breef-
mâs laudis palikke nemeerigi, un sahze atsiht, fa effoht pee-
wilti no gudreem blehscheem; tadeht jau us to dohmaja, sawu
fehniau guhstih un biskapam nodoht, lai jelle teel pestiti no
tahdahm leelahm behdahm un tahda breefmiga badda. Keh-
niasch arri mannidams fa laudis palikke nemeerigi dohmaja ar
to winnus apmeerinaht, fa eezehle 12 herzogus laudim par
usraugeem, un sohlija, fa Leeldeena enaidneeki tifs uswareti,
un fa tad wiffahm behdahm buhs gals. Kehniasch itt droh-
schi jau us to palaudamees, fa enaidneekus winnehs, teem
12 herzogeem jau isdallija semmes-gabbalus, fo katram buhs
waldiht pehz Leeldeenas. Tas notiffe Treiju = Kungu deenas
neddeta 1535. Bet badda breefmas weenumehr wehl augtin
auge un palikke jo leelas. Tad weena no fehnikenehm, Ges-
bete Geschwandscherers wahrda, fazzija us zittahm fehnikenehm,
schi to newarroht dohmaht, fa tas effoht DGewam pa prah-
tam darrihts, fa nabbagi pilssata laudis baddu mirst un feh-
niasch ar sawu faimi dsihwo wiffâ pilniba un lihgsniba.
Scho wahrdu deht fehniafch winnu nowedde us tirgus plazzi;

tur winnai liffe zellôs nomestees; zittas fehninenes stahjahs riakî ap winnu; tad fehniasch winnai nozirte galwu un pats winnas lihki ar negohda wahrdeem sweede us wahgeem un pawehleja, lai winnu wedd prohjam. Un wiffas fehninenes tab dseebaja: „Gohds DŒwam ween ar pateifchan,“ un fehniasch eesahze ar winnahm preeka dantschus danzoht, un wiffseem laudim bij jadanzo lihds, lai gan tufschs wehders brehze, un winneem nebija ne fahls, ne maifes, ar fo wehderu pildiht!

Leeldeena gan atnahze, bet no tahs pestifchanas, fo fehniasch bija papreefschluddinajis, nebija ne wehstis; pestifchana gan atspihdeja nabbaga lautineem, |bet pawiffam zitta, ne fâ ta fo fehniasch bija sohliis, prohti zaur eenaidneeku sohbinu, kas to fehninu uswarreja. Zahna deenâ 1535 biskapa farra-wihri pilsfatu uswarreja zaur wiltibu. Biskapa eekaitinati farra-wihri nifni fâfirdijuschees eelausahs pilsfatâ un isdarrija DŒwa sohdbibu pee teem laundarritajeem, kas ar DŒwa swehtu wahrdu pahrgrohfschanu un pulgofchanu, ar sw. Sakramentu gahnischanu un ar wiffahm tahm sahtana blehnahm, kas zaur tahdu nebuchchanu zehluschees, DŒwu tif ilgi bija saimojuschi. Bet zif nifni fâfirdijuschees eenaidneeki bija, taf seewas un behrnus tee schehloja. Rothmanns sawu gallu dabbuja paschâ pirmâ kauschanâ. Johannu no Leidenes, Knipperdöllingu un Krectingu eenaidneeki sawangoja. Kehninam biskapa laudis, liffe diwfahrtigu dselses schkehdi ap kaslu, sehje winnu stary diwi sirgeem un tad ar plifku galwu un bassahm kahjahm wadbija pa semmi apfahrt no pilsfata us pilsfatu; lihds ar winnu tohs diwi leelafus fullainus un warras-darbu beedrus Knipperdöllingu un Krectingu. Bet arri wiff schis sohds un kauns kehninam firdi mihsstaku nedarrija wis, — wiasch pastahwigs palifke pee sawa apzeetinata prahta. Kad tâ tohs laundarritajus bija iswaddijuschi pa wiffu biskapa semmi, tad winnus atfal eewedde Minsteres pilsfatâ; tur winni tiffe noteesati 22â Janwahr 1536 tirgus plazzi, tai paschâ weetâ, fur kehningohda-krehfîs bija stahwejis. Pee leeleem stabbeem winnus peesehje, un sahze winnus kneebt ar farkani nodedsinatahm dselses stangahm. Tad ar kehninga Johanna zeetfirdibu bija pagallam. Waimanadams wiasch ar skannu balfi apleezinaja, fa nahwi desmitfahrt effoht pelnisis. Behz tam winnus noduhre ar farkani nodedsinatu sohbinu; winnu lihkus eeliffe leelôs dselses furwjôs, un tohs pakahre pee Lamberta basnizas tohrna, lai ziltu ziltis wehl peeminn, zif breefmigu gallu DŒwos bija nolizzis tahdeem sahtana praweeseem; tohs trihs furwjus wehl scho paschu baltu deenu warr redseht pee basnizas

tohrna. Bet kad biskapa laudis Minsteres piläsfatu atkal bija uswarrejuschi, tad wissus eedshwotajus ar warru peespeede, atkal peenemt Kattolu tizzibu; un tä nu Kattolu tizziba lihds schai beenai walda Minsteres piläsfatä.

Ko Minsteres wiltigi praweefchi DGewu faimodami darriuschi, tas sihme us to, kas pehdigös laifös notiks; jo tad tas prettikristus arri uszels tahdu walstibu, kurrä meefai un wellam pehz patifschanas kalpohs; fristigä draudse gan daschas schfelschanas un wiltigas mahzibas irr zehluschees preefsch un pehz Luttera laika; bet tahda breefmiga wiltiba, tä Minsteres baptistu wiltiba naw bijusi preefsch Luttera laika, ne arri pehz wianna. Muhfu laikä DGewam schehl atkal sahht rahditees tahda pascha wella draudse Amerikä; wiannas lohzeklus fauz par Mormoneem. Teem irr sawa pascha jauna Bihbele un sawi paschi praweefchi, kas sew augstakus turr par Apustuleem, un kas arri meefai dohd walku, jo arri wianni pehz Turku mohdes palauj ikkatram seewas apnemt zik ween gribb. Arri tohs DGews sawä laikä sohdihs, ja ne zaur zilweku sohbinu, tad zaur Sawas paschas muttes spehku!

Kahds wezzu laiku notikkumu stahstitajis, kas par scheem Minsteres wiltigeem praweefcheem irr rakstijis, sawu rakstu gallä peelizzis par mahzibu schohs wahrbus: „Tapehz lai ikkats labbi fargahs un lai behg no wiltigahm mahzibahm, un lai pastahwigi turahs pee skaidreem DGewa wahrdeem; kas to nedarrihs, to DGews sohdihs pee meefas un dwehseles, täpatt ka Winsch schohs neleetigus laudis irr sohdihs. Jo kad mahziba naw skaidra, tad arri dshwofschana newarr buht DGewam patihkama, un no DGewa sohdihas ne-isbehgs; to ikkats warr noprast un tä fakkoht ar rohkahm sagrahbt, kas scho blehschu nedabus grahnatä lassoht usluhko wiannu eefahkumu, gahjumu un gallu.“ Un teescham teefa: ikkats kas no DGewa skaidreem Wahrdeem atkahpijahs, tas dohdahs us dumpi prett muhsu augstiteizamu debbes = fehniau, kam ween peederr wissa warra debbesis un semmes wirsä; kas sawas wiltigas mahzibas mahza, tas kahro sew paschu sehдинаht DGewa sivehtä weetä, prohti tas negribb, ka DGews tam buhtu par hauflihas deweju un sohgi, — winsch pats gribb buht sewim par weenigu hauflihas deweju un sohgi, lai preezigi warr dshwoht pehz wiffahm meefas launahm kahribahm Tahds jau no DGewa sohdihas ne-isbehgs! —

Ewangeliuma = draudsei naw truhkuschi laudis, kas ar eenaidneeku prahtu wiffas negantibas, kas Ministerē bija notikkuschas, atjaunatai DGewa draudsei irr gribbejuschi par

wainu list, fazzidami, ka zaur Luttera mahzibahm arri schis dum-
 pis effoht zehlees. Bet to neweens netizzehs, kas Ewangeliuma-
 draudses tizzibu paslht; kas muhsu Mugsburgas tizzibas=aplee-
 zinafchanu lassijis, tas gan buhs mannijis, ka tee wahrdi,
 kas tur rakstitti, nahk no pawiffam zittada Garra, ne ka tas
 bijis, kas Minsteres praweefschus us wiannu nedarbeem fsub-
 binaja. Lutters kahdu reis fazzija: „Dewes Pats ta bija no-
 lizzis, ka wellam Minsterē itt ruppi prett Dewu bija jazel-
 tahs, lai ikweens wianna niknumu fskaidri warretu redseht. Un
 ta arri irr: ikfats, kam azzis, warr lehti atfht, ka Witten-
 berga walbija Swehts Gars, bet Minsterē walbija pats ne-
 fsklhtstais. Arri paschi baptisti irr apleezinajuschi, ka Lutters
 winneem par mahzitaju ne-effoht bijis, jo tee Lutteru wiiffahdi
 lammadami un saimodami fazzija: „wiasch effoht wehl nik-
 naks, ne ka pats Rohmas pahwests.“

15. Schmalkaldenes tizzibas = lohzecki. Ewan-
 geliuma=draudse isplattahs un wairojahs.

Wahzsemmes keisers allasch us to pastahweja, lai pah-
 wests faazina leelu biskapu=faefchanu, ka par Luttera mahzi-
 bahm wehl warretu spreesht, un ka Kattolu draudses buhschanu
 warretu isfkaidroht; jo ka isfkaidroschana effoht lohhti waijadstga,
 to jau fenn dauds Kattolu mahzitaji un walditaji bija atfin-
 nuschi. Pahwests Pahwils III tad taiffiahs darriht pehz
 keisera wehleschanas; pascham gan tahda biskapu faefschana
 nemaš nepatiffe, jo wiasch labpraht weens pats ween par
 Dewa draudsi gribbeja waldiht; bet ko darriht? — Keisers
 to pagehreja, un pahwests paklausija un noliffe, ka Mantuas
 pilsfata buhs fanahkt; 1535 pahwests fuhthja sawu weetneeku
 Wergeriu (kas pats pehzak Ewangeliuma=tizzibu peenehme)
 us Wahzsemmi, lai aizina arri Ewangeliuma=tizzibas mahzi-
 tajus us konziliumu. Ewangeliuma=draudses mahzitaji atbil-
 beja, ka nenahks us fapulzinafchanu tahda pilsfata, kas irr
 pahwesta femmes, un fur pahwestam weenam irr warra; jo
 tur neweens winneem nelaus fskaidri sawu tizzibu apleezinaht
 un aisstahweht, bet pahwesta kalpi winneem ar warru ais-
 bahsihs mutti. Du wiiffi sahze brehkt un apfuhdseht Ewange-
 liuma=tizzigus, ka fchee effoht wainigi, ka fapulzinafchanu ne-
 warrehs turreht un tizzibas=fchelschanu newarrehs deldeht.
 Kad zaur tahdahm fuhdftibahm Ewangeliuma=draudsei zehlahs
 atkal dauds jauni enaidneeki, tad Ewangeliuma=draudses wal-
 bineeki no jauna us desmits gaddeem apstiprinaja to derribu,

fo Schmalkaldenē bija derrejuschi 1531; teem pirmēem derribas derrejeem wehl arri bija peebeedrojuschēes zitti waldineeki un brihwpiłsati. Keisera wehl arween zerreja, ka Ewangeliuma-tizzigi tomehr arri nahks us konziliumu. Pahwests tad arri 1536 islaide rakstus pa wiřsu pařauli, lai 1537 wiřsi Kattolu draudses biskapi fanahk us řarunnaschanahm Mantuas piłs-fatā; to wiřsch tadehl darrija, ka Wahzsemmes keiseram tai laikā bija karsch ar Sprantscheem, un pahwests zerreja, ka laikam daudř biskapi karra dehl us Mantuu nenahks, un wiřsch tur warrehs řpreest fo ween gribbedams. Kad pahwesta pawehleschana Wahzsemme tiffe sinnama, tad Ewangeliuma-tizzibas waldineeki fanahze 1537 Schmalkaldenē, gribbedami tur řarunnatees par to atbildi, kas pahwestam jadohd us to aizinaschanas grahmatu, ar fo schis arri wiřnus us konziliumu bija aizinasis. Sakschu semmes kurfirsts jau preekřch tam Lutteram bija pawehlejis rakstōs řalikt Ewangeliuma mahzibas, kurras Ewangeliuma-tizzibas beedreem konziliumā buhs jaapleezina. Tadehl Lutters 1536 Dezember mehneři bija usrakřijis jaumu tizzibas-apleezinaschanas grahmatu; Petrus Generanus to bija pahrtulkojis Latihniřka wallodā. Scho jaumu mahzibas-grahmatu tad Lutters bija atneřis lihds Schmalkaldenes řanahkřchanā; tur wiřsi Ewangeliuma-tizzibas beedri apleezinaja, ka tahs mahzibas effoht wiřas řkaidras Dēewa wahrdu mahzibas, un ka wiřsi pee tahm řipri gribboht turretees; mahzitaji rakřtija ap-pakřchā řawus wahrduř par řihmi, ka wiřsi effoht weenā prahtā. Tā řchi apleezinaschana tiffe gandriřs tai pařchā gohdā turreta, řā Augsburgas tizzibas-apleezinaschana; wiřnu taggad wehl peeřkaita pee Lutteriřkas Ewangeliuma-draudses tizzibas-apleezinaschanas-grahmatahm, un řau; par: „Schmalkaldenes tizzibas-lohřkleem.“ Šchāi apleezinaschanai irr trihs nodaklas; pirmā nodaklā irr usrahditas tahs mahzibas, kurras muřsu Ewangeliuma-tizziba labbi řaect ar Kattolu tizzibu, prohti tahs mahzibas par řwehtu Trihsweenibu un par Křristus deewiřřkřgu un zilweřigu dabbu; — ohtrā nodaklā Lutters usrahdija, řah-dās mahzibās Kattoli wiřnuwairak no Dēewa wahrdeem irr atkahrpuřchees, un řahdās tadehl mums Ewangeliuma-tizzigeem jaturrahř wiřnu mahzibahm pretti, prohti tannis mahzibās par Křristus nopelnumu, par taiřnoschanu zaur Křristu, par miřsu, par peeluhgřchanu, ar fo nomirruřchus řwehtus zilweřus peeluhds, par pahwesta warru un řpehku; třeřchā nodaklā Lutters rakřtija wehl dřkřlaki par tahdahm mahzibahm, par fo Ewangeliuma-tizzigi labpraht wehl gribboht řarunnatees ar augřti mahziteem, řaprattigeem, deewabiřjigeem wiřreem, tiřpatt

no Kattolu draudses, fà no sawas paschas draudses: schihs irr tahs mahzibas par zilweka grehku, par baußlibas spehku, par atgreeschanu no grehkeem, par swehteem sakramenteem u. t. j. pr. Tahs mahzibas schinnis Schmalkaldenes tizzibaslohzeßdõs irr gan drihß wißas tahs paschas, fo Ewangeliuma=tizzigi jau bija salikkuschi Augsburgas tizzibas=apleezinaschanà; schè tikkai Lutters wehl drohschafi bija turrejees pretti pahwesta lepnibai, bija wehl skaidraki israhdijs, fa tizziba zilweku taisno, ne baußlibas darbi, un bija israhdijs, fa DÇewa draudsei bes pahwesta buhs istift ar mahzitajeem un biskapeem ween. Par pahwestu Lutters schè itt skaidri leezina, fa wiinna ammatß ne mas no DÇewa naw eezeltß, bet tikkai no zilwekeem; Ewangeliuma=draudsei neween nemas ne-effoht waijadstiga wißas draudses redsama galwa, bet ta wiinna buhschanai pawißam effoht pretti; wiinna bes tahs itt labbi warroht istift, jo wiinnai pats KRistus effoht par muhschigu neredsamu wißuwaldigu Galwu. Kad mahzitaji Schmalkaldenè schai jaunai apleezinaschanai sawus wahrdußs bija ap-pakßkrastijuschy, tad Lutters tohs rakstus kurfirstam noßuhtija, turflaht rakstidams tà: „Effoht gaddijuschees zitti laudis, kas fakloht, mahzitaji ar sawahm jaunahm mahzibahm gribboht kurfirstu un wißu wiinna semni un waldischanu breeßmàs un nelaimè eestunt; tahdeem apßuhdsetajeem wiasch drohschi atbildoht, fa mahzitaji us to ne dohmaht nedohma; pascht gribboht par wißahm sawahm mahzibahm atbildeht, un, ja tas buhtu waijadstigs, arri sawu dßihwibu nodoht skaidru Ewangeliuma=mahzibu aißstahwedami; zeenigs schehligs kurfirsts lai labbi apdohma, woi schim irr labs prahtß un drohschiba, tahs mahzibas prett keiseru un pahwestu aißstahweht; jo wiasch pats un wiinna beedri negribboht neweenu peeßpeest, lai tahs mahzibas aißstahw: tikkai paschi stipri buhschoht pee tahm turretees un labpraht par tizzibas un zihnischanas beedreem tikkai tahduß peenemt, kas labbis prahtis un ar swehtu drohschibu gribbehs wiinneem peebeedrotees. — Johann Friedrich tas Sirdslainpigns arri sawu wahrdu tai tizzibas=apleezinaschanai liffe appakßschà; turflaht apleezinaja, fa schihs mahzibas itt skaidri us pascha KRistus mahzibahm effoht dibbinatas, tà fa arri elles wahrteem nebuhs spehtß, wiinnas isnihzinahht; tad wehl pats ar sawu rohku peerakstija schohs wahrduß: „Kad mahzitaji par to irr runnajußchi, fa schihs apleezinaschanas deht warrehs usnahht breeßmas un waijaschanas mums pascheem un muhsu semmehm, tad mehß us to atbildam tà: to leetu pawehlam DÇewam, jo Tas irr sazjiis, fa muhsu

galwas matti wiffi irr fskaititi, un fa bes Winna fwehta deewifchfiga prahta mums ne mats no galwas nekrittihs. Wifch muhs walbineeka gohdâ irr eezehlis; un ja tas irr Winna prahts, tad Wifch arri finnahs muhs ufurreht tahdâ gohdâ; ja tas Winna prahtam netihf, tad muhsu fuhbifchanas un isbailes neneeka nepaphehs; jo Wifch pehz Sawa labba prahta patifchanas labbi darrihs, fo darriams: un tad nu fcho leetu pawehlam Winnam, tâpatt kâ juhfu un wiffu krittigu faufchu aifluhgfchanahm!“ —

Kurfirfts un zitti walbineeki, kas Schmalkaldenê bija fanahfufchi, fpreede, fa us konziliumu nebuhs braukt nef fawus mahzitajus fteleh; jo nekahds labbums newarroht tift no tahdas fapulzefchanas, fo pahwests turrehs Italiâ; to jau pæreffch warroht manniht, fa fchê Ewangeliuma=tizzigi tiks nolahdeti ween. Keifers bija fuhthijs pee Ewangeliuma=tizzigeem fawu minifteru Held, lai winnus wehl reis aizina, us Mantuu nahft; kad nu Ewangeliuma=tizzigi atbildeja, fa nenahfs wis; tad par to fadufmojees wifch ar leelu fpehku fahze darbotees, arri Kattolu=tizzibas walbineekus Wahzsemnê faweenohht, lai Kattolu=tizzibu ar wiffu fpehku prett Ewangeliuma=tizzigeem aifstahw; — tas winnam arri labbi isdewahs; jo 10â Juhnî 1538 Kattolu=walbineeki no jauna fabeedrojahs us 11 gaddeem; fcho fabeedrofchanu nofauze par to „fwehtu fabeedrofchanu;“ katrs beedris fohlijahs ar wiffu fawu fpehku aifstahweht pahwestneeku mahzibas. — Keiferam nu gan buhtu pa prahtam bijis, kad fchi fwehta fabeedrofchana buhtu usbruffufi Ewangeliuma=tizzigeem, bet wifch tobrihd pats bij tahdâ fpaidibâ, fa labba wehleja, lai wiffi Wahzu=walfts walbineeki paleef weenprahtigi un tur meeru; un tapehz wifch no jauna lifke wehl fanahft, farunnatees par tizzibas leetahm un darbotees, Kattolus un Ewangeliuma=tizzigus weenâ prahtâ faweenohht. Tahdas farunnafchanas Wahzsemnê tad wehl lifke turretas tſchetras; pirma Leipzigâ 1539, diwas 1540 — weena Juhnî m. Hagenowâ, ohtra Otktober m. Wormfê; — zettorta April m. 1541 Regensburgâ. Bet wiffas tahs farunnafchanas bija pawelti, newarreja un newarreja faweenotees. Pehdigâ farunnafchanâ Regensburgâ gandrihs tâ lifkajs, fa nu warrehs labbaſi fatift; pahwesta weetneeks Kontarini, kas farunnafchanai bija par preeffchneeku, bija laipnigs un taifns wihrs, un keifers bija lizzis farakftiht tahs mahzibas, kas bija tahs pafchas Kattoleem, tifpatt kâ Ewangeliuma=tizzigeem; fchohs rakftus fauz par „Regensburgas Interimu.“ Schinnîs rakftos Kattolu mahzitaji par zilweku taifnofchanu

no grehfeem zaur tizzibu gan drihs fšaidri tàpatt mahza, fà Lutteriska Ewangeliuma-draudse; arri dauds zittàs mahzibàs rah-dijahs zif warredami padewigi un lehnprahrtigi; arri tee Kattolumahzitaji, kas Regensburgâ bija nahkufchi farunnatees ar Ewangeliuma-tizzigeem, Naumburgas prahwests Pflug un wezzakais mahzitajs Johann Gropper, bija laipnigi un taisni wihri, un ar Ewangeliuma-tizzigeem tif mihligi runnaja, fà lihds tam laikam nekad Kattoli wehl nebija darrijufchi; bet tomehr dauds mahzibàs arri fšixnai mihligâ farunnafchana farunnataji ne-warreja faweenotees: un faut arri Regensburgâ fanahkufchi mahzitaji buhtu fpreedufchi, fà Kattoleem un Ewangeliuma-tizzigeem atkal tizzibâ buhs faweenotees; tad tomehr ne Kattolu, ne Ewangeliuma-tizzigu draudses ar tahdu fpreedumu ne-buhtu palikufchi meerâ; jo to jau wišsnotal fšaidri atfinne, fà ihstena un pastahwiga faweenofchana wairs nebuhschoht panahfama; tadeht arri Regensburgas farunnafchana palikke bes angleem.

Keisers un zitti Ewangeliuma-draudses prettineeki nu gan labprahrt buhtu gribbejufchi Ewangeliuma-tizzigeem ar farru usmahktees, — bet pašcheem wehl arween bija deesgan darri-fchanas ar zitteem eenaidneekem; tadeht Ewangeliuma-tizzigeem meera-laiks pastahweja lihds 1546; un fšchi laika starpâ, prohti tannis 15 gaddôs no Nirnbergas tizzibas-meera derribas eefahfoht, DEws tas Kungs dewe sawai Ewangeliuma-draudsei tahdu augumu un lifte winnai tif tahlu isplattiites, fà par to pahreleku jabrihnahs un lohti jaflawe DEwa leela laipniba un leels spehks, kas tahdas leetas isdarrija. Wehs taggad ihsumâ schohs leelus DEwa darbus apšfattifim, un stahstifim, fà arri zittàs semmès DEws Sawu fšaidru draudsi dibbinaja un isplattija.

Kur ween fahdâ semmê 16â gaddu-fimteni tizziba tiffe isšfaidrota un fristigas draudses buhschana atjaunata, tur gan-drihs wišfur fšchi isšfaidroschana zehlahs zaur Lutteru, woi nu zaur winna raksteem, woi zaur winna mahzekleem, fo wišsch pee fšaidras DEwa wahrdu atšifschanas bija waddijis. Tif-kai Schweizeru semmê ween zehlahs tahdi wihri, kas pašchi no Swehta Garra mohdinati tizzibas atjaunafchana eefahze un pabeidse. Tur atjaunata Ewangeliuma-draudse tif ahtri is-plattijahs, fà 20 gaddus pehz usšahftas tizzibas-isšfaidroschanas jau pee Ewangeliuma-draudses bija peebeedrojufchees wišas tahs Schweizeru-semmes daktas jeb fantones, kas wehl scho baltu deenu turrahs pee fšaidras Ewangeliuma-tizzibas. Bet arri Schweizeru-semmes tizzibas atjaunataji dauds irr no Lut-

tera mahzijschees; jo wiſſi Luttera rakstus laſſija un daſch-
 fahrt ar wiannu un wianna beedreem ſarunnajahs par tizzibas
 mahzibahm, ſewiſchki par to mahzibu par ſw. Waſſarehdeemu.
 Schweizeri arri ar ſawahm mahzibahm irr apgaiſmojuſchi da-
 ſchas zittas ſemmes; tà Ewangeliuma ſpihdums, fo Johann
 Kalwihns bija uszehlis Genfes pilſſatâ, apſpihdeja dauds wee-
 tas Sprantschu-ſemmes deenas-widdus dallâ; daſchfahrt arri
 Schweizeru-ſemmes mahzitaju mahzibas atradde draugus tah-
 dôs widdûs, kur no eefahkuma laudis bija ſahkuſchi turre-
 tees pee Luttera mahzibahm. Tadeht daſchas ſemmes, kur
 eefahkumâ Luttera mahzibas tikke peenemtas, taggad peederr
 woi nu wiſſzauri, woi arri pa gabbaleem pee Reformirtas
 draudſes.

1530 Ewangelijka tizziba wirsrohku bija dabbiuſi: Sakschu
 kurfirſta ſemmês, Brandenburgas Markgrahſa ſemmê, Linebur-
 gas, Heſſes, Anhaltes herzogu ſemmês, un tannis brihw-pilſ-
 ſatôs Rirnbergâ un Reutlingenê. Bet lihds 1545 atjaunata
 DEwa draudſe tà bija isplattijusees, ka pee wiannas jau tur-
 rejahs wiſſas tahs Wahzſemmes dallas, kurrâs taggad walda
 Ewangelijka tizziba. Tahs ſemmes, kas tanni laika=ſtarpâ
 pee Ewangelijſkas draudſes bija ſahkuſchi turretees, bija ſchihs:
 Wirtemberga, Sakschu herzoga ſemme, Braunſchweiga, Bran-
 denburga, Pommeu-ſemme, Schleſia, Mecklenburga, Holſteine,
 Dhſtfrifſu-ſemme, Pfalzu-ſemme, Bahdene, Raſſawas ſemme,
 Schwarzburgas ſemmite u. tà j. pr. No Wahzſemmes brihw-
 pilſſateem Luttera mahzibu bija peenehmufchi: Hamburga,
 Brehmene, Lihbeſe, Magdeburga, Frankfurta pee Maines, Ulme,
 Strahsburga un zittas. Tizzibas-atjaunafchanas eefahzeſi
 gandrihs wiſſur bija ſemmes waldineeki woi pilſſatu augſtas
 rahſt-teeſas; ſcheem tad drihs peebeedrojahs tee deewabihjigi
 mahzitaji; ar ſcho mahzitaju paligu tad tannis minnetâs ſem-
 mês un pilſſatôs ſahze ſkaidru Ewangeliumu mahziht un wiſſu
 DEwakalpoſchanu un draudſes buhſchanu pehz Ewangeliuma
 mahzibahm eegrohſiht. Kad laudis nefur ar warru pee ſkai-
 dras tizzibas netikke dſiht, tad daſcha weeta arri leelajs woi
 maſajs pulks palikke pee ſawas wezſas Kattolu-tizzibas.

Arri tahdâs ſemmês, kur waldija tahdi waldineeki, kas itt
 ſtipri turrejahs pee wezſas tizzibas, tà Baiere ſemmê un Gh-
 ſtreikeru ſemmê, tomehr arri Ewangeliuma gaiſchums ſahze
 ſpihdeht; ar mohſahm ween ſcho ſemmu waldineeki, herzogs
 Wilhelms un ſehniſch Ferdinands, warreja to gaiſmu atkal
 isdeſeht, kas jau bija ſahzis gaiſchi ſpihdeht; ar warru un
 leelu niſnumu wiann ſpeede ſawus pawalſſneekus, gaiſmu

atkal atstahi un dohdahs atpakkal wezzâ tumšibâ. Baieru semmê herzogam isdewahs Ewangeliuma = tizzibu pawiffam isnihzinaht; Ehtreikeru kehnam naw isdewees; lai gan dauds laudis waijaschanas deht Ewangeliuma = tizzibu atstahje, tomehr wiſſâs Ehtreikeru = semmes daktâs wehl atlikke masas Ewangeliskas draudses; tahs arri sawu skaidras tizzibas mahzibu irr sargajuschas lihds ſchai baltai deenai; fewiſchki Ehtreikeru semmes augſchgallâ wehl taggad ſelt ſpehzigas Ewangeliskas draudses. Arri weens archibiskaps un garrigs kurfirts, Kernes biskaps Hermanns, kas no eefahkuma bija bijis ſkaidrai mahzibai niſnajs prettineeks, — pehzak pats atsinne Ewangeliuma = tizzibas taiſnibu, un gribbeja ſawâ semmê Ewangeliuma = draudses buhſchanu eezelt; bet to winnam nekahwe wis darriht; Keisers un pahwests winnu nozehle no biskapa = ammata; pahwests winnu nolahdeja un no draudses isflehdse.

Tâ Wahzsemmê dauds weetâs DŒews tas KUngs Ewangeliuma ſpohſchumu bija lizzis atſpihdeht; bet arri dauds zittâs semmês zaur DŒewa ſchehligu un ſpehzigu waldischanu Ewangeliuma gaischums ſpihdeja un apgaismoja leelu, leelu kauschu pulku.

Ungaru = semmê un Sihbenbirgenê, kur Kattolu mahzitaji, baggati un warreni leelungi, bija dſihwojuſchi wehl leelakâ tumšibâ un besdeewibâ, ne kâ zittâs Kattolu semmês, leels kauschu pulks peenehme Ewangeliuma mahzibu, kad Luttera grahmatas ſchê tilke ſinnamas, kad winna dſeesmas ſchê tilke dſeedatas, kad winna mahzekli ſchê to ſkaidru preezas = mahzibu ſahze ſluddinaht; daudseem firds Ewangeliuma ſehklai jau bija fataiſita zaur Waldenseru un Huſſitu (Johann Huſſa mahzeklu) mahzibahm. Tee wihri, kas ſchinnis semmês itt ſpehzigi ſkaidru tizzibu eegrunteja, bija: Ungaru = semmê Mattias Dewai, mirris 1547, un Sihbenbirgenê Johannes Honter. Mattias Dewai bija dſihwojis Wittenbergâ Luttera mahjâs, Lutters pats winnu bija mahziis ſkaidrâ mahzibâ un winnu fataiſiis, DŒewa ſwehtu darbu ſtrahdaht un DŒewa eenaidneekus nopohſtiht: wiſch bija wihrs buhſchigs un lohti dedſigs; zitti winnu noſaukuſchi par „Ungaru = semmes Lutteru.“ Scho gohda wahrdu wiſch arri pateefi pelniis. Pehzlakâ ſchinnis abbejâs semmês arri Reformirtas draudses mahzitaji eezehle Ewangeliskas draudses. Ewangeliska draudse ſchê no Kattoleem dauds un daschadi irr tikkuſi waijata un ſpaidita; tomehr winna naw noſpaidita, bet allasch taggad wehl wairojahs. Ungaru = semmê taggad dſihwo kahdi 3 milioni Ewangeliskas draudses lohzekli, Sihbenbirgenê irr 500

tuhftofchi; leelaka dalka abbejäs semmës turrahs pee Refor-
mirtas draudsjes tizzibas.

Arri Pohlu=semme Waldenseri un Huffiti jau bija
fahfufchi Ewangeliuma fehlu feht, tapatt ka Ungaru un Sih-
benbirgenes semmës. Tapehz arri tur dauds dwehseles preezigi
fanehme Luttera mahzibas, ko kahdi Luttera draugi schè jau
1520 fahze ispaudeht; — no Schweizeru semmes arri nahze
us Pohlu semmi kahdi Zwingli mahzitaja draugi, kas Refor-
mirtu tizzibu schè fluddinaja. No 1556 gadda Pohlu-mahzi-
tajs Johann Lasfo, kas Schweizeru semme kahdu laiku bija
dsihwojis, ar dedsiugu prahu Pohlòs isplattija Reformirtu
tizzibu. Tadeht no pascha eefahkuma Pohlòs irr bijufchi tik-
patt Lutteriskas draudsjes lohzečki, ka arri Reformirtas tizzibas
beedri; Kattoli winnus abbus kohpà fauze par „Diffidenteem“
tas irr „Aifahpejeem.“ Bet Lutteraneru pulks Pohlu semme
allasch irr bijis leelaks, ne fà Reformirtu pulks. Taggad Poh-
lòs irr 100 Lutteriskas draudsjes ar 212,000 draudsjes lohzeckem,
un 8 Reformirtas draudsjes ar 6000 draudsjes lohzeckem.

10 gaddus pehz tam, kad Lutteris fawu tizzibas atjauna-
fchanas-darbu bija eefahzis, prohti 1529 arri jau wissa Bruh-
schu=semmes rihta=puffe bija palikkufi par atjaunatas tizzibas
mahjas-weetu. Schi semme tannì laikà peederreja Wahzu
brunneneeku beedribai; beedribas preekschneeki jeb Mestri wal-
dija schinnì semme gandrihs fà lehnini. Mestris Albrechts no
Brandenburgas jau 1522, Nirnbergas walts-ruunas-deenas
laikà, bija dabbujis eepaschtees ar Ewangeliuma-tizzibu. Spred-
dika wahrdi, ko tur bija dsirdejis no Andreja Dständera mah-
zitaja winnam stipri bija lehruschees pee firds. 1525 winsch
peenehme herzoga gohda-wahrdu, un fahze pats ween par
to semmi walddiht, kurrà pirmaf Pohli bija par wirewaldinee-
keem; un drihs pehz tam winsch lifke wiffà fawà semme eetai-
fih Ewangeliskas draudsjes DEwa=kalposchanu un draudsjes-
buhfchanu; paschi schihs semmes biskapi, prohti Samlandes
un Pomesanias biskapi, ar to bija meerà un paschi peepalih-
dseja pee draudsjes atjaunaschanas; Lutteram tas bija par
leelu firds=preeku, kad dabbuja dsirdeht, zif ahtri Bruhschòs
Ewangeliuma-mahziba eefaknojahs un eetibbinajahs.

Arri Dahnu=semme un Norwegenes=semme,
kurràs abbas tannì laikà stahweja appasch Dahnu lehnina
waldifchanas, gan drihs us to paschu wihfi fà Bruhschòs
Luttera tizziba fahze felt un isplattitees itt drihs pehz Luttera
darba eefahfchanas. Kehnineem flaidra mahziba patiffe; jau
1519 mahzitajs Behters Lille drohschi mahzija Ewangeliuma=

mahzibas. 1520 pats Lutters fuhrtija mahzitaju, ar wahrdu Mahrtau. 1527 Dahnu=semmes runnas=deena — Landtags —, kas Ddenses pilsfata tiffe turrehts, nospreede, ka tisfatt Ewangeliuma=tizzigeem ka Kattoleem effoht brihw, Dahnu semme dsihwoht wiffas weetas un turretees pehz sawas tizzibas; 1536 pee Ewangeliuma=draudses jau peederreja leelaka eedfihwotaju dalla. 1537 kehniensch Kristians III. aizinaja mahzitaju Johann Bugenhagenu no Wittenbergas pee sewis, lai tas Dahnds un Norwegenê wiffu basnizas buhschanu eetaifa pehz tahs fahrtas, fo Ewangeliuma wahrdi mahza; peejus gaddus Bugenhagens palikke schinnis semmes un isdarrija to wiinam uswehletu darbu. No Dahnu semmes Ewangeliuma=mahziba arri tiffe us Ihflandes fallu, kas Dahneem jau tanni laika peederreja; 1551 tur wiffas basnizas Ewangeliuma=draudses liffumus eezehle.

Arri Sweedru=semme jau pascha pirmâ Luttera darba laika kahdi Luttera mahzekli Ewangeliuma=mahzibu sahze mahziht. Dlasz un Lorenzs Pehtersohn, diwi brahli, sche mahzija skaidru DGeua wahrdu mahzibu. Dlasz tiffe eezelts par Upsaläs uniwersitetes preekschneeku, Lorenzs par Upsaläs Archibiskapu; tahda augsta gohda stahwedami wiini zif ween spehdami darbojabs Ewangeliuma=mahzibu un atfihchanu isplattihht. Jau 1527 un 1544 Sweedru=semmes runnas=deenäs, fo allasch turreja Westeres pilsfata, nospreede, ka ifkatram effoht brihw Ewangeliuma=tizzibu peenemt, un ka neweenu nedrihsthoht tizzibas dehl aiskahrt; 1593 ta patti runnas=deena nospreede, ka Ewangeliuma=draudses lohzeleem ween effoht brihw Sweedru=semme dsihwoht un ammatos tift. Sweedru=semme no schehliga DGeua irr fwehtita ar wiffadahm labbahr cerikteschanahr un wiffadeem labbeem liffumeem, kas no DGeua skaidreem wahrdeem irr isneinti, — wehl wairak, ne ka zittas semmes, fur Ewangeliska tizziba irr eesafnojuses.

Arri Hollenderu=semme draudses buhschana tiffe atjaunata zaur Luttera mahzeleem un zaur wiina raksteem, kas tur no daudseem tiffe lasitti. Bet arri jau pirmasos gaddos sche daudseem sawa skaidra Ewangeliuma=tizziba ar affins=isleeschanu bija jaapleezina. Sprantschu=semme irr bijuschi pawiffam wairak Ewangeliskas tizzibas affins=leezineeki: bet pehz Sprantschu semmes neweenâ semme to tif skaidri newarram nomanniht, zif firnigi dauds laudis zaur Ewangeliuma=mahzibu bija padewuschees sawam Rungam Jesum Kristum, ne ka Hollenderu=semme; daudseem bija tizziba firdi tif dsikli behfrita, ka ar nekahdahm mohkahm nedf nahwes=breesmahm tohs

no Iesus newarreja schkirt. So teiz, ka keisera Rahrla V. waldischanas laikâ (prohti lihbs 1555) schinnî semmê wairak, ne kâ 50 tuhstoschi zilweku Ewangeliskas tizzibas deht effoht ar nahwi noteefati. Pehzak tehnina Fihlippa weetneeks, herzogß Alba, ar to leppojahs, ka septinu gaddu laikâ (no 1566 lihbs 1573) effoht lizzis nokaut 18 tuhstoschus Ewangeliskas tizzibas beedrus. Gefahkumâ schinnî semmê Ewangeliskas tizzibas draugi turrejahs pee Luttera mahzibahm; bet pehzak, kad tik gauschi tikke waijati, un kad waijaschanâs patwehrumu atradde pee Reformirtas tizzibas brahleem Englenderu, Sprantschu- un Schweizeru-semmê, — tad wiñni arri sahze turretees pee Reformirtas draudses mahzibahm; 1571 wiñni par fawu tizzibas-apleezinaschanas grahmatu peenehme Heidelbergas katkijmi, un pehz tam Belgieru Reformirtu tizzibas-grahmatu, un nolikke, ka Hollenderu-semmê wisseem pee Reformirtas tizzibas buhs turretees. Un nu notikke, ko neweens nebuhtu dohmajis, ka schè warroht notift: Hollenderi, kas paschi tik dauds bija zeetuschî tizzibas deht, un no kurreem tadeht bija jadohma, ka wiñni zittus jau nespaidihß tizzibas deht, tapehz ka paschi deesgan baudiuschî, zif ruhkta irr panessama spaidischana tizzibas deht, — tee paschi 17â gaddu-fimtenâ Lutteriskas Ewangeliuma-draudses un Kattolu draudses lohzeklus sahze tik breefmigi spaidiht, ka nekahdâ Ewangeliskas draudses semmê zittu kristigu draudsu beedri nekad netikkuschî tà spaiditi. Pehzak gan palikke laipnigati: bet tikkai 18^{am} gaddu-fimtenam beidsiht zittu draudsu beedreem Hollenderu-semmê irr tahdas paschas teefas un liffumi kâ Reformirtas draudses lohzeleem dohtas.

Sprantschu-semmê Luttera mahzibas drihs sahze isplattitees, drihsak ne kâ kahdâ zittâ semmê. Jau 1521 irr bijuschas masas Lutteriskas-Ewangeliuma-draudses ap pilsfatu Meaur. Pehzak gandrihs wiñni Ewangeliskas tizzibas beedri peenehme Kalwihna mahzibas, un no ta laika Sprantschu-semmê allasch irr bijis wairak Reformirtas ne kâ Lutteriskas draudses lohzeclu. Bet allasch schinnî semmê arri irr bijuschas Lutteriskas Ewangeliuma-draudses; muhsu laikâ Sprantschu-semmê irr pawiffam 1 millions 500 tuhstoschi Ewangeliuma-tizzigi; no teem 1 millions irr Reformirtas draudses lohzekli, 500 tuhstoschi peederer pee Lutteriskas Ewangeliuma-draudses. Jau pirmak peeminnejam, ka Sprantschu-semmê irr bijis tas wiffleelafais Ewangeliskas draudses affins-leezineeku pulks; Sprantschu-semmes Ewangeliuma-tizzigi jawas tizzibas deht dauds tikke waijati, no tehwu-semmes isdshiti, wiffswiffadi mohziti, zeetumâ turreti un nonahweti; Hollenderi, kas arri dauds waijaschanas tizzibas deht iszeete,

jau 16â gaddu=ſimtenâ tiffe pee pilnigas tizzibas=brihweftribas; bet Sprantschu=ſemmes Ewangeliuma=tizzigeem lihds muhſu laifam wehl nekad pilnigs meers, pilniga brihweftriba naw bi=juſchi; daſchtahrt kahdu laifu gan irr dſihwojuſchi meerâ; bet tad atfal allafch no jauna zehlahs wiſſadas tirdinaſchanas un breeſmigas waijaſchanas. Tapehz arri Sprantschu=ſemmes Ewangeliuma=draudſe irr puſchfota ar leelu affins=leezineeku pulku, kas itt gaiſchi un ſpehzigi to ſtipru paſtahwigu tizzibu un dedſigu mibleſtibu, ar fo tam KUnſam KRiſtum bij pade=wuſchees, zeeſchoht un mirſtoht preezigi irr apleezinajuſchi, wiſſeem kriſtigeem laudim par gaiſchi ſpihdofchu preeſchſimi.

Englenderu=ſemmê jau ſawâ laikâ Johann Wilkiſſe bija dwehſeles mohdinajis, un uſrahdijs, ka draudſei iſſkai=droſchana eſtoht gauſchi waijadſiga; arri Luttera un winna beedru darbs tur tiffe ſinnams un daſchas dwehſeles ſahze pehz gaiſmas ilgotees. Bet itt ihſteni ta tizzibas atiaunaſchana Englenderu ſemmê ſahzahs zaur fehniaw Heinrichu VIII., fo gan Swehts Gars neſkubbinaja, Englenderu tizzibu iſ=ſkaidroht, bet kas meeſas ſahribas deht no pahweſta draud=ſes atſtahjahs. Winnam bija laulahts draugs Kattrihne, dauds wezzaka par winnu; to winſch nemas ne eeredſeja un labpraht gribbeja no winnas ſchirtees un par ſewu awnemt jaunu preileeni, Annu Bolein. Bet pahweſts winnam netahwe un netahwe ſchirtees no lautata drauga. Tad Heinrichs atſtah=jahs no pahweſta, fluddinaja wiſſâ Englenderu=ſemmê, ka nu pats buhs Englenderu draudſehm par augſtaku Galwineeku, un aisleedſe wiſſeem biſtapeem un mahzitajeem, pahweſtam flau=ſiht; bet ſirdi winnam wehl palikke dauds Kattohu wiltigas mahzibas. Tadeht arri Ewangelikſas draudſes gaiſchums winna waldischanas laikâ ihſteni newarreja iſplattitees; lai gan arri winna laikôs raddahs tahdi wihri, kas ar leelu gu=dribu Englenderu draudſi us tizzibas=atjaunaſchanu ſataiſija, tad tomehr winnu wehl pilnigi atjaunaht newarreja. Pee ſcheem tahdeem Ewangeliuma=tizzigeem wihreem, kas Heinricha VIII. un Edwarda VI. laikôs ſkaidras tizzibas fehlu Eng=lenderu=ſemmê iſſfehje, arri peederreja archibiſkaps Kran=mers. Kehniawene Maria, Heinricha meita, kas Kattohu tizzibu augſti zeeniſa, liſſe ſcho biſkapu un wehl dauds zittus wihrus, kas Ewangeliuma gaiſchumam bija padewuſchees, ar nahwi noteejah; bet zaur tahdahm waijaſchanahm ta ſkaidra DEwa draudſe ne=iſnihke, bet tiffe jo dſikti un ſtipri dibbinata; — kehniawene Eliſabete, kas 1558 waldischanu usnehme, wai=jaſchanahm darrija gallu un wiſſadi palihdſeja pee tizzibas

isfkaidroschanas. Winaas laikâ arri Englenderu atjaunata draudse peenehme par tizzibas=apleezinaschanu tohs „39 mahzibas=gabbalus.“ Schee mahzibas=gabbali jau 1551 bija farastiti no archibiskapa Kranmera un biskapa Ridleja, sçhee to fkaidru tizzibu bija falikkuschi 42 mahzibas=gabbalôs; — sçhohs tad 1562 pahrtaisija par 39 mahzibas=gabbaleem, un no ta laika Englenderu Ewangeliuma=draudse turrahs pee sçhihs tizzibas=apleezinaschanas. Dauds mahzibâs sçhee tizzibas=gabbali facet ar Lutterisku tizzibu; bet daschâ mahzibâ wiina arri wairak tuwojabs Kalwihna mahzibahm. Pee draudses un DEwafalposchanas eeristeschanahm Englenderu Ewangeliuma=draudse wehl dauds lectâs turrahs pee wezâs Kattolu=buhfchanas; neweenâ zittâ Ewangeliuma=draudse DEwafalposchana naw tik lihdsiga Kattolu DEwafalposchanai, tã Englenderu draudse. Mufsu laikôs Englenderu=semme dshwo neween tahdi, kas pee Englenderu tehniku tizzibas, pee 39 mahzibas=gabbaleem turrahs; — bet tur rohdahs wehl dauds zitti Ewangeliuma=tizzigi no daschahm Reformirtahm draudsehm un setehm; arri wehl dauds Kattoli Englenderu=semme dshwo; fewischki Jhrusallâ tilkai septita eedshwotaju dalla ween irr peenehmusi Ewangeliuma=tizzibu, zitti wiifi irr Kattoli, kas pee sawas tizzibas arween wehl stipri turrahs, lai gan Englenderi wiifahdi darbojabs, wiinaus pee fkaidras tizzibas atgreest.

Schottu=semme, kas arri taggad pee Englenderu=semmes peeder, bija pirmajs Ewangeliuma=tizzibas leezineeks Patriks Hamiltons, fo DEwâs paschâ Wittenbergâ ar Luttera fkaidru mahzibu bija apgaismojis; bet nebij ne zif, kas wiina mahzibu gribēja peenemt; 1528 Ewangeliuma cenaidneeki wiinau nokahwe. Bet zaur wiina mahzibahm un preezigu zeeschanu tomehr dauds dwehseles no garriga meega jau mohdinatas, sahze apdohmaht, kas derrigs pee wiina meera un pee fkaidras DEwa sçehlastibas atshschanas; un kad Bihbele kauschu wallodâ tikke pahrtulkota un laudis islaista, — tad arri zaur Bihbeles laifshchanu dauds dwehseles pee pateefibas atshschanas tikke peewestas. Kad tã zaur dascheem DEwa leezineekeem un zaur pascheem Bihbeles wahrdeem firdis schinnî semme jau labbi bija us to fataifitas, tad DEwâs pamohdinaja Schottu=semmei ihstenu tizzibas=atsaunataju; sçhis wihrs bija Johann Knoks, wihrs kam DEwa Gars firdi bija peepildijis ar swehtu, spehzigu drohschibu un kas to pateefibu, fo bija atsinnis, bes bailehm aisstahweja ar bedfigu prahtu un leclu warru; bet sçhis wihrs arri gan daschfahrt aismirse, ta KRistus kalpeem cenaidneekus nebuhs uswarreht ar meefas

eliona fpehku un warru, bet zeeschoht un us DŒewu pakau-
damees. Knoks bija Genfes mahzitajam Kalwihnam leels
draugs, tadeht arri wiina mahzibu bija peenehmis, ko arri
Schottu=semme ar leelu fpehku ispaudija. Tã tad arri Schottu=
semmes Ewangeliuma=draudse, ko fãuz par Presbiterianeru=
draudsi*), irr peenehmusi Kalwihna mahzibu; wiffãs draudses
buhfchanãs un paschã DŒewakalposchanã Schottu=semmes
draudse stipri turrahs pee Kalwihna mahzibahm; wiini basni-
zãs zittas dseefmas nedseed, tã ween Dahwida dseefmas, wiini
fawãs basnizãs ne=eredf nekahdas bildes, nekahdas swezzes,
nekahdu krusta=sihmi, — wiffu to wiini nosauz par pahwestneeku
raugu, no ka jafargahs. Bet Schottu=semmes Ewangeliuma=
tizzigi dauds leetãs wiffem zitteem Ewangeliuma=draudses
lohzeekem warr derreht par swehtu tizzibas preefschihmi; wiini
DŒewa wahrduß stipri ween mahzahs basnizãs, ffohlãs un
mahjãs; un pehz DŒewa wahrdu mahzibahm wiini arri us-
zihigi un swehti dsihwo; swehtdeenu wiini itt swehti un no
firds swehti, nabbagus tiffuschi aptohpj, par paganu atgree-
fchanu wiini itt ruhpiigi gahda.

Ewangeliuma gaischums Luttera laifõs fãhze spihdeht arri
tahdãs semmẽs, fur walbija Ewangeliuma wiffenifnaki eenaid-
neeki, prohti Italiã, fur pahwestis walbija, un Spania,
fur keiseram Kãhrlim V. bija dsimtene un tehwu walstiba.
Spanias keisera ministeri, mahzitaji, kerra-wirßneeki, saldati,
kas fawu keiseru us Wahzsemmi bija pawaddijuschi, dabbuja
schẽ eepashtees ar Luttera mahzibahm un fãhze fawã tehwu=
semme wiinas daudfinahht. Italiã Luttera katfimis, Melanch-
tona grahmata par swehtu tizzibu un zitti tizzibas atjaunataju
raksti tiffe pahrtulkoti lauschu wallobã un pa fimteem isdalliti;
fãhze arri jau zeltees Ewangelifkas draudsites. Bet schinnis
semmẽs pahwestneekem isdewahs fskaidras mahzibas dsirfsteli
pagallam nodsehst; Dominikaneru muhku=beedribas lohzeeki
wiffur eezehle ar pahwesta sinnu ihpaschus tizzibas teefas, kas
ar to ween darbosahs, tahdus tirdiht un spaidiht, pee kurreem
warreja manniht, ka fskaidru Ewangeliuma-tizzibu bij eemihle-
juschi; zaur scho tizzibas=teefu darboschanu wiffãs Kattolu
semmẽs, arri Italiã un Spaniã dauds tuhstoschi Ewangeliuma-
tizzigi tiffe ar ugguni fãbedsinati. Bet tomehr pahwestneeki
ar wiffu fawu nifnumu, ar ugguni un sohbinu tiffai us kahdu

*) Presbiteris irr draudses wezzakais; schinnĩ draudse draudses wez-
zakeem peekriht, wiffãs leetãs lihds ar mahzitajem draudses aptohpt un
waldiht.

laifu Ewangeliuma gaischumu warreja isdsehst; muhsu laifôs Italiâ gandrihs wiſſur irr brihw, Ewangeliuma-mahzibas mahziht; arri Bihbeles schinnis pehdigôs gaddôs Italiâ un Spaniâ tif dauds irr isdallitas, fa nu gan laikam schinnis semmês wairs ne-isdohsees wis, Ewangeliuma-tizzibu isnihzinaht. Italiâ ar Ewangeliuma-mahzibas fluddinaschanu taggad itt spehzigi darbojahs Waldenseri, wezzu-wezzi Ewangeliuma draugi, kas Rattolu waijaschanas deht bija eebehguschî Italias seemeta daktas kalnôs; kad 1848 Sardinias waldineeks palahwe sawas semmês arri Ewangeliuma-tizzigeem wiſſur sawu DEwatalposchanu turreht un sawas mahzibas mahziht, tad wianni paliffe par Ewangeliuma wehsinescheem wiſſâ Sardinia; un taggad wianni fuhtha Ewangeliuma-mahzitajus wiſſâs Italias fehnina semmês.

Weena semme Luttera laifôs gandrihs neneeka nedabbuja manniht no jaunus tizzibas-gaismas. Ta irr Portugale. Schi tumſcha semme tanni laikâ eefsch laizigahm leetahm bija paschâ leelâ spehkâ un baggatibâ; laikam tadeht fa bija tif baggata, arri nemekleja nemas tahs muhschigas mantas, fo zittâs semmês isfalkuschas dwehseles ar tif leelu preeku fanehme. Tomehr arri Portugale bija kahdi DEwa leezineeki, kas skaidru tizzibu bija peenehmuschî un pee tahs stipri turrejahs, lai gan tadeht tiffe mohziti un nonahweti.

Ta nu effam redsejuschî, fa swehtas tizzibas gaischums no Wahzsemmes eefahkoht jau Luttera laikâ atspihbeja gandrihs wiſſâs Giropas semmês; tiffai par muhsu tehwa-semmi wehl ne-effam runnajsuschî; kâ schè pee mums irr gahjis ar tizzibas-atjaunaschanu, to taggad fewischki un plaschaki gribbam isstahstih.

16. Kâ Ewangeliuma-draudse irr dehtita Widsemme, Dggauku = semmê un Kursemmê.

Muhsu baltiskas gubernias Luttera laifôs stahweja ap-pasch Wahzu brunneneeku-beedribas waldischanas, fo sauze par „Sohbina-brahleem.“ Kristigas draudses buhschana tanni laikâ arri muhsu semmês bija gluschî panihkusi; Rattolu tumſiba schinnis widdûs bija gandrihs leelafa, ne kâ jebkahdâ zittâ Giropas daktâ. Tispatt brunneneeku leelungi, kâ mahzitaji, biskapi un pilssatu Wahzu birgeri wiſsnotal eefsch tizzibas leetahm bija eegrimmuschî leelâ tumſibâ, un tadeht arri dschwoja dauds rupjôs grehtôs un leelâ beskaunibâ. Brunneneeki dohmaja few muhschigu dschwoschanu nopelniht, kad paganeem

ar faru gahje wirfû, kad wiannus aplaupija un pa tuhfto-
scheem nofahwe; un kad paganu wairs nebija, fo faut, tad
dohmaja ar to taisnotees, ka lughschanas noskaitija pehz skaitla,
ka meesu mehrdeja ar gaweschanu, ka naudu un mantu dah-
winaja basnizahm un flohstereem; us tahdeem ahrigeem dar-
beem wianni itt drohschi palahwahs un dohmaja, ka tee wi-
annus taisnohs arri tad, kad kaunâ un grehtôs wahrtijahs. Lat-
weeschi un Iggauuni Wahzeeschus eenihdeja; tadeht ka schee ar
warru wiannu semmê eelausijuschees gan drihs zittu neko ne-
darrija, kâ wiannus nifni spaidiht. Wahzeeschi nu gan Iggau-
neem un Latweescheem bija eedewuschji to pahr wiifahm man-
tahm augstaku mantu, — kristigu tizzibu; bet to wianni nebija
darrijuschji ar mihlestibu, bet ar warru ween; un tahdu tizzibu
Latweeschi un Iggauuni sinnamâ zeeniht newarreja, pee ka wianni
ar sohbinu bija speesti; nabbadstai ittin mas bija mahziti, kas
kristiga tizziba ihsteni effoht; bija tiffai uppês eedfihiti un pa
fimteem nokristiti; mahzija wiannus krustu mest, swehtu Mah-
riu peesaukt, gaweht, — ta bij wiiffa mahziba. Paschi Kattolu
preesteri, kam waijadseja laudis mahziht, bija pehdigi tumfchi
eefsch tizzibas leetahm. Gan wiannu bija leels pulks, bet retti
ween wiannu starvâ gaddijahs ihstens Iesus leezineeks, pee ka
wahrdeem un darbeem zilweks warreja nomanniht, ka tizziba
irr swehts spehts, kas apgaismo un atjauna ikkatru, kas tizz;
ne wianni laudis mahzija, ne paschi ar sawu dsihwoschanu dewe
labbu preeschfihimi; mantas ween krahje, laudis plehse un dsih-
woja kahrumâ un lihgsfibâ. Ar kauschu gaismoschanu wianni
itt nemas nepuhlejahs. Tif fo starv tuhfto scheem sem-
neekeem atradde weenu, kas tehwi reisi skaidri
mahzeja is skaitiht; no zitteem kristigas mahzibas gabba-
leem wianni jau ne fo nesinnaja un nepratte. Tadeht schee
muhfu nabbagi tehwi tehwi lai gan sauzahs par kristiteem,
ihsteni wehl bija leelâ paganu tumfibâ; mahnu-tizziba un elka-
deewiba pee wiannem wehl nemas nebija suddusi. Kâ mah-
zitaji dsihwoja kaunâ un grehtôs; kâ brunneneeki, kas wiiffi
bija neapseewoti un kas wiiffi pahwestam bija swehrejuschji, ka
gribboht schfihsti un kaunigi dsihwoht, dsihwoja wiiffahdâ lep-
nibâ, flinkoja, ehde, dschre, plihsteja un wahrtijahs neschfihsti-
bas dublôs: tapatt arri pee pilfsatneekeem bija dauds lepnibas,
rihschanas un plihteschanas. Bet tomehr daschôs pilfsatôs
birgeri bija gaischafi un labbafi mahziti laudis un dsihwoja
gohdigafi, ne kâ brunneneeki un preesteri. Sewischki tannis
leelôs pilfsatôs Rihgâ, Rehwelê, Tehrpata bija deesgan
gohdigu un labbi mahzitu kauschu; schee pilfsati peederreja pee

flawejamas pilsfatu fabeedroschanas, fo sauze par „Hansu“; schi pilsfatu fabeedroschana, pee kurras peederreja dauds Wahzsemmes, Dahnu-semmes, Norwegenes, arri kahdas Kreewu-semmes pilsfati, tannî laikâ bija jo warrena un spehzigâ; Hansas pilsfati daschkahrt karroja prett warreneem tehniineem un tohs uswarreja. Pee schihs fabeedroschanas turredamees tad arri Rihgas, Rchweles un Tchrpatas birgeri bija tikkuschi pee leela spehka un arri pee wiiffahda gaischuma; wiiani dauds brauze us Wahzsemmi, Wahzsemneeki atbrauze pee wiinneem, — tâ wiiani dauds fo dabbuja redseht un mahzitees; pilsfatu eedsihwotaji arri nelahwe fewi dauds spaidiht no pahwesta, archibiskapeem un biskapeem; bet wiianu rahs-kungi paschi walbija pilsfatôs un turrejahs duhschigi pretti, kad no biskapeem tikke spaiditi; arri brunneneeku wirsneekem pilsfatneeki mas klausija. Kad nu scho leelaku pilsfatu birgeri bija tee jo gaischi un gohbigi laudis muhsu semmê, tad wiinneem arri preesteru negohdiga, beskauniga dsihwoschana un neleetiga DGewakalposchana bija par leelu reebchanu. Reisu reisehm wiiani tadeht preesterus apfuhdseja, tikpatt pee biskapeem, kâ arri pee pascha pahwesta, un pagehreja, lai draudses buhschana teef pahrlabbota; bet neneeka newarreja isdarriht; pahwests allasch dohmaja wiianus apmeerinahht ar to, ka sohlija, ka drihs sanahks leela basnizas sapulzeschana jeb konziliums, kas wiiffai nebuhschanai darrihs gallu; bet konziliums nebij un nebij sagaidams; taphez arri muhsu semmê dauds tizzigeem, kas DGewu mihleja un stipri ilgojahs pehz atpestischanas no pahwesta likkumeem un juhga un pehz ihstena dwehseles meera, bija jamirst besmeera ar leelahm dwehseles behdahm. Bet brunneneeku un wiianu fullainu un kalpu besdeewiba un beskauniba augtin auge, tâ ka arri pahwesti, kas tannî laikâ paschi nebija nekahdi swehti laudis, tomehr stipri pawehleja un peekohdinaja, ka tahdu buhschanu buhs nozelt un beskaunigus DGewa bauflu pahrfahpejus stipri pahrmahziht!

Kad nu Rattolu preesteri un muhki Widsemme bija tahdi tumeschi un besdeewigi laudis, — tad Rihdsineekem arri wairs nebija nekahds preeks, sawus behrnus wiianu skohlâs suhtiht; tee, kas ween eespehje, labba sawus behrnus suhtija us Wahzsemmi, lai tur teef audsinati un mahziti. Scho padohmu pats Rattolu DGewa kalps pee Rihgas Dohmes-basnizas, Knepfens bija dewis. Wiinam bija brahliis, Andrejs Knepfens, par skohlas fungu Treptomâs pilsfatâ Pommeru-semmê; pee schi tad dauds baggati Rihdsineeki nosuhtija sawus behrnus audsinaschanâ; schis Knepfens bija wihrs, kas zaur Luttera

rafsteem bija tizzis pee skaidras DĒwa wahrdu atsihschanas; un tahds pats no DĒwa apgaismohts wihrs bija wiina palihgs pee skohlas, Johann Bugenhagens. Schee abbi diwi tad arri sawus skohlneekus mahzija neween tahdās sinnaschanās, kas derr pee laizigas dsihwošchanas, bet arri skaidrā DĒwa wahrdu tizzibā. Jaunekli tad us Rihgu atpakkā nahkuschi arri saweem raddeem, draugeem un nahburgeem stahstija par to jaunu tizzibas gaischumu, kas Wittenbergā bija sahzis spihdeht. 1521 Bommeru semmes biskaps Bugenhagenu un Knepfenu wiinau skaidras tizzibas deht nozehle no skohlas ammata; teem arri pawehleja, pawissam no tahs semmes iscet ahrā. Tad Knepfena mahzekli, kas no Rihgas bihja nahkuschi, sawu skohlas-tehwu aizinjaja, lai nahk pee wiinaem Rihgā dsihwoht, un lai tur eetaisa jaunu skohlu. To Knepfens arri darrija. Lihds ar Knepfenu un wiina mahzekleem us Rihgu arri nahze dsihwoht Joachim Mellers, kas arri bija bijis par skohlas-kungu pee Dreptowas skohlas un pehzak palikke Knepfenam par palihgu pee Rihgas tizzibas-atjaunaschanas.

Knepfens bija wihrs dsikli mahzihts wiissas gudribās, bet turklat itt laipnigs un pasemmigs; DĒwa wahrduš wiinsch tit skaidri un jauki isskaidroja, ka daudseem wiina mahziba stipri fehrahs pee firds; eesahkumā wiinsch Rihgā sawu darbu strahdaja gluschi kluissumā; mahzija pa mahjahm jaunekus, kas to pagehreja, un istulkoja zitteem DĒwa wahdu mihlotajeem Bahwila grahmatu us Reemereem. Wiinsch itt spehzigi, bet tomehr ar siinau un pasemmibu israhdija, kahdas Kattolu eestahdischanas ešoht DĒwa wahrdeem pretti; sludinaja prett pahwestu elkadeewakalposchanu, mahzija ka grehtu peedohschana par naudū pahredoht ešoht grehts un fauns, ka nepeenahkajs bildes peeluhgt, un ka grehzineeks preeksch DĒwa ar nekahdeem darbeem newarr taijnootes, bet ween ar KRistus nopelnumu. Pehz ihja laika dauds augstas gohda-kahrtas birgeri ar wiinau sabeedrojajs us tizzibas isskaidroschanu; wiinau starpā bija skaidras mahzibas jo dedsiigi aisstahwetaji: birgermeisters Konrad Durkops un rahts-sittehrs Lohmilleris. Arri brunneneeku wirsneeks, Mestris Wolters no Plettenbergas, Knepfenu augsti zeenija. Tadeht Knepfens drihs warreja eedrohschinatees preeksch wiisseem laudim skaidru Ewangeliumu mahziht; pats Rihgas archibiskaps palahwe, ka 12 Juhnī 1522 Rihgas Pehtera basnizā Knepfens ar Kattolu mahzitateem par tizzibu warreja farunnatees; birgermeisters Durkops bija schinni farunnaschanā par preekschneeku un Knepfenam par palihgu; zitti birgeri, kas arri DĒwa wahrduš bija eemihle-

juschi, stahweja pee basnizas durwim par fargeem, lai Kattoki ar warru Knepfenam nelauschahs wirtsu. Wissa draudse itt usmannigi klausija us wisseem wahrdeem, ar fo Knepfens Kattoku wiltigas mahzibas rahje.

No teem mahzibas gabbaleem, fo Knepfens us scho farunnaschanu bija farakstijis, warram atsiht, zit skaidra bija winna DGewa wahrdu atsihschana. Wiasch mahzija ta: Swehti raksti zilwefa darbus neteefa pehz ta, ka tee preefsch klauschu azzim israhdahs, bet pehz tahs firds, ar fo tee darriti; jo neweens newarr labbu darriht, kad pats naw labs. Labs kohfs nefs labbus auglus; un ta tad tee darbi nedarra zilwefu par labbu zilwefu, bet labs zilwefs darra labbus darbus. Par labbeem paleefam ween zaur to masgaschanu tahs jaunahs atdstimschanas un zaur atjaunaschanu eefsch ta Swehta Garra, fo DGews baggatigi pahr mums islehjis. — Kristitam zilwefam pahr wissahm leetahm jadsennahs us to, ka ne ween no preezas mahzibas nemm KRistu sewim par preefschshmi, bet sanemm paschu KRistu un wissus Winna darbus un wissu Winna zeeschanu ka DGewa dohtu debbesfigu dahwahnu. Jo pehz Ewangeliuma-mahzibas divi leetas jo labbi wehra jaleef, prohti ka KRistu neween darram par muhsu dschwoschanas preefschshmi, bet ka pahr wissahm leetahm skattam us paschu KRistu, kas Wiasch irr, fo Wiasch darrijis un zeetis, un to turram par DGewa dohtu dahwanu, Winna taisnibu zaur tizzibu darram par mums peederrigu, un stipri tizzam, ka wiss tas notizzis mums par labbu, itt ka woi paschi to buhtum darrijuschi. Ja muhsu tizziba naw tahda, tad wehl ne-effam fanehmuschi tohs wahrdu; „KRistus irr muhsu taisniba!“ Tee, kas zaur tizzibu irr taisnoti, labbus darbus darra ne tadeht, lai ar teem DGewu salihdsina woi paschi paleef wehl taisnaki, — jo pehz ta winni dsennahs zaur tizzibu, — bet winni labbus darbus darra tadeht, lai zaur teem teef apstipri-nahts un apsegelehts, ka winni teescham irr taisnoti un ka winneem irr dsihwa tizziba. Tizzigi kalpo tuwafeem eefsch mihlestibas, ta ka DGews mihledams tohs apgahdajis zaur KRistu: un ar to winni israhda, ka winnu tizziba naw tahda tizziba, kahda irr welleem, kas arri gan tizz, bet drebbedami. Tad nu tee darbi, kas no tizzibas nahf, taisnibu ne wairo, bet paschi irr taisnibas augli. — KRistus gribb, ka Winna kalpeem nebuhs nosehstees fungu krehsla un gruhthu juhgu uslist tahm awim, fo Wiasch ar Sawahm affinim atpirjis. — Tas Allgs ne passt zittus Apustula-ammata mantineefus, ka ween tohs DGewa wahrdu kalpus, kam Wiasch aisleeds

par leelfungeem un fehnineem buht. — Mufsu rakftu = mahzitaji fajauz kohpâ Mohfu ar Rkiftu, darra to fahli nefahligu, Ewangeliuma fkaidru mahzibu fajauz un fagahna ar zilweku pafakkahm un gudribahm; tà ka tas wihns, kam bij dwehfeles wahim par fahlehm palift, irr palizzis par fajauktu uhdeni.

Knepfens fkaidri israhdijsa, ka winna mahziba dibbinata us fwehteem rakfteem tà us to weenigu grunti, fo warr lift, tif fkaidri, ka prettineeki neko nefinnaia pretti runnaht. Zaur fcho farunnafchanu winnam no Rihdsineekeem tiffe wehl leelaks gohds, wehl leelaka zeenifchana; un leels faufchu pulks winnam peefritte un winnu turreja un gohdaja tà DŒewa isredsetu darba-rihku. Un teefcham Knepfens irr turrans par Ewangeliuma = draudses ihstenu dibbinataju Rihgas pilfsatâ, un winfeh pehz taifnas teefas nofaukts par Rihgas Apuftuku.

1522 Kattolu bifkapi un mahzitaji fanahze us landagu Balmare; un fchê winneem isdewahs panahft, ka Luttera rakftus pasuddinaia tà tahdus, kas mahzoht wiltus mahzibu. Tadeht Ewangeliuma = draugi fabeedrojahs, prohti brunneneeku wirsneeki fabeedrojahs ar Rihgas, Rehweles, Lehrpatas waldineekeem un zits zittam apfohlija, ka palihdschs Ewangeliuma gaismu wairoht un Kattolu juhgu nofrattih; fewifchki Rihgas rahts-fiktehrs Lohmillers uszihtigi bija darbofees, lai us tahdu fabeedroschann fadohdahs kohpâ. Tapehz bifkapeem bij ja = atstahj Balmare bes tam, ka winnu padohms teem bija pawiffam isdewees, un tee par to tà fadufojahs, ka Balmari fluffinam atstahje, draudedami, ka pa besmits gaddeem wairs nenahks us nefahdu landagu.

Rihgas rahts = fungi un birgeri arri bifkapu Kasparu Rinde jau daudsfahrt bija luhgufchi un speedufchi, lai pawehle, neleetigas, wiltigas cestahdischanas nozelt, un fw. Ewangeliumu fkaidri mahziht un wiffu draudses-buhfchanu pehz DŒewa wahrdeem atjaunaht; bet wiffas luhgschanas bija bijufchas pa welti. Tadeht tad rahts-fungi lihds ar leelas un masas Gildes wezafajeem paschi nehmahs draudses buhfchanu atjaunaht; winni reisu reifehm fanahfufchi pahrdohmaja, tà to leetu eefahft, un tad 1522 Knepfenu eezehle par Pehtera basnizas jounaku mahzitaju; 23 Oktober Knepfens schinnî basnizâ pirmu reift turreja fpreddiki. Joachim Melleru winnam eezehle par darba-beedri un palihgu. Knepfens paliffe Pehtera basnizas mahzitais lihds famehr nomirre, 18â Februar 1539; winna faulidus Pehtera basnizâ, altarim pa labbu rohku. Knepfens arri

zaur to Rihgas Ewangeliuma-draudsei leelu swehtibu peeschfih-
ris, ka daudj swehtas dseefmas taiñja, kas ilgu laiku Rihgas
basnizâs tikke dseedatas un wehl taggad leelâ zeenâ irr turramas.
Schis pats DŒewa wihrs arri pirmais us to dohmaja, Lat-
weefcheem dseefmu-grahmatu gahdaht; pee dseefmu pahrtulfo-
fchanas Latweefchu wallodâ wiñnam palihdseja Niklas Ramm,
pirmas Rihgas Latweefchu Ewangeliuma-draudses mahzitajs,
mirris 1540. Latweefchu draudsei tannî laifâ DŒewa wahrdi
tikke turreti Jehkaba basnizâ. Ta dseefma Widsemmes dseefmu
grahmatâ numm. 337 „Klings Kristus, kas nesahjis“ irr
no Andreja Knepfena taiñta.

Jehkaba basnizas Wahzu draudsei rahts-kungi gahdaja
Ewangeliuma mahzitaju; aizinaja pee schihs basnizas par mah-
zitaju Silwesteru Tegelmeier; schis Rihgas tizzibas oh-
trajs atjaunatajs bija wihrs, kam bij lohti warrena un speh-
ziga walloda. Tegelmeier bija par mahzitaju Rostokkes pil-
fata Wahzemmê, un 1522 us Rihgu nahjis mantibas deht,
kas tam no raddeem fritte. Rihgâ buhdams wiñsch DŒewa
wahrduš fluddinaja Jehkabâ basnizâ; arri brunneneeku Mestris
tohs klaufija un tad wiñnu aizinaja par mahzitaju pee Jeh-
kaba basnizas, un 1â Atwentes-swehtdeenâ wiñsch schè tur-
reja fawu pirmu spreddiki par Ewangeliumu no Zakeus, Luh-
kafa Ev. 19â nodakâ. 1542 wiñnu aizinaja par wezzaku
mahzitaju pee Pehtera basnizas; kâ tahds wiñsch arridsan
DŒewa preefchâ aisgahje.

Tâ nu skaidri DŒewa wahrdi Rihgâ tikke fluddinati ar
leelu spehku un swehtu gudribu; draudses par to bija gauschi
preezigas, un atinne ar leelu pateizibu DŒewa schehlastibu,
kas wiñnas pee gaismas bija waddijusi. Tegelmeiers daudj
laudim firdi fagrahbe ar faweem warreneem spehzigeem wahr-
deem; bet pa daudj afchs buhdams fluddinadams prett Kattolu
ahrigu deewakalposchanu wiñsch bij wainigs, ka laudis fazeh-
lahs, eelaufahs Dohmes-basnizâ un tur wiñnas bildeš faplehsje
un fadraggaja un to swehtu weetu wiñfadi kehñja. Archibi-
skaps pagehreja, ka bilschu kehñitajus lai pahrmahza; bet ne-
weens wiñnam neklaufija; pahwests nespehdams wiñnam pa-
lihdsieht schehlojahs pee Wahzu-walsts waldischanas; jo appafich
tahs tannî laifâ Rihgas pilsfahts stahweja. Wahzu-walsts
waldischana gan peefohdinaja, ka tohs laundarritajus buhs
bahrgi fohdiht. Bet Rihgas rahts-teefa scho pawehleschanu
nemas nelikke isfluddinahht; tikfai fawas Ewangeliuma-tizzibas
apleezinafchanu Wahzu-walsts waldischanai noñhtija un us-

rahbija ar raksteem, fa tee pasuddinaschanu no Bahzu keisera nekahdâ wihfê ne-effoht pelnijuschi.

Tâpatt fâ pilsfata birgeri, tâ arri brunneneeki Kattolu besdeewigus preesterus nemas wairs nezeenija. Kad kahdu reis Rihgas birgeri un kohpmanni bija sapulzejuschees Schwarzheipteru nammâ, tad Rihgas brunneneeku wirsneeks Hermanns Hoyte winneem nosuhtija pahtagu un liffe fazzibt: „Ja tee gribboht par pilsfata labbumu sinnaht un gahdaht, tad lai ar scho pahtagu no pilsfata isdsenn ahrâ wiffus Kattolu preesterus un muhfus. Kattolu mahzitaji, gan drihs no wiffem eenihdeti un wahrdsinati, dohmaja laudis eebaidiht ar to, fa negaidija wis, lihds famehr winnus isdsinne; bet leelâ peektdeenâ 1523 ar leelu gresnumu sapulzejahs un tad ar wiffem swehteem farrogeem isgahje pa Stiftswahrteem no pilsfata ahrâ; wiini pilsfatu nolahdesa un fluddinaja, fa tai itt drihs usnahs breefmiga ispohtischana. Bet kad ta neusnahje wis un winneem usnahje ehdamaja truhfums, tad wiini pa weenam paslehpshus atkal pilsfatâ eewilkahs. Bet nu rahts-teesa Kattolu mahzitajeem suhtija pawehleschanu, lai miifu wairs neturr un lai peenemm Ewangeliuma = mahzibu; kad to negribboht darriht, tad lai turr sawu Dewakalposchanu klosterds ais aislehtahm durwim; bet ja arri to negribboht, tad lai labbaki eet pa plattu pasauli. Bet nebija ne zif, kas tâ darrija; leelaka teesa paliffe Rihgâ un wiffahdi zif ween spehdami luhfoja gan atwehrâ gan fleppeni Ewangeliuma = mahzibai prettim darriht.

Starp Ewangeliuma = mahzitajeem jau 1522 bija zehluschees daschas kibbeles, wiini wiffâs leetâs newarreja weenâ prahâ fatift; zitteem schitte, fa teem wehl waijagoht turretees pee kahdahm Kattolu basnizas eestahdischanahm, bet zitti negribbesa ar nekahdahm ahrigahm eestahdischanahm wairs faistiteem buht. Lutters pirmas stannas par Rihgas tizzibas atjau-naschanu dabjuja zaur Lohmillera raksteem, fo schis Lutteram suhtija 22â Dtkober 1522 zaur kahdu Rihgas jaunekli, kas us Wittenbergu dewahs. 1523a gadda gallâ Rihdsineekeem tiffe rohâ Luttera atbilde, fo schis Augusta mehnefi bija rakstijis, ar scho wirsrakstu: „Isredseteem, mihleem Dewa draugeem Rihgâ, Rehwele un Lehrpatâ.“ Paschâ grahmata Lutters raksta tâ: „Mihli fungi un brahli, zaur raksteem un no drauga muttes esmu dabjujis sinnaht, fa Dewas tas Tehws muhsu Kunga un Pestitaja Jesus KRistus arri pee jums irr fahzis Sawus brihnumus darriht, juhsu firbis apmeklejis ar Sawu scheslastibas pilnu pateefibas gaischumu; un turklaht juhs tif augsti

irr swehtijis, ka juhs Wianna wahrduſ ar firdeſ-preeku fanem-
 mat kà ihſtenus DGewa wahrduſ tapeh3, firdeſmihlee, ef-
 ſeet pateizigi DGewa ſchehlaſtibai un atſihſteet ſawu peemelle-
 ſchanas laifu, lai DGewa ſchehlaſtiba jumſ pa welti netohp
 dehta. Un wiſſupapreeſch luhſojeet, ka juhs Galatereem ne-
 paleezeet lihdsigi, kaſ tik brangi eefahze, un palikke par jo
 kraſſchneem, ſkaidreem un weenteeſigeem laudim, bet kaſ drihſ
 no wiltineekeem uſ maldiſchanaſ zelleem tikke greeſti atpaffak.
 Jo juhs effat dſirdejuſchi un mahzijuſcheeſ tizzeht, ka JGſuſ
 KRiſtuſ zaur ſawu affini beſ muhſu nopelnuma, peh3 Tehwa
 prahta un ſchehlaſtibas mumſ par dwehſelu Pſtitaju un
 Biſkapu tizziſ. Kam nu ſchi tizziba, taſ arri tizz, ka ſchi
 wianna tizziba wiannu beſ wiſſeem darbeem pateefi ar KRiſtu
 ſaweeno, un wiſſch zaur ſcho ſawu tizzibu teeſcham eedabbu
 wiſſu ſchehlaſtibu. Echi tizziba irr kriſtigas dſihwoſchanaſ
 grunſtſ alminſ. Tapatt juhs effat dſirdejuſchi, ka tahdeſ tiz-
 zigeſ zilwekſ wairſ neweenam neko naw parradâ, kà ween ka
 ſawu tuwaku mihle, kà irr rakſtihtſ ſw. Bahwiila grahmatâ
 uſ Reemereem 13, 8., un kà KRiſtuſ ſakka Jahna Gw.
 13, 34: „Taſ irr Manſ bauſliſ, ka juhs zite zittu mihlejeet.“
 Un ta arri irr ta ſihme, pee ka ihſtenus kriſtiguſ zilwekuſ
 warr paſiht, kà KRiſtuſ ſakka Jahna Gw. 13, 35: „Pee ta
 wiſſi nomanniſ, ka juhs effat Manni mahzekli, kad jumſ
 buhſ mihleſtiba ſawâ ſtarpâ.“ Taſ irr ohtrais kriſtigas dſih-
 woſchanaſ grunſtſ-alminſ. Tâ nu mahzeet, tâ nu darreet,
 manni mihli, un netohpeet ſchaubiti un mehtati no nekahda
 zitta mahzibas wehja, lai puhſch woi no Rohmaſ woi no Je-
 ruſalemeſ.“ Tad Lutterſ wehl rakſta par to nemeeru un par
 teem pohſta-darbeem, kaſ bij zehluſcheeſ zaur Tegelmeiera ſpred-
 dikeem un par to wiſſch arri ſinnaſ bij dabbujiſ, un leezi-
 na, ka wiannaſ nemaf ne-efſoht labſ prahtſ pee tahdaſ traffoſcha-
 naſ un bilſchu-pohſtiſchanaſ. Ihſtena kriſtiga tizziba neſtah-
 woht eekſch ahri-
 gigu liſſumu ezeſſchanaſ woi atmeſchanaſ, bet
 eekſch ſkaidraſ ſinnaſchanaſ un atſihſchanaſ, ka warr peſtihtſ
 tiſt un darrihtſ ſwehtſ, beſ ſawa nopelnuma, zaur tizzibu
 ween eekſch JGſu KRiſtu, un ka tahdai tizzibai arri buhſ at-
 ſpihdeht eekſch mihleſtibas darbeem. Bahr wiſſahm leetahm
 Ewangeliuma-tizzegeem ſawâ ſtarpâ meereſ jaturr, jo kur meera
 newaid, tur nekahda leeta newarroht ſelt un augt; paſchâ gallâ
 Lutterſ mahza, kà DGewakalpoſchanu baſni-
 zâ pareiſt buhſ turreht. Lutterſ tâ ar Rihdſineekeem eepaſinneſ,
 teem weenu-
 mehr palikke draugſ. 1524 wiſſch liſſe uſ ſawu 127aſ
 Dahwiida dſeeſmaſ iſtulkoſchanu to wirſrakſtu: „dahwinata

kriftigeem laudim Rihgâ Widsemme.“ 17â Juhnî 1525 Lutters atkal rakstija grahmatu: „Wisseem kriftiteem Widsemme;“ schinnî grahmatâ wiensch raksta tâ: „Basemmiba un weenprah-tiba irr wißuwaijadstiga leeta stary teem, kas irr Ewangeliuma behrni. Tizzibai gan irr weena alga, kahdâ wihsê DGewam kalpo ar ahriugu kalposchanu, bet mihlestibai naw alga weena. Laudis tadehl jamahza, ka ahriugi DGewakalposchanas likkumi naw DGewa bauski, lai gan leeti derr fargaht brahligu ween-prahhibu.“ Lutters wehl zittas grahmatas us Widsemmi irr rakstijis; daschkahrt arri Widsemmes Ewangeliuma=draudsei mahzitajus suhtija no Wahzsemmes; wiensch arri palihdseja, ka Widsemmes mahzitaji Wittenbergâ woi Rostokkâ tilke pahrlaufiti un us sw. mahzitaju ammatu eeswehtiti. Wiensch arri Rihdsineekeem un wisseem Widsemneekeem stipri peekohdinaja, lai taf behrneem skohlas zekk; Rihgas rahts=teefa arri stipri darbojahs ar skohlu eetaihschanu, un eezehle arri zittas labbas un derrigas draudses eerikteschanas. 1530 drikkês tilke islaista Rihgas pilsjata pahrlabboti Ewangeliskas tizzibas DGewakalposchanas jeb Liturgias likkumi; pehz scheem likkumeem tad papreefsch wißâs pilsjata basnizâs DGewakalposchana tilke turreta; pehzaf arri wißâs zittâs Widsemmes Luttera basnizâs. Schohs DGewakalposchanas likkumus ar Rihgas mahzitaju Knepfena un Tegelmeiera stannu bija salizis DGewa wahrdu mahzitajs Johann Brismans; schis papreefsch Wittenbergas uniwersitetê bija mahziées, tad Kensbergâ bija par mahzitaju; no Kensbergas wiannu Rihgas rahts=teefa aizinaja, lai nahf us Rihgu DGewakalposchanu pareisi eegrohstht; kad to Rihgâ bija darrijis, tad to paschu darbu arri nogahje strahdaht Kehwelê un Behrnawâ. Janwahrî 1532 fiktehru Lohmilleru eezehle par Superdentu jeb wißâs basnizâs buhschanas usraugu; tahda usraudsihana pehzlaikâ fritte basnizâs teesai. Rihdsineeki aizinaja no Wittenbergas augsti mahzitu wihru, Zehkabu Battus, lai pee teem skohlas eezekk; schis ilgu laiku Rihgâ sawu darbu strahdajis turpatt nomirre.

Bet lai gan tâ jaunâs Ewangeliuma=draudses buhschana pilniga bija eetaifita un eegrunteta; tomehr Kattoku draudse wehl nemas nebija isnihzinata; Kattoli wehl arweem zerreja pee spehka tift un Ewangeliuma draugeem wißabi turrejahs pretti, — tikpatt Rihgâ, kâ zittôs pilsjatôs. Zittâs weetas dumpis un kauschanas zehlahs gan, bet Ewangeliuma=draudsei par skahdi ne, turpretti par eestiprinaschanu ween. Tahdi dumpi bija Rihgâ, Arensburgâ, Sahmu fallâ un Lehrpatâ.

Lehrpatâ dumpis zehlahs zaur Wahzsemmes baptistu, Melchioru Hoffmannu, kas no Sweedreem tur bija nonahzīs šawu jaunu mahzibu sluddinaht. Bet wišfur atkal drihs gahdaja, ka bij meers un gohdiga buhšhana. Sahmu-falla, fur pats biškaps Rihwels draudšes buhšhanu atjaunaja, 1524 tiffe peefšaitita pee Ewangeliuma-tizzigu draudšes. Rihdsineeki šawâ naidâ ar Kattokeem mekleja paligu pee Mestra Waltera no Plettenberg, kas winneem arri apšohlija, ka zif sunadams un spehdams jaunu Ewangeliuma mahzibu glahbs un fargahs. Archibiskapam un wišseem biškapeem nu bija brunneneeku Mestram, šawam wiššaugstakam waldineekam kâ wiššas Widsemmas gahwai japadohdahs un ar šaderrinašhanu, par ko šalihge Rihgâ un Zehšis, 1525 nospreede, ka wiššâ Widsemme Ewangeliuma mahzibu warroht sluddinaht un pee tahs drohšchi turretees. Archibiskaps gan arween darbojahs atkal atdabbuht atpakkal to spehku un warru, kas winnam bij panemts; bet winnam ne isdewahs wiš. Kad jau 1532 Rihdsineeki ar Pruhšchu herzogu Albrechtu un ar Widsemmes un Sahmu-fallas brunneneekem bija šaderrejušchi par to, ka to Nirnbergas pilšfatâ derretu meeru eesh tizzibas-leetahm stipri aišstahwehs, tad 1533 Zehšis no jauna atkal šaderrejahs par to, ka DŒewa wahrdu sluddinašhanu pehz Bihbeles pahrstahwedami pahrstahwehs. Tam peefritte arri brunneneeku Mestris Plettenbergs, biškapa paligs Wilhelms no Brandenburgas un Sahmu-fallas biškaps. Walmeres landagâ 1554, fur škaidri un zeeti norunnaja un nolikke, kâ nu buhs buht ar jaunas draudšes buhšhanu, 17â Janwahr ar raksteem nospreede: „Ka katram brihw palikt pee šawas tizzibas drohšchi un bes usmahššchanahm, lihds kamehr konziliums šanahs; un ka buhs eezelt freetnus deewabihjigus mahzitajus un tahdus pašchus škohlmeisterus un lesterus. Zaur to nu Ewangeliuma draudse Widsemme no teefas tiffe eezelta draudšes kahrtâ, kurrâ lihds šchin bes tahdas eezelšchanas jau bija bijuši; ko Walmeres landags nospreede, to zitti landagi, kas tannis 30 gaddšs pehz tam tiffe turreti, arri no šawas puššes no jauna apšprinaja.

1577 Rihgas rahts-teefa arri eezehle pilšfata basnizas-teefu jeb konsistoriumu. Pee šchihs teefas eezehle tšchetrus peefšchdetajus no mahzitaju kahrtas un tšchetrus peefšchdetajus no birgereem; tee tšchetri birzeru peefšchdetaji bija rahts-kungi; birgermeisteris bija par preešchjehdetaju šchinu teefa. Šchi basnizas-teefa waldija pahr wiššahm Widsemmes draudšehm; no winnas puššes arri mahzitaji tiffe ammatâ eefwehtiti un draudšes eewestli.

Kursemme fkaidra tizziba jau 1521 tiffe flubdinata no Rihgas Ewangeliuma = tizzibas draugeem; schè fkaidra mahziba pamasam ween eesafnojahs, ne tif ahtri ka Widsemme, lai gan Mestris Walters no Plettenberg arri Kursemme Ewangeliuma mahzibai nekahdà wihse neturrejahs pretti. Tiffai ar 1526 gabbu Ewangeliuma mahziba Kursemme sahze dsikaki eesafno-tees; 1530 jau daschàs weetas bija eezelti fkaidra Ewange- liuma mahzitaji un draudses ganni. 1532 zitti Kursemmes muischneeki, kas fkaidrai tizzibai bija peekrittuschi, faderrejahs zeeti ar Rihgas pilsfata preekschneekeem us to, ka weens oh- tram palihdsehs sawu fkaidru tizzibu aistahweht prett wiffahm eenaidneeku usmahkschanahm. Wissuwairak zaur to Ewan- geliuma mahziba warreja lehti isplattitees, ka brunneneeku bee- dribas Mestru spehks nihzin sahze nihst; un kad schi beedriba gluschi isnihke, tad arri Kursemme Kattoku-draudse no Ewan- geliuma-draudses tiffe uswarreta. Lihds tam laikam arri Wid- semme Ewangeliuma = tizziba, kas pilsfatòs gan dauds bija peenemta, ne fungeem ne laudim dauds ko bij palihdsejusi tiz- zehst un dsihwoht atjaunatà dsihwoschanà; jo tee to jaunu tizzibu bija peenehmuschi wairak laiziga labbuma deht un deht ta, ka Kattoku sagahnita draudse teem reebe reebshchanà, ne kà ta deht, ka firbs teem nessahs us grehfupeedohshanu, dsihwibu un swehtibu un muhschigu dsihwoschanu. Us semmehm tanni laikà wiffur bija leels basnizu, mahzitaju un fkohtu truhkums; zitti Ewangeliuma mahzitaji arri nemahzeja lauschu mehli; ta- deht nabbagi Latweeschi un Iggauui wehl arween dsihwoja leelà tumfiba; un wiinku tizziba gandrihs wairak nekàs nebij, kà kristigas un paganu tizzibas mistrs. Leelaka tumfiba, ne kà Widsemme, wehl bija Kursemme. Bet tur arridsan DEews dewe redseht gaischafus un preezigafus laikus, jo Winsch Kur- semmei dahwinaja waldineeku, kas no firbs DEewa wahrduis mihleja, un ar wiffu spehku darbojahs, fkaidru tizzibu sawà DEewasemmitè isplattiht. Schis waldineeks bija Mestris Gottharts Kettlers. Schis noprasdams ka brunneneeku beedriba ar sawu spehku newarrehs pastahweht prett Kreewu, Pohlu uu Sweedru usmahkschanahm, mettahs 1562 Pohlu fehnina rohtàs ar to norunnu, ka Pohlu fehninsch Widsemmei un Kursemmei lauj turretees pee Augsburgas Konfessiones (tizzibas = apleezinaschanas), un apstiprinadams wiffas wiinka teefas un brihwibas to eezelt par Kursemmes un Sengalles herzogu, tomehr appaksch Pohlu fehnina wirsneezibas. 1570 25à Janwahr herzogs Kettlers no Jelgawas islaide flubdina- schanas grahmatu, kurrà saweem pawalstneekeem swehti apsoh-

lija, ka us muhschigeem laiteem winneem buhs brihw pee fkaibras Ewangeliuma = tizzibas turretees. Kettlers fà wihrs, fà fristigs zilweks un fà waldineeks wisseem derr par labbu preefsch-sihmi; wiinna dsihwoschana bija ihstena tizzibas un pazeeschanas ffohla, wiinna dsihwojams kambaris bija ihstena basniza, fur DGewa wahrduš ikdeenas lassija, fluddinaja un apzerreja, fur DGewu allasch gohdaja ar luhgfschanahm un fur dsihwoja wiifds fristigds tikfunds. Kettleram Bihbele un Augsburgas tizzibas = apleezinafschanas = grahmata bija wiinna wiifsdahrgafa manta. Kad pehz rihtaluhgfschanas zits no wiinna ministereem un padohma-dewejeem bija pee wiinna, tad par laizigahm leetahm tad ween fahze runnaht, kad papreefsch par fahdu swarrigu Bihbeles wahrdu woi par fahdu mahzibas = gabbalu ar to bij farunnajees. Kettlers ikmehneschus weenu reisi swehtu Wafkarehdeenu baudija. Ar dedsiigu prahtu un nemas nepeekusdams wiinisch ustaiifija basnizas, eezehle ffohlas, aizinaja mahzitajus, likke draudses = buhschanu wiifur pahrraudsiht un pahrlabboht, likke wiifur DGewakalposchanu pehz swehtas fahrtas cetaiifht, un basnizas = buhschanu ar sinnu usraudsiht un peefohpt. Un pats wiinisch par to gahdaja, ka teescham noteek wiif, fo wiinisch draudsei par labbu bij pawehlejis. Wiinna ministeris Salomons Henning un tee diwi pirmi Superdenti Stephans Bihlows un Aleksanders Einhorns herzogam ustizzigi palihdsesa pee swehta draudses = ustaiifischanas darba. Superdents Bihlows 1566 pirmureis pahrluhkoja wiifas Kursemmes Ewangeliuma = draudses; un to darridams usgahje deesgan nelahdsigas un behdigas buhschanas! — Basnizas weenweenigi raddahs apzeetinatäs pillis un zittäs fahdäs muifschäs. Latweeschu leelaka teefa wehl tehwu elkadeeweem kalpoja. Kad herzogs to dabbuja sinnaht, tad 28â Bewruar 1567 islaibe pawehleschanu, ka us weetas buhs buhweht 70 basnizas un bes tahm dauds weetas eezelt ffohlas un flimneeku = nammus; arri mahzitajeem atmette wairaf eenahfschanas, kam lihds tam laikam bij bijis jadsihwo leelâ knappibâ, bet kas DGewam schehl pehz leelas teefas gan arri dsihwoja noschehlojamâ palaischanâ. Labbaki Ewangeliuma = draudsei fahze tad klahtees, kad herzogs Superdentam Einhornam pawehleja, lai ar zittu mahzitaju paligu faraksta „atjaunatas basnizas likkumu = grahmata,“ pehz kurras no ta laika wiifahm draudsehm bija jaturras. Schinni pirmâ Kursemmes basnizas likkumu = grahmata wiifi likkumi bija fanemti 12 nodaktäs; un drikketa ta tikke 1572 Rostoces pilfsatâ, Wahjsemme. Ffohlas pats herzogs pahrluhkoja, un apdahwinaja tohs ffohlas = behrnus,

kas labbi bija mahzijušchees. 1570 herzogs lifke Latweefchu wallodâ pahrtulkoht un draudsēs lohzeleem isballiht Mahr-tina Luttera katfismi, un tâpatt arri Ewangeliumu un lekzionu grahmatu. Kad Bohlu kehniusch sohlija winnu eezelt par Bohlu=semmes firštu, ja Kattolu tizzibu atfal peenems, tad Kettlers par to nefo negribbeja sinnahrt un palikke ūstizzigs Ewangeliuma=draudsēs lohzeleis lihds pašam muhscha gallam. Dewamschehl tee herzogi, kas pehz Gottharda Kettlera ūs winna krehla sehdeja, ar tahdu ūzihitibu un firds preeku ne-mas nedarbojahs pee draudsēs ūstaiſſchanas, kâ winſch bij darbojees; un tadehl Kursemmes draudsu buhschana arween wehl palikke, kâ bijuſi, nepilniga un noſchehlojama.

Kâ Widſemmē un Kurſemmē, tâpatt arriſan Dggauu-femmē Wahzeefchi tohs laudis pee kriſtigas tizzibas ar warru bij ſpeeduſchi. Tapehz arri ſchē laudis tikſai no ahrenes turre-jahs pee kriſtigas baſnizas, un ſemneeki maſ ko ſinnaja par kriſtigu tizzibu un kriſtigu dſihwoſchanu. Tizzibas atjauna-ſchanai ſemneeki neturrejahs pretti ſawas neſapraſchanas un ne-eefpehſchanas dehl; un muſchneeki arri neturrejahs pretti, tapehz ka, apniſuſchi biſkapu juhgu neſt, tee nefo negribbeja darriht, zaur ko ſchis juhgs wehl ilgati buhtu biſis janeſs. Tizzibas atjaunaſchana Rehweles pilſſatâ bija weeglaka zaur to, ka jau no 13a gaddu=ſimtena widdus rahts=teeſai bija brihw mahzitajus eezelt, pilſſata baſnizu= un preeſteru=buh-ſchanu ūsraudſiht, un wiſſas ſtrihdes par mahzibu un garri-gahm leetahm iſſchirt, ko no 1284ta gadda arri teeſcham arween bij darrijuſchi. Rehweles biſkaps bija tik ween Harrienes un Wirlandes apgabbaleem par augſtaku gannu, paſchâ pilſ-ſatâ winſch maſ ween ko ſpehje iſdarriht. Zaur to, ka rahts=teeſa ſcho ſawu brihweſtibu ſtipri bija ſargajuſi, Rehweles pilſſatam bija leela walta darriht kâ gribbedams, un tapehz tur tizzibas=atjaunaſchanai wahrti bija atwehrti, kad zaur Luttera rakſteem un apgajimoteem mahzitajeem drihs pehz ūs-ſabhtas tizzibas atjaunaſchanas Wahzſemmē ſkaidraka Ewan-geliuma atihſchana ſawu zeklu ūs Rehveli bija nehmuſi. So jau 1517 ſkaidru Ewangeliuma=mahzibu mahzija Dlaſa-baſnizas mahzitajs Zacharias Haſſe; tâpatt arri no 1520 ſkaidru mahzibu mahzija Sw. Garra baſnizas mahzitajs Hein-rich Behhold, no 1522 Johann Lange un no 1524 Johann Maſſien; ſchee abbi diwi bija Nikolai baſnizas mahzitaji. 1524 Meſtris Walters Plettenbergs rakſtija Rehweles rahts=kungeem grahmatu, furrâ teem pawehleja, lai mahzitajeem aiſleeds prett Kattolu tizzibu runnaht un lai muhsus ne leef apſpaidiht.

Schi grahmata Rehweles eedfihwotajus dſihtin dſinne us Ewangeliuma = draudſes pufſi; jo kad rahts = fungi ſcho grahmatu laudim laſſija preeſſchâ, tad tee ſadufsmojahs tâ, ka dewahs us Rattoku baſnizahm un flohſtereem, ſadauſſija baſnizu bildeſ un pohſtija flohſterus un paſchas baſnizas. No ta laika tad mahzitaji Lange un Maſſien itt drohſchi ſahze fluddinaht ſkaidru Ewangeliuma = mahzibu un drihs wiſſâs baſnizâs eezehle Ewangeliuma = tizzibas DGewakalpoſchanu. 1525 pirmâ mehneſi wiſſus muhkus iſdſinne ahrâ no Rehweles pilſfata. Rehwele wiſſuwairaf paſchi birgeri bij tizzibas = atjaunaſchanas ſahzeſt, — un rahts = fungi teem nebija prettineeki, un us to ween paſtahweja, pehz ſawas wezzas teefas mahzitajus aizinahht un usraudſiht. Pats Plettenbergs arri nebija tizzibas = atjaunaſchanai par prettineeku, tapehz ka ta biſkapam ſpehku laufe; un biſkapeem woi gribbeja woi negribbeja bij jadohdahs meerâ tapehz, ka teem lai neſuhd tas pats ſpehka maſums, kas teem wehl atlikke. Mazitais Haſſe nomirre 1531 ar mehri; tad Rehwele par Superdentu eezehle Nikolaju Gloſſen, fo pats Lutterſ 1532 Rehweles Ewangeliuma = tizzigeem kâ peetizzigu DGewa kalpu flaweja un peefuhſtija; pehz wianna Rehweles birgeri dabbuja par Superdentu Heinrichu Boſ no Hamelnes, fo atkal no Luttera bij iſluhgufchees. Schis bija wihrs, fo DGews ar leelu tizzibas ſpehku un ar leelahm Garra dahwanahm bija puſchkojis; un wiſch bij tas, kas jaunas Ewangeliuma = draudſes buhſchanu Rehwele itt ſtipri eegrunteja. Wiſch nomirre 1549. Bet zaur Rehweles pilſfata ſawadu buhſchanu un zaur to, ka ne ween Dohmes = baſnizâ, bet arri wehl daſchâs zittâs weetâs Iggaukâs Rattoli turreja ſawu DGewakalpoſchanu, zehlahs daſchdaſchadas juſſchanas un prettirunnaſchanas. Leefahs, ka no pirma galla ihſti ne ſinnaja, fo buhs mahziht un kâ buhs DGewam kalpoht baſnizâs. Wiſſuwairaf gan Rehweles Ewangeliuma = tizzigi turrejahs pee teem baſnizas = liſkumeem, fo Rihgas mahzitaji bija iſlaiduſchi. Rehweles pilſfatam ihpaſchus baſnizas = liſkumus ſalikke Roberts no Geldern, kas 1561 par Superdentu bija eezelts. Arri ſkohlalm tizzibas = atjaunaſchana bija ſwehtiga. Rehwele, tikpatt kâ Rihga, arri ſabeedroſjahs ar teem Wahſſemmes Ewangeliuma = tizzigeem waldditajeem, kas Schmalkaldenê tizzibas = derribu bija zehluſchi (ſkattees 158. lappas p.), un mette arri ſawu naudas = teefu pee Schmalkaldenes kerra = tehriana. Harrienes un Wihrlandes dalkâs, fur biſkaps wehl walddija, no eefahkuma gaddijahs daudſ ſkaidras tizzibas prettineeki; bet pamaſam ſkaidra tizziba arri ſchinnis widdus eefaknojahs. Tohs mah-

tajus, kam bij usnemt draudses us semmehm, pilšfatâ us winnu ammatu eefwehtija. Bet mas bij to freetnu mahžitaju; dauds draudses bija pawiffam bes mahžitajeem, nabbagi semneeku=laudis bija un arri palikke deesgan leelâ tumšibâ. Kree-wu Zara Ihwana Wassiljewitscha farra=pulki semmi mallu mallahm ispoštija; kristiga dšihwoščana un buščhana nekâ newarreja felt un auglotees; un dasčhâs weetâs paganu buščhana atkal no jauna nahze špehkâ, lihds kameht 1561 Iggauku=semme un Rehwele padewahs Sweedru kehnikam Gričham, appafsch furra waldišchanas wiſſa Iggauku=semmes buščhana paščkihrahs labbaki un arri basnizas=buščhana tikke labbi apkohpta.

Widsemmei ſimts gaddus no weetâs appafsch Bohku keh-nineem, kas bij Kattoli, bij jarebs gruhti laiki. Bet ar to, ka Ewangeliuma-tizzigi Widsemme ſtipri un weenadi turrejahs pee ſawas tizzibas, lai gan Kattoli wiſſadi darbojahs tohs atkal atgreet ſee Kattoku tizzibas, tee parahbija, ka ſkaidras tizzibas mahziba eefsch teem zeeti un dšilli bij eefaknojusees. Behz ſimts pahrbauđišchanas gaddeem, kurâs Widsemmes Ewangeliuma=draudse labbu leezibu bija apleezinajuſi, DŒews tas Klings winnai atkal dewe meera un preeka laiku redseht; 1660 Widsemme zaur Oliwas meera=ſpreedumu arri tikke ap-pafsch Sweedru kehnikâ waldišchanas, zaur ko ta dakku dab-buja pee Sweedru semmes ſkaidreem un gauſchi derrigeem basnizas=likkumeem, ko Iggauku=semme jau bij dabbujuſi 1561. Zaur Niſtehdes meera=ſpreedumu Widsemme un Iggauku semme 1721 tikke appafsch Kreewu keisera waldišchanas; arri Kur-semme 1795 ar ſawa herzoga Behtera ſinnu padewahs Kreewu keisera waldišchanai. Eefsch tizzibas leetahm wiſs palikke pa wezzam. Kreewu keisers Behters tas Pirmais Widsemmes un Iggauku=semmes Ewangeliuma=tizzibas lohzeekem apfoh-lija, ka winneem ne ween pee ſawas tizzibas lihš palikt bes kahdas ſpaidišchanas un usmahſſchanas, bet ka arri pats pa-lihdsehs Ewangeliuma=draudsei basnizas un ſkohlas uſtaifht; un wiſch ſohlija, ka tãpatt ka wiſch pats neweenam Ewange-liuma-tizzigan tizzibu nelâus atnemt ne ar warru ne ar wiltibu, ka tãpatt arri wiſſi winna pehznahtami Ewangeliuma=tizzibai buhs par ſargeem un glahbejeem. Kad tahdas apfohliſchanas bija ſaraktitas un ar keisera wahrdu un ſeegeli apſtiprinatas, tad Widsemme un Iggauku=semme drohſchi padewahs appafsch Behtera Birma waldišchanas; un Behteris arri teefcham wiſſu peepildija, ko bija ſohlijis; bija Ewangeliuma=tizzigeem laip-nigs walđitajs, ſargs un aisſtahwetajs, palihdseja ispoštitas

basnizas no jauna uštaišit; wišfur basnizas = buššchanu tiffe turreta pehz Sweedru-laiku liffumeem; wiššâ Widsemme Ewangeliuma = tizziba waldija.

Bet lai gan Kreewu keiseri Widsemmes Ewangeliuma-tizziguš nemas tizzibas deht nespaidija, tomehr newarram fazziht, ka wišfur basnizas = un škohlas = buššchana jau pawiššam labbi un pilnigi bij eetašita tã, kã Ewangeliuma-draudsei peenahkãš. Pilšfatõš gan bija deesgan mahžitaju un škohlu; bet uš semmehm wehl daudš truhke; bija gan Sweedru-laikã daudš labbaki palizzis, ne kã Pohlu laikã bija bijis, bet tomehr semneeku laudis wehl arween aplam maš tizzibã tiffe mahžiti. Mahžitaji gandriš wišši bija dšimmušchi Wahzsemme un Latweešchu un Jggaunu wallođu pareiši nemahzeja; škohlas uš semmehm bija rettas un fur wehl kahda bij, tur bij tahda, ka behrni neko daudš newarreja eemahžitees; leelakais behrnu pulks tad no křištigas mahžibas to ween dabbuja dširdeht, ko mahžitajs ihšã mahžibas laizinã tohs mahžija; un no tahš paščas mahžibas maš ko šanehme, tapehz ka nesataišiti un tumšchi uš to bija šanahkušchi. Tomehr Sweedru-laikõš ar mahžibu basnizãš un škohlãš bija bijis daudš labbaki, ne kã no 1570 gadda lihds mušfu gaddu = šimtena eesahkumam (1820). Jo šchinnĩ laikã Wahzsemme Ewangeliuma-tizzigi šawã tizzibã palikke šlahbani. No kanzelehm maš ween dširdeja šluddinatu to mahžibu, ka žilwekš Ahdama grehka mantineekš žaur Křištus nopelnumu ween tohp taišnohtš, bet beeš dširdeja to mahžibu, ka žilwekš šawã nodabbã jau labš un šwehtš, bes Křištus nopelnumu, ar šawu gohdigu dšihwošchanu dabbu muššchigu dšihwošchanu kã peenahkamu algu. Šcho mahžibu draudšes arri eewihle ar tahm jaunahm dšeesmu-grahmatahm, kam bij eeššã pulks tahdu dšeesmu, kaš mahžija, ka gohdiga dšihwošchana semmes wiršũ irr weenigš un ihštens želšch uš muššchigu dšihwošchanu debbešis, bet fur retti rohdaš kahda wezza dšeesma, kaš Křištum dohd to gohdu, ka Winšch taš želšch, ta dšihwiba un ta pateešiba. Taš patš pohštš maitaja Ewangeliuma-tizzibas draudšes ne ween mušfu Baltiškãš guberniãš, bet arri gandriš wiššas Ewangeliuma-draudšes žittãš Kreewu = semmes guberniãš; jo retti kahda gubernia Kreewu = semmẽ irr bes kahdaš mašas Ewangeliuma-draudšites; pilšfatõš wišfur dšihwo teešas = fungi, kãrra-wiršneeki un kãrra-wihri, kohpmanni un ammatneeki, kaš pee mušfu tizzibas turrãš, un dašchãš guberniãš leelš pulks Wahzsemmes semneeku irr apmettees un tur tadeht šek Ewangeliuma-draudšes; tã irr Saratowãš, Samarãš, Tauriãš un žittãš guberniãš.

Slawehts DGeus, ka irr pagahjuschi schee tuffschi gaddi, fur Ewangeliuma=draudsi ehdinaja ar sehnaahm, un nahjis atkal tas laiks, fur tohs, kas irr isfalkuschi un kam slahpst pehz taisnibas, ehдина ar to dsihwu maifi, kas no debbefim nahfusi, un dsirdina no ta dsihwa uhdens awoteem! — Nis=mette tahs zauras affas, kas uhdeni neturr, prohti atmette jaunas-mohdes spreddikus un dseefmas, atdewe draudsehm atpakkal tahs dseefmu=gramatas, kas laudim no tehwu laikeem tif mihtas un gahrdaß bij bijuschas, un tahm dewe rohtâ spreddiku=gramatas, kas sluddina KRistu. ta dsihwa DGeua Dehlu, kas ar Sawahm affinin muhs schihsta no wisseem grehfeem. Pee Ewangeliuma=draudses atjaunaschanas muhsu semmes dauds irr peepalihdsejusi Tehrpatas augsta skohla, kas 1802 tiffe eezelta; no ta laifa tad mums wairs mahzitaji no sweschahm semmehm naw jamekle, bet muhsu tizzibas behrni, tikpatt no muhsu, ka no Kreewu=semmes guberniahm, schinni augstâ skohlâ teef mahziti un sataisiti par DGeua kalpeem ar to, ka jau tur sahß mahzitees Latweeschu un Iggauku wal= lodu; bet pehzat tee schahß wallodas jo gruntigi mahzahß zaur to, ka irr nolifts wisseem, kas par mahzitajeem gribb palift, ka pehz tam, kad Tehrpata ismahzijuschees, weenu gaddu buhs dsihwoht us semmehm mahzitaja mahjâs un mahzitees tauschu wollodu un draudses kohpschanu. Arri zaur to muhsu draudses taggad jo wairaf warr tift us preekschu gaismâ un DGeua wahrdu atsihschanâ, ka dauds skohlas muhsu laikâ irr eetaisitas; bet nekahdas labbas skohlas newarr eetaisihß, kad skohlmeisteru naw; tadeht DGeuam no firds japateiz arri par to, ka Wiina schehlastiba mums irr gahdajusi skohlmeisteru=skohlas jeb seminarus, kas Latweeschu un Iggauku jauneklus sataisa par derrigeem skohlas=tehweem; tahdu seminaru mums taggad irr 5, Kursemmes muischneeki weenu eezehluschi Irlawâ, Bidsemmes muischneeki Walkâ, Iggauku=semmes muischneeki eezehluschi diwi masus seminarus; peektais seminars preeksch Binu draudsehm Pehterburgas aprinki irr eezelts no „Valihdsibas beedribas“ 1863 Kolpanas zeemâ netahß no Pehterburgas.

Lai DGeus tas Kungs swehti wissus schohs stahduß, fo Wiina labba rohka irr dehsitijusi; lai palihds, ka ir muhsu skohlas-buhschana arween jo wairaf un jo labbak eet us preekschu un mehß lai nemettam meeru, lihds kamehr pee mums neweens behrns wairs naw, kas nebuhtu skohlehts. Jo neweena kristiga draudse bes behrnu skohleschanas newarr felt un auglotees!

Ewangeliuma=draudse Kreewu=semme no DGewa tik bag-
 gatigi irr swehtita, ka drohschi sewi warr lihdsigu turreht zittu
 semmu Ewangeliuma=draudsehm; lai DGews tas Kllngs us-
 turr wißu to, kas eefsch muhsu draudsehm Winaam patihf, lai
 isposta wißu to, kas Winaam irr pretti! Lai DGews arri jo
 probjam palihds mums wißeem Ewangeliuma=draudses loh-
 zekleem, Winaa swehtus wahrduß zeeniht par muhsu jo dahrgu
 un jo swehtu mantu, par kahju spihdekti un gaischumu us
 wißeem muhsu zekleem; lai usturr draudses un mahzitajus eefsch
 ihstenas tizzibas, weenprahtibas un mihlestibas, ka draudses
 allasch sawu mahzitaju wahrduß ar labbu prahtu fanemm un
 teem irr paklauffigas eefsch wißahm leetahm, fo DGewa wahrdi
 pawehl; — un mahzitajeem lai DGews dohd un usturr de-
 dsigu firbi un ustizzigu prahtu, ka sawu swehtu darbu strahda
 eefsch Apustulu spehka, nemekledami sawu labbumu un gohdu,
 bet dwehsehu pestischanu un DGewa gohdu. DGews tas Kllngs
 lai arri usmohdina saweem kalpeem dauds paligus pee drau-
 des ustaisichanas ar to, ka wißi leeli fungi, saimneeki, pehr-
 minder, skoblas=tehwi atsiht, ka wianni arri tapatt ka mahzi-
 taji, no DGewa us to irr aizinati, lai ikfats pehz sawa
 spehka sawas mahjas un skohlâs DGewa wahrdeem fataifsa
 weetu un DGewa gohdu mefle, — tad muhsu mihla Ewan-
 geliuma=draudse sels un augß ka skaista DGewa rohste un
 isdohs faldu smarshu DGewam un zilwekem. Lai tadeht
 turram, kas mums irr, ka neweens muhsu frohni mums ne-
 atnem; lai turramees ikdeenas pee DGewa wahrdeem, lai
 effam pastahwigi luhgschanas, lai ar preeku sapulzejamees
 DGewa swehtos pagalmjös; — lai wißi us to sabeedroja-
 mees, wißu to labbumu sargah, kas muhsu draudsehm jau
 irr no tehwi tehweem, un ka ar spehku gribbam darbotees, ka
 muhsu draudses jo deenas jo wairaf teef sataifstas DGewam
 par augligu druwu. Lai DGewu luhdsam, ka Winsch muhsu
 schehligam keiseram lai allasch usturr tahdu prahtu, ka tam
 patihf, kad mehs Ewangeliuma=draudses lohzeeki sawu drau-
 des=buhshanu ustaisam un wairojam un pehz sawas frds
 atsihschanas un wehleschanas DGewam kalpojam ar tahdu
 kalposhanu, tahdu DGewa wahrdi mums usrahda!

Ewangeliuma=tizzigu wißa Kreewu=semme irr diwi mil-
 lionen dwehsehu; leelata dakta peederr pee Lutteriskas draudses;
 pee Reformirtas draudses pawißam tikfai peederr kahdas 50 tuh-
 stochas dwehseles. Schee wißi stahw appafsch aston basnizas-
 teefu sinnas. Schihß astonas basnizas=teefas jeb konfistoriumi
 irr: 1) Behsterburgas konfistoriums, preeksch wißahm Kreewu=

semmes Wakkara-puffes guberniahm, no baltas juhras lihds Melnai juhrai; — 2) Maskawas konsistoriums, preeksh wissahm guberniahm Kreewu-semmes Rihta-puffe, arri preeksh Sibirias un Kaukasus semmehm. 3) Iggauu semmes, 4) Widssemmes; 5) Kurssemmes, (pee kurras arri Leischu guberniu Lutteraneri turras;) 6) Rehwelcs pilssata, 7) Rihgas pilssata, 8) Sahmu-sallas konsistoriums. Wiissi fchee astoni Konsistoriumi stahw appaksh tahs wissaugstakas basnizas-teesas jeb Generalkonsistoriuma Pehterburga.

Bes tam wehl 1 mill. 600 tuhst. dwehsefu peederr pee Winnu-semmes Lutteraneru draudsehm, kas stahw appaksh Lutterisku Archibiskapa un Biskapu sinnas, — un Pohku-semme kahdas 212 tuhst. dwehsefu turras pee muhsu tizzibas, kam saws konsistoriums irr Warshawa.

17. Mahrtina Luttera pehdigas muhscha deenas.

Kad nu nemmamees stahstih arri par muhsu tizzibas-tehwa, ta spehziga DGewa karra-wihra Mahrtina Luttera pehdigahm muhscha deenahm, — tad winsch mums preeksh azzim stahdabs tahds pats, kahds winsch no jaunahm deenahm zauru muhschu bijis, prohti sawas zihnischanas un sawa darboschanâ fa DGewa wihrs, kahds no Apustula laikeem neweens kristiga draudse naw bijis, un kahds arri naw atroh-dams, ne stary teem DGewa wihreem, fo DGews Luttera laika lihds ar winnu isredsejis par kristigas draudses atjaunatajeem un tapatt arri ne stary teem, kas pehz wiina laika bijuschi DGewa draudses kohpeji.

Lutters wiissu sawu muhschu allasch turrejahs fa tahds wihrs, kas ar meesu un dwehsefu weenweenigi sawam KUngam un saweem brahleem gribb peederreht un kalpoht. Tadeht winsch nekad ne sawu gohdu ne sawu labbumu nemekleja, bet sawa PEstitaja gohdu ween un sawu lihdspestitu brahlu dwehseles labbumu. Sawu meesu winsch bija pee krusta fittis, ar wissahm kahribahm un eefahroschanahm. Weenadi winsch stipra tizziba zihnijahs, prett wiissu wezza Ahdama grehtubuschanu, kas arri winnam wehl peelippe. Sawu paschu prahtu winsch allaschia padewe DGewa prahtam, sawu meesu winsch ustizzigi mehrdeja un kalpinaja, lai zittus mahzidams pats nekluhst atmettams. Ar preeku winsch sawam KUngam IJsum to krustu nesse pakkat, allasch gataws us to, sawam KUngam KDistum par gohdu un brahleem par labbu arri sawu dsihwibu par uppuri nodoht.

Zaur to ween, fa tik stipri zibnijahs un tik firsnigi DGewam padewahs, Lutters warreja wirsrohku dabbuht par sawas dwehseles un KRistus draudses niknu eenaidneeku, tapatt fa par scha eenaidneeka karra=spchku.

Lutters wiffu sawu muhschu naw bijis turrigs wihrs, bet winnam ar behrneem un saimi bij japahrtteek ar sawu masu professora lohni, un winsch arri nemas nekahroja labbaku peetischanu woi mantas pilnibu, bet palahwahs stipri us to DGewa apsohlichanu, fa winnam manta effoht glabbata debesis. Winsch allasch ar pateizigu firdi apleezinaja, fa winnam effoht gan un wifs papilnam; un lai gan daschureif winnam zauru neddelu bij japeeteek ar saufu maist un filki, taf sinnaja nabbageem tuffschineekeem wehl palihdscht un nabbadfneem fo atneest.

Bet pahr wiffahm leetahm irr jaslawe Luttera pasemmiba, pehz kurras winsch, lai gan leelas leetas bija isdarrijis, taf nekad ar to neleelijahs, bet turrejahs tiffai par DGewa lihdsstrahdneeku, par KRistus wehstneffi un fullaini, par kalpu saweem brahkeem un par paligu pee winnu pestifchanas un swehtu=darrifchanas. Kad sawas azzis us teem zitteem DGewa wihreem mettam, fo DGewos par tizzibas atjaunatajeem eezehlis, tad mums gan warr listees ta, fa Kalwihns, Genses tizzibas=atjaunatajs, irr bijis wehl spehzigaks DGewa karra=wihrs, ne fa Lutters. Deht ta, fa winna prahts nelohzijams bij fa steens, fa pee wiffa, fo bij apnehmees darriht, bija fa ohsols, ap fo wehtra welti plohjahs, deht ta, fa 25 gaddus no weetas Genses draudst walbija fa pats warrenajs un leelas leetas isdarrija, zits daschfahrt spreedihs, fa winsch leelaks wehl bijis par Lutteru. Bet Kalwihns no pascha pirma galla lihds pehdigam par Genses draudst un par zittahm draudschm irr walbija fa warrmahzis, wairak darridams pehz sawa prahta, ne fa pehz DGewa prahta. Turpretti Lutters wiffu sawu muhschu KRistus draudsei irr kalpojis, ne weenai draudsei ween, pee kurras buhtu bijis par mahzitaju, bet wiffahm draudschm; sawu prahtu winsch allasch irr semmojis appasch DGewa prahta un to turrejis par sawu augstaku gohdu lihds ar wiffu krittigu draudsi, padohtees un kalpohht tam weenigam ihstenam wiffu draudsu leelam KUngam, muhsu augsti flawejamam BEstitajam JGsum KRistum. Ta irr leela DGewa ta KUnga schehlastiba Lutteram parahdita, fa tam nekad naw bijusi sawa pascha draudse gannama un kohpjama, fa tam nekad naw bijis uswehlehts draudsu usrauga jeb Superdenta ammatas, un fa winsch tadeht arri nekad ne warrejis kahrдинаhts tift, ganna

un usrauga weetâ zeltees gannamam pulkam par fungu un par waldneeku. Bet kâ DŒews Lutteram leelu schehlafstibu parahdijis, tã arri Lutters no sawas puffes zauru muhschu DŒewam bijis itt no firds weenteefigs un pasemmigs kalps. Jo lai gan buhtu warresis dabbuht ihpaschu draudst, woi augstu gohda-weetu pee basnizas teefas, — jo wiŒi waldneeki wiŒnu itt augsti zeenija; wiŒsch tomehr to negribbedams allasch bijis meerã ar to ammatu, kurrã DŒews wiŒnu bija eezehlis, un nekãd naw fahrojis angstaku gohdu. Un arri kã professors pee Wittenbergas uniwersitetes wiŒsch nenehmahs par spreedeŒu un walditaju buht, bet to darbu ween strahdaja, ko DŒews tam bij uswehlejis. WiŒŒu zauru muhschu Lutters us to ween dohmaja, to ween wehlejahs, us to ween darbojahs un to ween no DŒewa isluhdsahs ar pastahwigu luhgŒhanu un zihniŒhanu, — lai pats eet masumã, lai pats paleef itt par neneeku, bet lai zaur wiŒna darbu tas KUngs KRistus augdams aug un eet leelumã, lai Tas no wiŒŒeem teef atŒihts un gohdinahts un paleef wiŒŒ eefŒch wiŒŒeem. Kur un kad tã notiffe, tur un tad wiŒna firds-preeks bija pilnigs.

DŒilli mahzihts Kattolu mahzitajs Erasmus, kas Lutteram nekahds draugs naw bijis, par wiŒnu dohd Œcho leezibu: „Œhis wihrs firdi tahds Œchlihts un dŒihwoŒhanã tahds taiŒns, ka paschi wiŒna eenaidneeki tam neko newarr pahrmest, neko newarr peerahdiht.“ Ta leeziba, ko mehŒ pehz DŒewa taiŒnibas par Lutteru dewuŒchi, prohti ka wiŒsch gribbeiis buht pats nekã, bet KRistus lai irr wiŒŒ, ta pahreet Erasmus leezibu un irr eefŒch Ewangeliuma-draudŒes Luttera angstaks gohds semmes wirŒu, un buhs tas pats arri DŒewa gohdi-bas-walŒtibã debbesis!

Ta weeniga leeta, ko eenaidneeki Lutteram beest pahrmett, un taiŒni faktoht ne par nepateesu, irr ta: ka wiŒsch bijis tif ahtris us duŒmahm un ruŒŒŒch eefŒch wahrdeem. Bet sawã dŒihwẽ wiŒsch, — kã Melanchtons fakka, — bija ar wiŒŒeem laudim lehns, laipnigs, mihtligs, nekahds bahrgs rehjeis, nekahds Œuhrgalwis; tomehr ar wiŒŒu laipnibu taf wiŒnam wahrdds un darbõs bija ta zetitã, kas DŒewa kerra-wihram penah-fahs.“ Sirds wiŒnam tad ween Œakrehje un wahrbi bij bahrgi, kad DŒewa pateesibu prett eenaidneekem aistahweja, kad zihnijahs sawa KUnga Gohda un WiŒna WalŒtibas labbuma deht. WiŒsch us to pastahweja, ka kristigam zilwekam pee-klahjahs, eefŒch DŒewa walŒtibas leetahm prettineekem drohŒchi un Œpehzigi atbildeht. WiŒsch pats par to irr rakŒijis tã: „Kad eenaidneeki kahdu zilweku aisknem, tad tam to buhs

pazeetigi panest; bet kad prettineeki DŒewa Wahrdu un Gohdu aisdnem, tad nemaš nebušs pazeesteš, bet stipri un duhšchigi turretees pretti; — jo mahzibai waijaga buht glušchi tihrai un ſchſihſtai, gaiſchai un ſkaidrai, tà fa pee tahš ne wiſſumafa-kaiš tumſibas puttekliſtis naw redſams; jo mahziba no DŒewa dohta ar tahdu taiſnu mehru un ſwarru, fa zilwekš nedrihſt tai neko peelikt ne atræmt.“ Un Melanchtons par to zittâ weetâ rakſta: fa tee bahrgi wahrdi, ar ko Lutters ſkaidras mahzibas prettineekeem atbildeja, naw zehluſchees no kaunas rehjeja=ſirdš; bet no tahdas ſirdš, kam DŒewa pateeſiba ruhpeht ruhpeja, ko wiſſi warroht apleezinaht, kaš Lutteru paſinnuſchi.“ To paſchu arri par Lutteru ſpreeſch taš deewabiſjigs kurſirſts Johann Friedrich taš Labſirdigaiš. Tadeht arri mehš drohſchi warram ſazziht, fa Mahrtina Luttera bahrſiba, ar ko wiſch wiltigus mahzitajus norahje, irr lihdsſnajama DŒeſus ſwehtahm duſmahm, ar ko Wiſch pirzejus un pahrdewejus no DŒewa namma iſdſinne ahrâ un par ko Swehti Rakſti ſalka, fa „ta duſmoſchana DŒewa namma deht Wiſnu irr aprihjuſi,“ un fa to warru, ar ko ſahntans un grehšs par zilweku behrneem walda, nomannidams, Wiſch irr „apſkaiſtees garrâ“; tahdas ſwehtas duſmas wiſſeem Apuſtuleem arri bijuſchas. Kad Lutteram arri tahš nebuhtu bijuſchas, tad wiſch muhſcham tahdas leelas leetas DŒewa walſtibâ nebuhtu warrejis iſdarriht, kahdas wiſch zaur DŒewa ſchehlaſtibu ar ſawu dedſigu prahtu un duhſchigu firdi irr iſdarriſis. Gan negribbam leegtees, fa baſchlahrt arri grehzigas duſmoſchanaš leeſmas zehluſchees Luttera firdi, un fa ne allaſch wiſna duſmas bijuſchas glušchi ſkaidras un ſwehtas ween; bet ſchahm duſmahm wiſch arridſan peedohſchanu pee DŒewa irr meklejis un atraddis; un mehš stipri tizzam, fa wiſch wiſſeem ſaweem grehkeem, kaš, zilwekeem ſinnoht woi neſinnoht, wiſnam wehl peelippe, paſemmigs peedohſchanu luhdſis un zaur KRiſtus aſſinim preezigš dabjujis.

Lai nu arri Lutters bijis nabbags klupdamš grehziſneekš, taš wiſch wiſſâš leetâš kâ DŒewa iſredſehtš uſtizzigš kalpš KRiſtum paſkal ſtaigajis; un lai gan wiſch patš tà naw ſazziſis, taš zits neweens, tà kâ wiſch buhtu warrejis uš Ewangeliuma=draudſi ſazziht, beš fa kaunâ paleek, kâ Apuſtuls Pahwiš ſalka uš Wiſlippercem: „Dſenneetees mannim paſkal, ittin kâ eš KRiſtum dſennohš paſkal.“

Bet zaur wiſſahm behdahm un pahrbaudiſchanahm, ko DŒewš Lutteram zauru muhſchu baggatigi peeſchlihre, Wiſch ſcho iſredſetu kalpu arri jau ſchê wirš ſemmes allaſch jo wairaf tizzibâ ſkaidrojis, ſwehtu darriſis un par Sawas muhſchigas wal-

stibas mantineeku fataisijis. Karstis zeplis, kurrâ DĒews Luttera tizzibu kausedams schlihtija, bija tahs behdas, tee firdehsti, kas Lutteram zehlahs zaur teem, kas Ewangeliuma = draudsei peebeedrojuschees atkal atkaphahs no skaidras Ewangeliuma = mahzibas, wiswairaf zaur teem, kas par Sakramenteem ne = pareisi mahzija, un zaur to, ka paschu tizzigu Ewangeliuma = draudses lohzecku starpâ zehlahs kildas un schelschanas; ohtrs behdu zeplis bija tahs slimmibas, ar ko DĒews winnu beesi peemeleja. Daudsfahrt Lutters zeete leelas sahpes, ko atmins = gruschti winnam puhkli un ihkhtis darrija; daudsfahrt winnam bij jashchlojahs ar widdu, ar galwas sahpehm, ar firdi un pehdigôs gaddôs ar kaulu rohsti, ar duhrejeem galwâ un ar wahjahm azzihm. 1527 un 1537 winsch tif zeeti gulleja pee semmes, ka jau nezerreja wairs zeltees, ka jau taisijahs us aiseeschanu un pawehleja DĒewam un PĒstitajam sawu darbu un tohs sawejus. Bet tas Kllngs winnu wehl atlaide, gribbedams to ka Sawu isredsetu darbarihku pee skaidras draudses grunteschanas wehl usturrecht; — arri pascham Lutteram tobrihd buhtu gruhti nahzees, sawu eesahktu darbu atstah, lai gan atsinne un apleezinaja, ka winsch DĒewa draudsei tif lohsti ne-effoht waijadsihs, bet ka DĒewa pateesiba arri bes winna uswarrehs wifpu tumfibu, un lai gan jebkurru brihdi bija gattaws aiseet DĒewa preekschâ, kad DĒews winnu aizinahs. Woi tad nu gan brihnums, ka tas Lutters, kas allaschin rahdijees kâ stiprs KRistus karrawihrs, kâ frusta = nessejs, kas allasch preezigs KRistum krustu nesse pakkal un Tam par to pateikdams pateize, ka tas patš Lutters beidsamâ gallâ nogurris un peekuffis ilgojahs, lai DĒews winnu no juhga atraisa, wiswairaf, kad redseja, ka DĒews winna leelu darbu tâ bij paschlihris, ka bailes par to newarreja buht, ka wehl isnihks, un ka zaur Wittenbergas saweenoschanas = grahmatu Ewangeliuma = draudsei bija pilnigs meers un pilniga weenadiba. Preeks gan bija Lutteram gauschi leels redsoht, ka Ewangeliuma = draudse wiffâs mallu mallâs tiffe ustaisita, ka DĒews winnai bija dewis meeru no eenaidneeku usmahschanahm, un ka winna mahziba arween wairaf isplattijahs pa Wahsemmi un zittahm semmehm; bet jo stipraka ta atjaunata draudse paliffe, jo wairaf Lutters arri dohmaja: „Winna bes mannis arri istifs; mans wahjais palihgs winnai wairs naw waijadsihs! 1541 winna sahpes nemas rint ne rimme, un studentu ehwerjehliba winnam tahdus leelus firdehstus darrija, ka winsch 1545 no Wittenbergas bewahs prohjam, un nemas wairs negribbeja atpakkal nahft.

Uniwersitetes professori par to paliffe ditti nostummuschi, un Lutteru, fo par sawu „Biskapu un mihlu Tehwu“ fauze, luhgdami luhdse, lai greefchahs atpakkal us Wittenbergu, stundenus mahziht; un uniwersitetes preefchneeki apsohlija, deldeht wißu nebhufchanu, kas Lutteram reebe; — un us to Lutters wißpehdigi gan dewahs atpakkal us Wittenbergu; — tomehr no ta laika ar katru gaddu winnam arween wairaf eegribbejahs atraisitam tift un ar KRistu buht. Un schi Luttera eegribbeschana mums irr ihstis DGeua seegelis, ar fo wißu muhsu tizzibas=tehwa dsihwofchana un grehtas zihnischanas irr apsegeletas ka deewischigas. Pehdigos muhscha gaddos Lutters scho sawu ilgoschanu daudsfreis isteize ar jo mihkeem gahrdeem wahrdeem. Ta 1542 seemas laika, ar sawu draugu Bugenhagenu garram eedams garr sawa snohra, Magistera Ambrosius Bernharda no Zihterboka kappa-weetas, winsch fazzija: „Mihlais KUnge Iesus KRistus, iswaddi manni arri tapatt no schihs raudu=celeijas un usnemmanni pee Sewis!“ — Sta Janwahr mehnesi 1545 winsch sawam draugam, ministeram Brikam rakstija ta: „Luhdseet DGeuwu par manni, lai man dohd swehtigu stundiau; mans muhschs nodsihwohts, mans darbs isbarrihts. Manna galwa us neko wairs neberr. Es DGeua schelastibas un firbschelastibas ween luhdsohs; un gohds DGeuam, ta man jau irr, un leelaku un pilnigaku wehl eemantoschu! Amen!“ Tai grahmatu, fo 1544 Luttera draugs Spalatin islaide ar to wirsrakstu: „Preefchsihmes un mahzibas, isnemtas no swehtu DGeua kalpu dsihwofchanas un wahrdeem, tizzigeem par eeprezinaschanu.“ Lutters rakstija tohs preefchwahrdus, un tohs beidse ta: „Sargajtees, ka juhs man us preefschu tahdu leelu flawu nedohdeet, fo es par walschlibu turretu, ja nesinnatu ka juns irr weentefiga firbs. Es sinnu, ka es ne=esmu nekas. Dsihwoseet weffeli eefsch ta KUnge un luhdseet DGeuwu par manni, ka es swehtigs warru atstah scho nahwesmeefu un grehtu=pasauli! Amen.“ 17a November 1545 Lutters beigdams studenteem istulkoht pirmu Mohsus grahmatu, us teem fazzija: „Sche nu es esmu isfkaidrojis mihlu pirmu Mohsus grahmatu. Muhsu mihlais KUnge un DGeuwu lai palihds, ka zitti pehz mannis winnu wehl labbaki tulko. Es wairs neko nespehju, esmu wahrsch; luhdseet DGeuwu par manni, lai Winsch man dohd labbu swehtigu stundiau.“ Rahdam draugam winsch rakstija ta: „Pasaulu manni apniffusi, un es pasauli apnizzis; tadeht man no pasaulu schkirtees buhs weegla leeta, ittin ka zetta=wihrs no mahjas=weetas schkirda-

mees ar preeku farwu zellu usnemm. Tadeht es luhdsu, lai DŒews man dohd swehtigu stundiau, un nekahroju nemas wairs pasauls buhschanu."

Tif firsnigi Lutters ilgojahs pehz nahwes, tif dauds wiensch dohmaja us farwu ais-eeschanu, un DŒews winnam arri bija nolizzis, drihsto panahst, us fo tif firsnigi gaidija. Tomehr arri schinni laikâ Lutters wehl arween stipri strahdaja DŒewa swehtu darbu, un jo leelas sahpes pee meefas zeefdams, jo nespeh,igs palikdams tomehr wehl lihds pehdigu stundiau strahdaja un isdarrija leelus darbus. Bes mitteschanas wiensch rakstija dauds grahmatas tahdeem, kas no winna padohmu, spreedumu woi pamahzišanu bija prassijuschi; un tahdu padohmu = mekleta ju allasch bija leels pulks; — wehl pehdigâ muhscha gaddâ wiensch sarastija dauds swarrigas grahmatas, fo drikkès islaide; tai paschâ gaddâ arri apgahdaja no jauna pahrraudstiu un pahrlabbotu pilnigu Wahzu Bihbeli. Tapatt arri augstâ skohlâ un basnizâ DŒewa wahrduš mahzija un fluddinaja lihds paschahm pehdigahm dschwibas deenahm.

Sawa muhscha pehdigâ gaddâ Lutters zaur Sw. Garru apgaisnohts daichahrt islaide itt swarrigus un wehrâ leekamus wahrduš par tahm behdahm un zeeschannahm, kas DŒewa draudsei nahkamâ laikâ usnahks. Sawâ dsimšanas = deenâ, 10 November 1545 Lutters firdi nomannidams, fa nahwe jau turumâ, un dohmadams us tahm gruhtahm peemekleschanahm, kas DŒewa draudsei usnahks, us saweem draugeem fazzija: „Kamehr es dschwoschu, un DŒewam tâ irr pa prahtam, gan wehl nefas ne kaites, — meers buhs Wahzsemme; bet kad buhschu mirris, tad luhdseet DŒewu, jo tad luhgichanas buhs gauſchi waijadſigs: muhsu behrneem ichkehpes buhs janemm rohâ un Wahzsemme buhs behdigi laiki. Tas konziliums Tridentes pilſatâ irr breejnigi duimigs, un launu ween us mums dohma; tadeht luhdseet ween DŒewu no wiſſas firds; pehz mannas nahwes tas buhs nohtigi waijadſigs.“ Kahdu zittu reist wiensch ar leelahm firds = sahpehm fazzija tâ: „Af pasaulci tif gauſchi patihf melli un pahwesta, muhsu un zittu zilweku isgudrotas pasalkas; un, lai gan Ewangeliuma gauſchums taggad pilnigi un skaidri spihd, taf pasaulci wairs nespecteef ar teem wezzeem eerasteem grehſeem un noſeegumeem; bet laudis sahſ DŒewu saimoht, DŒewa swehtu Wahdu wilti i walkahrt, turrahs pretti DŒewa swehtam prahtam ar leelu beskaunibu un paleef dschwosjoht rupids grehſos, lai gan ſinn, fa tee us DŒewu brehz pehz atreebichanas; neweens wairs negribb grehzineeks buht, neweens negribb preeksch DŒewa

semnotees. Belnita sohdiva teescham mums usnahs!“ — Sewischki sawâ pehdigâ spreddiki, fo 2â swehtdeenâ pehz Swaigsnes-deenas, 17â Janwar 1546 Wittenbergâ turreja par Keem. 12, 3., Lutters tihri tà fâ Praweets isfazzija schohs wehrâ leekamus wahrdu: „Lihds schim juhs effat dsirdejuschi ihstenu, pateefigu Dewa wahrdu; bet nu fargajtees no sawas paschas gudribas un no sawahm paschahm dohmahm. Sachtans eededsinahs zilweku-gudribas swezzi, un juhs nowehrsihs no tizzibas, fâ jau notizzis ar baptisteen un ar teem, kas par swehtem sakramenteem wiltigi mahza, un taggad to schkelschanas-zehleju jau wehl wairak irr pasaulê. Man bijuschki pretti wairak ne fâ trihsdesmit wiltigi schkelschanas garri, kas man jaunu gudribu gribbeja mahziht; bes es winnus wiffus uswarrejis ar scheem Dewa wahrdeem: „Schis irr Mans mihlais Dehls, pee ka Man labt prahts irr, to jums buhs klaufiht.“ (Matt. 17, 5.) Un pee scheem pascheem Dewa Wahrdeem es zaur Dewa schehlastibu lihds schim esmu patwehrees; bes teem man trihsdesmit daschadas tizzibas buhtu bijuschas japeenemm. Es labpraht to gribbu zeest, kad man wiffahdi lamma, bet ne pirfta plattumu nez gribbu atkahptees no Ta muttes, kas salka: „Scho jums buhs klaufiht. Es to jau redsu fâ preeksch azzim; ja Dewes mums nedohs ustizzigu mahzitajus un draudses kohpejus, tad wels zaur wiltigeem mahzitajeem muhsu Ewangeliuma-draudst pahrschkels, un nenostahfees, nedf mittesees muhsu draudst pohstiht, lihds kamehr gluschi buhs nopohstijis. Us to ween winnam prahts neffahs. Kad winsch newarrehs muhsu draudst samaitaht zaur pahwesta un keisera warru, tad winsch to darrihs zaur teem, kam taggad ar mums wehl tas pat prahts, ta patte mahziba. Tadeht irr lohti wajjadfigs, fa no firds Dewu luhdsam, fa Tas mums allasch lai dohd skaidru mahzibu. Taggad effam drohschi, un neredsam zif nifni schihs pasaules leelskungs kahro muhs samaitaht zaur pahwestu, keiseru un muhsu pahrgudreem mahzitajeem, kas salka: „Kas faischi, kad arri drufku no Dewa Wahrdeem atlaischam!“ Nê, no Dewa Wahrdeem ne to wiffumasafaju drufzinu nedrihftam atlaist! Ja winni gribb us muhsu puffes buht, — labbi, ja nê — lai darra fâ gribbedami! Es no winneem to mahzibu ne esmu dabjujis, bet zaur Dewa schehlastibu no pascha-Dewa. Tapehz luhdseet Dewu no wiffas firds, lai Winsch jums Sawus Wahrdu usturr; so nahs breefmigi, nifni laifi. Lai Dewes tas Klungs palihds, fa schai breefmigai kahrdinaschanai stipri un drohschi turramees pretti.“ Scho

spreddiki beigdams Lutters sawus klausitajus luhdse, kad dsirdehs, ka winsch effoht flims un wahisch, tad lai DGewu neluhds wis, ka Tas to lai atlaisch; bet to ween, ka DGews wiinaam gribbetu doht swehtigu mirschanas-stundiau.

Kahdas deenas pehz tam Lutters no Wittenbergas bewahs us sawu dsinteni, tur pats sewi aisleegdams ar mihlestibu, kas braktu labbumu ween melle, ka ihstens Ewangeliuma wehstneffis meera darbu pastrahdaht; tif ko scho darbu bij pastrahdajis, DGews wiinau tai pascha pilsfata, fur schihs pasaules gaismu pirmureis bij eeraudsijs, aisaijinaja us to fenn jau gaiditu eemantojamu teesu sawa Debbeju-tehwa nammâ. — Ta wiinaam gabbijahs zaur to, ka Lutterra dsintenes walditajeem, Mansfeldes grahfa-leelkungeem, bija zehluschees strihdinigan sawa starpâ, gan ar saweem pawalstneekem par to dalku, kas katram no kalnaraschianas augleem peenahkajs; gan arri par basnizu un skohlu ustureschanu un kohpschanu Eislebenê. — Lutters jau no 1540 bij schzis reisu reisem us meeru mahziht un skubbinahht; 1545 no grahfa-leelkungeem usluhgts par strihdinu schlihreju, winsch wiffahdi darbojahs strihdetajus saweenohht. Tai gadda winsch diwireis, pirmu reis Oktober, ohtrureis Dezember mehnesi, bahrga seemas-laikâ pats us Eislebeni bija nobrauzis; bet wiffi wiinaa publiki bija pa welti. Drihs pehz tam grahfa-leelkungi atkal pee wiinaa fuhtija, un tam likke preekschâ tahdus labprahtigus apsohlijamus, ka Lutters warreja zerreht, ka nu wiinaam isdohsees meeru derreht wiinau starpâ, kad, ka grahfa-leelkungi luhdse, wehl weenreis pee wiinaem nobraufs, us ko Lutters pehz sawas firsnigas peetizigas mihlestibas arri tuhlin bija gattaws. Zif schis meera-darbs wiinaam ruhpeja un zif ar to wiinaam bij japuhlejahs, to muhs mahza tee wahrdi, ko Lutters 1546 Janwar mehnescha widda sawam draugam Jakobam Propstam Brehmenê rakstija: „Es scho grahmatu jums rakstu ka wezs, no dsihwojis, peekuffis, safallis, un taggad arr weenazzigs wihs, kas gan zerreju, ka man pufsmirruscham taggad wehlehs to dufschanas un atpufschanas laiku, ko gan no teefas esmu pelnijis; un taf man taggad uskrauj tif dauds rakstischanas, runnaschanas, farunnaschanas un spreedumus itt ka sawu muhschu itt neko wehl nebuhtu rakstijis, strahdajis, runnajis un spreedis. Bet KRistus irr wiss eefsch wisseem, kas wiffu spehji un isdarra, Tas lai irr flawehts muhschigi! Amen!“

Ka Lutters jau daudfreis un daschahdi bija runnajis par to, zif firsnigi winsch wehlejotees atraihts tapt un ar KRistu buht, ta winsch arri ne fenn preeksch tahs deenas, kad bewahs

us zellu us Gislebeni, ar fawejeem pee galda fehshoht par to fahze runnaht, un itt fkaidri isteize, ka winnam nu drihs buhs ja = aiseet DGewa preefschâ; ihpafchi winsch wehl peelikke schohs wahrbus: „Man arri nemas negribbahs ilgafi dshwoht schinnî nifnâ grehku = pasaulê; luhdseet to RUngu muhsu DGewu, ka Winsch man lai dohd weeglu swehtigu stundiau. Kad no Gislebenes pahrnahtschu mahjâs, tad guldischohs safitâ, un dohschohs tahrpeem par barribu, jo fchee man irr par eenaid = neekeem; tà man pasaulê apnikkuf, ka jo labpraht schkiramees tàpatt ka no mahjas = weetas labpraht schkirahs zella = wihrs, kas atkal dohdahs us zellu.

23â Janwar Lutters treschu reist aufstâ seemas = laifâ bewahs us zellu, ar faweem trim behleem un ar fullaini. 25â winsch eebrauze Halles pilsatâ, fur mihlu mahjas = weetu atradde pee fawa wezza drauga, mahzitaja Jonas, kas to laifu tur bija par Superdenti. Halle Lutteram kahdas deenas bija ja = fawejahs Sahles = uppes leelu pluhdu dehl. 26â Janwar winsch jumprawas Marias basnizâ fazzija spreddiki par Apustula Bah = wila atgreeschanu, Apustulu darb. gr. 9, 1—19.; 28â winsch ar faweem behleem un Justu Jonasu laiwâ pahrbrauze pahr par Sahles = uppi. Brauschana bija wehl deesgan bailiga, tà ka winsch us Jonasu fazzija: „Mihkais Jonasa mahzitajs, woi nebuhtu wellam leels preeks, kad es, dasters Mahrtinsch ar trim behleem un ar jums tè uhdenî nosfliehtu?“ — No schilm breefmahm DGews tas RUngs winnu isglahbe, bet nepeemekletu taf winnu nepamette. Lutters laiwâ no aufsta laifa pahraemts gribbeja fasilbitees atkal un tadehl kahjahm gahie kahdu gabbalu, bet wahjsch jau buhdams ar to sakarf = jahs par dauds. Pee Mansfeldes rohbescheem paschi graf = fa = leekungi jahjoht ar 113 zitteem jachtneekeem winnu ap = sweizi = naja un pawaddija us Gislebenes pilsfatu; bet pamasam brau = zohht aufstais wehjsch Lutteru tà nehme zaur, ka stiprs fram = pis tam firdi schnaudse un freisâ rohka tam negantas fahpes eemettahs, tà ka fazzija: „To man wels allasch darra, kad kahdu leelu leetu apnemmohs isdarricht, tad winsch manni pa = preefsch tà mehds pahrbaudiht un tirdiht.“ Netahl no Gisle = benes winsch gluschi nogihbe, un draugeem bija bailes, ka jau nomirs. Bet kad winnu bija noweddufchi kohrteli pee pilsfata Rahts = skrihwera Drachsteha, tad tur winnu behrse ar filteem lakkateem, zaur fo winnam palikke labbaki, un winsch tà atspir = dsinajahs, ka wakkarâ wehl warreja nahst pee galda, un ka bes fahpehm warreja apgultees un pehz kahdu pahri deenu Me = lanchtonam rakstih: „Man nu taggad atkal deesgan labbi klah =

jahs, — bet zif ilgi tà buhs, to ne sinnu, — jo kas us wezza zilwefa wesselibu warr palautees.“

Tuhlin, jau nahkoschâ deenâ pehz sawas atbraufschanas Gislebenê, Lutters eefahze strahdaht sawu fameerinaschanas darbu, un ar to ikdeenas publehjahs dauds strahdadams un DGewu luhgdams; bet mas ween zerredams, ka winna darbs tam drihs isdohfees. Tas Lutteram nahjahs tik gruhti, ka 6â Februar Melanchtonam rakstija: „Zè nu mehs fehsham un gullam bes darbeem un ar leelu puhliu; bes darbeem, nefo ne=isdarribami; ar leelu puhliu, zeesdami pahr leeku dauds, no sahtana neganti mohziti. Dauds salihdsinaschanas zellus meklejuschi, wisshpehdigi usgahjam weenu, kas liffe zerreht, ka pa to meeru panahs; — bet sahtans to atkal aiswehre. Nu usnehmam wehl weenu un dohmajahm, ka schis us meeru weddihz, — bet sahtans arri to atkal aiswehre. Nu us treschu effam dewuschees, kas rahdahs ihstenaiz un jo labbais effohts; bet woi teescham tahds irr, to gals ween rahdihz. Es tewi luhdsu, ej ar Brikka fungu kohpâ pee kurfirsta un luhdsi, lai tas man grahmatu schurp raksta, ar ko man pawehle nohtiga darba deht us mahjahm nahkt; warrbuht ka tahdâ wihsê warreschu strihdetajus peespeest, lai drihsak fameerinajahs. Jo to gan nomannu, ka wiini ne peezeetihs, ka sawu darbu ne=isdarriiz greeschohs us mahjahm.“

Luttera darboschanu un DGewa = luhgschanu scho reis DGews neliffe pawelti buht, jo wiisch wiissahm sarunnaschanahm dewe tahdu baggatu swehtibu, tà Lutters 14â Februar, 9â swehtdeenâ preefsch leeldeenas sawai mihlai Kattrihnei warreja rakstih, ka zerroht ar DGewa paligu wehl scho pasthu weddelu us mahjahm tift. DGews to leelu schehlastibu dewis, ka gan drihs wiissas leetas jau islihdsinatâs, bes diwahm woi trim, prohti tahm, zaur ko tee diwi grahsa=leelkungi, Gebhards un Albrechts lai atkal sateef tà brahli. Tas scho paschu deenu wiinam ja=isdarra ar to, ka abbus grahsa=leelkungs pee few luhgs us maltiti, fur weenam ar ohtru atkal buhs jarunna tà brahlim ar brahli; jo par to strihdinu weens ohtram rakstidami ween tee tà bija eebahrgojschees, tà jau ilgu laiku weens us ohtru runnaht neweenu wahrdu nebija runnajaschi.“ Wiis, par ko bij strihdewuschees, itt ihpaschi strihdinsch par draudses un basnizas buhschanu, taggad bij islihdsinahts un pareisi eegrohshts. Zeeti bija nolikts, zif mahzitaju un zitu basnizas kohpeju lai irr Mansfeldes semmê, zif fhohlmeisteru pee fhohlahm, kas teem jastrahda, zif tee dabbuhs lohnes, fur un tahdas jaunâs fhohlâs un fhlimneeku mahjas

jauszell, un zif katram grahfa=leelkungam lai irr dakas, wihrus aizinaht us scheem ammateem un par wiffu scho buhschanu finnaht un gahdaht. Lutters arri bija pahrraudstijis tohs basnizas=likfunus, ko nelaika Superdents Gittels bija farakstijis. 16â Februar ohtrdeenâ tee grahfa=leelkungi un wiffi zitti, kam tas strihdinsch bijis, tai salihgschanas=grahmatai, ar ko basnizas buhschana Mansfeldes semmê zeeti tikfe eegrunteta, parakstija sawus wahrduš. DŒews tâ Lutteram schehligi bija lizzis isdohtees, ka scho niknu strihdiau bija warrejis isdŒkirt, bet schis ar azzim redsams labbums bija mafums ween stary dauds zitteem winna peetziggas darboschanas swehteem angleem. Lutters, kamehr bij Gislebenê, reisu reisehm bij fazzijis: winsch tapeh; ween no Wittenbergas effoht nahzis, lai warroht drufku atpuhstees no teem darbeem un tahm kauschu usmahf= schanahm, ar ko tam ikbeenas jakaujahs, un lai Gislebenê spreddikus ween fakka, DŒewu luhds un sawus semmes=tehwus mahza un skubbina us brahlu weenprahtibu un meeru!" Scho sawu meera=nesseja darbu winsch ustizzigi bij strahdajis kur ween satidams ar grahfa=leelkungeem, un DŒews winnam scha darba auglus bewe redseht ar to, ka brahlu firdis mihle=stibâ un meerâ eefsch Rristus bija fasehjuschees atkal un ka paschi un wiffa pamilia itt kâ no jauna atdsihwojahs. Lutters raksta, ka sewischki Albrehta grahfa leelmahte no firds effoht preeziga par to weenprahtibu, kas nu atkal winnu stary waldija. Arri wiffu to zittu, ko Lutters wehl bija apnehmees Gislebenê darriht, winsch isdarrija; un kad apdolmajam zif winsch schinnî laikâ ar wahjibu apmests tak irr strahdajis, un ka scho darba=laifu wehl sawz par atpuhschanas=laifu, — tad sawrohtam, zif winsch pilnâ spehkâ un wesselibâ buhdams Wittenbergâ buhs strahdajis. Trihs neddelas winsch sadshwoja Gislebenê un ifnodeenas winnam bija farunnaschanas par to meera=derreschanu un dauds grahmatas jarahta. Bes tam winsch wehl tŒhetras reises spreddiki fazzija, islihdstnaja to strihdi, kas diwi Gislebenes mahzitajeem bija weenam ar ohtru, un eefwehtija diwi jaunus mahzitajus. Tomehr winnam gars allasch bija tahds mohdrigs un preezigs, ka winsch kur ween kohpâ buhdams ar zitteem, woi pee galda sehshoht, woi zittur, weenumehr mahzeja no swehteem raksteem islassiht so derrigus eepreezinaschanas pilnus DŒewa wahrduš, ar ko teem, kas tohs no winna muttes klausija, firdi un dwehfeli atspirdstnaja. Zittadi arri newarreja buht pee schi isredseta DŒewa wihra, kas pats allasch un weenumehr smehle jaunus dsihwibas spehku no DŒewa sawa BŒstitaja schehlastibas=af-

fas. — Râ wiffa wianna dſihwoſchana parahdiſa, fa pee wianna ſpehkâ bij gahjuſchi wiffi tee DŒewa wahrdi, fo wiinſch apdohmadamſ firbî glabbaja; tâpatt wiinſch arri dſihwoja un ſtaigaja beſ mitteſchanas DŒewu luhgdams un beſ tam wehl noliftôs laiftôs ar To ihpaſchi ſarunnajahs. Iſwakkar wiinſch pulkſtin Sôs woi wehl agraki no galda, fas leelâ iſtabâ ſtahweja, aiſgahje uſ ſawu maſu kambari. Tad wianna mahzeſſiſ Ambroſtius, mahzitajs Jonas, wianna dehli un wehl kahdi diwi mahzeſſi wiinam gahje lihds un berſe wiinam meeſas, un wianna leelaſ wahjibaſ dehlt to ſedſe ar ſilditeem ſpilwe- neem. Bet pirms apgullaſ, wiinſch iſwakkar labbu brihdi ſtahweja pee lohga, DŒewu luhgdams tik karſti un dedſigi, fa draugi, fas paſchi ſtahweja kluffi, daudſfahrt zittuſ wahrduſ ſadſirdeja, un par teem brihnijahs. Tad no lohga atgreſſees pee draugeem preezigſ, itt kâ atkal kahdu naſtu noſkrattijis, ar winneem wehl kahdu puſſ weerendel ſtundu runnaja, un tad gahje gulleht. Pa to laiku, kamehr bij Giſlebenê, Lutterſ arri diwireiſ gahje pee DŒewa galda. Labbi ſinnadamſ, kahda bar- riba eekſchigam zilwekam waljaga pee wianna dſihwibaſ uſtur- reſchanas un ſtiprinaschanas, wiinſch ſcho barribu arri tikkuſchi meſleja!

Lutterſ Giſlebenê daudſfahrt runnaja par ſawu leelu wez- zumu; un daudſfahrt ſazzija, kâ jau Wittenbergâ bija ſazzijis, fa atkal pahrnahjis mahjâſ wiinſch zerroht eet pee duſſeſcha- nas. Wehl 16â Februar wakkarâ wiinſch bija ſazzijis: „Rad ſawuſ mihlus ſemmes-tehwuſ grahſa-leelkunguſ Giſlebenê meerâ buhſchu ſaweenojis, tad dohſchohſ uſ mahjahm; guldiſchohſ ſawâ ſahrkâ un ſawu meeſu tahrpeem dohſchu par dallu.“ Bet ſchehligaiſ DŒewſ ſawam peekuſſuſſam, uſtizzigam kal- pam ſchehligu aiſeeſchanas-ſtundiku wehl agraki bija nolizzis.

Treſchdeenâ, 17â Februar, tikpatt grahſa-leelkungi kâ zitti draugi Lutteru bija luhguſchi, lai ſawas wahjibaſ dehlt preeſch puſſdeenſ nenahlt leelâ ſahlê, fur ar meera-norunna- ſchanahm zitti wehl darbojahs, bet lai paleek ſawâ kambari uſ gultaſ guktoht. Tur nu ſawâ kambari gan gulleja uſ gultaſ, gan ſtaigaja apfahrt DŒewu luhgdams, — pa ſtarpam arri kahduſ wahrduſ runnaja, ihpaſchi weenreiſ ſazzija: „Jonasa mahzitajs un Michaela kungſ, ſchê Giſlebenê eſmu kriſtihtſ, fas ſinn, woi man arri ſcheit nebuſ jamirſt?“ — Tomehr uſ puſſdeenſ maltiti un uſ wakkarehdeenu Lutterſ wehl nahze uſ leelu iſtabu un runnaja daudſ ſwehtiguſ wahrduſ: wakkarâ ſewiſchki par to, fa ar tizzibaſ draugeem atkal ſatiz- ſimeeſ un paſſiſimeeſ nahkamâ ſwehtigâ muhſchâ jaunâ muh-

schigâ draudstbâ. Jau preefsch wakkarehdeena Lutters bija schehlojees, ka winnam kruhtis schnaudscht; bet kad winnu berse ar silbiteem lakkateem, tad winnam paliffe labbati. Pehz wakkarehdeena winsch gahje us sawu kambariti; tur eegahjis lihds ar saweem dehleem Mahrtianu un Bahwilu un ar mahzitaju Zelius winsch nostahjajs lohgâ un DŒewu luhdse. Scho luhgschanu irr usrakstijis Johann Sickers, Jonasa mahzitaja mahzeflis, kas Luttera luhgschanas = wahrdušs skaidri fadsirdeja; wianna luhgschanas galla = wahrdi bija: „Klugs DŒews, Debbesu-tehws, es Terwi peesauzu Tawa mihta Dehla, muhsu Kluga IŒesus Kristus wahrdâ, fo zaur Tawu schehlastibu esmu apleezinajis un fluddinajis. Pehz Tawas apsohlischanas, un Tawam swehtam Wahrdam par gohdu paklaust arri scho mannu luhgschanu. Pehz Tawas leelas schehlastibas un pehz Tawa laipniga prahta tu preefsch Tawas swehtas fohda = deenas, kas naw wairs tahlu, bet jau turwu klat, man effi sinnamu darrijis pahwestneeku atkapschanu, aklibu un tumšibu, kas pehz Ewangeliama gaisnas nahkama un jau wiŒâ pasaulê sahft mestees; tad nu Terwi luhdsu, Tu gribbetu mannas mihtas tehwa = semmes kristigu draudst lihds pascham gallam schehligi usturreht bes atkapschanas, pee skaidras pateesibas un Tawu swehtu wahrdu atsihschanas, lai wiŒa pasfaule atsihst, ka Tu tadeht manni effi suhtijis. Ak mihtais Klugs un DŒews, Amen! Amen!“ Drihs pehz tam winnam atkal kruhtis sahje schnaugt; bet ar tahm atkal paliffe labbati, kad winnu berse ar silbiteem lakkateem, un kad bija dschris sahles, fo Albrechts grafha = leelskungs winnam bija atneffis. Ap pulksten dewiaem winsch atgullahs istabâ; tur lihds 10eem gulleja gahrâ, weffeliga meega. Usmohdees pehz stundas laifa winsch atkal zehlahs, gahje gullamâ kambari, un tur eeijohst fazzija: „DŒews lai palihds, es eemu gulleht. Tawas rohkas pawehlu sawu garru, Tu manni effi atpestijis, Klugs, Tu peetizzigs DŒews!“ Tad winsch apgullahs labbi sataisita un silbita gulta, wiŒeem draugeem dewe rohku, teem dewe ar labbu nakti un fazzija: „Mihti mahzitaji Jonas un Zelius un juhs zitti, luhdset DŒewu par swehtu Ewangeliumu, ka ar winnu lai labbi weizahs, jo nifnais pahwehsts un Orientes Konzilliums bahrgi eenihst sw. Ewangeliumu.“ WiŒi schee draugi, fo peeminnejam, pee wianna paliffe. Meerigi Lutters gulleja lihds pirmu stundu pehz pufsnachts; tad winsch usmohdajs un sauze sawu mahzefli Ambrosiu, lai nahft krahni kurri nahft. Kad Jonas mahzitajs praŒija, ka winnam effohft, tad winsch atbildeja: „Ak, Klugs DŒews, zif man flikti ap firds!

af, mihltais Jonasa mahzitajs, man schleet, ka es schewatt Gis-
lebenê, kur esmu dsimmis un kristihts, arri nomirschu!" —
Tad Jonas un Ambrosius atbildeja: „Af zeenigs tehtiht,
DGew, muhsu debbesigs Tehws palihdsehs zaur KRistu, fo
juhs effat pasluddinajuschi!" Winsch peezehlahs un gahje bes
wiffa palihga no kambara us leelu istabu; tur ee-eijoht winsch
atkal luhdse DGewu fazzidams: „Tawâs rohkâs pawehlu fa-
wu garru; Tu man effi atpestijis, Tu peetizzigs DGew!" Leelâ
istabâ winsch kahdu pahri reisu pastaigaja pa istabu, tad at-
kal apgullahs un schehlojahs, ka winnam kruhtis stipri schneu-
dsoht, bet firdi wehl ne. Tad winnu atkal berse ar filditeem
lakkateem; fildija arridsan pehli un spilwenus, tapehz ka winsch
fazzija, fittums tam darroht labbi. Pa tam staryam mahzi-
taji Zelius un Aurifabers gahje usmohdinaht mahjas fain-
neeku un fainneezi un tohs diwi dakterus; schee arri tuhlin
bija klah; drihs pehz tam arri atnahze Albrechts grabfa-
leelkungs un winna leelmahte. Schi bija atneffu lihd
scho to, fo dohmaja, ka winnam pee firds ees, un darbo-
jahs zil sinnadama un spehdama winnu atspirdsinaht. Bet
winsch ween fazzija: „Mihltais DGew, man firds stahw
eeksch fahpehm un bailehm; mannas gaitas gan buhs pa-
beigtas; palikschu gan Gislebenê!" Tad Jonas un Zelius
mahzitaji winnu eepreezinaja fazzidami: „Zeenigs Tehws,
peefauzeet fawu mihlu KUnge JEsu KRistu, muhsu augstu
preesteri, to muhschigu Widdutaju. Ar to, ka effeet labbi
fwihtdejusch, schehligs DGew palihdsehs atlabbotees." Bet
Lutters atbildeja un fazzija: „Teescham, tee irr aufsti nah-
wes fweedri; es islaidischu fawu garru, jo flimmiba paleef
gruhtaka." Tad winsch ar skannu balsa luhdse DGewu: „Af
mans Debbesu-tehws, DGew un Tehws muhsu KUnge JEsu
KRistu, Tu DGew wiffas eepreezinaschanas, es Tew
pateizu, ka Tu man effi sinnamu darrijis Tawu mihlu Dehlu
JEsu KRistu, eeksch fo tizzu, fo esmu sluddinajis un aplee-
zinajis, fo esmu mihlejis un flawejis, bet fo nifnais pahwests
un wiffi besdeewigi sailmo, waija un lamma; es Tewi luhdsu,
mans KUnge JEsu KRistu, lai manna dwehsele Tewim paleef
pawehleta! Af, Debbesu-tehws, lai man nu gan ja-atstahj
schi meesa, un lai gan esmu israu jams no schihs dschwibas,
tomehr teescham sinnu, ka muhschigi pee Tew palikschu un ka
no Tawahm rohkahm neweens manni newarr israut!" Tad
winsch wehl skaitija tohs wahrdus no Jahna Ev. 3, 16:
„Tik tohti DGew pasauli mihlejis, ka winsch Sawu paschu
weenpeedstimmuschu Dehlu irr dewis, ka wiffem teem, kas tizz

eefsch Wiannu, nebuhs pasuft, bet muhschigu dschwoschanu dab-
 buht" un no Dahwida 68as ds. 21 p.: „Mums irr DGew,
 kas palihds, mums irr tas Klungs, kas no nahwes isglahbi.“

Weens no teem ahrsteem Lutteram wehl dewe lohti dahr-
 gas sahles, kas winnam arween bij flah; Lutters no tahm
 isdsehre farrohthes dalku, bet tad atkal fazzija: „Es aisbrauzu,
 es islaidischu sawu garru!“ un tad wehl trihs reises isfauze
 tohs paschus wahrdu: „Tehws, Tawas rohkas pawehlu sawu
 garru, Tu man effi atpestijis, Tu peetziggs DGew!“ — Behz
 tam winsch palikke gluschi flus. Draugi wiannu frattija, berse,
 fauze; bet winnam azzis bij aiswehrtas un winsch nefo neat-
 bildeja. Kad nu tahds flus gulleja, tad Jonas un Zelius
 ar skannu balfi us wiannu fauze: „Zeenigs Tehws, woi grib-
 bat mirt stipri pastahwedami pee KRistus un pee tahs mahzi-
 bas, fo effat fluddinajuschi?“ Tad Lutters skanni un skaidri
 atbildeja: „Teescham, to es gribbu!“ — Tad winsch greesahs
 us labbeem fahneem un aismidstis gulleja kahdu weerendeles
 stundu, ta ka draugi jau dohmaja, ka warrbuht atkal paliks
 labbaks; tomehr meegam arri dauds wis neustizzeja. Un
 drihs tas mihlais DGewa-kalps nobahleja; waigs un kahjas
 palikke augstas; wehl weenreis atnehmahs dsiki un weegli, —
 un bija aismidstis! Tas notikke 1546 18a Februar ap pult-
 sten 2 un trihs weerendel no rihta; Mahrtinsch Lutters schinni
 pasaulê bija peedstchwojis 62 gaddus 3 mehneschus 8 deenas.

Sawu pehdigu spreddiki Gislebenê, 14a Februar, 9a
 swehtdeenâ preeksch leeldeenas, bija beidstis Lutters ar scheem
 wahrdeem: „Mihlais DGew lai dohd schelastibu, ka Wianna
 swehtus Wahrdu ar pateizibu fanemmam, ka augdami augam
 atsthschanâ un tizzibâ eefsch Wianna Dehlu JEsu KRistu, un
 ka lihds paschu gallu pastahwigi apleezinajam Wianna swehtu
 Wahrdu.“ Amen! Un winsch 7a Februar draugam spre-
 diku grahmataâ bija eerastijis schohs wahrdu par peeminne-
 schanu: Zahna 8, 51.: Pateesi, pateesi, es juns saku: kad
 kas Mannu wahrdu turrehs, tas nahwi ne muhscham nere-
 dsehs. „Nahwi ne muhscham neredseh s“ zif schee wahrbi
 grubti tizzami; jo wianni tam pretti, fo wiffi ifdeenas ar azzim
 reds; un tomehr irr teescham teef: kad zilweks, DGewa wahr-
 dus ar weenteefigu firdi apdohmasoht un teem tizzoht, aismee-
 jeb nomirft, tad nahwe nedohmasoht un nemannoht tam useet,
 un zaur to Wahrdu, fo winsch tizzejis un apdohmajis,
 tas teescham swehtigs irr aisgahjis.“

Behz scheem wahrdeem, fo Lutters ihu laiku preeksch sa-
 was aiseeschanas runnais un uskrastijis, tas scheligais

DGewß arri schim DGewa-wihram pascham swehtigi lizzis notift. Wiasch irr eegahjis sawâ duffeschânâ un wiinna darbi to pawaddijuschî! Un mums wiisseem Ewangeliuma=draudses beedreem sawa tizzibas=tehwa swehtigu gallu usluhfojoht no firðs janopuhschahs un jaluhðs: Klings, lai muhsu dwehseles aiseet fâ scha taifna wihra dwehsele, un lai muhsu pastarais gals irr tà, fâ wiinna gals!“ (4 Mohf. gr. 23, 10.)

Mis leelahm isbailehm un firðs=sapehm draugi, kas ap wiinna gultas stahweja, newarreja un newarreja tizzeht, fa tas wihrs, fo tif gauschi mihlejuschi, sawu zekku jau effoht isstaigajis, un tadeht wißfadi publejahs wiinnu wehl pee dsihwibas usturreht; bet kad tee puhlini wißi bija weltigi, un meefas palikke arween aufstakas, — tad draugi fataifja gullamu weetu no dauds pehlehm un pallageem, wiinnu tur liffe wirsâ, un DGewu luhgdami gaidija un zerreja, fa tatschu warrebust DGewß schelastibu dohs, un dsihwiba atkal raddisees wiinna meefas; bet Lutters sawu zihnißchanu jau bija iszihnißees lihðs gallam!

Pulksten dewinos draugi Luttera lihki apgehrbe ar jau-neem balteem swahrkeem un to gullamâ kambari nolikke us salmeem, lai tur paleek, kamehr to warreja celift sahrâ, fo wiinnam liffe no alwas leet. — Jau nakti behdiga wehstâ, fa tehws Lutters nomirris, bija isgahjuß pa wißu pilßfatu; jau pulksten 4ðs no rihta peenahze Mansfeldes grahfa=leel-fungi, Anhaltes firsts Wolfs, un zitti augstas fahrtas fungi. Un ar mafu gaismu wißs nams bij pilns ar Gislebenes eedßiwotajeem, kas wißu zauru deenu speesdamees speedahs eefschâ un ahrâ; wißi wiinnu apraudaja, fâ meefigu tehwu un ar farstahm affarahm wehl weenreis azzis usmette tam waigam, kas scha muhscha deenâs rahdija, kahðs Lutteram bija prahts, kahda tam bija firðs, bet taggad rahdija to debbes=meeru un preeku, kurrâ bij eegahjis. Lihðs ohtras deenas pulksten 12eem lihðs palikke Drachsteha funga nammâ; pa tam starpam diwi mahlberi nomahleja aismigguscha Luttera waigu.

Peektdeenâ, 19â Februar pulksten diwðs pehz pufßdeenas lihki eeneße ar leelu gohdu un garrigas dseesmas dseedoht Gislebenes leelafajâ basnizâ, fo sawz sw. Andreja basnizu; — wißi firsti, grahßi un augsti fungi ar sawahm leelmahtehm lihðs ar leelu Gislebenes eedßiwotaju pulku to pawaddija. Basnizâ Jonas mahzitajs ar dauds affarahm lihku spreddiki turreja par 1 Tefalonif. gr. 4, 13—18. Schinnî spreddiki wiasch arri peeminneja wehrâ leekamus Luttera wahrðus, kas parahda, fa wißs, fo sinnam un fo effam stahstijuschî par Luttera zeeßcha=

nahm, zihnischanahm un uswarreschanahm eefsch KRistus, irr masums prett to, fo skattischanâ par wiannu muhschibâ dabbusim sinnaht. Schee wehrâ leekami Luttera wahrdi skann ta: „Ro Ewangeliuma skaidras mahzibas deht, fo DGews taggab atkal pasauler sinnamu irr darrisis, schinnis laikôs zeeschu un jau esmu zectis, to no mannim schinni pasaulê neweens nedabuhš sinnaht: bet wiannâ deenâ wisseem skaidri buhs sinnam!“

Pa nahti Luttera lihkis palikke basnizâ; 10 Eislebenes birgeri to apwakteja.

Seftdeenâ, 20â Februar atkal pee Luttera lihka turreja DGewa wahrduš. Zelius mahzitajs, Mansfeldes grahfa=leelungu pils=mahzitajs, par Jes. 57, 1. turreja spreddiki; tad lihki ar leelu gohdu isnesse no basnizas; leels kauschu pulks no augstas un semmas fahrtas dseedoht lihki pawaddija zaur wiſſu pilsfatu pa wahrteem ahrâ. Als sahrka-wahgeem brauze mahzitajs Jonas ar Luttera diwi dehleem; diwi Mansfeldes jaunaki grahfa-leelkungi ar 45eem zitteem leeleem kungeem jahschus lihki pawaddija lihds Wittenbergu. Lihka pawaddischanâ bij tahda, kahda neweena aplam wairs naw redseta: pilsfatôs un zeemôs swannija ar wisseem pulksteneem; wihri, seewas, firmgalwi un behrni raudadami lihkim nahze pretti, — un ar raudahm un waimanahm to pawaddija! —

Us Wittenbergu behdiga wehsts par Luttera mirschanu jau bija tikfusi; Jonas mahzitajam Bugenhagenam, kas 1542â gaddâ no Dahru=semmes atkal us Wittenbergu bija nahzis, grahmatu bija rakstijis. Kurfirsts 19â Februar wisseem uniwersitetes professoreem un studenteem darrija sinnamas tahs paschas sinnas, fo pats bij dabbusis par wiannu augsti zeenita tizibas-tehwa pehdigahm stundahm. Ar kahdu mihlestibu wiſſi Wittenbergas eedſihwotaji Lutteru bij mihlejuschi, ar kahdu pateizibu tam pateize, to israhbija wiannu leela noskumschana. Tai paschâ 19â Februar Melanctons sawas mahzibas=stundâs, fo ar studenteem turreja ſw. Bahwila grahmatu us Reemereem istulkodams, teem arri darrija sinnamu to behdigu wehsti, kas nupatt us Wittenbergu bija nahfusi un fazzija ta: „Al, pagallam Israela ratti un jahtneeki; — aisgahjis tas, kas KRistus draudsei bija par waddonu schinnis pehdigôs pasaules wezzuma laikôs! — Jo nekahda zilweziga gudriba naw isgudrojuſi to mahzibu par grehku peedohschamu un par to palauschamu, ar fo us DGewa Dehlu warram pakautees; — bet DGews Pats scho dahrgu mahzibu atkal gaismâ weddis zaur scho wihru; fo mehš arri redsejuschi kâ tahdu, fo DGews Pats us scho darbu irr mohdinajis. Tapehz lai mums allasch

paleet mihta scha wihra peemiana un mahziba; un lai fluffu paleefam un apdohmajam tahs gruhthas deenas un leelas pahrwehrschanas, kas zaur scho behdigu notiffumu raddisees. Bet Terwi, Tu DGewa Dehls, Tu muhsu Immanuel, par mums krusfâ sists un nemohdinahts, Terwi peesauzu: walbi, usturri un aistahwi Tu Sawu draudsi! Amen.“ Melanchtonam pee scheem wiina wahrdeem affaras schahwahs no azzim; studentu firdis sagrahbe tahdas isbailes un tahda noskumschana, ka tif dikti raudaja schaukstedami, ka drihs buhtu bijs jadohma, ka feenas raudaja lihds. 20â Februar Luttera atraitne dabbuja no kurfirsa mihtligu eepreezinaschanas grahmatu; un uniwersitetes preekschneeki un pilstata kommandants dabbuja pawehleschanu par Luttera glabbaschanu.

Birmdeenâ, 22â Februar, ap puffdeenâ laifu, Luttera lihks bija nowests lihds Wittenbergas Ester-wahrteem. Schê ahripuff wahrteem bija sapulzesuschees wiiffi uniwersitetes professori un studenti, wiiffi mahzitaji, pilstata rahts-kungi, wiiffu skohlu skohlmeisteri un skohlas-behrni un wiiffi birgeri, gribbedami us pehdigu duffu pawaddiht scho augsti zeenitu aismigguschu DGewa leezineeku, kas wiinau starpâ DGewa darbu eeksch tizzibas bija eefahzis un lihds gallam tizzigi isdarrijs. Urri no zittahm mallahm dauds bija fanahkuschu us Wittenbergu, us Luttera behrehm, — ta ka tahds leels lauschu pulks wehl nekad Wittenbergâ nebija redsehts. Basnizu pulstekeem swannoht laudis raudadami un waimanadami lihki zaur wiiffu pilstatu pawaddija lihds pilsbasnizu; pee wiinas burvim zitti augstas skohlas mahzitaji sahrku nozehle no wahgeem, eeneffe basnizâ eekschâ un nolikke kanzeles preekschâ. Behz nodseedatahm dseesmahm mahzitajs Bugenhagens fazzija sprediki par teem pascheem DGewa wahrdeem, 1 Tessalonikeru gr. 4, 13 lihds 18., — par ko jau mahzitajs Jonas lihka sprediki bija turrejis Gislebenê; jo schohs Bihbeles perschus Lutters pats lohiti augsti bija zeenijis. Wiasch spreddiki ussahze ta: „Mihli draugi! man taggad buhs un pascham labpraht gribbahs spreddiki turreht pee muhsu firds mihta Tehwa, ta aismigguschu DGewa Wahrdu Mahzitaja Mahrtina behrehm; — bet ko gan runnaschu, ka gan runnaschu, ais affarahm nefpehdams runnaht.“ Behzak wiasch fazzija: „Scho augstu mahzitasu, praweetu un no Wiina suhtitu tizzibas atjaunataju DGews mums atnehmis; ka mehns nu gan warretum rimt sawâs affarâs un behdâs?! — Tomehr zerru, ka prettineeteem nebuhs ilgi ko preezatees par wiina nahwi; jo tas mirstams zilweks Lutters gan irr aismidstis eeksch KRistus; bet

ſchi wiſra warrena ſwehtiga deewiſchliga mahziba wehl dſihwa leelâ ſpehtâ. So wiſch laikam bijis tas Engelis, par fo Zahna parahdiſch. gr. 14, 6—18. irr rakſtibts, fa wiſch eſſoht zaur debbes widdu ſkrehjis ar DŒewa muhſchigu Ewangeliumu. Schis engelis, kas ſakka: „Biſſteetes DŒewu un dohdeet Wiſnam gohdu, bija mahzitajs Lutters, un ſchee wahrdi irraid Luttera mahzibas diwi dakas, prohti bauſliba un Ewangeliums; zaur ſcheem diwi mahzibas=gabbaleem wiſſi DŒewa wahrdi tohp atwehrti un KRiſtus atſihts par muhſu taiſnibu un muhſchigu dſihwibu, un pee ſcheem diwi mahzibas=gabbaleem Lutters wehl to irr peelizzis: wiſna ſohdibas laiks irr nahjis! un irr mahjijis, fa DŒewu to Debbeſu-tehwu pareiſt buhs peeluhgt garrâ un pateſibâ.“

Kad Bugenhagens ſpreddiki bija beidsis, tad Melanchtons latinifkâ runnâ itt glihti un ſkaidri israhdiſa, kahds Lutters bijis ſawâ nodabbâ un ſawâ ammatâ. Wiſch ſazzija: Lutters eſſoht atkal gaiſnâ weddis un tikkuſchi iſſkaidrojis to pateſigu kriſtigu mahzibu par iſtenu atgreeschanu no grehkeem, par iſtenu tizzibu, par iſtenu deewaluhgſchanu, par teem iſteneem, labbeem eekſch DŒewa darriteem darbeem; wiſch eſſoht ſawds rakſtôs tik ſkaidri mahjijis un israhdiſis, fo DŒews katram kriſtitam zilwekam jebfurrâ dſihwes kahrtâ pawehlejis un ar kahdu gohdu DŒews katru dſihwes kahrtu puſchlojis, — fa to tik ſkaidri nekahdôs zittôs rakſtôs newarohrt atraſt. Tadehl arri deewabiſhigas kriſtigas dwehſeles ſo prohjam un lihds paſchai muhſchibai DŒewu teiſs un ſlawehs par to leeku, leelu labbumu, fo DŒews zaur Mahrtauu Lutteru ſawai draudſei dahwinajis. Kad Melanchtons wehl bij iſſtaſtijis, kahdas ſpehzigas garrâ dahwanas DŒews Lutteram dewis, un kâ Lutters ar tahm DŒewa draudſei kalpojis, tad beidsiht ſazzija: gan par to warroht raudaht un noſkumtees, fa DŒews tahdu wiſru pee ſew peenehmis, bet waijagoht arri par to preezatees un wiſnu ſwehtigu teiſt, fa wiſch taggad DŒewa un wiſna Dehla un wiſſu Apuſtulu un Praweeſchu draudſibâ bauda to ſaldu debbes-preeku, pehz fa wiſch ſau ſenn no ſirds ilgoſees. Paſchâ runnas gallâ wiſch wiſſeem wehl likke pee ſirds, lai neaiſmirſt tahs labbas dahwanas, fo DŒews zaur wiſnu dewis, lai nemm ſewim par preekſchſihmi wiſna ſwehtu dſihwoſchanu, lai daudſkahrt apdohma wiſna dſihwoſchanu un wiſna mahzibu; un fa dohmajoht us teem nahkameem breeſmas=laikem lai DŒewa wahrduſ mahzahs un dſihwo arween ſo kriſtigi DŒewam par gohdu.

Kad Melanchtons ſawu runnu bija beidsis, tad zitti aug=

stas ffohlas mahzitaji, fas us to bija isredseti, lihki noneffu-
fchi us kappa=weetu tur nolaide eeffchâ. Tâ nu schis Sw.
Garra isredsehts darba=rihts, augsti zeenijama mahzitaja
Mahrtina Luttera meesa turpatt Wittenbergas pilsbasnizâ ne
zif tahlu no tahs paschas kanzeles, us kurras winsch sawâ
laikâ kurfirfta un wiffas draudsjes preeffchâ bija fazzijis daschu
warrenu un spehzigu spreddiki, tiffe paglabbata semmes flehpi,
fâ fw. Bahwils fakka 1 Kor. gr. 15.: „Sehts eeffch wah-
jibas, lai usmohdinahts teef winnâ deenâ eeffch muhschigas
gohdibas.“

Meerâ muhsu Lutters pee DGeua ta Kunga bija ais-
gahjis tahdâ brihdi, kur wehl bija meera laiks, fâ winsch pats
to bij papreeffch fluddinajis. Bet drihs pehz wianna nahwes
arr bija janoteef pehz teem wahrdeem, fo winsch papreeffch-
fluddinadams bija fazzijis: „pehz mannas mirschanas nahts
leelas behdas un nifni laiki!“

18. Schmalkaldenes karsch.

Keisers sadusmojees par to, fa Ewangeliuma=tizzigi pa-
stahwigi leedsahs nahft us to Konziliumu, fo pahwests Trien-
tes pilsfatâ bij faaizinajis, taggad gribbeja isdarriht, fo jau
bij draudejis darriht, prohti tohs kezzerus ar warru peespeest,
lai Kattolu=draudsjes lifkumeem mettahs atkal paflaufigi. Un
ar to, fa Ewangeliuma=tizzigi waldineeki keiseram bij palihdse-
juschi Turkus uswarreht, winni tam arri bij palihdsejuschi to
isdarriht, fo par kezzerem bij nodohmajis. Winsch fataijija
farra=spheku un taiijahs Ewangeliuma=tizzigus waldineefus
pahrmahziht winnu nellaufischanas deht. Gan wehl weenu
reisi luhkoja Ewangeliuma=tizzigus peelabbinaht, lai nahft arri
us konziliumu, un tapehz Janwarî 1546 farunnaschanas tur-
reja par tizzibas=leetahm Regensburgâ, kur Wahzu walsts leel-
fungi us runnas deenu bija fanahfuschi. Bet schi farunnaschana
tukscha palikkufi to padarrija, fa karsch, fo wehleja, iszehlahs
teescham. Keisers jau bahrgs fabahrgojahs jo wairaf par to,
fa zitti Ewangeliuma=tizzigi waldineeki us Regensburgu ne-
bija nahfuschi paschi, bet isbeedeti zaur to, fo laudis daubst-
naja par breesmahm tikkai sawus weetneefus bij fuhtijuschi.
Keisers Kahrliis tas V. runnas deenâ praßihts no Ewange-
liuma=tizzigeem waldineekeem, kapehz winsch tahdu leclu farra-
pulkfu sapulzinajis un kapehz to allasch wehl wairo, atbildeja:
„winsch taijotohs ar warru sawaldiht tohs nepaflaufigus dum-
pineefus, fas nemeeru ween zeff, un pahrmahziht zittus wald-

neekus, kas islikdamees skaidru tizzibu zeenijofchi, lihds schim keisera warru pulgojuschi un sweschas mantas pee few wilku= schi." Ar scheem wahrdeem keisers nu gan skaidri nefazzija, ka farra=spehku sagahdajis, gribbedams wisseem Ewangeliuma= tizzigeem usmahktees; bet tadeht ween to fazzija, lai Ewange= liuma=tizzigus so labbi apmahna un weenu no ohtra schkier. Bet Ewangeliuma=tizzigeem azzis skaidri tappe atwehrtas, kad Rohmas pahwests Zubni mehnesi 1546 isfluddinaja, winsch effoht ar keiseru derribu derrejis, ka abbeem ar sawcenotu spehku buhs kezzerus nomahkt, un sohlijis keiseram ar farra=spehku nahkt paliga. Turklacht pahwests islaide pawehleschanu un fluddi= naschanu, ar ko sinnamu darrija, ka grehkus atlaidihs un pee= dohs wisseem teem, kas woi nu paschi ees lihds schinni swehta frusta=farrâ, woi ar luhgschanahm un naudas dahwanahm peepalihdsehs kezzerus uswarreht un pahrmahziht. Sakschu= semmes kurfirsts un Hesses landgrahs rakstija keiseram pasem= migu grahmatu, kurrâ wianni israhdijsa, ka to nebuht ne=effoht pelnijusch, ka wiannus buhs faukt par dumpineekeem un nepa= klausegem; kad keisers ar warru tohs gribbehhs peespeest, sawu tizzibu atstahkt, tad winsch darrihs, us ko DEws wiannam warru naw dewis; pahwestam ween palihdsehs ihstenu krittigu tizzibu isdeldeht un buhs wainigs pee wiffahm tahm breefmahm, kas Wahzsemmei zaur tizzibas=farru usees. Keisers us scheem raksteem ar to atbildeja, ka pasuddinadams tohs isstlehdse no Wahzu walsts beedribas, un wianni atkal atrakstija keiseram, ka farru zels prett wiannu. Tee nedohmaja wairs pretti tur= retees ween, kad keisers teem usees wirsû, bet paschi pirmi kei= seram drohschi eet wirsû.

Zau fenn Ewangeliuma=tizzigeem bij bijusi redsama un gaidama eenaidneeku usmahkschana; bet lihds schim deewabih= jigi Ewangeliuma=tizzigi waldineeki allasch DEwa wahrdeem un Luttera padohmam bija klausijusch, prohti, ka pascheem waijadseja allasch gattaweem buht, Ewangeliuma=tizzibas deht zeeschanas un waijaschanas panest, un ka wiinneem tikfai effoht brihw, ar farra=cerohtscheem sawus pawalstneekus no eenaid= neeku usmahkschanahm pasargahkt. Tapatt wiinneem arri taggad buhtu bijis jadohma un jaturrahs; bet wianni tâ ne= darrija wis; wianni taggad us to dohmaja, paschi farru ee= sahkt; tadeht DEws arri wairs nebija ar wiinneem, kâ Winsch lihds schim ar teem bija bijis. Zau no pascha eesahkuma wi= neem ar scho farroschanu ne=mas ne=isdewahs; lai gan DEwa prahku labbi un skaidri sinmaja, prohti ka flussu jazeesch un us DEwa palihgu jagaida, — wianni tomehr tâ nedarrija;

tapeh; DGewo winneem pascheem liffe useet leelas behdas, kas winneem ilgi bija jazeesch; un arri wisseem Ewangeliuma-tizzibas beedreem zaur scho waldneeku maldischanu usgahje leelas wajjaschanas un leelas zeeschanas.

Gesahumâ gan tâ liffahs, ka Ewangeliuma-tizzigu waldneeku farra dohmas effoht arri DGewa dohmas; jo wiissi Schmalkaldenes beedribas lohzeekli steidsahs ar leelu steigschanu ihfâ laifâ salassiht sawu farra-spehku, un tam par waddoneem gahdaja paschus flawejamus Wahzsemmes generalus; arri no zittahm semmehm dauds farra-laudis nahze winneem palihgâ. Zuhli mehnesi, kad keisers sawu farra-pulku wehl nemas nebija sakrahiis, tad Ewangeliuma-tizzigeem jau bija sanakhschi 70 tuhst. farra-wihri, kas ik stundas bija gattawi us kauschanu. Bet lai arri no pirma galla wiss gahje labbi, pehzgallâ tâ negahje wis, jo lai gan winneem bija daus leelaks farra-pulks, ne kâ keiseram, tomehr wiinni bija tif nedrohschi, nesaderrigi, neapdohmigi un aplami, ka skaidri warreja manniht, ka teem truhke labba firds-apsinnaschana un DGewa swehtiba.

Kad Ewangeliuma-tizzigi apnehmahs ar keiseru karroht, tad pehz zilweku nolemshanas tee buhtu wirsrohku par wiinu dabbujusch, ja tuhlin, kad bij gattawi us karu, keiseram aschi buhtu usgahjuschi, kad un fur ween to atradde. Bet turpretti wiinni kawejahs no mehnescha us mehnesi, liffe isdewigu laiku pahreet, dewe keiseram wallas-laiku, sawu farra-pulku no wissahm mallu mallahm sapulzinah; arri pahwests, kâ bija sohliis, wiinnam 10 tuhstoschus farra-wihrus peefuhstija. Behdigi Ewangeliuma-tizzigu farra-spehks stahweja keisera apwalnotam lehgeram pretti pee Ingolstattes, kad wiinna farra-wihru skaitlis wehl nebija pilnigs, jo wehl farra-pulki no Hollenderu-semmes nebija ar wiinnu saweenojuschees. Kad Ewangeliuma-tizzigi no mallu mallahm ar sturmi schim lehgeram buhtu laushtuschees wirsâ, tad laikam buhtu uswarrejuschi; bet wiinni zittu neko nedarrija, kâ ween pa welti trihs deenas us lehgeri schaut, un tad atkahpuschees Hollenderu farra-spehkam gahje pretti; dohmadami papreeksch to nopohstiht; bet wiinni to ne redseht nedabbuja redseht! — Tâ wiinni gluschi pa welti wilfahs schurp un turp, isdewigs laiks pahrgahje, bariibas truhkums jau sahze rastees, un zaur to leela apnischana; un tai paschâ laifâ behdiga wehsts, kas Sakschu kurfirstam nahze, padarrija, ka tam bij jadohdahs us sawu semmi. Kurfirsts sawu semmi bija dewis waldiht un peeraudsiht sawam tehwa brahla dehlam Sakschu herzogam Morizam, kas gan

peederreja pee Ewangeliuma-tizzigu draudsēs, bet pee Schmal-
 kaldenes beedribas ne. Moriz's bija apsohlijees kurfirſta ſemmi
 ſargaht. Turpretti wiſch, gribbedams ſawu walſti wairoht
 un uſ keiſera puffes ſtahwedams, bija eelaufees Sackſchu kur-
 firſta ſemmē, lai iſdarra, ſo keiſers bij pawehlejis darriht kur-
 firſtu paſuddinadams. Kurfirſts ſcho behdigu wehſti dabjuis,
 ar Ewangeliuma-tizzigu waldbneeku leelaku karra-pulka daku
 ſteidsahs atpakkat uſ Sackſchu ſemmi, 1546a gadda gallā.
 Wiſſa karra-wihri jo ſirdigi uſkritte wiltneekam Morizam tā,
 ka wiſſaem drih' iſdewahs neween to no kurfirſta ſemnehm
 iſdſiht ahrā, bet wehl wiſſa paſcha ſemmē tam uſeet wiſſū.
 Pa tam ſtarpam keiſers Ewangeliuma-tizzigu waldbneeku atlik-
 kuſchu karra-ſpehku dſinne kà gans lohpuſ dſenn, zittus waldb-
 neekus Wahſſemmes deenas-widdū peeſpeede tam atfal padoh-
 tees, un ar teem derribu derreja, no ka wiſſam labbums atlezze.
 Pawiſſam 1547 keiſers ar ſawu karra-ſpehku gahje zaur Beh-
 meru ſemmi uſ Sackſchu herzoga ſemmi, un pirms wehl kur-
 firſts wiſſa nahſſchanu bija manniſis April mehneſcham
 iſeiſoht keiſers jau netahl no Miſlbergas pilſfata pee Elbes
 uppes kurfirſta lehgerim ſtahweja pretti. Kurfirſts drohſchs,
 dohmadams, ka eenaidneeks newarrehſ tiſt pah'r par plattu El-
 bes uppi, likke lehgeri Dſewa wahrduſ turreht, kad herzogs
 Alba, keiſera karra-ſpehka wiſſneeks, kam melderis Elbes uppē
 bij rahdijis braſli, kur warreja zaurbrift, wiſſam peepeſchi
 uſbrucke. Kurfirſts ſawus iſtruhzinatus karra-wihruſ gan wehl
 faſtahdija uſ kauſchanu, — bet wiſſi tiſ breeſmigi tappe kauti,
 ka pa tuhſtoſcheem palikke uſ weetās, ka leels pulks tiſſe wan-
 gōs un maſs pulziſch ween iſglahbahs. Kurfirſtu, kaſ ſtipri
 un drohſchi bij turrejees pretti, arri ſanehme wangōs un wiſſu,
 kam aſſiſs ſtipri tezzeja no zirtena, ſo bij dabjuis waiga
 kreiſā puffē, herzogs aiſwedde pee keiſera uſ wiſſa lehgeri pee
 Wittenbergas. Keiſers, kad kurfirſts paſemnigi pee wiſſa pee-
 nahze, tiſſkai kahduſ bahrguſ wahrduſ ween uſ wiſſu ſazzijis,
 duſmigs tam atgreese mugguru. No pirma galla eenaidneeki
 nabbagu kurfirſtu paſuddinaja pee nahwes, tapeh'z ka taſ dumpi
 un karru eeſahjis. Behzgallā to ſcheſloja, un 19 Mai kur-
 firſtam keiſera lehgeri bij japarakti tohſ rakſtus, ar kurreem
 patſ un uſ behrnu behrneem atſazzija kurfirſta gohdam, Sack-
 ſchu-ſemmes daku atwehleja herzogam Morizam un ſewi dewe
 keiſeram par wangineeku, ziſ ilgi ween keiſeram patiſ. Kei-
 ſers kurfirſtu gan wehl gribbeja ſpeeſt, eeſch tizzibas-lectahm
 Trientes konziliuma ſpreedumeem padohſtees, bet ne ar labbu
 ne ar launnu kurfirſts likke ſewi peeſpeeſt, un teizahs paſtahwigſ

turretees pee tahs mahzibas un tizzibas = apleezinaſchanas, fo Augsburgâ 1530 apleezinajis; un labbak kurfirſta gohdu, ſawu ſemmi un ſawus laudis, paſchu ſawu galwu doht ne kâ ſewi liſt atraut no DŒewa.

Landgrahſs Fihlippo nu weens pats palizzis pahri, ne maſ wairs newarreja zerreht, ka keiſeram warrehs pretti turretees. Fihlippa ſnohts herzogſ Morizſ, un Fihlippa draugs Joachim II. Brandenburgaſ herzogſ, liſte winnam ſazziht: Keiſerſ effoht ſohljiſ winnam peedoht un winnu ar meeru atlaiſt uſ mahjahm, kad ween taggad nahſ un atwehlehs ſewi keiſera ſchehlaſtibai. — To winſch arri darrija; 19â Juhnî winſch nahze Halleſ pilſſatâ keiſera preeſchâ, nometahs zekôſ un luhdſe, lai keiſerſ ſchehligi winnam peedoht; bet keiſerſ ſawu wahrdu pahrkahpdamſ taf winnu liſte ſanemt, un arri winnu turreja ſawangotu. Tâ nu ſcheem abbeem Ewangeliuma = tizzibas drohſcheem aiſſtahwetajeem Johann Fridecham un Fihlippam taſ kruſtſ bij Jaredſ, ka teem ſtipri awakteteem keiſeram bij jaet lihds uſ wiſſahm winna karragaitahm. Schee wihri nu gan bija pelnijufchi tahdu aſchu pahrmahziſchanu ar to, ka bija atkaphuſchees no ta DŒewa zella, fo Lutterſ winnus bija mahziſſi ſtaigah, prohti no paſzeſchanas, zeeſchanas, DŒewaluhgſchanas zella; tomehr arri winneem notikke pehz teem DŒewa wahrdeem: ka teem, kaſ DŒewu mihle, wiſſaſ leetas par labbu nahſ, un ka behdaſ eekſch winneem padarra meeriguſ augluſ tahs taiſnibaſ, kaſ paleek uſ muhſchigu dſihwoſchanu. Kâ ſchinnî pahrmahziſchanas laiſâ kurfirſtam palikke firdeſ tizziga un eekſch DŒewa preeziga to warram nomanniht no tahs jautkaſ dſeeſinaſ „Pehz DŒewa praht' lai noteek man“ (Widſ. dſ. gr. n. 492.), fo winſch ſchinnî zeetuma-laiſâ ſadohmajis.

Ar to, ka keiſerſ Ewangeliuma = tizziguſ tâ bija uſwarrejſis un pee ſemmes gahſſis, winſch bij palizzis wiſſai Wahzſemmei par jo warrenu walbitaju un taggad nu liſſkaſ ka itt lehti eeſpehſ Luttera mahzibu pawiffam iſnihzinaht. Bet lai gan keiſerſ Schmalkaldeneſ karrabeedribu bija uſwarrejſis, — Ewangeliuma = draudſi winſch wehl nebija uſwarrejſis. Ewangeliuma = draudſeſ Sargſ un Glahbeis irr pats DŒewſ taſ Kungſ; tadehl nekahda zilweka ſpehkâ un warrâ neſtahw, ſcho draudſi uſwarreht un ſamaitaht. Paſcham keiſeram arri liſſkaſ, ka tam par negohdu buhſ, kad ar warru Ewangeliuma = tizziguſ ſpeedihſ Kattofu = tizzibu atkal peenemt. Winſch Ewangeliuma = tizziguſ par daudſ bahrgi nemaſ netirdija, bet winneem ſahwe turreht

ſawu DGeſandſchaften, tà kà bija eeradduſchi, arri tahdòs pilſſatòs, kur pats ar ſawu karraspehku bija apmettees. Par keisera taiſnibu un laipnibu leezibu dohd, kà wiſch Wittenbergâ pee Luttera kappa darrijis un runnais, kad kà uſwarretajs bija eejahjis Wittenbergâ; jo nowests pee Luttera kappa wiſch tur kahdu laiku ſtahweja dſittâs dohmâs, ne wahrdu neſazzidams. Bet kad herzogs Alba un biſkaps no Arras Spanias ſemmè to muddinaja, lai leef Luttera kaulus israft un ſadedſinacht, tad keisers atſazzija: „Man karſch naw ar nomirruſcheem, bet tiffai ar dſihweem. Wiſch jau ſtahjees ſawa Sohga preeſſhâ, lai duſs lihds augſchamzelschanas un ſohda deenu!“ Wiſch ar nahwes ſtrahpi draudedams zeeti peekohdinaja, lai neweens Luttera kappu nekahdâ wiſſè ne-aisteef.

Keisers arween bija kahrojis, tizzibas juſſchanahm gallu darriht, Ewangeliuma-tizzigus ſpeesdams, lai nahf arri us konziliumu Trientè; lai tur ſarunnajahs ar Kattofu biſkapeem par tizzibu un lai padohdahs wiſſu ſpreedumam. Us to ſenn jau weenâ gabbalâ bij dohmajis un dſinnees. Tadeht nu Ewangeliuma-tizzigeem bija leelas bailes, kad keisers walſſis runnas-deenâ, fo 1 September 1547â gaddâ Augsburgâ ſahze turreht, itt bahrgi pawehleja, ka teem arri buhs juhtihf ſawus mahzitajus us Trientes konziliumu. Gan drihs liſſahs, ka wiſſeem taggad jau buhs keiseram jaklauſa un jaet us to konziliumu, kas jau ſawâs pirmâs ſaeſſchanâs Ewangeliumamahzibu bija paſuddinajis, ja DGewo Ewangeliuma-tizzigus zaur wiſſu niſſnaku eenaidneeku, zaur paſchu pahweſtu, ne buhtu israhwis no tahm breeſmahm, kas us teem gaidija. Jo pahweſts Pahwils III. nemaf negribbedams lai konziliumu turr Trientè, keisera ſemmes dalkâ, kur keisers, kam taggad tahda leela warra, lehti warretu jauktees ſtarpâ, tuſſchus eemeſlus grabbſtidams pawehleja Merz mehneſi 1547â gaddâ konziliumu no Trientes us Bolonju pahweſt, un paſtahweja us ſawu ſpreedumu, lai gan keisers tam bij prettineeks. Schis wiſſeem biſkapeem appaſſch wiſſa waldiſchanas aisleedſe us pahweſta pilſſatu dohtees, un ſchim par ſpihti wiſch tannî paſchâ walſſis-runnas-deenâ liſſe no diwi Kattofu mahzitajeem un weena Ewangeliuma-tizziga mahzitaja ſaraſtiht jaunus tizzibas ſalihgſchanas-raſtus, fo noſauze par Augsburgas Interimu, prohiti par norakſtu, pehz ka jaturrahs wiſſeem Kattokeem un Ewangeliuma-tizzigeem lihds to laiku, kamehr konziliums ſawu ſpreedumu isdohs. Schis Interims kahwe, ka tur, kur preeſteri laulibâ bij dewuſchees un laudis ſwehtâ wakfarehdeenâ baudija ne maiſi ween, bet maiſi un wiſſu, lai tà

paleef lihds konziliuma spreedumam par to. Tápatt Interims nofazzija, ka pahwestam jaturrahs pee ta, ko fw. Raksti mahza un ko konziliumi spreesch. Sinnams, ka pahwests dikti faduſmojahs par to, ka keisers usdrihſtejees Ewangeliuma-tizzigeem ta peelautes. Bet tomehr ſchinnì Interimà arri dauds mahzibas bija eefſchâ, ko Ewangeliuma-tizzigi nemas newarreja peenemt, tapehz ka tahs DŒewa Wahrdeem bija gluschi pretti; par grehzineeka taisnoſchamu DŒewa preeſchâ, par labbeem darbeem, par fw. Saframenteem Interims mahzija tápatt kâ pahwestneeki lihds ſchim bija mahzijuschi, un ſchahs mahzibas peenemmohť Ewangeliuma-tizzigeem buhtu bijis jaatmetť ſawa tizzibas=apleezinaschana (konfeſſione), ko 1530 Augsburgâ bija apleezinasuschi. 15â Mai keisers walſts runnas kungeem ſcho Interimu likke preeſchâ laſſiht. Mainzes kurfirſts tuhlin us ſawu galwu ween wiſſu zittu runnas=lungu wahrđâ iſteize, ka tee to Interimu peenemmohť; un keisers wiſſadâ wiſſe ar jo bahrgeem wahrdeem un draudehm darbojahs Ewangeliuma-tizzigeem to usſpeeft. Bet pahwestneeki Interimam bija ſtipri prettineeki, un tápatt arri Ewangeliuma-tizzigu leelaka teefa zeeti us to paſtahweja, ka Interimu kâ nepeenems, tâ nepeenems. Pats jaunais Sakschu kurfirſts arri iſteize, ka wiſſch ſchohs Interima likkumus newarroht peenemt un tohs no ſaweem mahzitajeem tâ likke pahrtaiſiht, ka Ewangeliuma-tizzigs zilweks wiſſaus gandrihſ buhtu warrejis peenemt. Bet ſchis kurfirſta Moriza pahrtaiſihts un par Leipzigaſ Interimu noſaukts Interims Sakschu ſemmes proteſtanteem wehl maſaf patikke, un mahzitajus ne ar zeetumu, ne ar to, ka wiſſaus no ammata nomette, newarreja peespeeft, lai to peenemm. Dauds mahzitaji paſchi atfazzija ſawam annatam un labbis prahtis ſweſchâs ſemmes maiſt mekleja. Kurfirſts arri ſawu Interimu bij iſlaidis un ſaweem laudin usſpeedis tapehz ween, lai keiseram wehl kahdu laiku paleef peenemmigs. Augsburgas Interimu keisers ar wiſſu ſawu bahrſibu tak zitteem Wahzſemmes brihw=pilſſateem ween warreja usſpeeft. Keisers arri wezzu wangds wehl turretu kurfirſtu Johann Fridrich luhfoja peelab=binahť lai interimu peenemm, wiſſam ſohlidams, ka to atlaidihs un tam atlidſinahs wiſſu ſtahdi, kas tam bijuſi jazeefch, ja tâ darris pats un ſawus dehlus pahrrunnahs, lai to peenemm arridsan. Bet kurfirſts Johann Fridrich drohſchi un paſtahwigi apleezinaja: „wiſſch lihds gallam zeeti turrefees pee Augsburgas tizzibas apleezinaschanas, zaur kurras mahzibahm wiſſch zerre muhſchigu dſihwoſchamu panahť“ Saweem dehleem wiſſch rakſtija tâ: „lai patwerrahs ween pee wiſſuwar=

rena DŒewa, un labbat lai leef fewim wiſſas ſawas ſemmes atnemt, ne fà atfahptees no ſkaidras tizzibas apleezinaſchanas!“ Gandrihs wiſſàs Wahzſemmes dallàs un wiſſòs pilſſatòs, ſewiſchi ſemela dalla, Ewangeliuma-tizzigi par interimu maſ ko behdaja; fà bija eeradduſchi ſkaidru DŒewa wahrdu mahzibu mahziht, tà arri jo prohjam mahziija; DŒewam kalpoja baſnižàs, fà lihds ſchim; un wiſſi bija gattawi kluffà prahtà zeest, ko keiſers tizzibas deht winneem liks uſeet. Ta bij itt ihſtana zihniſchana Ewangeliuma pateeſibas labbad, prohti pee tahs turretees zeeti un beš mitteſchanas, DŒewam wairak klauſiht ne fà zilweſeem (Ap. darb. gr. 5, 29.); — un no teem, ſam irr ta warra, ar preeku zeest, ko DŒews zaur winneem mums leef uſeet.

19. Meers eefſch tizzibas=leetahm derrehts Augsburgâ.

1550â gaddâ liſſahs, fa nu buhs gals tàpatt keiſera ſpeeſchanai, lai Augsburgas Interimu peeaemm, fà arridſan Ewangeliuma-tizzigu wal dneeku prettiturreſchanai, ſchim nemeeram, ſas no 1548 lihds ſcho gaddu bij plohfſjees; jo 1550 jaunais pahweſts Julius III. iſlaide grahmataſ, fa pehz keiſera wehleſchanas Trientê atkal grihbøht ſaſaukt to konziliumu, ko pahweſts Pahwils III. Bolonjâ pawiffam bij atlai-dis, un noliffe par ſapulzinaſchanas eeſahumu 1 Mai 1551. Kad nu 1550â gaddâ Wahzſemmes leelſungi un wal dneeki atkal Augsburgâ bija ſanahkuſchi us runnas=deenu, tad keiſers no jauna ſtipri peefohdinaja Ewangeliuma-tizzibas wal dneekeem, lai tee ſawus mahzitajus arri juhta us konziliumu; un keiſeram, ſas taggad tahdâ leelâ ſpehkâ bij tizzis, ſchee arri wairs nedrihfſteja pretti turretees. Kurſiſts Morizs gan bija pawehlejis ſaweem miniſtereem, ſas winna weetneeki bija runnas=deenâ, lai keiſeram bild, fa tad ween Ewangeliuma-tizzigi nahks us konziliumu, kad ſchi ſapulzinaſchana ſawu darbu gluſchi no jauna usnems, kad Ewangeliuma-tizzibas mahzita-jeem laus tàpatt fà pahweſtneeku biſkapeem ſpreest par tizzibas leetahm, — kad nolifs, fa pahweſtam paſcham arri japadohdahs konziliuma ſpreedumam; — bet keiſers neko neliffahs par to ſinnoht, ko kurſiſta miniſteri luhdſe. 1551 gaddam iſeijøht un 1552 gaddam nahkøht jau no daſchahm Wahzſemmes dallahm zitti Ewangeliuma=draudſes iſwehleti fungi us Trienti bija ſanahkuſchi. Raug, tad us reiſ Ewangeliuma=draudſes augſtafais Sargs un Glahbejs wiſſam nemeeram,

fas no Augsburgas Interima bij zehlees, darrija tahdu gallu, kahdu konziliums ne muhscham nebuhtu warrejis darriht. Par Sawu darba rihku DGews tas Kllngs schoreis Sewim bija isredsejis kurfirstu Morizu, to paschu, fas lihds schim bija klibbojis abbejas puffes, un zaur tahdu klibboschanu Ewangeliuma-tizzigeem bija padarrijis dauds launa. Zitti schi wihra gohdu gribbedami aisstahweht, fakka, ka winsch gudrs wihrs buhdams no pascha eesahkuma jau effoht mannijis, ka Ewangeliuma-tizzigeem ne-isdohsees wis keiseram pretti turretees; ta-deht winsch no eesahkuma effoht keiseram sabeedrojees, gribbedams tahda gohdâ un spehkâ tift, ka pehzak warrehs keiseram drohschafi pretti stahweht, ne ka wiissi zitti Ewangeliuma-tizzigi waldneeki; winsch us to ween effoht dohmajis, ka ar sawu gudribu Ewangeliuma-draudsei palihdseht. Tas nu gan warr buht, ka Morizam tahdas dohmas bij firdi, bet taf winsch sawu paschu gohdu un labbumu arri irr meklejis, un newarr fazziht, ka winsch weenweenigi DGewa draudses labbumu meklejis. Winsch gan sawas jemmes darbojahs un palihdseja, ka tur Ewangeliuma-draudses buhschana warretu eesafnotees un selt; bet no wiissas firds-skaidribas winsch tomehr naw mihlejis, ne Ewangeliuma-draudst, ne sawu keiseru, kam ilgu laiku liffahs draugs buht. Arri schinni laika, no ka taggad gribbam runnaht, winsch gan rahdija leelu gudribu un duhschibu, un fo winsch eesahze, tas wiinam ittin labbi isdewahs; bet woi winsch wiissu, fo darrija, darrijis, gribbedams ween DGewu pagohdinaht, sawus draugs un Ewangeliuma-tizzibu aisstahweht; jeb woi winsch us sawu labbumu arri dohmajis, to DGews Augstais ween war sinnahht. Bet lai nu wiina firds dohmas un apnemshanas irr bijuschas, kahdas buhdamas, DGews wiinau bija isredsejis par Sawas draudses aisstahwetaju, Ewangeliuma-draudsi no spaidischanahm pestiht un isdarriht, ka neweens wairs nedrihssteja Ewangeliuma-tizzigeem leegt, sawu draudses-buhschaniu pehz DGewa wahrdu mahzi-bahm atjaunahht un eetafihht.

Mehs jau dsirdejuschi, ka keisers no ta laika, kad bija islaidis Augsburgas Interimu, weenumehr speede, lai Ewangeliuma-tizzigi to peenemm, un ka tee weenumehr leedsahs to darriht. Stary teem brihw-pilsfateem, fas pee skaidras tizzibas turredamees keiseram schinni leeta bij prettineeki, Magdeburga bija tas jo leels un jo warrens; tapehz keisers to pehdigi pasuddinadams kurfirstam Morizam pawehleja, lai to ar karraspehku aschi pahrmahza. Morizs nu falassija leelu karrapulku, aplehgereja Magdeburgas pilsfatu, un tad liffe pilsfata

eedfihwotajeem fazzih: ja winni labpraht un bes prettiturre-
 fchanas winnam padohsees, tad winnus taupihš un ſchellohš
 žif ween warredams. Pilsfatneeki padewahš; Morizš lifke
 pilsfatneeku farra=laudim ſabeedrotees ar ſaweem paſcheem
 farra-wihreem, tà fa winnam nu bija pawiffam 25 tuhftoſchi
 farra-wihri. Scho farra-pulku ſalaſſijis, wiſch keiſeram lifke
 nofazzih, fa ſabeedrojees ar Meſlenburgaš herzogu un Heſ-
 ſeš jaunaku landgraſfu taggad prett winnu zeliš farru. Ka
 wiſch keiſeram zehlees par eenaidneeku, to wiſch aiſbildinaja
 ar to, fa keiſeram pahrmette, fa taš wiſſaš ſawaš apoſohliſcha-
 naš Ewangeliuma=tizigeem dohtaš eſſoht pahrfahpiš, fa par
 tuſſchu darijiš iffatru derribu, fo ar Ewangeliuma=tizigeem
 bij teem par labbu derrejiš, fa turpretti wiſſadi darbojees,
 Ewangeliuma=draudſi pawiffam noſpaidih; fa eſſoht ſohlijiš,
 Heſſeš landgraſfu laipnigi ušnemt, un turpretti winnu zee-
 tumâ eelizjiš; — fa taš tihri par netaiſnibu Sakschu kurfirſtu
 un Heſſeš landgraſfu turroht zeeumâ, un fa eſſoht arri daudš
 leetâš Wahzu keiſera-walſtš wezzu wezzuš liſſumuš pahrfahpiš
 un Wahzſemmeš waldneekuš ar wiſſadu netaiſnibu aiſnehmiš.

Keiſerš to laiku dſihwoja Inſbruckâ Tiroleš=ſemmê, ſa-
 duſmojees par to, fa winnam ne-iſdeweeš to kezzeru-buſſchana
 iſnihzinaht, zeeſdamaš kaulu=ſapeš, bes farra=ſpehka un bes
 naudaš, ar fo jaunu farra=ſpehku ſagahdaht. Tadeht wiſch
 luhkoja ar Morizu wehl ſalihgt; bet ſchiš bija apnehmeeš
 papreekſch keiſeru ſanemt zeeti, un tad ween ar
 winnu ſarunnatees un winnu peeſpeeſt, lai darra
 to, fo kurfirſtš gribb. Ar leelu ſteigſchana wiſch gahje
 ar ſawu farra=ſpehku zaur Franku= un Schwahbu=ſemmi uš
 Tiroleš=ſemmi, ušwarreja ar ſturmi Ghrenbergas ſtipri apwal-
 notu pilsſatu un dewahš uš Inſbrucku, — bet keiſeru ſanemt
 zeeti winnam ne-iſdewahš wiš, jo keiſerš nakti preekſch kur-
 firſta nahſſchanaš ſtiprâ lectuš-laiſâ behgdamaš ſewi bija lizjiš
 aiſneſt pahr par Alpu=kaſneem uš Willachas pilsſatu, Kern-
 teneš ſemmê. Kurfirſtu Johann Fridrichu keiſerš bija palai-
 diš wallâ; bet landgraſfu Fihlippu wiſch kihlam nehme liſb,
 zaur to Morizu ſpeeſt uš meeru. Kurfirſtš Morizš keiſeru
 neatraddiš dewahš uš Paſſawaš pilsſatu Ghſtreicheru daſkâ,
 fur keiſerš bija gribbejiš ar winnu ſarunnatees. Keiſerš uš
 turren bij ſuhthiſiš ſawu brahli, Wahzſemmeš kehainu Ferdi-
 nandu, ſam bija ušdewiš winna weetâ meeru derreht ar Wahz-
 ſemmeš Ewangeliuma=tizigeem waldneekeem. Schê tad nu
 ſchim 2â Auguſt 1552 ar Ewangeliuma=tizigeem waldneekeem
 bija jaſalihgt uš to pameeru, fo ſauz Paſſawaš pameeru,

un fo keisers arri apstiprinaja, tapeh; ka winnam zaur Morizu jau pasemmotam arri wehl Sprantschu kehniensch un Turki atkal aschi gahje wirsü. Zaur scho Passawas pameeru tiffe nolifts, ka keiseram landgrahfs Fhilipps bij ja=atlaisch no zee=tuma, ka tam bij ja=ezejt atkal wißi zitti waldneeki, fo bij nozehlis, un ka tam wehl bij jaapfohla, peh; pufsgadda laika atkal walfts=runnas=deenu turreht meera deht eefsch tizzibas=leetahm. Bet Pawaffas pameers ne ween to bij nolizzis, bij nolizzis arri wehl, ka eefsch tizzibas=leetahm keisers, winna brah=lis un wiffas walfts waldneeki lai pastahwigu meeru turr lihds to laifu, kad eefsch tizzibas=leetahm wißeem buhs tas pats prahs un ta patti weena tizziba, lai gan schim brihscham wehl nestinnohht wis, kahdâ wihsê schis meers effoht derrams."

Zaunu runnas=deenu tif drihs wehl newarreja turreht, tadeht ka keiseram dauds ar karru bija jadarbojahs; kurfirts Morizs pats nomirre pirms wehl scho runnas=deenu turreja, jo keiseram atkal sadraudsejees un par keiseru karrojis ar Tur=keem un ar Brandenburgas un Kulmbacha markgrahfu Al=brechtu, — kas nepeenehmis Passawas pameeru, Kattolu bis=kapu teefas aplaupija un tadeht no keisera pehdigi bij pasuddi=nahts, — wunsch to gan uswarreja, bet taî paschâ kaufchanâ Juli mehnesi 1553 sawu gallu dabbuja. 5â Februar 1555 keisera brahlis un weetneeks Ferdinands nu taf wehl Augsburgâ sahze turreht to Passawâ jau sohlitu runnas=deenu, us fo Ewan=geliuma=tizzigi ar leelu ilgoshanu bija gaidijuschi. 25â Sep=tember schê tiffe nospreests un derrehts tas meers, fo nosauz par Augsburgas tizzibas=meeru. Zaur scho nospreede: „ka Wahzsemmes Ewangelioma=tizzigu draudse turrama par tahdu draudst, kam peh; taijnibas un teefas irr sawa ihpascha buhschana, saws ihpats mantu padohms un sawi ihpaschi sem=mes gabbali; ka ta nestahw ne appafsch pahwesta ne appafsch bisfapeem. Tapatt schis tizzibas meers arri stipri un swehti fohlija, ka teem, kas turrahs pee Augsburgas konfessiones, wiss=notat buhs tahs paschas brihwestibas un us nekahdu wihsî nesaudejamas teefas, kas Kattolu draudses lohzekeem irraid. Un pee scheem spreedumeem wißeem waijagoht turretees, lihds kamehr us preefschu isdohsees ar fristigu lehnprahhibu un mihs=lestibu tizzibas=stihdi pawiffam ischkirt un pilnigâ weenprah=hibâ saweenotees."

Tâ tad zaur DGeWa schehlastibu Ewangelioma=draudse bija tikufi pee pilna meera un pilnas brihwestibas, un ne=weens wairs taî nedrihstjeja ataemt, kas winnai peederreja, nedj winnu tirdiht un spaidiht. Bet taf weena leeta tiffe

norunnata, ar fo Protestanti nemas nebija meerâ; prohti keiser's zaur kehniku Ferdinandu bij pawehlejis, ka tur, fur archibiskapi un biskapi par waldineekeem un fur lihbs schim Ewangelioma-draudses wehl nemas naw eeriftetas, us preefschu arri nekahdas nebuhs eerifteht. Pascheem archibiskapeem un biskapeem gan effoht brihw Ewangelioma-tizzibu peenemt; — bet winneem tad effoht ja-atstahi sawa waldischana, saws biskapa ammat's un sawa semme. Zaur scho likkumu Ewangelioma-draudse gan newarreja ar pilnigu waktu pa wißu Wahzsemmi isplattitees, bet zaur D'Gewas firds'schehlastibu un peetizzibu Ewangelioma-draudse nu taf bij panahkusi, ka tai tahs draudses un semmes, fur ta jau bij eesaknojusees, wairs nemas newarreja ataemt.

Kehniksch Ferdinands ustizzigi turrejahs pehz Augsbur-gas tizzibas-meera likkumeem, un par to neko nebehdaja, ka pahwests Bahwils III. un Trientes konziliums palikke pretti-neeki Protestanteem un tam ar winneem derretam meeram. Ta 25 Septempera deena irr trescha stary tahm deenahm, kas Ewangelioma-draudsei allasch japeeminn ka tahda, kurrâ D'Gewas leelu schehlastibu winnai irr parahdijis tai laikâ, kad ta tiffe stahdita un dibbinata, un kad tik nifni cenaidneeki ap winnu bija faspreeduschees.

31 Oktober 1517 D'Gewas Lutteram ar drohschu prahtu lifte eesahft sawu swehtu tizzibas atjaunaschanas darbu. 25 Juhni 1530 D'Gewas zaur Sawu Swehtu Garra stiprinaja jaun-as Ewangelioma-draudses lohzeklus, ka winni sawu skaidru tizzibu drohschi apleezinaja keisera un pahwesta weetneeka un wißu biskapu preefschâ. Tadeht schihs deenas allasch ar pa-teizibu japeeminn ka tahdas, kurrâs D'Gewas wißai sawai draudsei leelu schehlastibu darrijis. Bet wehl gandrihs leelaku schehlastibu D'Gewas tas K'Ungs darrija 25 September 1555; jo schinnî deenâ W'insch wißahm mohzibahm, kas Ewange-lioma-tizzigeem jau bija usnahkuschas un kas winneem wehl bija gaidamas, gallu darrija, ta ka pee Lutteriskas Ewange-lioma-draudses arri notikke pehz teem wahrdeem, kas Apustuku darb. 9, 31. par pirmu kristigu draudsi lassami: „Tad nu tai draudsei bija meers, un winna peeaugge un staigaja eefsch ta K'Unga bihjaschanas un wairojahs eefsch eepreezinaschanas ta Sw. Garra.“

Un scho D'Gewas schehlastibu peeminnoht wißeem Ewan-gelioma-draudses lohzekkeem buhs slaweht sawu augstu Scheh-lotaju un ar Dahwida wahrdeem gamileht: Ta K'Unga labba rohka irr paaugstinata, ta K'Unga labba rohka darra spehzigus

darbus! Tas irr no ta Kunga un irr brihnums muhsu az-
zîs; schi irr ta deena, fo tas Kungs irr darrijis, preezafimees
un lihgsfosimees eeffsch tahs!

20. Melanchtona muhscha gals. — Ta Kon-
fordia. —

Zaur DŒewa schehlastibu Ewangeliuma = draudsei tad nu
no ahrenes bija pilnigs meers, — bet nu tai arri wiffadi us
to bij jadohma, fa eeffsch wiinaas paschas meers un ween-
prahtiba lai rohдахs. Jo stary wiinaas lohzeleem bija zehlu-
schees daschdaschadas swehtu rakstu tulkoschanas un waijadseja
tadehl ihpaschâ grahmatâ nolift, furra kahda tulkoschana par
ihstenu peenemmama basnizâs un sfohlâs. Schinnî laikâ jauna
tizzibas apleezinaschana bija jo waijadstiga arri tadehl, fa
Lutters wairs nebija dsihws, kam bija ta Garra spehks, tohs
garrus pahrbaudiht un atsiht, furri bij no DŒewa un mah-
zija to skaidru DŒewa pateesibu, tâpatt kâ wiinam bij arri
to wahrdu spehks, ar fo rahje un walbija tohs, kas zittadi
mahzija, ne kâ DŒewa wahrbi mahza. Kamehr Lutters wehl
dsihwoja, wiensch pats allasch bij gahdajis, fa pee Ewange-
liuma-tizzigeem wiffur lai irr weenahda skaidra mahziba. Kad
ween kahds zehle jaunu mahzibu, kas gaischeem un skaidreem
DŒewa Wahrdeem bija pretti, tad Lutters to tuhliht mannija
un usrahdija. Ar sawu swehtu atsihschanas spehku un droh-
schibu wiensch tahdahm mahzibahm turrejahs pretti, un wisseem
peekohdinaja palift tai zellâ, fo DŒewa wahrbi usrahda; un
dehl ta, fa wiffi Lutteru kâ fewischki isredsetu un ar DŒewa
Garru swaiditu DŒewa leezineeku augsti zeenija, ifkats arri
labpraht wiina padohmu peenehme un wiina spreedumam pa-
klaufsija. Bet schinnî laikâ Ewangeliuma = draudsei wairs ne-
bija neweens tahds augstizeenihks tizzibas = leetu schkihreis un
spreedejs. Wehl gan dsihwojr Melanchtons, Luttera jo mih-
lais un jo ustizzigs draugs, darbabeedris un lihdszihnitajs.
Melanchtons arri tâpatt kâ Lutters bija wihrs, kas sawu pa-
schu gohdu un labbumu nemekleja, bet tiffai DŒewa draudsei
ween gribbeja kalpoht un palihdschht. Wiensch arri dauds, dauds
fo irr palihdschjis pee tizzibas atjaunaschanas. Wiensch, tahds
pats ustizzigs kâ Lutters, allasch preezajahs no firds, kad faut
kurrâ weetâ ar DŒewa draudsi gahje us preefschu, un behda-
jahs, kad schai fautkur launums usgahje, un allasch no firds
DŒewu luhgdams par fristigu draudsi un stipri par wiinku
zihnidamees wiensch arri turrejahs kâ ihstens DŒewa kalps.

Sewischki Melanchtons strahdadams un DŒewu luhgdams allasch us to dohmaja un us to dsinnahs, lai Ewangeliuma=draudse weenprahtibâ un meerâ ustaisahs un stiprinajahs. Kad Lutters bija nomirris, tad Ewangeliuma=tizzigi arri wiſſâs leetâs, kurrâs ſawâ ſtarpâ newarreja ſaweenotees, mekleja pee Melanchtona padohmu un eezehle wiannu par iſſchlihreju eeffſch tizzibas=leetahm. Kâ tahds arri Melanchtons dauds buhtu warrejis palihdſeht us meeru, bet to ne=isdarrija wiſ. Jo tahds iſſchlihreis wiſſch jau nebij, kâ Lutters. Lutters ne par matta plattumu no DŒewa pateefibas neatfahpdamees zellu negreese ne weenam; bet Melanchtons, gribbedams zilwefeem iſtikt, peelahwahs un dohmaja tahdâ wiſſe panahkt, ka Ewangeliuma=tizziba lai paleek laudim jo peekemmiga, — un zerreja, ka tee, kaſ tizzibâ wahji buhdami wiſſu pateefibu ſchim brihſcham wehl newarreja panest, gan ar laiku un us preekſchu mahziſees, kureſch irr taſ ſkaidrais DŒewa prahts, ta ſkaidra DŒewa mahziba. Ar to wiannam gan daſchfahrt iſdewahs, ka prettineeki ar wiannu meeru derreja un peenehme to, ko wiſſch bija ſpreedis, lai gan daſchuireis wianna ſpreedums pilnigi ar DŒewa Wahrdeem neſagahje kohpâ, un nebij tihri fweeſchi, bet tahdi, kam daſchs niſnas ſahles graudinſch peejaukt, kaſ ſawâ laikâ neſaderribas un nemeera nelabbus auglus warreja neſt. Zaur to, ka wiſſch tahds bailigs daſch=daſchadi darbojahs wiſſus ſaderreht meerâ, Melanchtons arri nehmahs un bes wiſſas teefas uſdrihſtiejahs Augsburgas konfeſſioni zittâs weetâs pahrtaiſiht, kad 1540 to no jauna likke driſſeht. Sinnamâs ka Lutteram Melanchtona ſchaubigs prahts nemas newarreja patikt, jo Luttera prahts allasch us to ſtahweja, DŒewa pateefibu ar wiſſu ſpehku aiſſtahweht. Wiſſch labbaki buhtu lizzis ſewi nokaut, ne kâ par matta plattumu no DŒewa Wahrdeem atfahptees; tomehr wiſſch ar ſawu draugu Melanchtonu palikke ſaweenohſts firſnigâ mihleſtibâ, abbi diwi no firds mihleja ko Kungu JŒſu, abbi diwi DŒewa Wahrduſ turreja par ſawu augſtaku mantu, abbi gribbeja Ewangeliuma=draudſei kalpohkt ar wiſſu ſpehku, lihds patt nahwei. Tâ nu wiannu tizzibas un dſihwoſchanas grunte bija weenahda; un Lutters allasch ar leelu mihleſtibu un pazeeſchanu ſawa drauga wahjibu paneſſe, ſtipri zerredams, ka wianni gan arween labbaki ſatiks weenâ prahtâ. Kamehr Lutters dſihwoja, wiannam iſdewahs ſawa darbabeedra Melanchtona bailigu un ſchaubigu prahtu drohſchinaht un ſtiprinaht, tâ ka DŒewa darbam zaur to nekahda ſkade nenotikke, jo Luttera fwehta gudriba un tizzibas drohſchiba to nogreese. Bet kad

nu DGeus Lutteru bija peerehmis un dauds Ewangeliuma-tizzigi Melanchtona padohmam sahze klausht, tad Ewangeliuma=draudsei daschs nemeers zaur wiinu raddahs. Ta ka Melanchtons pats sahze schkeebtees no skaidras pateesibas zella, tapatt wiina draugi arri. Kad nu Luttera draugi stipri tur-rejahs pee tahs DGewa pateesibas, ko Lutteris skaidri pehz fwehteem raksteem ween mahzija, tad jufschana daschada zeh-lahs, jo Luttera draugeem ruhpe jo wairak kristigas draudses fwehtiba un ta gudriba no augfchenes, un Melanchtona drau-geem ruhpe jo wairak wiifas dsikli mahzitu wiiru gudribas wairoschana. Schi jufschana Melanchtonam pascham fir-di ehdin ehde un behdu=nastu wiinam uskrahwe, ko tik ko war-reja panest. Pee schi augstizeenijama DGewa wiira, kas Ewangeliuma=draudsei arri dauds labbuma darrijis, un tadeht no wiifeem Ewangeliuma=tizzigeem jaturr zeena gohdâ, — skaidri warram noraudsht, ka meera deht no DGewa pateesi-bas zella woi pa drufku ween noslihdedami zitteem nekahdu labbumu nedarram un sawu paschu firdsmeeru saudam. Gluschi zittabi bija ar Lutteru. Schis pee DGewa Wahrdeem ween stipri turredamees neweena zilwefa deht ne par wirfsta plattumu neatstahjahs no DGewa Wahrdeem, neweenu DGewa Wahrdu rakstufshmiti wiisch nelikke nizzinaht woi pahrgrohstht. Ta-pehz wiisch allasch bija drohschs un firdsmeera un eepreezina-schanas pilns arri pattleelakas behdas; un ar sawu pastahwigu drohschibu pehdigi wiifus sawus eenaidneekus uswarreja. — Paschâ schinnî behdu-laikâ Melanchtons, kam tee strihdini, kas wairojahs arween, fir-di jo deenas jo wairak bij ehdufchi, no DGewa ta Kunga schehligi tiffe eewests meera=mahjâs, 19â April 1560. Weemu deenu preefsch sawas aiseeschanas wiisch wehl fazzija: „Tas ween man fir-di ruhpe, ka KRistus draudse lai irr weenprahtiga, un tas ween man fir-di greesch, ka dohmaju, ka weenprahtiga nebuhs wis eefsch KRistus Iesus. Sawa mir-schanas deenâ wiisch reisu reisehm nopuhtahs ar ta Kunga luhgschanas wahrdeem: „lai tee irr weens eefsch Mums, ta ka Meks effam weens“ un ar Apustula Bahwita wahrdeem: „Iesus KRistus mums no DGewa irr dohts par gudribu un taifnibu un fwehtudarrifchanu un pestifchanu (1 Kor. gr. 1, 30.). Masu brihdi preefsch sawas mirschanas dsirdejis preef-schâ lassitus Jahna Ewang. 1as nod. 12 p. wahrdu: „Zeef Wiinu usnehme, teem Wiisch dewe wallas par DGewa behr-neem tapt, teem, kas tizz eefsch Wiina Wahrdu“ — wiisch azzis un rohkas pazeldams fazzija: „Schee wahrbi man wee-

numehr stahw preefsch firbs un azzim!“ Tad wehl kahdas reises isfauzahs DGewu luhgdams: „Ak DGews, apscheloojes par man Tawa Dehla JGus KRistus deht!“ un: „Us Lewi esmu palahwees, KUnge, un Tu man muhschigi nelikfi kauna palikt!“ Ta sawu dwehfeli DGewam pawehledams, winsch weegli aismigge; winna lihki arri paglabbaja Wittenbergas pilsbasniza Luttera lihkim pretti. DGews tas KUnge lai Sawâ muhschigâ walstibâ schehligi winnu peemim un lai winnam atmakfa to labbumu, fo winsch Ewangeliuma-draudsei darrijs, ustizzigi strahdadams, darbodamees un zilnidamees winnai par labbu un DGewam par gohdu, lai gan tizziba winnam nebij allasch stipra un drohscha!

Kad Melanchtons bij aisgahjis DGewa preefschâ, tad pascha Sakschu-semme, no kurras staidras mahzibas spohschums bija isgahjis, us ilgu laiku palikte par weetu, fur ar behdahm redseja DGewa-wahrdum-mahzibu fajauktu un apraipitu. Ewangeliuma-draudses mahzitaju deesgan leels pulks pehz Melanchtona preefschihmes sahze greestes us Kalwihneeschu tizzibas pufsi. Tadeht ta bija leela schehlastiba, fa DGews tai laikâ sawu kalpu Melanchtonu peneehme pee Sewis; ja schis wehl buhtu redsejis wiffas jaunus schelschanahs, tad winna tizziga, bet nedrohscha firbs wehl dauds wairak ar behdahm un firbs-ehsteem buhtu tiffusi noppeesta.

Kahdus 30 gaddus no weetas pehz Luttera nahwes Ewangeliuma-draudse mahzibas deht arween no jauna zehlahs schelschanas, par kurreem schê plaschafi newarram stahstiht; neweenâ semmê, gandrihs neweenâ pilsfatâ nebija pastahwigs un pilnigs meers starp Ewangeliuma-tizzigeem. Tajs mahzibas, par fo strihdejahs, gan bija tahdas, tas katram kristigam zilwekam labbi wehrâ jaleef; strihdejahs par grehzineeka taisnoschanu DGewa preefschâ, par zilweka labbeem darbeem, woi winsch ar teem im patz ar sawu gribbeschuanu warr palihdseht pee winna atgreeschanas un pestischanas, jeb woi newarr, — par KRistus deewischfigu un zilwezigu dabbu, un par swehtu Waffarehdeenu. Tajs nu gan bija tahdas dsillas swehtas mahzibas, par fo farunnatees un winnas isdibbinaht leeti derreja, bet us to DGewam schehl Ewangeliuma-tizzigeem nebija deesgan pasemmigs, mihligs un weenteefigs prahts. Turpretti tee strihdejahs ilgu laiku, strihdejahs itt firdigi un zeetfirdigi; zits zittu negribbeja schehloht, zits no zitta neko labbu nezerreja, ikfats wiffswairak sawu gohdu mekleja un stihwejahs, fa winnam ween taisniba; tadeht tikpatt teem strihdetajeem, fa arri wiffai Ewangeliuma-draudsei schee strihdini bija par grehku un leelu pohstu. Un

tak fchai paschai buhschanai netruhkft saws labbums, jo wif-
 fas tahs strihdeschanas fskaidri parahda, ka Ewangeliuma=
 draudses lohjekli fskaidru tizzibu turreja par sawu augstaku
 mantu; un ja tahdas apjautaschanas nebuhtu bijuschas, tad
 arri Ewangeliuma=
 draudse tif dsikli D Gewa wahrds nebuhtu
 warrejus eegruntetes. Kamehr grehts wehl wal dih s pasaulē,
 tamehr D Gewa draudse nekad nebuhs pilnigs meers, bet schkel=
 schanas un strihdes allasch no jauna raddisees; un lai gan
 tahdas strihdes D Gewa behrneem irr reebfchana, — tomehr
 wiannas allasch par swehtibu un tizzibas apstiprinaschanu teem
 isdohfees, kas weentefigi, pasemmigi un paklausigi sawam
 D Gewam un B Estitajam firdi un prahtu padewuschi. 1 Kor.
 11, 19. — Reem. 8, 28.

Kalwihneeschu-tizzibas fleppeni draugi ilgu laiku Sakschu
 kurfirsta semmē tizzibu bija jaukuschi; bet 1575 winneem us=
 nahze breesmiga fohdiba; winni no ammata tiffe nozelti, zee=
 tumā likti, no semmes isdihiti; — nu us kahdu laiku walbija
 tahds pilnigs meers, kahds fenn wehl nebija redsehts. Bet
 kas labbi apdohmaja, kà lihds schim bija gahjis ar tizzibu,
 tas gan warreja manniht, ka arri us preefschu bes strihdina
 newarres istift, bet ka drihs atkal zelsees daschas kibbeles,
 gan par wezzahm leetahm, gan arri deht jaunahm mahzibahm;
 bija jau arri mannam, ka nemeers sahze zeltees ihpaschi par
 to mahzibu, woi D Gews wiffus grehzineekus isredsejis par
 schehlastibas mantineekeem, jeb woi kahdu dattu ween (Kal=
 wineeschi mahza, ka D Gews tikkai kahdu dattu effoht isredse=
 jis.) Tadeht schiinn brihdi wehl wairaf, ne ka tai laika pehz
 Augsburgâ derreta tizzibas=meera bija waijadfiga jauna tizzi=
 bas apleezinaschanas grahmata, kas fskaidri israhda, ko D Gewa
 wahrdi mahza par tahm leetahm, par ko strihdes bija zehlu=
 schees. Starp teem, kas ar to puhlejahs, Ewangeliuma-tizzi=
 gus weenâ prahtâ saweenoht, fewischi irr wehrâ leekams:
 Jakob Andrae, Tihbingas augstas fshohlas lohti gudrs un
 dsikli mahzihts professors un basnizas prahwests. Jau 1569
 fchis D Gewa wihrs Luttera grunts mahzibas ihpaschâ grah=
 mata falikke, kurrâ winsch jo pasemmigs un laipnigs to fskai=
 dru mahzibu aisstahweja prett wiltigeem mahzitajeem, un scheem
 raksteem peepalihdseja wehl ar wahrdeem luhgdams un fskubbi=
 nadams us saweenoschanu. 1574 winsch lihds ar to dsikli
 mahzitu wihru Mahrtau Chemnizzu farakstija wehl ohtru tahdu
 meera=leezibu; scho rakstu nosauze par „Schwahbu=semmes un
 Sakschu=semmes saweenoschanas grahmatu“, — tapehz ka An=
 dreae bija no Schwahbu=semmes, Chemnizs no Sakschu=sem=
 mes.

mes. Wiſſi Lutteriſſas Ewangeliuma = draudſes waldneeki un mahzitaji Bahzſemmê tad laſſija un apdohmaja ſchohs rakſtus un atradde wiñkus par derrigeem us meeru. 1576 Andreae wehl reiſ ſanahze ar zitteem dſilki mahziteem DŒewa Wahrdu mahzitajeem Torgawas pilſſatâ, Sackſchuſemmê; ſchê wiñki atkal darbojahs ar to ſaweenoſchanas grahmatu, un itt ruhpiġi gahdaja, lai wiſſi wahrdi labbi ſaeet ar DŒewa wahrdeem un warr patift wiſſeem meera mihlotaſeem. Suhitiſa arri ſcho ſaweenoſchanas = grahmatu pee zitteem Lutteriſſas Ewangeliuma = tizzibas mahzitajeem zittâs ſemmês, lai tee arri ſpreeſch, woi tee tahdi rakſti derrehſ, wiſſus Ewangeliuma = tizzibas laudis meerâ ſaweenoht. 1577 atkal ſanahze Bergegenes kloſteri pee Magdeburgas ſeſchi Lutteriſſas Ewangeliuma = draudſes mahzitaji, kurre ſtarpâ bij arri Andreae un Chemniſs; ſchee tad kohpâ pahrdohmaja wiſſus tohs rakſtus, fo no zittahm ſemmehm mahzitaji teem bij atſtellejuſchi, un wiſſu labbu padohmu peenemdami, wiñki kohpâ ſarakſtija jaunu tizzibas = apleezinaſchanas grahmatu, pee kurras mehſ Lutteriſſas draudſes Ewangeliuma = tizzigi wehl taggad arween ſtipri turramees un fo ſauz par „Konfordias jeb weenprahtiſbas liſſumu.“

Wiſſas mahzibas ſchinnî grahmatâ bija ſarakſtitas ar jo labbu ſwehtu apdohmu; 12 nodakkâs bija ſaliktas wiſſas mahzibas, par fo lihds ſchim ſtrihdes bija zehluſchees; katras nodakkâs gallâ irr peelikta ihſa iſſtaſtiſchana, par fo ſtrihde irr zehluſees, — un tad tahs mahzibas pa weenai itt ſmalſki irr iſmeſletas un iſdibbinatas; ſcho darbu tee deewabiġigi rakſtitaji ſtrahdaja no firſds wehledami, lai nu par ſchihm mahzibahm us preeſſchu nezeſtâhs wairs nekahdas ſibbeles, bet lai wiſſi Lutteriſſas Ewangeliuma = draudſes lohzetli weenprahtigi mahza un tizz, un lai neweens ne-eedrohſchinajahs nahſamôs laiſôs Luttera tizzibas = ſkaidribu aptumſchoht. Tahs mahzibas, ſas ſchinnîs „Weenprahtibas liſſumôs“ irr iſdibbinatas, irr ſchihſ: 1) par eedſimtu grehku; 2) par zilweka gribbeſchanas waktu; 3) par zilweka taiſnoſchanu preeſſch DŒewa zaur tizzibu; 4) par labbeem darbeem; 5) par bauſlibu un preezas = mahzibu; 6) par ſwehtu Waſſarehdeenu; 7) par KRiſtus deewiſchġigu un zilwezigu dabbu; 8) par KRiſtus ſemmê kâhpſchanu eekſch elles; 9) par baſniſas un DŒewakalpoſchanas liſſumeem; 10) par DŒewa muhſchġigu paredſeſchânu un par to, fâ Wiñſch zilwekus iſreds. — Schis weenprahtibas = liſſumôs, fo 1577â gaddâ peġz tif dauds puhlina un apdohmaſchanas ſarakſtija, irr dauds palihdſejuſt, ſa ſtarp Lutteriſſas

Evangeliuma-tizzibas draugeem weenprahtiba warreja felt un eesafnotees. Saprohtams, ka zaur scheem raksteem gan wisfeem tizzibas strihdineem us muhschigu laiku gals netikke darrihts; jo rohdahs allasch tahdi laudis, arri muhsu Lutteriskâ Evangeliuma = draudse, kas DŒewa Wahrdeem ra weenteesigu un pasemmigu tizzibu negribb padohtees, bet wairak palaujahs us sawu gudribu un us to, fo sawâ galwâ sadohma; tee tad zelt arween jaunu kildu un nemeeru; un tahdu lauschu allasch irr leelaks pulks ne fâ to ihstenu meera-behrnu. Bet teem, kas meeru no firds mefleja un labpraht to gribbeja fargah, — teem schi grahmata irr bijusi par mihligu zetta waddoni un par labbahrn stiprahm bruunnahm, ar fo zilweku gudribas mihtotajeem warreja pretti turretees.

Satschu = semmes un Brandenburgas kurfirski ar preeku peenehme scho weenprahtibas = liffumu par mahzibas grunti, pee furras us preefschu wiŒeem wiannu semmu mahzitajeem un skohlas = kungeem jaturrahs; wianni arri puhlejahs ar to, lai zittâs Wahzsemmes dalkâs un sweschâs semmes Lutteriskas Evangeliuma = draudses turrahs pee schi tizzibas = piblara. No pirma galla nu gan wiŒi wiŒur schohs rakstus wehl nepee-nehme par sawas tizzibas leezibu, jo wianni dohmaja, ka effoht deesgan ar Augsburgas tizzibas = apleezinafchanu; bet 86 semmu un pilfsatu waldneeki weenprahtibas = liffumu peenehme par sawu tizzibas waddoni; wairak ka dewin tuhftoschi mahzitaji un skohlas = kungi sawus wahrduš appafschi rakstidami apleezinaja, ka schihs mahzibas wiŒas effoht skaidras un weffeligas. Kurfirski scho jaunu apleezinafchanas = grahmatu lifke falikt weenâ driffê ar zittahm wezzakahm, ar Mahrtina Luttera leelu un masu kattismi, ar Augsburgas tizzibas = apleezinafchanu u. t. j. pr.; schihs saweenotas grahmatas tad nosauze par „Konfordiu jeb Weenprahtibas = grahmatu;“ no schihs grahmatas tad iffatrs Lutteriskas Evangeliuma = draudses lohzeklis papilnam warreja mahzitees, kahda irr ta skaidra DŒewa Wahrdu mahziba; un to wehl taggad wiŒas weenteesigas dwehfeles no schihs grahmatas warr dabbuht mahzitees.

Zaur Augsburgas tizzibas = meeru DŒews tas Klungs Lutterisku Evangeliuma = draudsi bija tâ fâ ar stipreem muhsreem aptaisijis prett tahdeem eenaidneekem, kas no ahrenes tai usbrucke. Zaur „Weenprahtibas = grahmatu“ wianna arri eekschpuffê tifke jauki isrohtata un prett eekschligeem eenaidneekem apbrunnota. Tâ tad taggad Lutteriska Evangeliuma = draudse stahw fâ Pascha DŒewa ustaisihts jaukais un skaisais nams; par muhschigu grunti wianni irr DŒewa Wahrdu

flints. Ko Apustuki mahzjuschi, to wianna arri mahza; par
fo wezzi affins = leezineeki sawu affini islehjuschi, to paschu
wianna turr par sawu frohni; fo tizzigi wezzi basnizas = tehwi
rasttjuschi un us fo wiissi DEwa behrni sawu zerribu listu-
schi, — tas skaidri un gaischi teef mahzihts muhsu draudse;
un ja zits jaunas mahzibas no DEwa Wahrdu dsiklas affas
isfmet, — tad Luttera Ewangeliuma = draudse tahs allasch ar
preeku saemm; zilweku gudribu ween ta turr par neskaidru
affu. Ta Luttera Ewangeliuma = draudse ka PEstitaja jauki
puschkota, dahrgi apdahwinata bruchte preezigi gaida PEstitaja
atnahschanas deenu; tai preezigâ, gohdibas pilnâ deenâ wianna
jo skaidri sahks spihdeht; jo tad PEstitajs wißu grehzigu
wahjibu un nespehribu, kas arri muhsu Lutteriskai Ewange-
liuma = draudsei schinnî muhschâ wehl peelihp, no wiannas at-
hems, un wiannu puschkohs ar ne = isnihzigu, nesawihstamu
gohdibas = frohni!

IV. No tizzibas = atjaunaschana irr pastrahdajusi
pee Ewangeliuma = draudses un zaur Ewange-
liuma = draudsi; un kahdi augli no tahs wehl
irr gaidami?

Lihds schim effam stahstijufchi, kà DŒews tas Klings
zaur Mahrtnu Lutteru un wianna darba = beedreem fristigu
draudsi lizzis atjaunaht un no wiltigahm mahzibahm skaidroht.
Tad nu beidscht wehl gribbam stahstih: zif leela irr isauguf
fchi atjaunata DŒewa draudse un woi ta Kattolu = un Gree-
keru = draudsei blakam sawu gohda = wahrdu kà atjaunata Ewan-
geliuma = draudse nefs pehz taisnibas un teefas? Jo par
Ewangeliuma = draudsi ta allasch labbak nosauzama, ne kà par
Luttera = draudsi; jo Lutters pats nefad naw gribbejis pawiffam
jaunu draudsi uszelt, neds arri gribbejis, ka to lai nosauz pehz
wianna wahrda, bet wiansch zerreja, ka tahs daschdaschadas kri-
stigas draudses ar laiku saweenofees wiffas tahdà draudse, kas
zittu neko nestnnaht un zittu neko nemahziht, kà ween DŒewa
fwehtus wahrduš Bihbelè un tadehl buht ta weena kristiga
draudse, eeksch ko tizzeht mahza treschais tizzibas lohzehtis.

Mehs effam redsejufchi, ka jau Mahrtna Luttera laikòs
deesgan leela kristigu tauschu dalka atstahje pahwesta draudsi
un peenehme Ewangeliuma = tizzibu. No ta laika Ewange-
liuma = draudses lohzehtu pulks allasch irr wairumà gah-
jis. Wiifòs laikòs neween zitti Kattoli pee Ewangeliuma =
draudses irr peebeedrojufchees, bet weffelas Kattolu = draudses
weenà reisè atstahje pahwestneeku tizzibu un peenehme DŒewa
Wahrdu mahzibas; arri starp paganeem Ewangeliuma = draudse
few lohzehtus irr krahjufi, tà ka muhsu laikòs pee tahs peederr
89 millioni dwehfelu, prohti wairakne kà pee Greekeru
Kattolu = draudses, pee furras 79 millioni dwehfelu pee-
derr, bet pufs ween tif dauds, zif irr Kattolu = draudsei dweh-
feles. No Ewangeliuma = draudses lohzehtem diwi peehtak-

tas peederr pee Lutteriskas, trihs peektadassas pee Reformirtas Ewangeliuma=draudses. Tad nu Lutteriskas Ewangeliuma=draudses lohzeftu pasaulê irr kahdi 36 millioni, tas dsihwo wißswairaf: Wahzsemme, Dahnu=semme, Sweedru=semme, Pinnu=semme, Iggauuu=semme, Widsemme, Kurssemme, leels pulks arri Seemet=Amerikas brihw=walstis; labs pulzinsch irr iskaisihts pa Kreewu=semmi, Pohu=semmi, Sprantschu=semmi. Paganu starpâ muhsu Lutteriska Ewangeliuma=draudse wißswairaf eet wairumâ Indiâ un Deenas=widdus Afrikâ. Reformirtas Ewangeliuma=draudses lohzefti wißswairaf dsihwo: Englantê, Schkottu=semme, Hollenderu=semme, Schweizeru=semme, Seemet=Amerikâ; pa leeleem pulkeem Reformirti Ewangeliuma=tizzigi arri rohnahs iskaisiti Sprantschu=semme, Ihru=semme un zittâs semmês. Reformirtas draudses missiones wißswairaf eet us preefschu: leelas Kluffas juhvas fallâs, Jaunâ=Selantê, Riht=Indiâ, Kinâs=semme un Deenaswiddus=Afrikâ. Arri Italiâ un Spaniâ, fur lihds schim Kattolu=tizziba gandrihs weeniga walidija, muhsu laikôs sakhahs zeltees jaunâs masas Ewangeliuma=draudses. Englantes un Amerikas Reformirti Ewangeliuma=tizzigi arri dauds darbojahs ar Turku un Juhdu atgreeschanu pee kristigas tizzibas.

Ewangeliuma=draudse wehl dauds wairaf buhtu isplattijusees, kad zitti Wahzsemmes waldineeki ar warru nebuhtu peespeeduschi sawus appalschneekus, lai paleef pee Kattolu=draudses. Spaniâ, Italiâ un Sprantschu=semme Ewangeliuma=tizzibas lohzefti tiffe breefmigi spaiditi un wajjati, — ta ka Italiâ un Spaniâ nekahdi neatliffe. Muhsu laikôs jazerre ka Ewangeliuma=draudse arween wairaf isplattijusees; jo arri tannis semmês, fur leelakais eedsihwotaju pulks peederr pee Rohmas Kattolu=draudses, waldneeki irr sakhusch iatst, ka tizziba naw usspeeschama leeta, bet ka pehz Dewa prahta pee pascha zilweka ween stahw, pee kurras kahdas tizzibas winsch grihb turretees; tadeht wißi Kattolu waldneeki (bes ween Spanias Kehninene un paschi pahwesti) saweem appalschneekem irr dewusch walte, iseet no Kattolu=draudses un peebeedrotees pee Ewangeliuma=draudses, un neweens nedrihfti winnus tadeht tirdiht, neds nizzinaht; tapehz arri Sprantschu=semme un Italiâ Ewangeliuma=draudse allasch augtin aug un peekemmahs.

Bet wißswairaf Ewangeliuma=draudse augoht aug paganusemmês, fur winnai behrni sakh peedstint kâ raffa is aufekla. Wairaf ka 1 tuhftohts Ewangeliuma=draudses missionaru sa-

wus tihklus irr ismettuschi paganu=semmu juhrâ; un lai gan zitteem tihkli teef jo pilni, zitteem tihkli ilgu laifu paleef tuf-schi, — tomehr welti neweens nestrahda, kas eefsch tizzibas un mihlestibas DŒewa draudsēs skaidras mahzibas mahza. Muhsu draudsēs skaidrahm mahzibahm irr tahds DŒewa spehfs, fa warr pee pilnigas atsihschanas peelabbinaht un peewest wiffas dwehseles, kas pehz DŒewa meera ilgojahs.

Œwangeliuma=draudse irr isplattijusees un wairojusees tà, fa wiinna no finnepa graudina palikkufi par kuplu kohku, Un tà arri waijadseja buht, jo wiinna no DŒewa irr dabbutufi skaidras atsihschanas un swehtas dsihwoschanas dahrgu mantu; un kamehr ween wiinna schihs dahrgas mantas farga dsihwâ tizzibâ, tamehr arri warr DŒewam par darba beedri buht pee Wiinna swehtas Walsstibas wairoschanas.

Bet tà tad ar Œwangeliuma=draudsi irr bijis? — woi wiinna allasch wiiffaur bijufi dsihwa; woi tizziba allasch un pee wiiffem lohzeleem bijufi skaidra? — woi wiiffi muhsu Lutteriffas Œwangeliuma=draudsēs lohzekli atsinuuschi, zik lohiti DŒews winnus swehtijis, skaidru atsihschana wiinneem eedohdams? woi wiiffi lohzekli wiiffas semmēs allasch stipri turrejuschees pee DŒewafalposchanas basnizâ? — un woi wiiffi sawâs mahjâs DŒewam mahjas=weetu fataisfuschi? —

Kad muhs tà praŒfa, tad jaatbild: buht Œwangeliuma=draudsei gan warreja buht wiiffa schi swehtiba, bet nebijufi wis, tapehz fa nefad wiiffi Œwangeliuma=draudsēs lohzekli naw bijuschijihsteni dsihwi KRistus lohzekli; un zittadi jau newarr buht. Starp teem tuhstfoschu tuhstfoscheem, kas pee DŒewa draudsēs turras, allasch irr bijis, un arri buhs lihds pastarai deenai, deesgan leels pulks tahdu lauschu, kas tizzibâ irr rendeni un kuhtri, woi kas pasaulei kalpodami neko dauds par tizzibu nebehda. Jo skaidri muhsu Œwangeliuma=draudse DŒewa gaisma spihd, jo skaidri warram atsiht, fa arri wiiffskaidrakâ draudse tahdu netruhft, kas firdi apzeetinadami tumfibas= un grehku=darbeem padohdahs. Jau pascha Luttera laifâ un paschâ Wittenbergâ tumfibas behrnu nebija truhkums Œwangeliuma=draudse; tee Lutteram padarrija dauds firdehtus ar sawu pasauligu grehzigu dsihwoschanu, tà fa Lutters pats Wittenbergu nosauze par „Sodomu“ — un pehdigôs gaddôs pawiffam gribbeja iseet ahrâ no schihs Sodomas. Bet tomehr wiiffur, fur ween Œwangeliuma=draudse tikke dehtita, — arri allasch irr bijufi labba teefa tahdu lauschu, kas ar leelu preeku sanchme DŒewa swehtas garrigas dahwanas, ar fo neween paschi stiprinajahs tizzibâ, bet fo arri saimei un behr-

neem sagahdaja. Schee ihsteni, dšihwi Ewangeliuma=draudses lohzečki ar warren leelu firdspreeku preezajahs, ka nu behrniri fkoohlàs DŒewa wahrduš tif fšaidri un pilnigi warreja mahzitees; jo fur Lutteriſka Ewangeliuma=draudse zehlahs, tur arri tuhliht ſahze labbas fkoohlàs eetaiſiht. Wiñni ar firdslihgmibu DŒewam pateize, ka nu ſawâ wallodâ warreja Bihibeli laſſiht un paſchi mekledami ſwehtòš Raſtòš warreja ſawu tizzibu wairoht un ſtiprinaht; jo allaſch wiſſàs ſem-mèš Ewangeliuma=draudses mahzitaju un preekſchneeku pirmais darbs irr biſiſ: Bihibeli katrai tautai wiñnàs wallodâ pahrtulkoht. Tad arri mahzitaji gahdaja Ewangeliuma=draudses lohzeckteem daudſ zittas labbas grahmataš, kaš garru warreja apgaiſmohht un dwehſeli ſwehtu darriht; dšihwi draudses lohzečki taš ar pateizibu ušnehme. DŒewakalpoſchana Ewangeliuma=draudses baſnižàs arri bija daudſ wairak derriga uš zilweka atgreeschanu un apgaiſmoſchanu, ne kâ Kattolu=draudſe. DŒewa Wahrdi fšaidri un ſpehzigi tiſke fluddinati, jaunaš, jaukaš, mihligas ſwehtas dſeeſmaš atſkanneja no draudſu muttes, wiſſi lohzečki weenâ kophâ nahze DŒewa preekſchâ ar firſnigahm luhgžchanahm, un ſwehtu Waſtarehdeenu zeeniſa un baudija kâ DŒewa wiſſaugſtaku un wiſſdahrgaku ſchehlaſtibas dahwanu. Lutterš pee wiſſahm ſchihm ſwehtahm DŒewa dahwanahm laudiš peelabbinadamaš rakſtiſa ta: „Mihiłi Wahzeekſchi, pirzeet nu, kamehr turguš laikš irr; ſakrahjeet DŒewa augluš, kamehr ſaule ſpihd un DŒewš dohd iſdewigu laiku; ſaxemmeet DŒewa ſchehlaſtibu un DŒewa wahrduš, kamehr irr klaht!“ Schee Luttera wahrdi ne ween Wahzeekſcheem gahje pee firdš; bet wiſſur, fur ween Ewangeliuma=mahzibu fšaidri fluddinaja, ſw. Sakramentuš pehz Kriſtuš eeſtahdiſchanaš fšaidri iſdalliſa, — tur arri laudiš tiſke mohdinati no grehku meega, palikke ſpehzigi un augligi ſwehtâ dšihwoſchanâ, atſinne un miheja ſawu Beſtitaju un wiñnam kalpoja ſchliħſtâ tizzigâ dšihwoſchanâ. Un lai gan Ewangeliuma=draudse paſchâ ſawâ ſeedu=laikâ wehl nebija taħda draudse, par ko ar Apuſtula Pahwila wahrdeem warreja ſažziht, ka tai ne eſſoht ne kaħdš traipekliš, nedſ grumba, nedſ zitta kaħda waina, — taſ par wiñnu no teeſaš warreja ſažziht: paldeewš DŒewam, taš wezzaš leetaš irr pagahjuſchaš, redſi wiſſaš leetaš irr tappuſchaš jaunaš.

Ewangeliuma=draudses lohzečki panahze to atſiħſchanu, ka wiſſi tee, kaš eekſch fšaidraš tizzibaš turrakš pee ſawa Beſtitaja, irr aizinati par DŒewa preeſtereem un wiñni arri=đſan irr iſrahdijuſcheeš kâ taħdi un ſawam Kungam kalpo=

dami irr isdarrijufchi leelas leetas, DŒewa darbu strahbadami pee faweem behrneem, pee sawas faines, pee draugeem un raddeem, tàpatt fà arri pee wiffas draudfes. Ka deesgan leels pulks bij to DŒewa behrnu, eefsch kurreem DŒewa fchehlaftiba baggatus auglus neffe, to warram redseht pee ta leela affins=leezineeku pulka, kas wiffas semmès gaddijahs, un kas tizzibas deht wiffadas waijaschanas un arri paschu nahwi preezigi iszeete. To fchee affins=leezineeki tiffe waijati, mohziti, nofauti, tadeht ween, ka DŒewa pateefibas Wahrduš drohschi apleezinaja, ka neween paschi Bihbelsè lassija, bet ka ar zitteem deewabihiigeem laudim fapulzejahs un ar teem kohpà DŒewa Wahrduš lassija un DŒewu luhdse; un DŒewa Wahrdi winneem bija palikkufchi tik faldi un mihli, ka no teem nemaš negribbeja atstahjt, lai gan atstahjoht DŒewa Wahrduš buhtu warrefufchi sawu dšhwibu isglahjt. Wiiani labpraht laizigu mantu atstahje, ilgu laiku ar preeku dšhwoja zeetumà, mohkas daschfahrt ne=issakkamas zeete un arri paschu nahwi; — lai ween nepasaude DŒewa muhschigu mantu, un ar to rahdija, ka Ewangeliums teem palizzis DŒewa spehks par pestifchanu.

Bet DŒewam fchehl tà naw palizzis weenumehr. DŒewas tas KŒngs Ewangeliuma=draudsei dewe meera laikus, lai ta jo stipri eeselt un dibbinajahs us to fwehtu grunti, kas irr KŒristus, un lai ta usaug par tahdu nammu, kurrà DŒewa gohds baggatigi mihl, un par tahdu draudsi, kas DŒewu peeluhds garrà un pateefibà. Bet fchis meera laiks Ewangeliuma=draudsei palikke par fahrdinafchanu, jo garrigs meegs wiinnai zaur to uskritte. Rahduš fimts gaddus pehz ta laika, kad Lutters bij eefahzis sawu tizzibas=atjaunafchanas=darbu strahdaht, Ewangeliuma=draudse gan pastahweja leelà tizzibas weenprahtibà un fwehtas dšhwoschanas spehktà. Bet pehz tam zitteem Lutterifkas Ewangeliuma=draudses lohzeekleem wišwairaf ruhpe apleezinafchanas raksta=fihme un ka neweens raksta=galliafch no apleezinafchanas=grahmatahm nesuhd; bet us to, ka wiffem lai irr fklaidra mahziba firdi, un ka wiffi pehz tahs lai dšhwo, — us to jau dauds masak luhfoja. Schee raksta=fihmes zeenitaji par kezzereem nosauze tohs, kas mahzija, ka teefa gan, ka ikkatram kristitam zilwekam no galwas ja=mahzahs fklaidras mahzibas, bet ka ar to ween neweens netiks debbesis, bet ka tee ween tiks debbesis, kam firds=tizziba spehziga rahdahs zaur mihlestibu. Un taf tee, kas gribbeja, lai raksta=fihmes tizziba irr faweenota ar to tizzibu, kas dšhwa rahdahs zaur darbeem, kas eefsch DŒewa darriti, arri allojahs

daschdaschadi un schkeebdamees no ffaidru DŒewa wahrdu zel-
leem Warriscereem lihdfigi laudim uslikke bauflus, fo DŒews
naw dewis, un aisleedse, fo DŒews naw aisleedfis. Tur-
pretti atfal teem raksta-sihmes zeenitajeem, kam no pirma galla
tak bij dsihwa tizziba arri, ar laifu peetikke nomirrusi raksta-
sihmes tizziba. Tà bij ar Ewangeliuma-draudst diwi fimts
gaddus pehz Luttera laika.

Tomehr naw jadohma, ka DŒews Ewangeliuma-draudst
taî laikâ atmettis; jo lai gan tahda DŒewa dahwanu pilniba
tobrihd wiannai nebisa, fâ paschâ cesahkumâ, tomehr arri schinnî
laikâ DŒews mohdinaja Ewangeliuma-draudse spehzigus DŒe-
wa wihrus, gan mahzitaju, gan draudses lohzecku starpâ, tah-
dus wihrus, kas fâ ihsteni KRistus kalpi DŒewa wiwna kalnu
apkohpe un sagahdaja tahdu swehtu mantu, kas wehl behrnu
behrneem warr derreht par dwehseles apgaismoschanu un ap-
stiprinaschanu eeksch tizzibas. Schee DŒewa wiwri sadohmaja
dauds swehtas garrigas dseefmas, kas fristigâ draudse atskan-
nehs, kamehr wiwna wirs semmes buhs; tee farakstija arri
dauds zittas grahmatas, kas Biheles swehtas mahzibas istul-
foja jo gaischi, wisseem tizzigeem par saldu dwehseles barribu:
dauds spehzigas spreddiku-grahmatas, luhgschanas-grahmatas,
tahdas grahmatas, kas isstahsta wissu, kas eeksch DŒewa
draudses notizzis, un tahdas grahmatas, kas isstahsta zittu dee-
wabihjigu wiwru swehtu dsihwoschanu un swehtigu mirschanu.
Wissas schihs grahmatas ar nemittejamu spehku ziltu ziltim
buhš par affu, no ka swehtu atsihschanu un atspirdsinaschanu
smeldami smels; jo schi akka sawu uhdeni dabbu no ta dsihwa
un swehta DŒewa Wahrdu amoscha. Ne ween paschas Lut-
teriskas Ewangeliuma-draudses lohzeckleem schi DŒewa sweh-
tiba irr nahkusi par labbu, bet arri zittas draudses irr neh-
muschas sawu dalku no muhsu draudses baggatibas, itt ihpa-
schi muhsu Lutteriskas Ewangeliuma-draudses mihtas un speh-
zigas garrigas dseefmas daudskahrt rohдахs zittu draudsu
swehtas grahmatas un neskaitameem fristigeem laudim nesš
debbesš-gaismu, preeku un spehku.

Tà DŒews tas Kllngs allasch sawai Ewangeliuma-drau-
dsei dewis ihstenus zella-rahditajus, kas wissus laudis rahje
un pamahzija, mahzija un apgaismoja. Tomehr schee DŒewa
wiwri (starp kurreem sewischki irr japeeminn: Johann Arnds,
mirris 1621â gaddâ, Christian Skrihwers, mirris 1693â g.,
Heinrich Millers, mirris 1675â g.) nespehie uswarreht wiwu
to pohstu, kas jau sahze eelaustees Ewangeliuma-draudse; gan
zaur teem rakstu-sihmes zeenitajeem, gan zaur teem, kas DŒe-

wabihjaschanu liffahs zeenijoschi, bet par firdstizzibu un tizzibas augleem mas fo behdaja, un pehz 1750a gadda wehl wairaf zaur teem, kas sawu gudribu par augstafu turreja, ne fa to gudribu no augschenes un Bihbeli istulfoja pehz schahdas sawas gudribas. Tahdi gudrotaji pirmee zehlahs Englenderu un Sprantschu=semme, no kurrenes wiannu leeka gudriba arri fa lippiga fehrga sahze isplestees Wahzsemme un zittas semmes, fur Ewangeliuma=tizzigi dschwaja, ta fa gandrihs ne-weens semmes stuhris nepalikke no schihs fehrgas ne-aisnemts.

Tai pascha Wahzsemme, no kurras zaur Marthina Luttera darbu 16a gaddu=fimtena DEwa gaischums dauds zittahm semmehm atspihdeja, — 18a gaddu=fimtena un muhsu gaddu=fimtena eefahkumâ leekas zilweku=gudribas migla zehlahs jo beesa. Paschi mahzitaji, tee nammaturretaji par teem DEwa noslehpumeem, ne fargaja to mantu, kas teem bij dohta glabbajama, un lahwe, fa prettineeki to ar kahjahm minne, un draudses, DEwam schehl, bija jo gattawas, lihds ar wiannem weemu juhgu wilft, prohti to DEwa pateefibu atmeft un nizzinaht. Schee wiltigi praweeschi un derreti ganni pahrtaisija wiffas wezzas tizzibas=grahmatas un draudsehm dewe jaunās dseefnu=grahmatas, jaunās=spreddiku grahmatas, jaunās luhgschanas=grahmatas, kas prett tahm wezzahm bija fa pellowaina maife prett tihru spehka pilnu maifi, — un draudses DEwam schehl bij gattawas, tahs ar pateizibu prettim nemt un walfoht un ta arween wairaf garrigi baddu mirdami netizzibas un grehku=dschwoschanas nahwe eegrint.

Bet tahda DEwa wahrdu pulgoshana un DEwa swehtibas nizzinashana newarreja palift bes sohdivas. DEwatas Kungs Wahzsemmi sahze schauft ar affahm pahrmahzishanas rihkfehm, jo par to, fa Wahzsemme bij atmettusi to, kas fakka: Mans juhgs irr falds un Manna nast a irr weegla, un ne pastahwejusi eefsch tahs swabbadibas, ar fo KRistus muhs irr atswabbinajis, bet liffusi sewi atkal guhstihst eefsch kalposchanas juhga, — par to DEwos wiannai zaur lepnu Sprantschu=keiseru Napoleonu uslikke nastu un juhgu, tahdu ta nefad wehl nebija neffusi.

Schi DEwa pahrmahzishana Wahzsemmei bijusi par leelu swehtibu; jo behdu laika laudis atkal mahzijahs pee DEwa rahptees, paglahbtees un pee=ehstees ar to Mannu, kas arri netizzibas tufsnefi nefad naw peetruhkusi. No Sprantschu=farra=laika raddahs dauds mahzitaji, kas skaidrus DEwa Wahrdu tizzibas=spehka sluddinaja; sewischki no 1817a gadda, kad Wiffa Wahzsemme swehtija leelus swehtkus par peeminne-

ſchanu, ka preeſſch 300 gaddeem Mahrtiaſch Lutters ſawu ſw. darbu eefahjis, — zehlahs deewabihjigi wihri, kas Wahzſemneefus mohdinaja, lai atſiht, no ka biſa atkahpuſchees, lai ſawu tizzibu atkal uſtaifa us to grunti, ko Lutters no jauna bij lizzis, prohti us DŒewa Wahrdeem un IŒſus affinin. Un no ta laifa Wahzſemmê ihſtenu tizzigu DŒewa leeziineeku pulks allasch irr wairojees, un muhſu laifôs Wahzſemmes Ewangeliuma=tizzigi ſaweem tizzibas brahleem ſweſchâs ſemmes un nabbageem paganeem irr ſwehtas gaiſmas neſſeji.

Bet zaur ko tad Ewangeliuma=draudſe, kas tik dſſtki ne-tizzibas purwî biſa eeftiggufi, warrejuſi iſkultees un atkal us tizzibas zekku tiſt? — Zaur to, ka DŒews arri paſchôs ne-tizzibas=laifôs bij atlizzinajis kahdu ihſtenu DŒewa behrnu pulzinu, furra luhpaſ to mahzibu ſargaja, un furra mutte to ſluddinaja ſaimei, behrneem, draudſei, bet wiſſwairaf zaur to, ka Bihele tik daudſ laudim bij tikkuſi rohkâ.

Gan deewamſchehl newarram ſazziht, ka muhſu deenâs wiſſi Ewangeliuma=draudſes lohzeſtki atgreefuſchees pee DŒewa Wahrdu ſkaidrahm mahzibahm; — bet gohds DŒewam tee netizzigi taggad wairs newalda Ewangeliuma=draudſe par ta Kunga daktu, kâ preeſſch 60 gaddeem; bet Ewangeliuma=draudſes preeſſchneeki, kohpeji, mahzitaji gandrihſ wiſſur atkal atgreefuſchees pee ſkaidras Ewangeliuma=tizzibas tam gannamam pulkam irr par preeſſchſihmi. Mehs tadeht ſtipri un drohſchi zerram, ka Ewangeliuma=draudſe nefad wairs tahda atkahpiga nepaliſ, bet allasch turrehs, kas tai irr, ka neweens winnas frohni winnai lai neatnemm.

Ewangeliuma=draudſe muhſu laifâ daudſ leetâs irr wairaf baggata, ne kâ Luttera laifâ; jo ar ſkohlas buhſchanu wiſſur irr gahjis ſtipri us preeſſchu. Lai nu gan wiſſi Ewangeliuma=draudſes lohzeſtki tâ nedſthwo, kâ irr mahziti ſkohlâ; tomehr winni tik daudſ mahzijuſchees DŒewu atſiht, ka Swehtam Garram, kas neapnizzis pee winnu firdim ſtrahda, ar laifu taf warr iſdohtees, tohs iſglahbt un ſataiſht us muhſchigas dſthwoſchanas eemantofchanu. Ewangeliuma=draudſe irr ta kriſtigas draudſes daktu, ko DŒews pahr wiſſahm zittahm draudſehm jo baggati irr ſwehtijis ar atſihſchanu un DŒewa wahrdu dahrgu mantu, un kas tadeht tahm zittahm kriſtigahm draudſehm warr buht par ſtubbinataju, ſawu tizzibu pehz DŒewa ſwehteem rakſteem ſkaidroht no wiſſahm peejautahm zilweku=mahzibahm.

Bet jo wairaf DŒews tas Kungs Sawas muhſchigas pateefibas gaiſmu muhſu Ewangeliuma=draudſei tik pilnigi dah-

winajis, jo wairaf winnai tas par faunu, ka dauds lohzeffi gaismâ nestaiğa wis, ka weetahm naw ne deesgan fkoßlu, ne deesgan basnizu un mahzitaju. Dauds Lutteraneri tumfibas darbus mihlo un strahda; un tâpatt arri daschs gaismas behrns brihscham nosehdahs pasaules behrnu krehslâ. Tapehz dauds tahdi, kam zittu Lutteraneru tumfibas-darbi reebdami reebj, no Lutteriskas Ewangeliuma=draudses, fo nosauz par Bahbeli, fchkirrahs un fadohdahs sektês tas irr tahdâs fawadâs beedribâs, kas leelahs, ka winnahm ween irr ta ihsta fskaidra mahziba un swehta dsihwoschana. Bet winnahm stipri willahs, kad dohma, ka tahda fchkirfchana un fchlefschana irr DŒewam pa prahtam. Nè, Mahrtina Luttera laikôs kristiga draudse bija breefmigi sagahnita ar wiltigu mahzibu un ar neswehtu dsihwoschanu; tomehr Mahrtinafch Lutters to turreja arween wehl par kristigu draudsi, par DŒewa tihrumu, no tahs pats neschfihrahs wis, bet kad us to ween pastahweja, ka ta pestifchana naw zaur zittu neweenu, kâ ween zaur IŒsu KRistu un ka fskaidra mahziba wißfur lai tohp fluddinata, tad Kattoli, kas pee fawahm zilweku isgudrotahm mahzibahm un fawas mistra tizzibas turrejahs, winnu no fawas draudses isstuhme ahrâ. Tad nu ihtsteneem DŒewa behrneem allasch stipri jaturrahs pee Ewangeliuma=draudses, kamehr ween winnai irr fskaidra mahziba; un besdeewigu pasaules behrnu deht, kas eefsch draudses wehl rohdahs, nebuhs no tahs fchkirtees, bet buhs winnu grehkus norahst ar swehtu dsihwoschanu; jo schinnî grehku pasaulê, kâ fw. raksti mahza, nikna sahle ar kweescheem kohpâ augß lihds gallam. Matt. 13, 30.

Tomehr neweens ar to newarr aissbildinaht fawus grehkus, un fazzicht: „DŒews man laikam nolizzis, lai esmu nikna sahle.“ — „Nè, DŒews neweenam naw nolizzis, lai wellam un pasaulêi kalpo; kas to darra, tas zaur fawu paschu wainu ween ellê fkrees. Ja nu sinnam, ka nikna sahle rassees weenumehr un jo wairaf to eeraugohst firds mums fahpeht sahþ, jo wairaf mums zil ween warram un spehjam buhs darbotees, lai DŒewa tihrums paleef fskaidrs; ne zaur to, ka tihschus grehzineesus un neatgreetus zilwekus nokaujäm, — bet zaur to, ka winneem palihdsam atgreetees, par winneem DŒewu luhgdami, winnus pamahzidami un wißfâs leetâs winneem labbu preekschfihmi dohdami. Kad kahdâ draudse nikna sahle wairojahs, tad wißeem draudses lohzeffleem jaatsfihst, ka paschi pee tam irr wainigi, — jo ikkatram draudses lohzeffkam fawâ fahrtâ jadsennahs un jamuddahs, ka DŒewa

wihna = kalns pareisi teef apkohpts. Leelaka atbildeschana gan irr mahzitajeem, draudses ganneem un preekschneekeem; wianni no DGewa irr eezelti par draudses waddoneem, us kurreem wiifi skattahs, gaididami, lai tee wiinnus wadda un winneem preekschâ eet, neween ar skaidru mahzischanu, bet arri ar swehtu dsihwoschanu. Tapehz draudses gannu sohðiba buhs bahrga, kad tee sawâ darbâ buhs bijuschî kuhtri, kad nebuhs skaidri mahzijuſchi, kad paschi buhs dsihwojuſchi pehz pasaules behrnu wihses fahrumâ un lihgmibâ. Tad nu ikkairai draudsei, kam DGews dewis ustizzigu gannu un mahzitaju, kas sawu labbumu nemekle, bet sawas draudses labbumu, kas aisleeds fewi paschu un pasemmibâ un mihlestibâ sawu frustu tam KAngam JGsum pakkat nefs, — tahda draudse lai to atsiht par leelu, leelu DGewa swehtibu, un lai neapnikkufi luhds, ka DGews tai tahdu gannu lai usturr weenumehr; bet tahdam gannam arri wiifi draudses lohzecki lai irr par darba-beedreem, kas tam peetizzigi palihds, DGewa tihrumu arween wairaf no wiffas nifnas sahles tihriht.

Bet lai nu gan wiſſeem Ewangeliuma-draudses mahzita-
jeem naw teizama flawa, un lai gan jafakfa, ka dauds Ewan-
geliuma-draudses lohzecki irr nomirruschi; tomehr Ewangeliuma-
draudse rohnahs dauds wairaf tahdu DGewa behrnu, kas
ihstena tizzibâ un mihlestibâ pee sawa PEstitaja turrahs, ne
kâ jebfahdâ zittâ draudse. Ewangeliuma-draudse rohnahs dauds
dwehseles, kas DGewa Wahrðos dsikli eedehtitas un ar sawu
KUnge un PEstitaju zeeti saweenotas pee Winna ta ihsta
wihna kohka irr salkofni sarri, kas auglus nefs us muhschigu
dsihwoschanu. Schee JGesus meefas dsihwi lohzecki few pa-
schus aisleegdami un pasauli nemekledami weenumehr stahw
apgehrbti ar wiſſahm DGewa brunnahm, zihkſtahs weenumehr
ustizzigi un duhschigi prett sahtanu, grehku, pasauli un meesu,
un ar bihjaschanu un drebbeſchanu taiſahs us muhsu PEsti-
taja gohdibas pilnu atnahſichanas deenu, furra tee no Winna
rohſahm fanems to nesawihstamu taiſnibas un dsihwibas-
krohni.

Stap teem 60 tuhſtfoſcheem mahzitajeem, kas Ewange-
lium-draudse irr, rahdahs, gohds DGewam, leels pulks ustiz-
zigu gannu; un ſcheem ſtaiga pakkat leels pulks paklauſigu
un padewigu awju, kas ar preeku no ſaweem ganneem ſa-
nemm swehtu mahzischanu, pamahzischanu, eepreezinaschanu,
eestiprinaſchanu. Arri tee mahzitaji, kas pagandõs swehtu
Ewangeliumu fluddina, peederr pee ſcha ihstena KRistus karrä-

wihru pulzina; un tàpatt arri dauds no teem atgreeteem paganeem wiffâs pafaulés-mallâs.

Kà nu Ewangeliuma=draudse irr leels tizzigu DGewa behrnu pulks; tàpatt arridsan deesgan leels DGewa prettineeku pulks, prohti tahdu drohschu un beskaunigu DGewa prettineeku, kas ar faweem wahrdeem un darbeem israhdahs jau gandrihs lihdsigi tam Antikristum (Prettikristum), no ka DGewa wahrdi mahza, ka tas parahdisees schihs pafaulés pehdigôs laikôs. Kad schis Antikristus, tas zilweks ta grehka, tas dehls tahs pasufchanas, sehdesees DGewa nammâ kâ DGews israhdida=mees, kaschu winsch effoht DGews, kâ ohtrâ Tefsal. gr. 2, 4. irr rakstihks, — tad winsch arri no Ewangeliuma=draudses wiltigeem lohzekeem few sakrahs labbu pulku appafschneeku un kalpu. Un tas arri nebuhs nekahds brihnumms; jo tee jau buhs ihsteni wella kalpi, kas sawas firdis apzeetinadami atmett to gaismu, kas Ewangeliuma=draudse tif pilnigi spihd, un tai nekauj, tohs apgaismoht, — kas DGewa skaidrai un stiprai aizinashanai pastahwigi pretti turrahs; — scheem jau buhs japa=leek par. pehdigeem tumfibas=behrneem, schee jo leelu fohdibu fewim sakrahs us to deenu tahs DGewa dusmibas!

Nahkama Antikristus preefschtezzetaji un zella=fataisitaji muhsu laikôs irr wiffi tee, kas sawu gohdu mekle eeksch ta, ka DGewa Wahrdeem neklausa un eeksch KRistu DGeu, wiffas pafaulés PEstitaju, netizz. Kauns kristigai draudsei, ka tah=dus saimotajus wehl sauz par faweem lohzekeem; tee no draudses pawiffam buhtu isflehdsami! — Wahzfemmê schee Antikristus laudis daschâs weetas paschi irr schkihrukschees no Ewangeliuma=draudses un sauzahs par „Brihwahm draudsehm“ jeb „Gaismas draugeem;“ bet wiannu brihwestiba irr wella kalposchana, un wiannu gaisma irr pehdiga wella tumfiba. Tahdahm beedribahm, kas KRistu atmett, kristitu tauschu gohdawahrds nemas nenahkâhs wis. Un kad schi netizziba un besdeewiba buhs dabbutu wirsrohku, tad arri dauds, kas taggad ahriigi wehl turrahs pee Ewangeliuma=draudses, schihm Antikristus draudsehm peekrittihks. Mehks jau newarram weenâ krehslâ sehdeht ar teem, kas preezigi tizz, ka pafaulé, kas schihm brihscham jau tif gudra, paliks jo deenas wehl gudraka un ka zaur scho leelaku zilweku gudribu tahda gaisma auflhs eeksch deewifchligahm un debbesigahm leetahm, ka wispahr pafaulé buhs tizzibas weenadiba. Zaur pafaulés gudribu meera un weenprahtibas laiks ne muhscham nenahks wis. Tizziba gan muhsu laikôs irr spehzigâ DGewa draudse, wiswairak Ewangeliuma=draudse, bet netizzibai arri irr saws leels farra=spehks.

Zilwefi gan peenemsees pasauligâ gudribâ, bet schahs pasaules gudri, kas meesu un grehfu turr par sawu Kungu un DGe-
 wu, — nefad newarrehs un negribbehs saweenotees ar teem,
 kas Jesu KRistu turr par sawu DGe-
 wu un wiina affinis
 par sawu swehtaku mantu; schee diwi pulki paliks schkirti
 wiffâ muhschibâ. Un jo tuwaka nahks pastara deena, jo lee-
 laks paliks, fâ DGe-
 wa wahrdi mahza, Jesus eenaidneeku nif-
 numš, un jo leelafâ pulkâ wiina fabeedrosees prett DGe-
 wu un Wiina Swaiditu, jo wairaf wiina fahrdinahs DGe-
 wa behrnus, lai winneem dohdahs lihds us pasufchanas zeltu.

Un tad schis KRistus prettineeku nifnumš buhs paschâ
 jo pilniga spehâ, tad tas Kungs KRistus pats Sawu pretti-
 neeku pulku un beedribu samaitahs. Tâ mehs lassam 2 Tessal.
 gr. 2, 8. Jahna parahd. 19, 11—16. 20. Tad ween buhs
 weens Gans un weens gannams pulks, fad tas debbesfigs
 Gans Sawu draudsi buhs schkistijis un skaidrojis.

Schi pastaraja teefas = un schkirschanas = deena klagt wehl
 naw, bet jo leelaka paleef zilwefu ehwerjehliba un netizzibas
 nifnumš, — jo tuwaka irr DGe-
 wa fohdibas deena.

Wiltigas mahzibas, wiltiga tizziba, wiltigi praweeschi ar-
 ween zelsees, fâ Pestitajs fakka: apgrehzbai buhs nahkt; bet
 wai teem zilwekeem, zaur fo apgrehzbiba nahk. Matt. 18, 7.;
 wai arri teem, kas apgrehkojahs; tee ween buhs swehtigi,
 kas KRistus pehz neapgrehkojahs. Matt. 11, 6.

Gan un Amen paliks tee Luttera wahrdi, fo winsch 1546â
 gabbâ rakstija, ne ilgi preeksch sawas aiseeschanas DGe-
 wa preeschâ: „Wiss, fo KRistus draudse, kas irr DGe-
 wa faime,
 mahza bes DGe-
 wa Wahrdeem, teescham wairaf naw, fâ
 melli un KRistum pretti. Un kas tahdas mahzibas eezeit par
 tizzibas = gabbaleem, tas neween nekristigi darra, bet darra fâ
 ihstens wiltineeks un wella kalps. Un kas tahdam wiltinee-
 kam tizz un padohdahs, tas irr elka = deewa kalps un wellam
 dohd to gobdu, kas DGe-
 wam ween nahfahs.“

Tadeht lai nu mehs Ewangeliuma = draudses lohzecki arri
 apbrunnajamees ar tahdu paschu prahtu, fahds Lutteram bija;
 laiks irr nifns; dauds wiltigas mahzibas irr zehluschees, dauds
 wiltigi praweeschi gluhn us muhsu dwehselehm un gribb, ja
 tas warr buht, arri tohs isredsetus us apalloschanu peewilt.
 Matt. 24, 24. Kad nu gribbam tahdâ nifnâ laikâ pastah-
 weht, tâ fa eenaidneeki muhs newarr famiht, bet fa swehtas
 Ewangeliuma = mahzibas swehtibu warram baudiht laizigi un
 muhschigi — tad mums passat jastaiga Mahrtina Luttera, ta
 mihla ustizziga DGe-
 wa farra-wihra pehdahm. Mums DGe-
 wa

Wahrdeem japaleef paklaufigeem wiffâs leetâs, bes wiffas gudroschanas un prahteschanas; pee scheem swehtu Raksfu wahrdeem neschaubigi turredamees, pastahwesim teescham; jo debbesis un semme gan suddihs, bet schee Wahrdi nesuddihs; mums nomohdâ buhdameem allasch DGeus jaluhds un allasch jastahw swehtâ zihnischana appasch KRistus krussta = karroga; tad swehtigu gallu panahksim. To tas schehligais Kllngs un DGeus lai dohd mums wisseem, kâ dshweem DGeua Ewangeliuma=draudses lohjekleem! Amen.

Amen, teikschana un gohds, un gudriba, un pateikschana un slawa un warra un spehks peederr muhsu DGeuam muhschigi muhscham! Amen. Jahua parahd. 7, 12.

